

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: “ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ- ΙΣΤΟΡΙΚΗ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ”**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
ΣΕΪΝΤΗ ΑΘΗΝΑ
ΤΣΑΠΑΡΔΩΝΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. ΜΑΝΕΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛΙΔΑ

Ευχαριστίες	4
Περίληψη	5
Εισαγωγή	7
i. Αναγκαιότητα της μελέτης	8
ii. Σκοπός της μελέτης	8
iii. Ορισμοί όρων	9

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Ιστορική αναδρομή των μορφών οικογένειας	11
1.1 Εισαγωγή.....	11
1.2 Η οικογένεια	12
1.2.1 Μορφές οικογένειας	16
1.2.2 Νέες μορφές οικογένειας	18
1.3 Άλλοι θεσμοί κοινωνικοποίησης	22
1.3.1 Το σχολείο	22
1.3.2 Το παιχνίδι	26
1.3.3 Οι ομάδες ομηλικών	28
2. Δομή της Οικογένειας	32
3. Οι ρόλοι στην οικογένεια	35
3.1 Ιστορική αναδρομή των ρόλων	36
3.2 Η κατανομή των ρόλων στην οικογένεια	42
3.3 Οι ρόλοι του άνδρα	46
3.3.1 Ο ρόλος του άνδρα ως σύζυγος	47
3.3.2 Ο ρόλος του άνδρα ως πατέρας	48
3.3.3 Ο ρόλος του άνδρα ως εργαζόμενος	51
3.4 Οι ρόλοι της γυναίκας	53
3.4.1 Ο ρόλος της γυναίκας ως σύζυγος	53
3.4.2 Ο ρόλος της γυναίκας ως μητέρα	54
3.4.3 Ο ρόλος της γυναίκας ως εργαζόμενη	55

3.5 Ο ρόλος του παιδιού	58
4. Σχέση μεταξύ συζύγων	60
4.1 Προβλήματα στην ελληνική οικογένεια	62
4.2 Ενοχές	66
5. Λειτουργίες της οικογένειας	69
5.1 Αναπαραγωγική λειτουργία	69
5.2 Οικονομική λειτουργία	70
5.3 Ψυχολογική λειτουργία	71
5.4 Εκπαιδευτική λειτουργία	72
5.5 Κοινωνικοποιητική λειτουργία	73
6. Επισκόπηση ερευνών στον ελληνικό χώρο	75
Επίλογος	77

ΜΕΡΟΣ Β΄

7. Μεθοδολογία	79
7.1 Εισαγωγή.....	79
7.2 Ερευνητικά ερωτήματα	79
7.3 Πληθυσμός.....	80
7.4 Δείγμα έρευνας	80
7.5 Ποιοτική έρευνα.....	81
7.6 Ερευνητικό εργαλείο.....	82
7.7 Ηθική και δεοντολογία της έρευνας	89
8. Παρουσίαση Ευρημάτων	93
9. Συζήτηση ευρημάτων	109
10. Συμπεράσματα	111
11. Βιβλιογραφία	113

ΜΕΡΟΣ Γ΄

1. Παράρτημα Συνεντεύξεων.....	116
--------------------------------	-----

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

.....στις οικογένειες μας

Οφείλουμε να καταθέσουμε τον σεβασμό, την εκτίμηση και τις ολόψυχες ευχαριστίες μας προς όλους τους καθηγητές που μας μεταλαμπάδευσαν εμπειρία και γνώση καθ'όλη τη διάρκεια της φοίτησής μας στη σχολή.

Επίσης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή μας, κ. Μάνεση Νικόλαο για την εμπιστοσύνη που μας έδειξε, την καθοδήγηση και την ενθάρρυνσή του.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ενδιαφέρον μας στράφηκε στην αναζήτηση και τη συλλογή άρθρων, βιβλίων, εμπειρικών μελετών και ερευνών διαφόρων επιστημόνων (κοινωνιολόγων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών κλπ.) σχετικά με την οικογένεια. Εξετάζοντας λοιπόν όσο το δυνατόν περισσότερα άρθρα και βιβλία σχετικά με το παραπάνω θέμα είδαμε ότι η οικογένεια είναι ένας παγκόσμιος θεσμός, και ο πιο σημαντικός, που έχει στόχο την κοινωνικοποίηση των νέων και την εκπαίδευση των μελών της στις διαπροσωπικές σχέσεις μεταδίδοντας κοινωνικές αξίες και κανόνες συμπεριφοράς. Με το πέρασμα των χρόνων ο θεσμός της παραδοσιακής οικογένειας υπέστη πολλές μεταβολές. Η διευρυμένη οικογένεια στα πλαίσια της οποίας το ζευγάρι μοιραζόταν τα θέματα και τις ανάγκες του νοικοκυριού με τους γονείς, τα αδέρφια, τους παππούδες ή τους άλλους στενούς συγγενείς, έχει αντικατασταθεί από την πυρηνική οικογένεια.

Το φαινόμενο των μονογονεϊκών οικογενειών που αποτελούνται από τη μητέρα και το παιδί ή τα παιδιά γίνεται όλο και πιο συχνό. Αυξάνεται όλο και περισσότερο ο αριθμός των ατόμων που συζούν χωρίς να έχουν δημιουργήσει οικογένεια, ή είχαν οικογένεια στο παρελθόν, ή έχουν χωρίσει και ξαναπαντρευτεί ή των οποίων η οικογένεια αποτελείται από θετούς γονείς και ετεροθαλή ή αμφιθαλή αδέρφια, ή έχουν χηρέψει, ή ζουν σε ομάδες ανύπαντρων ατόμων (κοινοβιακή ζωή), ή δημιουργούν ομοφυλόφιλα ζευγάρια, ή παντρεύονται με πολιτικό γάμο. Η συρρίκνωση πολλών λειτουργιών που παραδοσιακά ανήκαν στην οικογένεια και η μεταφορά τους στο σχολείο, το κράτος και την κοινωνία, έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό ορισμένες υποχρεώσεις που μέχρι πρότινος αποδίδονταν στην παραδοσιακή οικογένεια.

Οι κοινωνικές αλλαγές επηρέασαν τους ρόλους των μελών της οικογένειας και οδήγησαν στη μεταβολή του χαρακτήρα της. Ο ρόλος του πατέρα στη σύγχρονη πυρηνική οικογένεια δεν σχετίζεται πλέον με το ρόλο που διαδραμάτιζε στον παραδοσιακό τύπο οικογένειας. Τυπικά, ο ρόλος του παραμένει ουσιαστικά αναλλοίωτος παρότι μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο έχει μερικώς αλλάξει. Ο πατέρας είναι μεν «ο αρχηγός της οικογένειας», ωστόσο η εξουσία του ως «αφέντη-πατέρα» τείνει να εκλείψει. Η σχέση του με τη σύζυγο βασίζεται στη συνεργασία καθώς στις περισσότερες πυρηνικές οικογένειες η γυναίκα εργάζεται και συνεισφέρει οικονομικά. Η μητρότητα και οι οικιακές ασχολίες δεν συνιστούν πλέον το κεντρικό στοιχείο του κοινωνικού ρόλου του γυναικείου φύλου. Αντίθετα οι γυναίκες σήμερα προετοιμάζονται για μια μελλοντική απασχόληση ή επάγγελμα.

Οι μεταβολές αυτές δημιουργούν ποικίλα προβλήματα (κοινωνικά, οικονομικά, ψυχολογικά) στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια καθώς επικρατεί σύγχυση στους ρόλους των μελών της και είναι αναπόφευκτο να μη δημιουργηθούν συγκρούσεις μεταξύ τους. Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να παράσχει σημαντική βοήθεια στην ομαλή λειτουργία της οικογένειας συμβουλευόντας, καθοδηγώντας και στηρίζοντας τα μέλη της προκειμένου να ξεπεράσουν τις συγκρούσεις και τις δυσκολίες και να επιτύχουν τους στόχους τους.

Αφού ολοκληρώσαμε τη μελέτη των στοιχείων που είχαμε συλλέξει σχετικά με την οικογένεια, τη μορφή, τη δομή, τις λειτουργίες της, θελήσαμε να διερευνήσουμε εμπειρικά εάν τα στοιχεία αυτά διατηρούνται ή έχουν παρατηρηθεί αλλαγές. Προκειμένου να διαπιστώσουμε πως διαμορφώνονται οι ρόλοι και οι λειτουργίες των γονέων στη σύγχρονη οικογένεια, πραγματοποιήσαμε 10 συνεντεύξεις σε γονείς παιδιών δημοτικής εκπαίδευσης (ηλικίας 7-12 ετών). Ολοκληρώνοντας την έρευνα διαπιστώσαμε πως οι παραδοσιακοί ρόλοι άντρα και γυναίκας έχουν αλλάξει σήμερα σε σχέση με το παρελθόν. Πλέον οι δύο σύζυγοι συνεργάζονται και συνεισφέρουν από κοινού μέσα στην οικογένεια αν και οι γυναίκες σύζυγοι ασχολούνται με τις εκπαιδευτική, κυρίως, λειτουργία ενώ οι άντρες σύζυγοι με την κοινωνικοποιητική.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικογένεια αποτελεί ένα παγκόσμιο ανθρωπολογικό φαινόμενο. Οι άνθρωποι παντού και πάντα είχαν οικογένεια, ανεξάρτητα από το βαθμό πολιτισμού ή εξέλιξης. Ως θεσμός η οικογένεια έχει λειτουργίες με τις οποίες προωθείται η ικανοποίηση στόχων τόσο σημαντικών για τα άτομα και το σύνολο, ώστε ο θεσμός να εμφανίζεται σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες. Η οικογένεια υπεισέρχεται σε όλες τις πτυχές της ζωής των μελών της. Κάθε ενήλικο άτομο ανήκει ουσιαστικά σε δύο οικογένειες: στην οικογένεια καταγωγής-προσανατολισμού όπου γεννήθηκε, και στην οικογένεια αναπαραγωγής ως άντρας ή γυναίκα, πατέρας ή μητέρα. Δεν θα ήταν υπερβολή να υπενθυμίσουμε τη θέση του Γερμανού Altendorf (Λ.Μ. Μουσούρου, 2005), ότι ο άνθρωπος είναι ουσιαστικά η οικογένεια. Ο θεσμός αυτός αποτελεί μια πραγματικότητα, ένα γεγονός και ένα φαινόμενο που μας αφορά όλους.

Η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο, ενώ οι αξίες που τη διέπουν σήμερα είναι η ανεξαρτητοποίηση, η αυτοπραγμάτωση και η οικονομική επιτυχία. Οι συνθήκες ζωής συνεχώς αλλάζουν και δημιουργούνται νέες ανάγκες. Οι δύσκολες συνθήκες επιβίωσης, τα οικονομικά προβλήματα, ο επαγγελματικός ανταγωνισμός, οι προσωπικές φιλοδοξίες και επιδιώξεις, η απόκτηση αγαθών και η πλευρά ειδικότερα της ανικανοποίητης φύσης του ανθρώπου οδηγούν στο να εργάζονται άνδρες και γυναίκες με εξαντλητικούς ρυθμούς πολλές ώρες την ημέρα. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να μεταβάλλεται αργά, αλλά σταθερά, ο θεσμός της οικογένειας. Η ελληνική παραδοσιακή οικογένεια μετεξελίσσεται σε σύγχρονη και αναζητά νέα ταυτότητα.

Θα εξετάσουμε τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του οικογενειακού βίου. Καθώς η κοινωνία εκσυγχρονίζεται, καθώς δημιουργούνται καινούργιες κοινωνικές προϋποθέσεις για τον προσδιορισμό των ρόλων μέσα στην οικογένεια όπως και για τη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων ατόμων που αναλαμβάνουν τους ρόλους αυτούς, διαφοροποιούνται και οι οικογενειακές σχέσεις.

i. Αναγκαιότητα της μελέτης

Η παρακάτω μελέτη είναι μια εκτενής και περιεκτική περιγραφή των διαφόρων μορφών οικογένειας, της κοινωνικής τους διάστασης και της δυναμικής τους. Φιλοδοξεί να βοηθήσει γονείς και παιδιά προσφέροντας τους γνώσεις σχετικά με την ανακατανομή των ρόλων και τις λειτουργίες που αναλαμβάνουν, βελτιώνοντας την οικογενειακή ζωή.

Επίσης, η μελέτη αυτή ελπίζει ότι θα είναι η αφορμή ώστε να πραγματοποιηθούν περαιτέρω μελέτες οι οποίες θα οδηγήσουν σε σημαντικές προόδους με τις ανακαλύψεις τους.

ii. Σκοπός και στόχοι μελέτης

Σκοπός λοιπόν της εργασίας μας, είναι να μελετήσει σε βάθος όλες αυτές τις αλλαγές που έχουν συμβεί στην ελληνική οικογένεια ως θεσμό από την αρχαιότητα έως σήμερα και να ερευνήσει τη σύγχρονη ανακατανομή των ρόλων και των λειτουργιών των μελών της. Στόχοι της μελέτης αυτής είναι να διαπιστώσουμε αν οι ρόλοι άνδρα και γυναίκας είναι διακριτοί και αν διαφοροποιούνται σήμερα σε σχέση με το παρελθόν. Επίσης, ερευνούμε αν οι κοινωνικοποιητικές πρακτικές των γονέων απέναντι στα παιδιά τους αλλάζουν.

Ελπίζουμε ότι η μικρή αυτή ερευνητική μελέτη θα είναι μια αφορμή για περαιτέρω έρευνα και επεξεργασία των όσων συμβαίνουν στην ελληνική οικογένεια. Οι ρόλοι αλλάζουν, οι σχέσεις διαφοροποιούνται και αυτό πρέπει να γίνει αντικείμενο επιστημονικής έρευνας. Το «μαύρο κουτί» της ελληνικής οικογένειας πρέπει να ανοίξει, ώστε οι ειδικευμένοι επιστήμονες να μπορέσουν να βοηθήσουν γονείς και παιδιά μπροστά στις προκλήσεις της νέας εποχής.

iii. Ορισμοί όρων

Οι τρεις βασικές έννοιες που θα χρησιμοποιήσουμε στη μελέτη μας είναι η οικογένεια, ο θεσμός και η κοινωνικοποίηση. Στη συνέχεια παραθέτουμε τους εξής ορισμούς:

οικογένεια η [ikojénia] λόγ. γεν. και οικογενείας : **1α.** σύνολο προσώπων, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με πολύ στενό συγγενικό δεσμό (ο πατέρας, η μητέρα και τα παιδιά τους) και συνήθ. ζουν στην ίδια κατοικί-

θεσμός ο [θezmós] : κάθε ομαδική ή ατομική ενέργεια ή κάθε σχέση ανάμεσα στα μέλη μιας κοινωνίας, που συνήθ. ύστερα από μακροχρόνια και ομοιόμορφη επανάληψη παίρνει μια τυπική μορφή συνήθ. νομική:

κοινωνικοποίηση η [kinonikopiíisi] : η διαδικασία με την οποία ένα άτομο εντάσσεται και ενσωματώνεται μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία ένταξης του παιδιού στο κοινωνικό σύνολο μέσω της εκμάθησης του ισχύοντος συστήματος ρόλων και αξιών και της παροχής υποστήριξης και δυνατοτήτων από το κοινωνικό περιβάλλον για τη δραστηριοποίηση του ατόμου μέσα σε αυτό.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Κεφάλαιο 1 : Ιστορική αναδρομή των μορφών οικογένειας

1.1 Εισαγωγή

Ως θεσμός ορίζεται ο κανονιστικός μηχανισμός που προσανατολίζει τη συμπεριφορά καθορίζοντας ποιους, πότε, πώς και με ποια σειρά θα ενεργήσει για να παραχθεί ένα κοινωνικά αναγνωρισμένο αποτέλεσμα.

Ο θεσμός είναι, επομένως, ένα σύνολο τυποποιημένων τρόπων ατομικής ή ομαδικής δράσης κοινωνικά σημαντικής, που επιβάλλεται στα δρώντα υποκείμενα, έχει δηλαδή εξωατομικό χαρακτήρα.

Τόσο ο τρόπος διάρθρωσης ενός θεσμού, όσο και οι λειτουργίες που αυτός επιτελεί ποικίλλουν ανάλογα με τον κοινωνικό σχηματισμό, στον οποίο αυτός εμφανίζεται και διαφοροποιούνται ως αποτέλεσμα μεταβολών, που συντελούνται στο συγκεκριμένο σχηματισμό.

Δηλαδή, οι λειτουργίες που ένας θεσμός επιτελεί είναι συνάρτηση του τρόπου οργάνωσης και του επιπέδου ανάπτυξης μιας κοινωνίας. Ένας θεσμός μπορεί να έχει μια μόνο λειτουργία, να είναι δηλαδή «μονολειτουργικός» ή να είναι επιφορτισμένος με περισσότερες λειτουργίες, οπότε γίνεται λόγος για «πολυλειτουργικό» θεσμό.

Στην περίπτωση ενός πολυλειτουργικού θεσμού μπορεί κανείς να διακρίνει πρωτεύουσες και δευτερεύουσες λειτουργίες. Ακόμα, με βάση το εύρος και τη σημασία των λειτουργιών που επιτελεί ένας θεσμός, μπορεί αυτός να είναι περισσότερο σημαντικός ή λιγότερο σημαντικός για μια κοινωνία.

Με την έννοια αυτή μπορούμε να διακρίνουμε σε μια κοινωνία «βασικούς» θεσμούς, οι οποίοι σύμφωνα με τον Bottomore (στο Μουσσούρου, 2005), συνδέονται με τα «θεμελιώδη προαπαιτούμενα» μιας κοινωνίας, τα οποία είναι οι οικονομικές λειτουργίες που έχουν ως αντικείμενο την παραγωγή και διανομή των αγαθών, τα συστήματα κατανομής και άσκησης της εξουσίας, τα συστήματα επικοινωνίας, οι κοινωνικοποιητικές λειτουργίες κ.λ.π. που αποτελούν προϋπόθεση οργάνωσης του κοινωνικού βίου.

Ανάλογα με τη δομή μιας κοινωνίας ποικίλλουν και οι θεσμοί που συμμετέχουν στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των νέων μελών της. Αν η κοινωνικοποίηση γίνει δεκτή ως δια βίου διαδικασία, τότε μπορούν να υπαχθούν σ' αυτούς τους θεσμούς η οικογένεια, το σχολείο, η απασχόληση, η θρησκεία, ο στρατός κ.λ.π. Από τους θεσμούς αυτούς άλλοι έχουν ως πρωταρχικό τους έργο την κοινωνικοποίηση και για άλλους αυτή αποτελεί μια δευτερεύουσα λειτουργία.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η οικογένεια και το σχολείο, ενώ στη δεύτερη η θρησκεία, ο στρατός, ο τομέας της απασχόλησης κ.λ.π. Η σταθερότητα και η τυποποίηση αποτελούν καίρια χαρακτηριστικά του θεσμού και υποδηλώνουν τον χαρακτήρα αυτό.

Η ατομική βούληση δεν καταργεί ούτε αλλάζει ένα θεσμό. Αντίθετα, ο κοινωνικός θεσμός ως κύριο κανονιστικό πρότυπο που είναι επιβάλλεται στα μέλη της κοινωνίας εξασφαλίζοντας σ' αυτά την κοινωνική ένταξη και αποδοχή αλλά και παρέχοντάς τους τον θεμιτό τρόπο επίτευξης κοινωνικά αποδεχτών ή και επιθυμητών, ατομικών όσο και συλλογικών στόχων.

Οι στόχοι αυτοί δεν είναι προσωρινοί και πρόσκαιροι αλλά παραμένουν σταθεροί καθώς διατηρούν τη σημασία τους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι στόχοι αυτοί επίσης μπορεί να είναι πολλοί (και τότε λέμε ότι ο θεσμός είναι πολύσκοπος) ή λίγοι (τότε ο θεσμός είναι ολιγόσκοπος) ή και, σπανιότερα, μόνον ένας (τότε πρόκειται για μονόσκοπο θεσμό).

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε έναν από τους σημαντικότερους φορείς κοινωνικοποίησης, την οικογένεια.

1.2 Η οικογένεια

Η οικογένεια είναι μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας. Σχηματίζει την αρχική βιολογική και κοινωνική κοινότητα που συντελεί στην αναπαραγωγή της κοινωνίας. Μέσα στα πλαίσιά της δημιουργείται μια κοινότητα όπου τα μέλη της έχουν κοινούς δεσμούς, ψυχικούς και αίματος και ζουν κάτω από την ίδια στέγη.

Αποτελεί πρωταρχικό κύτταρο και οργανικό μέλος της κοινωνίας κάθε αλλαγή της οποίας επηρεάζει την οικογένεια και τους άλλους θεσμούς. Κι αυτό συμβαίνει γιατί η οικογένεια μεταδίδει τον πολιτισμό, την μόρφωση, τη γλώσσα, διαμορφώνει τη συμπεριφορά, καταστέλλει τα ένστικτα, γι' αυτό κάθε αλλαγή στα κοινωνικά δεδομένα, επηρεάζει τους κόλπους της οικογένειας.

Η οικογένεια είναι ένα ψυχοκοινωνικό σύστημα με κανόνες, στόχους, δομή, σχέσεις, δυναμικές αλληλεπιδράσεις και διεργασίες. Αποτελεί ένα εξαιρετικό υπόβαθρο για την εκτίμηση των ανθρωπίνων προβλημάτων, των συμπεριφορών, των συμπτωμάτων και των λύσεών του (Μουσούρου, 2005).

Ως κοινωνικός θεσμός, η οικογένεια έχει κοινωνικά σημαντικούς σκοπούς που συνοψίζονται στην εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας και που αναλύονται στην μεταβίβαση από τη μια γενιά στην άλλη του πολιτισμού ως τρόπου ζωής και τρόπου ύπαρξης

των (υλικών) πραγμάτων και των κοινωνικών θέσεων. Η συνειδητοποίηση του νοήματος και της σημασίας της συνέχειας και της εξασφάλισής της αποτελεί την προϋπόθεση κοινωνικής συνοχής στο επίπεδο της κοινωνίας και κοινωνικής ταυτότητας στο επίπεδο του ατόμου.

Η οικογένεια συμβάλλει στη δημιουργία και τη διατήρηση της προϋπόθεσης αυτής με τις λειτουργίες που επιτελεί και που αποβλέπουν στον έλεγχο των τρόπων ζωής και ύπαρξης, των πραγμάτων και των κοινωνικών θέσεων. Οι συγκεκριμένες μορφές που παίρνει ο έλεγχος αυτός, ο βαθμός αυστηρότητας με τον οποίο ασκείται όπως και η έμφαση που ενδεχομένως αποδίδεται σε κάποια λειτουργία, συνθέτουν την οικογενειακή στρατηγική.

Ως θεσμός λοιπόν, η οικογένεια έχει αφενός έναν χαρακτήρα δημόσιο, καθώς αφορά την οργάνωση του συλλογικού βίου και συνδέεται με την εν γένει θέσμιση του βίου αυτού (νομοθεσία) και την υλική του διάσταση (τρόπο παραγωγής) και αφετέρου, έχει ένα χαρακτήρα ιδιωτικό καθώς αφορά την οργάνωση του ιδιωτικού βίου.

Έτσι η οικογένεια είναι θεσμός γιατί συνίσταται σ' ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ κοινωνικά προσδιορισμένων ρόλων (σύζυγος, μητέρα, πατέρας, γιος, αδερφός, κόρη κ.λ.π.). Έχει λειτουργίες με τις οποίες προωθείται η ικανοποίηση στόχων τόσο σημαντικών για τα άτομα και το σύνολο ώστε ο θεσμός να εμφανίζεται σ' όλες τις εποχές και σ' όλες τις κοινωνίες.

Η τόσο μακρόχρονη ιστορία και ζωή της οικογένειας, αποδεικνύει πόσο καθοριστικός είναι ο ρόλος της, για την ατομική, και για στην κοινωνική ζωή. Σε αυτήν το άτομο βρίσκει τα μέσα για να αναπτυχθεί, τόσο υλικά όσο και πνευματικά. Η υλική προστασία, η διατροφή, η σωματική ανάπτυξη και όλες οι άλλες βιολογικές ανάγκες του ατόμου εξασφαλίζονται μέσα στους κόλπους της.

Επίσης, συντελεί τα μέγιστα στην πνευματική ανάπτυξη, γιατί πρώτη αυτή ενεργοποιεί τη σκέψη του παιδιού, καλλιεργεί τη λογική και την κρίση του. Παράλληλα, μέσα στους κόλπους της πραγματοποιείται η ηθική διαμόρφωση του νεαρού ατόμου. Εκεί το άτομο έρχεται σε επαφή για πρώτη φορά με τις αιώνιες ηθικές αξίες όπως της αγάπης, της ειλικρίνειας, της υπευθυνότητας, της αξιοπρέπειας, της ακεραιότητας, της δικαιοσύνης, της προσφοράς, της συνέπειας.

Στην οικογένεια συντελείται η αληθινή κοινωνική αγωγή, που θα βοηθήσει τον άνθρωπο να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο και να συνειδητοποιήσει την αξία των κοινωνικών σχέσεων και των κοινωνικών αρετών όπως π.χ. του σεβασμού, της δικαιοσύνης, της πειθαρχίας, της συνεργασίας, του ομαδικού πνεύματος.

Επίσης, μέσα σε αυτή το άτομο παίρνει τα πρώτα μαθήματα δημοκρατικής συμπεριφοράς. Εκεί κατ' αρχήν πολιτικοποιείται. Γι' αυτό η οικογένεια επιβάλλεται να είναι

φορέας των ηθικών αξιών, των υψηλών στόχων και ιδανικών. Έτσι, γίνεται η βάση και η αφετηρία του πολιτισμού, δικαιολογώντας τον χαρακτηρισμό της ως «πρωταρχικό και φυσικό κύτταρο της κοινωνίας».

Τέλος, η ήρεμη και ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα, εξασφαλίζει την υγιή συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου, που ξέρει ότι σε κάθε δύσκολη ή άσχημη στιγμή της ζωής του θα βρει στην οικογένεια το σύμμαχο, το συμπαραστάτη, τον βοηθό, το καταφύγιο.

Αναμφισβήτητα όμως, η οικογένεια ως θεσμός έχει υποστεί αλλαγές. Από παλιά αλλά και σήμερα κυρίως, μια οικογένεια μπορεί να έχει διάφορες μορφές. Στη συνέχεια, θα κάνουμε μια αναδρομή στις μορφές οικογένειας που υπήρχαν, σ' αυτές που εξακολουθούν να υπάρχουν αλλά και σε νέες μορφές που εμφανίζονται με τη πάροδο των χρόνων.

Η οικογένεια είναι η πρώτη φυσική κοινότητα. Αποτελεί συστατικό στοιχείο κάθε ανθρώπινης κοινωνίας. Δεν είχε βέβαια σε όλες τις εποχές και σε όλο τον κόσμο τη σημερινή μορφή της, η οποία είναι το αποτέλεσμα της μεγάλης εξελικτικής πορείας της ανθρωπότητας αφενός και αφετέρου της διαφοράς των μεμονωμένων κοινωνιών μεταξύ τους. Η οικογένεια πάντοτε βρισκόταν και βρίσκεται σε τροχιά συνεχών αλλαγών παράλληλων με τις αλλαγές της ευρύτερης κοινωνίας. Οι πρωτόγονες κοινωνίες στηρίζονται στο μεγάλο μέγεθος των ομάδων τους στις οποίες η κατανομή των λειτουργιών ήταν σταθερή. Καθώς οι κοινωνίες μετατρέπονταν σε πολυπλοκότερες, και απαιτούνται καινούργιες δεξιότητες από τα μέλη της, οι κοινωνικές δομές διαφοροποιούνταν κι αυτές.

Η εκβιομηχάνιση της κοινωνίας είχε ως επακόλουθο, ριζικές μεταβολές τόσο στη δομή, όσο και στη λειτουργικότητα της οικογένειας. Η ελληνική οικογένεια, επειδή από αγροτική έγινε αστική σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, δεν είχε τα απαιτούμενα περιθώρια για να προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον, το οποίο της επιβάλλει αναπροσαρμογή των ρόλων και την αφομοίωσή τους από τα μέλη.

Η μετάβαση από αγροτική - γεωργική - παραδοσιακή κοινωνία στην αστική - βιομηχανική - σύγχρονη κοινωνία συνεπάγεται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις της οικογενειακής ζωής και της θέσης του παιδιού στην οικογενειακή ομάδα.

Σύμφωνα με τη Μουσούρου (1771) οι κυριότερες διαφοροποιήσεις είναι οι εξής:

α) η συρρίκνωση της οικογενειακής ομάδας ως αποτέλεσμα του περιορισμού των ομόκεντρων κύκλων συγγενών που απαρτίζουν την οικογενειακή ομάδα γύρω από τη συζυγική οικογένεια,

β) η αποδέσμευση του ατόμου από την ομάδα που υποδηλώνει την υπέρσχυση των ατομικών δικαιωμάτων έναντι των υποχρεώσεων προς την ομάδα,

γ) ο δραστικός περιορισμός των λειτουργιών της οικογένειας κυρίως στις ψυχολογικές λειτουργίες, όπως αυτές της στήριξης του ατόμου και της κοινωνικοποίησης των νέων μελών της,

δ) η απόκτηση του παιδιού είναι επιλογή ατόμων που αποδέχθηκαν συνειδητά την ευθύνη και χαρά της γέννησης.

Στην παραδοσιακή κοινωνία, η οικογένεια έχει τα χαρακτηριστικά ενός σχήματος, στα πλαίσια του οποίου το άτομο δεν ικανοποιεί δικές του ανάγκες ούτε εκπληρώνει δικές του επιθυμίες, αλλά δρα με γνώμονα την επιβίωση και το συμφέρον αυτού του σχήματος, υποτάσσεται στις επιταγές του και εκχωρεί την ατομικότητά του προς χάρη της διατήρησης της ενότητας και της συνοχής του (Νόβα, 1996)

Ο πυρήνας πατέρα-μητέρα-παιδιά, έτσι όπως τον γνωρίζουμε σήμερα στις πόλεις ως ανεξάρτητη κοινωνική μονάδα, ήταν ανύπαρκτος στο παραδοσιακό αγροτικό ελληνικό περιβάλλον. Εκεί αποτελούσε περισσότερο εννοιολογική οντότητα παρά αυτόνομη κοινωνική μονάδα, με σαφώς καθορισμένα όρια. Οι υποχρεώσεις των γονέων προς τα παιδιά τους ήταν απόλυτες και ιερές και αντιμετωπίζονταν ως πανίσχυρα κίνητρα για κάθε ατομική προσπάθεια και επιτυχία.

Μέσα στο πλαίσιο της βιομηχανικής- τεχνολογικής κοινωνίας η οικογένεια μετατράπηκε σε ένα πλέγμα διαπροσωπικών σχέσεων. Μέσα στην κοινωνία ο καθένας λειτουργεί και υπάρχει ως άτομο και ως άτομο ξαναγυρνάει στην οικογένεια για να καλύψει τις προσωπικές του ανάγκες. Η απόλυτη ταύτιση των μελών της που έδενε άρρηκτα την παραδοσιακή οικογένεια, έχει εκλείψει στις μεγαλουπόλεις, γιατί έχουν εκλείψει και οι συνθήκες που υπαγόρευαν και συντηρούσαν αυτή την ταύτιση. Στη σύγχρονη κοινωνία, όπου ο τρόπος παραγωγής βασίζεται στην ατομική δράση, η μικρότερη βιώσιμη ομάδα είναι το άτομο και όχι η οικογένεια. Αφότου η οικογένεια έπαψε να αποτελεί οικονομική μονάδα έγινε ένας θεσμός με εξειδικευμένες λειτουργίες, ισότιμος με πολλούς άλλους, και πέρα από αυτές τις λειτουργίες δεν έχει κανέναν άλλο λόγο ύπαρξης.

Η παραδοσιακή αγροτική οικογένεια υπήρξε κάποτε ο βασικός κοινωνικός πυρήνας. Αποτελούσε παραγωγική και αναπαραγωγική μονάδα, απαραίτητη για τη ζωή των ατόμων και την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση της αναπτυσσόμενης γενιάς.

Με την εκβιομηχάνιση, παρατηρείται μαζική μετανάστευση στις πόλεις και η νέα μορφή οικογένειας που διαμορφώνεται είναι σε μεγάλο βαθμό πυρηνική (γονείς, παιδιά). Η σύγχρονη κοινωνία δεν μοιάζει ούτε στην αγροτική ούτε στη βιομηχανική κοινωνία. Η πυρηνική οικογένεια (με διαχωρισμένους, διακριτούς τους ρόλους των δυο φύλων) δεν είναι

πλέον η τυπική εικόνα των νοικοκυριών στις αναπτυγμένες κοινωνίες, αλλά αντικαθίσταται από τις νέες μορφές οικογένειας.

Η βιομηχανοποίηση, η αστικοποίηση και τελευταία η πληροφορική έχουν επιφέρει αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας. Η αύξηση των διαζυγίων, ο πολλαπλασιασμός του αριθμού των δεύτερων γάμων, οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι μητέρες που μεγαλώνουν παιδιά εκτός γάμου, οι γάμοι μεταξύ ατόμων διαφορετικών εθνοτήτων, όλα αυτά είναι ζητήματα που θέτουν προβληματισμούς σχετικά με τη δομή και λειτουργία της οικογένειας, για τη διαμόρφωση των αξιών και για την κατανομή των ρόλων που αναλαμβάνουν τα άτομα μέσα στην οικογένεια.

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα- οι αλλαγές αυτές έχουν επηρεάσει και κατά πόσο τον τρόπο επικοινωνίας και επαφής μεταξύ γονέων και παιδιών, γονέων και παππούδων, παιδιών και συγγενών(Λ.Μ.Μουσούρου).

1.2.1 Μορφές της οικογένειας

Οι μορφές της οικογένειας διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τόπο διαμονής, τη θέση και το ρόλο των μελών καθώς και τη δομή της οικογένειας:

Συγκεκριμέν-

- Ανάλογα με τον τόπο διαμονής η οικογένεια χαρακτηρίζεται ως: Αγροτική, οικογένεια όταν διαμένει σε αγροτικές περιοχές, Αστική όταν διαμένει σε αστικά κέντρα.
- Επίσης χαρακτηρίζεται ως πατριωτική όταν το ζευγάρι μένει κοντά με τους συγγενείς του πατέρα, μητριωτική όταν μένει κοντά με τους συγγενείς της μητέρας και νεοτοπική όταν μένει μακριά και από τους συγγενείς τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας.
- Σε σχέση τώρα με τη θέση και το ρόλο των μελών της, η οικογένεια χαρακτηρίζεται ως μητριαρχική όταν η συγγένεια των μελών της καθορίζεται από τη μητέρα, που έχει και κυρίαρχο ρόλο στη λειτουργία της και ως πατριαρχική όταν η συγγένεια των μελών της καθορίζεται από τον πατέρα, που έχει και κυρίαρχο ρόλο στη λειτουργία της με κύρια χαρακτηριστικά τα εξής:
 - Ø οι άντρες να παίρνουν τις κύριες αποφάσεις
 - Ø οι γυναίκες να είναι εξαρτώμενες οικονομικά από τον άντρα
 - Ø να επικρατεί η αντίληψη ότι στις γυναίκες ταιριάζει να φροντίζουν τα παιδιά και το σπίτι.

Σήμερα στις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες η συγγένεια των μελών της οικογένειας καθορίζεται και από τους δύο, και αυτό είναι αποτέλεσμα του προβληματισμού, αλλά και της ικανοποίησης του αιτήματος της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων.

- Ανάλογα με τον αριθμό των μελών της χαρακτηρίζεται: ως εκτεταμένη και πυρηνική. Η εκτεταμένη μορφή της οικογένειας αποτελείται από τους γονείς τα παιδιά και άλλους συγγενείς, όπως παππούδες, γιαγιάδες, ξαδέρφια, θείες, θείους κ.λ.π.

Στην Ελλάδα την εκτεταμένη μορφή της οικογένειας τη συναντάμε περισσότερο στις αγροτικές περιοχές, όπου η ενασχόληση με τις αγροτικές δουλειές απαιτεί πολλά χέρια εργασίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, επειδή οι συνθήκες διαβίωσης και επιβίωσης στις αγροτικές περιοχές είναι δύσκολες, να ζουν όλοι μαζί στηρίζοντας ο ένας τον άλλο. Βέβαια υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους μπορούν να μένουν μαζί δύο ή τρεις γενεές σε μια οικογένεια.

Οι πιο συνήθειες είναι:

- Ø Οι παππούδες και οι γιαγιάδες να κρατούν τα παιδιά όταν οι δύο γονείς εργάζονται
- Ø Κάποιο μέλος της οικογένειας να είναι κατάκοιτο ή άρρωστο σοβαρά ή με ειδικές ανάγκες και να χρειάζεται αυξημένη οικογενειακή φροντίδα.
- Ø Να υπάρχουν οικονομικά προβλήματα και η συμβίωση να είναι αναγκαία για την επιβίωση, αφού με τον τρόπο μειώνονται τα έξοδα.
- Ø Όταν συμβαίνουν απρόβλεπτα γεγονότα στην οικογενειακή ζωή, όπως θάνατος μέλους οικογένειας, μετακίνηση σε άλλη πόλη για εργασιακούς ή άλλους λόγους του πατέρα ή της μητέρας.

Σε τέτοιες περιπτώσεις για να επιβιώσει μια οικογένεια μπορεί να μετατραπεί από πυρηνική σε εκτεταμένη. Η πυρηνική οικογένεια αποτελείται από τον πατέρα, τη μητέρα και τα παιδιά. Είναι η εικόνα που έρχεται στο μυαλό μας όταν μιλάμε για οικογένεια και η πιο συνηθισμένη μορφή που συναντάμε, γι' αυτό λέγεται και παραδοσιακή οικογένεια.

Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τρεις τύπους της πυρηνικής οικογένειας ανάλογα με την εργασιακή κατάσταση του άντρα και της γυναίκας οι οποίοι είναι:

- Ø Ο άντρας δουλεύει έξω από το σπίτι και η γυναίκα φροντίζει το σπίτι και την ανατροφή των παιδιών.
- Ø Η γυναίκα δουλεύει έξω από το σπίτι και ο άντρας φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά.
- Ø Άντρας και γυναίκα είναι εργαζόμενοι δουλεύοντας έξω από το σπίτι.

1.2.2 Νέες μορφές οικογένειας

Εξελικτική μορφή της πυρηνικής οικογένειας είναι η μονογονεϊκή οικογένεια η οποία αποτελείται από τον ένα γονέα και τα παιδιά και μπορεί να έχει τη μορφή:

- Ø Μονογονεϊκή οικογένεια πατέρα και παιδί
- Ø Μονογονεϊκή οικογένεια μητέρα και παιδί.

Η Patricia Morgan (1995) υποθέτει ότι η παραδοσιακή οικογένεια (άντρας - γυναίκα - παιδιά) τείνει να αντικατασταθεί από το μοντέλο μητέρα – παιδί και προβληματίζεται γι' αυτή την ανάπτυξη των μονογονεϊκών οικογενειών, καθώς και για την επιβίωσή τους.

Επίσης, αρκετοί μελετητές ανησυχούν για την εμφάνιση και ποσοστιαία αύξηση αυτής της μορφής οικογένειας (χωρίς πατέρα), που υποθέτουν ότι δημιουργεί προβλήματα στα παιδιά, αφού θεωρούν ότι η παραδοσιακή οικογένεια είναι καλύτερη. Έρευνες που έχουν γίνει έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες διατρέχουν υψηλό κίνδυνο να ζουν σε συνθήκες φτώχειας και τα παιδιά τους να παρουσιάσουν προβλήματα συμπεριφοράς.

Μάλιστα στον προβληματισμό που τέθηκε αν η μορφή της μονογονεϊκής οικογένειας ή το χαμηλό εισόδημα επηρεάζουν τη χαμηλή σχολική επίδοση και τα προβλήματα συμπεριφοράς που παρουσιάζουν τα παιδιά, σύμφωνα με τον McLanaban (1997) ακόμα και όταν αυξάνουν τα έσοδα, η χαμηλή σχολική επίδοση και τα προβλήματα συμπεριφοράς παραμένουν.

Η μονογονεϊκή οικογένεια δημιουργείται με διάφορους τρόπους: Με το θάνατο ενός εκ των δύο γονιών, με την τυπική λύση του γάμου, το διαζύγιο, με άτυπη λύση των συζυγικών σχέσεων, όπως π.χ. συμβαίνει στην περίπτωση του χωρισμού ή της εγκατάλειψης, με την εκούσια ή ακούσια απόκτηση παιδιού χωρίς να έχει προηγηθεί γάμος και τέλος όταν η μητέρα ή ο πατέρας λείπει για μεγάλα χρονικά διαστήματα από το σπίτι (χωλές οικογένειες).

Συγκεκριμέν-

- Θάνατος του ενός γονέ-

Ένα από τα είδη των μονογονεϊκών οικογενειών είναι αυτό που δημιουργείται από το θάνατο του ενός από τους δύο γονείς πριν ή μετά τη γέννηση των παιδιών.

- Διαζύγιο και εγκατάλειψη (άτυπη λύση συζυγικών σχέσεων):

Το διαζύγιο είναι μια εξελικτική διαδικασία στην οποία καταλήγουν τα ανδρόγυνα για να λήξουν το γάμο τους. Για να καταλήξουν σε αυτή τη διαδικασία έχουν προηγηθεί καταστάσεις – εντάσεις που μπορεί να κυμαίνονται από έλλειψη επικοινωνίας μέχρι και

ανοιχτή βία στις σχέσεις τους με αποτέλεσμα να υπάρχει διαταραχή της ισορροπίας της οικογένειας.

- Χωλές οικογένειες:

Ένα άλλο είδος μονογονεϊκότητας είναι οι χωλές οικογένειες. Πρόκειται για συζυγικές οικογένειες που έχουν διασπαστεί σε δύο τμήματα, όχι γιατί δεν επιθυμούν να συζούν αλλά γιατί μη οικογενειακοί λόγοι τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά. Οι συνήθεις λόγοι που αναγκάζουν έναν από τους δύο γονείς να απουσιάζει επί μακρόν από το σπίτι είναι:

- Ø Όταν το επιβάλλουν οι υποχρεώσεις του επαγγέλματός του, π.χ. ναυτικοί, στελέχη πολυεθνικών εταιρειών κ.ά.
- Ø Λόγοι ολοκλήρωσης σπουδών
- Ø Η ανεργία που μπορεί να οδηγήσει έναν από τους γονείς να αναζητήσει δουλειά σε άλλο μέρος για να ζήσει την οικογένειά του.
- Ø Ακόμα και υπέρμετρες επαγγελματικές φιλοδοξίες για μεγαλύτερη επαγγελματική ανέλιξη ή διεθνή σταδιοδρομία κ.ά.

Τα παιδιά μεγαλώνουν με τον ένα γονέα, που έχει την ευθύνη της ανατροφής τους. Έχει παρατηρηθεί ότι μεγαλώνουν συνήθως με τη μητέρα, αφού αυτοί που λείπουν είναι κυρίως οι άντρες.

Η απουσία ενός γονέα κατά μεγάλα διαστήματα είναι μειονέκτημα στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού, αλλά και, στη σχέση του ζευγαριού. Η συνεχής αυτή απουσία μπορεί να είναι η αιτία για να παρουσιαστούν προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά και ουσιαστικός παράγοντας δημιουργίας προβλημάτων στη σχέση του ζευγαριού και μπορεί να οδηγήσει στη διάλυση μιας οικογένειας.

- Ακούσια ή εκούσια απόκτηση παιδιού:

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται να αυξάνει ο αριθμός των γυναικών που θέλουν να αποκτήσουν ένα παιδί εκτός γάμου. Επίσης αυξάνει και ο αριθμός κοριτσιών που μένουν έγκυες στην εφηβεία και οι σύντροφοί τους δεν αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους και τις εγκαταλείπουν. Μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις, για διάφορους λόγους συναισθηματικούς υγείας κ.ά., κρατάνε το παιδί και γίνονται άγαμες μητέρες σε μικρή ηλικία, πραγματικότητα που επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις και στις ίδιες και στο παιδί τους.

Άλλες σύγχρονες μορφές πυρηνικής οικογένειας που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι:

- Η οικογένεια με υιοθετημένα παιδιά: σήμερα που η υιοθεσία νομοθετικά επιτρέπεται, έχει αναπτυχθεί μια νέα μορφή πυρηνικής οικογένειας αυτή με υιοθετημένα παιδιά. Μάλιστα σε ορισμένες χώρες παιδιά μπορούν να υιοθετήσουν και ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

Σε αυτή τη νέα μορφή οικογένειας η σχέση μεταξύ των θετών γονέων και του παιδιού είναι το κλειδί για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. Μια σχέση η οποία είναι σημαντικό να χτιστεί εξαρχής πάνω σε γερές βάσεις και να διέπεται από την αλήθεια, ώστε να είναι μια σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

- Οικογένεια χωρίς παιδιά: Αν και γάμοι που το ζευγάρι έχει συνειδητά αποφασίσει εκ των προτέρων ότι δεν θα κάνει παιδιά είναι σπάνιο φαινόμενο, μπορούμε να επισημάνουμε ότι έχει αυξηθεί ο αριθμός τελευταία των οικογενειών χωρίς παιδιά.

Η αύξηση οφείλεται στο ότι παντρεύονται σε μεγαλύτερες ηλικίες καθώς και το ότι όλο και περισσότερα ζευγάρια αποφασίζουν να μην κάνουν παιδιά. Στην κατηγορία αυτή συναντάμε ανθρώπους από κάθε κοινωνική, μορφωτική και οικονομική κατηγορία που για διάφορους λόγους δεν έκαναν ποτέ παιδιά. Αρκετοί από αυτούς θεωρούν βαρύ φορτίο το να γίνουν γονείς και να αναθρέψουν παιδιά.

Ανησυχούν υπερβολικά για την επαγγελματική τους εξέλιξη και σταδιοδρομία ή τους αρέσει να ταξιδεύουν συνέχεια. Πολλοί σκέφτονται να αποκτήσουν παιδιά, αλλά αυτό καθίσταται αδύνατον για οικονομικούς, κοινωνικούς ή βιολογικούς λόγους. Μάλιστα έχει παρατηρηθεί ότι σε μεγάλο ποσοστό αντικαθιστούν τη μη ύπαρξη παιδιών με κατοικίδια ζώα.

- Ανάμεικτες οικογένειες: ανάμεικτες είναι οι οικογένειες που ο ένας ή και οι δύο σύντροφοι έχουν ήδη κάνει ένα γάμο, έχουν αποκτήσει παιδιά μέσα σε αυτόν, έχουν χωρίσει και έχουν ξαναπαντρευτεί. Σήμερα η αύξηση των διαζυγίων έχει οδηγήσει και στην αύξηση των ανάμεικτων οικογενειών. Η ζωή των ανθρώπων δεν σταματάει με το διαζύγιο.

Διεκδικούν το δικαίωμα μιας νέας ευκαιρίας και ξαναφτιάχνουν τη ζωή τους. Συνταγή για μια πετυχημένη ανάμεικτη οικογένεια δεν υπάρχει. Όταν δημιουργείται μια ανάμεικτη οικογένεια τα μέλη της αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες και αλλαγές. Μάλιστα εκείνα που έχουν βιώσει την εμπειρία του διαζυγίου δυσκολεύονται περισσότερο στο να προσαρμοστούν στις νέες οικογενειακές συνθήκες και ιδιαίτερα τα παιδιά.

Τα μέλη μιας ανάμεικτης οικογένειας προσπαθούν να αναπτύξουν καλές σχέσεις μεταξύ τους από μηδενικό σημείο ενώ ήδη έχουν πρωθύστερα βιώματα οικογενειακής ζωής. Δεν

έχουν να μοιραστούν κοινές οικογενειακές ιστορίες, πρέπει πρώτα να τις δημιουργήσουν. Δεν μπορούν να κάνουν αμέσως πράγματα όλοι μαζί, πρέπει πρώτα να βρουν τον τρόπο που θα συνυπάρχουν.

Αν στα παραπάνω προστεθεί και το γεγονός ότι τα παιδιά αισθάνονται διχασμένα μεταξύ του θετού γονέα που ζουν μαζί και του φυσικού γονέα που επισκέπτονται, κατανοούμε ότι το σημαντικότερο σε μια ανάμεικτη οικογένεια είναι να χτιστούν ισχυροί δεσμοί ανάμεσα στα μέλη της.

- Συμβίωση – συγκατοίκηση – μη παντρεμένα ζευγάρι- η συμβίωση – συγκατοίκηση είναι μια σύγχρονη μορφή οικογένειας, που η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει είναι ότι δεν προϋποθέτει το γάμο. Δύο άτομα συνειδητά ζουν μαζί, κάνουν και παιδιά, αλλά δεν παντρεύονται. Συνήθως αυτή η θέση ζωής έχει ιδεολογικό υπόβαθρο. Αρκετοί απορρίπτουν το γάμο ως θεσμό, είτε γιατί τους στερεί την ελευθερία τους, είτε γιατί, όπως υποστηρίζουν, είναι τέτοιες οι υποχρεώσεις που επιφέρει που καταστρέφει τη σχέση του ζευγαριού.

- Ομοφυλόφιλα ζευγάρι- σήμερα διεκδικούν να αναγνωριστούν ως οικογένεια ομοφυλόφιλα άτομα και άλλες μορφές συμβίωσης. Άνθρωποι χωρίς θρησκευτικούς δεσμούς ή αίματος που αισθάνονται όμως ότι ανήκουν μαζί, επιθυμούν να αναγνωριστούν ως οικογένεια. Μάλιστα σε μερικές χώρες έχουν θεσμοθετηθεί οι γάμοι μεταξύ ομοφυλοφίλων. Σε άλλες χώρες οι ομοφυλόφιλοι που θέλουν να ζήσουν μαζί έχουν το δικαίωμα να το δηλώσουν και να αποκτήσουν, μέσω αυτής της καταγραφής της σχέσης τους ορισμένα από τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το γάμο. Επίσης, σε αρκετές χώρες έχουν και τη δυνατότητα να υιοθετήσουν και παιδιά.

- Οικογένεια που τα παιδιά έχουν αποκτηθεί με τη διαδικασία της τεχνητής γονιμοποίησης.: Στις περιπτώσεις όπου και οι δύο σύζυγοι είναι γόνιμοι αλλά κάποιο πρόβλημα κατασκευής εμποδίζει τη σύλληψη, χρησιμοποιείται η μέθοδος της τεχνητής γονιμοποίησης. Οι δύο σύζυγοι είναι και οι βιολογικοί γονείς του παιδιού, που κυοφορείται και γεννιέται φυσιολογικά.

Η μέθοδος όμως αυτή χρησιμοποιείται και σε περιπτώσεις όπου ο σύζυγος είναι στείρος. Στις περιπτώσεις αυτές το παιδί συλλαμβάνεται κατόπιν σπερματέγχυσης και ο βιολογικός του πατέρα είναι ο δότης του σπέρματος.

Διαπιστώσαμε ότι η λειτουργία του θεσμού της Οικογένειας αλλάζει μέσα στη διάρκεια του χρόνου. Παρατηρούνται αλλαγές στη μορφή και στη δομή της οικογένειας οι οποίες επηρεάζουν τη σχέση των μελών της και τους ρόλους που αυτά αναλαμβάνουν.

Ένας άλλος πολύ σημαντικός θεσμός κοινωνικοποίησης είναι το σχολείο. Με αυτό θα ασχοληθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

1.3 Άλλοι θεσμοί κοινωνικοποίησης

Ο σημαντικότερος θεσμός κοινωνικοποίησης που αναλύσαμε μέχρι τώρα είναι η οικογένεια, μέσα στην οποία, το άτομο διαμορφώνεται ηθικά, έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με τις αιώνιες ηθικές αξίες όπως της αγάπης, της υπευθυνότητας, της αξιοπρέπειας και πολλών άλλων, δημιουργεί τις πρώτες κοινωνικές επαφές και γενικότερα "πλάθεται ο χαρακτήρας του". Εκτός από την οικογένεια, υπάρχουν και άλλοι θεσμοί κοινωνικοποίησης όπως είναι το σχολείο, το παιχνίδι και οι ομάδες ομήλικων. Με αυτούς τους θεσμούς κοινωνικοποίησης θα ασχοληθούμε στη συνέχεια.

1.3.1 Το σχολείο

Το σχολείο και γενικότερα η εκπαίδευση θεωρείται ο σημαντικότερος μετά την οικογένεια θεσμός κοινωνικοποίησης. Η σχολική κοινωνικοποίηση γίνεται αντιληπτή ως παιδαγωγική αλληλεπίδραση, βασικός άξονας της οποίας είναι οι σχέσεις δασκάλου – μαθητή.

Η είσοδος του παιδιού στο σχολείο αποτελεί ουσιαστικά το πρώτο βήμα του έξω από την οικογένεια και την πρώτη του προσπάθεια να αναλάβει ευθύνες και να αποφασίζει για πράγματα που το αφορούν. Παράλληλα αποκτά ένα βαθμό ανεξαρτησίας από το οικογενειακό του περιβάλλον, αφού βρίσκεται για πολλές ώρες μακριά από αυτό και κυκλοφορεί χωρίς ουσιαστικά την άμεση επίβλεψη των ενηλίκων.

Σύμφωνα με το Parsons (στο Νόβα- Καλτσούνη, 1996) το σχολείο δεν επιτελεί μόνο κοινωνικοποιητικό έργο ενσταλάζοντας στους μαθητές την ικανότητα και ετοιμότητα για επιτυχή ανάληψη μελλοντικά ρόλων ενηλίκων, αλλά με τον τρόπο που αυτό λειτουργεί, κατανέμει και το εργατικό δυναμικό. Τροφοδοτεί, δηλαδή, την οικονομία με ειδικευμένο εργατικό δυναμικό που ανταποκρίνεται στις ποσοτικές ανάγκες της και στις απαιτήσεις της τεχνολογίας, ενώ παράλληλα μεταβιβάζει «κοινές» αξίες, κανόνες και πρότυπα συμπεριφοράς, δηλαδή την «κοινή» πολιτισμική κληρονομιά, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και στη αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος.

Ο Durkheim (στο Μιχαλακόπουλος, 1996) έχει συνδέσει την κοινωνικοποίηση στο σχολείο με τη διατήρηση και εξέλιξη της κοινωνίας και την κοινωνική ένταξη των νέων μελών της. Το σχολείο είναι ο χώρος όπου η κοινωνία αναπαράγει τον εαυτό της στα νέα μέλη της. Τα παιδιά στο σχολείο θα αποκτήσουν συλλογικές πεποιθήσεις και συμπεριφορές, να γίνουν «κοινωνικά όντα». Αυτό τους δίνει τη δυνατότητα να αναλάβουν τη θέση τους

στην κοινωνία χωρίς να διακόψουν την πορεία της. Επειδή τα σχολεία είναι προϊόντα της κοινωνίας, αντανακλούν τη ζωή της. Οι κοινωνίες βέβαια διαφέρουν ως προς το ιδιαίτερο είδος «κοινωνικού όντος» που επιθυμούν να δημιουργήσουν και ως προς την έκταση κατά την οποία ενθαρρύνουν την ανάπτυξη του ατομικού και του κοινωνικού «εγώ», αλλά σε καμιά περίπτωση τα εκπαιδευτικά συστήματα και οι πρακτικές τους δεν μπορούν να απομονωθούν από την κοινωνία που είναι ο δημιουργός τους.

Το σχολείο μεταβιβάζει «κοινές» αξίες, κανόνες και πρότυπα συμπεριφοράς δηλαδή την «κοινή» πολιτισμική κληρονομιά, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και στην αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος. Αυτό δε σημαίνει πως ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι να προάγει την ομοιομορφία. Αντίθετα μια από τις πιο βασικές της αποστολές είναι η διαφοροποίηση. Η διαφοροποίηση είναι στοιχείο, που δεν απαντάται μόνο στη διαβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και στο πλαίσιο της ίδιας βαθμίδας, αφού το σχολείο ταξινομεί τους μαθητές, ανάλογα με τις επιδόσεις τους, σε κατηγορίες.

Το σχολείο, εν ολίγοις, καλείται να καλύψει τα όποια κενά υπάρχουν στο κοινωνικοποιητικό έργο της οικογένειας στο πλαίσιο ενός «επανακοινωνικοποιητικού» ρόλου που του έχει ανατεθεί. Πρέπει να ετοιμάσει το παιδί, ανεξάρτητα από καταγωγή, για την ανάληψη κοινωνικών, αλλά κυρίως επαγγελματικών δραστηριοτήτων, κάνοντας πράξη αυτό που είναι γνωστό ως «ίσες ευκαιρίες για όλους».

Συνοψίζοντας, είδαμε ότι η λειτουργία του θεσμού του σχολείου έχει εξαιρετικά σπουδαίο ρόλο, καθώς το σχολείο είναι ο χώρος όπου το παιδί κάνει το πρώτο βήμα έξω από την οικογένεια.

Εκεί, κάνει τις πρώτες προσπάθειες για ανεξαρτησία από το οικογενειακό περιβάλλον, αφού δεν έχει κάποιον γύρω του αλλά και προσπαθεί να συναναστραφεί με άτομα που δεν γνωρίζει (δάσκαλο- συμμαθητές).

Η κοινωνικοποίηση στο σχολείο και την τάξη συντελείται στο πλαίσιο ποικίλων σχέσεων και καταστάσεων, οι οποίες ευρίσκονται σε συνάρτηση με τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης, αλλά και με οργανωτικές ρυθμίσεις που αφορούν στη λειτουργία του σχολείου και της τάξης. Οι διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης συνιστούν τις εκφρασμένες επιδιώξεις του σχολείου για εισαγωγή των μαθητών σε γνώσεις και αντιλήψεις, αξίες και νοήματα που συνδέονται με την κουλτούρα και τη δομή της κοινωνίας. Αυτές τις επιδιώξεις δεν τις υπηρετούν μόνο μαθήματα που έχουν άμεση σχέση με ηθικές, πολιτικές, αξιολογικές και κανονιστικές διαστάσεις της κοινωνικής ζωής, αλλά και μαθήματα που

αναφέρονται στην επιστημονική εμπειρική γνώση και στην εκμάθηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων, στάσεων και διαθέσεων.

Η απευθείας διδασχή όμως δεν είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο συντελείται η κοινωνικοποίηση στο σχολείο. Οι διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης διεξάγονται στο πλαίσιο δομημένων με συγκεκριμένο τρόπο σχέσεων, επικοινωνίας και αλληλενέργειας. Αλλά και η όλη λειτουργία του σχολείου που χαρακτηρίζεται από ένα μεγάλο αριθμό προσώπων και μια ποικιλία δραστηριοτήτων προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιας δομής σχέσεων και κάποιου συστήματος ρόλων και καθηκόντων. Όλα αυτά σημαίνουν ότι οι δραστηριότητες στο σχολείο και την τάξη δεν προσδιορίζονται από προσωπικές αυθόρμητες παρορμήσεις και ανάγκες, αλλά υπακούουν σε αρχές και κανόνες που διέπουν τη λειτουργία τους. Το παιδί μαθαίνει να λειτουργεί και να δρα σε τυπικά κοινωνικά περιβάλλοντα, σε περιβάλλοντα δηλαδή που προσδιορίζονται από «απρόσωπους» κανόνες και από καταμερισμό εργασίας, αρμοδιότητες, ρόλους, κ.ο.κ. Κοινωνικοποιείται δηλαδή σε τρόπους συμμετοχής και δράσης σε κοινωνικά σύνολα, όπου τα προσωπικά χαρακτηριστικά προσαρμόζονται σε λειτουργικές ρυθμίσεις. Μια τέτοια προσαρμογή δεν αφορά μόνο την προετοιμασία των μαθητών για τη συμμετοχή τους σε σύνολα της ευρύτερης κοινωνίας, αλλά αφορά και άμεσα τη λειτουργία του σχολείου και της τάξης. Γι' αυτό ένα από τα πρώτα πράγματα που το σχολείο επιδιώκει να μάθουν τα παιδιά είναι τα χαρακτηριστικά του ρόλου του μαθητή και τις συμπεριφορές και στάσεις που ταιριάζουν σε αυτό το ρόλο.

Η κοινωνικοποίηση στο σχολείο και την τάξη είναι σταδιακή και αυτό το γνώρισμα συνδέεται με την πορεία της ψυχολογικής, διανοητικής και κοινωνικής «ωριμότητας» των μαθητών. Στις πρώτες τάξεις αρχίζει η χειραφέτηση τους από τους πρωταρχικούς συναισθηματικούς δεσμούς με την οικογένεια, η διαδικασία «απογαλακτισμού» τους, και η εισαγωγή σε νοήματα, αξίες και κανόνες που έχουν σχέση με ένα ευρύτερο κοινωνικό φάσμα. Εισάγονται σε περιοχές εξειδικευμένης γνώσης, διευρύνουν τις κοινωνικές σχέσεις τους με νέα πρόσωπα, εξοικειώνονται με μέτρα και κριτήρια που χρησιμοποιεί η ευρύτερη κοινωνία για να αξιολογεί τα άτομα και αναλαμβάνουν ρόλους με ευρύτερη κοινωνική σημασία από αυτή που έχουν οι ρόλοι στην οικογένεια. Καθώς προχωρούν από τάξη σε τάξη μεταβάλλονται στον ένα ή τον άλλο βαθμό οι μέθοδοι και τα περιεχόμενα κοινωνικοποίησης και οι μαθητές εισάγονται σε νοήματα και αξίες που είναι πιο κοντά στην κοινωνική ζωή και πραγματικότητα. Σταδιακά αναπτύσσεται η αίσθηση και η δυνατότητα αυτονομίας και η πρώτη χειραφέτηση από την οικογένεια διευρύνεται για να περιλάβει, από μερικές απόψεις, και χειραφέτηση από το σχολείο. Σε αυτό συντελεί και η δυνατότητα σχηματισμού δεσμών φιλίας, υπο-ομάδων στην τάξη και της λεγόμενης «μαθητικής υποκοουλτούρας» που μπορεί σε

κάποιο βαθμό να αντιστρατεύεται τους τυπικούς σκοπούς και τις τυπικές αξίες του σχολείου. Σε αυτή την περίπτωση, η ανάπτυξη αντιλήψεων, νοημάτων, αξιών και στάσεων δεν γίνεται ως εσωτερίκευση μιας απόλυτης και αυτονόητης πραγματικότητας, όπως συμβαίνει στις πρώτες τάξεις, αλλά περνά από προσωπικές και ομαδικές αναζητήσεις, από διάλογο, αντιθέσεις, επιλογές (Μιχαλακόπουλος,1996)

Το σχολείο και η σχολική τάξη αποτελούν για τα παιδιά τους πρώτους μετά την οικογένεια κοινωνικούς θεσμούς στους οποίους η συμμετοχή είναι υποχρεωτική. Ενώ η κοινωνικοποίηση στην οικογένεια αποτελεί κατά κανόνα φροντίδα των γονιών, στο σχολείο και την τάξη την αναλαμβάνουν εξειδικευμένα πρόσωπα στο πλαίσιο οργανωμένων συστηματικών διαδικασιών. Ενώ επίσης στην οικογένεια κάθε παιδί γίνεται αντικείμενο προσωπικής φροντίδας και προσοχής, στο σχολείο και την τάξη η φροντίδα και η προσοχή στρέφεται κατά κύριο λόγο στο σύνολο της ομάδας και σπάνια σε καθένα χωριστά. Οι σκοποί στους οποίους αποβλέπει η οικογένεια είναι μάλλον γενικοί και καλύπτουν όλο το φάσμα της ανάπτυξης του παιδιού, ενώ του σχολείου περιγράφονται με μεγαλύτερη σαφήνεια και ακρίβεια και καλύπτουν μέρος μόνο της ανάπτυξης τους. Ως συνέπεια, ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών ως μεσολαβητών των προσδοκιών της κοινωνίας για τη διαμόρφωση του ψυχολογικού, διανοητικού και κοινωνικού κόσμου των παιδιών είναι πιο εμφανής και με μεγαλύτερη ακρίβεια προσδιορισμένος από όσο ο ρόλος των γονιών. Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε ότι οι γονείς είναι πιο παιδοκεντρικοί, πιο προσανατολισμένοι στις προσωπικές ανάγκες των παιδιών από όσο μπορούν ή πρέπει να είναι οι εκπαιδευτικοί. Παρατηρείται έτσι μια μεγαλύτερη ευελιξία και ποικιλία στα περιεχόμενα και τις μεθόδους κοινωνικοποίησης μεταξύ οικογενειών από όσο μεταξύ των σχολείων μιας δεδομένης κοινωνίας.

Τέλος, τα περιεχόμενα κοινωνικοποίησης έχουν στο σχολείο πιο στενά άμεσες εξαρτήσεις από τους σκοπούς και τις λειτουργίες της κοινωνίας από όσο έχουν τα περιεχόμενα κοινωνικοποίησης στην οικογένεια. Ενώ στην οικογένεια μεταδίδονται βασικές γενικές γνώσεις, αξίες, κανόνες και νοήματα, όλα αυτά εξειδικεύονται στο σχολείο σταδιακά και προσαρμόζονται με συγκεκριμένους όρους στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες της κοινωνίας.

Άλλος σημαντικός θεσμός, είναι το παιχνίδι. Με αυτό θα ασχοληθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

1.3.2 Το παιχνίδι

Το παιδικό παιχνίδι (ατομικό και ομαδικό) ως μέσο κοινωνικοποίησης αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους οργανώνεται η «κοινωνία των παιδιών». Το παιδί μαθαίνει να υποδύεται ρόλους άλλων και να βλέπει τον εαυτό του μέσα από τα μάτια των άλλων. Αναπαράγει πλευρές του πραγματικού κόσμου τον οποίο αποσαφηνίζει, ενώ πολλές φορές αναπλάθει ή μεταβάλλει σε πραγματικό έναν κόσμο της φαντασίας.

Στους χώρους παιχνιδιού το παιδί ενεργεί μακριά από τα βλέμματα των μεγάλων και γι' αυτό έχει την ευχέρεια να επεξεργαστεί και να ταξινομήσει εμπειρίες και συναισθήματα, να λύσει δικά του προβλήματα.

Σύμφωνα με τον G. Mead(στο Νόβα-Καλτσούνη 1996) πρόκειται για ένα είδος παράστασης που συντελείται τόσο στο ατομικό, όσο και στο ομαδικό παιχνίδι.

Στο ατομικό παιχνίδι «το παιδί προσποιείται ότι του προσφέρουν κάτι κα το αγοράζει, του παραδίδουν ένα γράμμα και το μεταφέρει, μιλάει μόνο του ως γονιός , δάσκαλος, αυτοσυλλαμβάνεται ως κλέφτης παίζοντας τον αστυνόμο». Έχει τα ίδια ερεθίσματα, που μπορούν να του προκαλέσουν τις ίδιες αντιδράσεις όπως και στους άλλους. Όλες αυτές τις αντιδράσεις τις δομεί σε ένα οργανωμένο σύνολο για να δει πως μπορεί να φαίνεται στα μάτια των άλλων.

Στην περίπτωση του ομαδικού παιχνιδιού δεν μπορεί το παιδί να « υποδύεται» διάφορους ρόλους τον έναν μετά τον άλλον, όπως στο ατομικό παιχνίδι, αλλά πρέπει ανά πάσα στιγμή οι ρόλοι να είναι ενεργοποιημένοι με τη μορφή ενός δομημένου συνόλου από κανόνες, το οποίο ελέγχει τις αντιδράσεις κάθε παίχτη. Ό,τι ο καθένας κάνει, το κάνει έχοντας γνώση των πιθανών αντιδράσεων των άλλων.

Ο τρόπος που το παιδί παίζει, καθώς και τα παιχνίδια που αυτό επιλέγει, εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς που έχει αφομοιώσει στα πλαίσια της οικογενειακής κοινωνικοποίησης. Τα στοιχεία αυτά και ειδικότερα οι τυπικές για κάθε φύλο μορφές συμπεριφοράς ενισχύονται στη συνέχεια στο νηπιαγωγείο και έπειτα στο Δημοτικό σχολείο.

Όσο προχωρεί η ανάπτυξη του παιδιού, τα παιχνίδια γίνονται πιο σύνθετα και οργανωμένα και διέπονται από κανόνες. Όσο πιο σύνθετοι οι κανόνες, τόσο πιο ενδιαφέρον και ελκυστικό γίνεται το παιχνίδι. Παράλληλα τα παιχνίδια αυτά μεταβάλλονται σε

δραστηριότητες που έχουν κάποιο σκοπό π.χ. τη νίκη σε έναν αγώνα μέσω ενός ανταγωνισμού. Κανένα παιχνίδι δε γίνεται άσκοπα γιατί δε θα είχε κανένα νόημα.

Το οργανωμένο παιχνίδι, το παιχνίδι με κανόνες, δεν είναι μόνο ένας τρόπος διασκέδασης, αλλά είναι και ένας τρόπος εξερεύνησης, αναπαράστασης και ανάπλασης της πραγματικότητας. Στα παιχνίδια αυτά το παιδί μαθαίνει να συνεργάζεται, να διαπραγματεύεται, να λαμβάνει υπόψη του τους άλλους, να χάνει και να κερδίζει. Δεν είναι αλήθεια πως στο παιχνίδι το παιδί εκφράζεται απολύτως ελεύθερα. Αντίθετα μάλιστα, οι κανόνες είναι αυστηροί, με αποτέλεσμα η δράση να υπακούσει σε συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Πρόκειται για την κοινωνική πλευρά του παιχνιδιού που συντελεί στην ενδυνάμωση της ικανότητας του παιδιού να συμμετέχει σε οργανωμένες κοινωνικές δραστηριότητες.

Τα παιδιά μέσα από το παιχνίδι με κανόνες αποκτούν την ικανότητα να εκδηλώνουν συγκεκριμένες νοητικές πράξεις, ενώ αντίστοιχα μειώνεται ο εγωκεντρισμός. Παράλληλα τα παιδιά ασκούνται στην εξισορρόπηση των επιθυμιών τους και των κανόνων της κοινωνίας.

Τα παιχνίδια που βασίζονται σε κανόνες είναι για τα παιδιά μοντέλα της κοινωνίας από δύο στενά συνδεδεμένες απόψεις, υποστήριζε ο Piaget.(στο Νόβα-Καλτσούνη, 1996) Πρώτον, είναι κοινωνικοί θεσμοί, γιατί παραμένουν τα ίδια όπως μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Δεύτερον, όπως όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί, τα παιχνίδια που βασίζονται σε κανόνες μπορούν να υπάρξουν μόνο εφόσον οι άνθρωποι συμφωνούν ως προς την ύπαρξή τους. Για να παίξουν τα παιδιά ένα παιχνίδι πρέπει να μάθουν να υποτάσσουν τις άμεσες επιθυμίες και τη συμπεριφορά τους σε ένα κοινωνικά προσυμφωνημένο σύστημα (Cole M. Cole S, 2002).

Το βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τα οργανωμένα παιχνίδια είναι ο κανόνας και ως προς αυτό το σημείο το παιχνίδι αποκτά τη μεγαλύτερη κοινωνιολογική του σημασία. Αυτή δεν έγκειται απλά στο γεγονός ότι το παιδί αφομοιώνει ρόλους, δημιουργεί σχέσεις κλπ., αλλά προπάντων στο γεγονός, ότι συνηθίζει να δρα με άξονα τον κανόνα και μάλιστα ένα κανόνα όχι τόσο εξωτερικό όσο εσωτερικό, ένα κανόνα αυτοπεριορισμού και αυτοδιάθεσης. Μαθαίνει επίσης πώς θεσπίζονται οι κανόνες, καθώς και ότι μπορούν να αλλάζουν. Σύμφωνα με τον Piaget, τα παιδιά μαθαίνουν τον απαραίτητο για την ηθική ωρίμανση σεβασμό στους κανόνες μέσα από το παιχνίδι που βασίζεται σε κανόνες(στο Νόβα-Καλτσούνη, 1996).

1.3.3 Οι ομάδες ομηλικών

Οι ομάδες των ομηλικών ή «ομάδες των ομοίων» αποτελούν για πολλούς μια ιδιαίτερη φάση κοινωνικοποίησης η οποία αποκαλείται «μέση παιδικότητα» και εκτείνεται από το έκτο μέχρι το δέκατο τρίτο έτος, χωρίς αυτό να σημαίνει πως τόσο πριν όσο και μετά από αυτή την ηλικιακή περίοδο τα παιδιά δεν συγκροτούν ομάδες ομηλικών.

Δεν έχουν όμως αυτές την ίδια βαρύτητα για την κοινωνικοποίηση. Οι ομάδες αυτές της παιδικής ηλικίας αποκτούν μια ιδιαίτερη σημασία για την κοινωνικοποίηση γιατί συνιστούν τις πρώτες απόπειρες του παιδιού να συγκροτήσει έναν κόσμο χωρίς τον αυστηρό έλεγχο των ενηλίκων.

Οι κοινές εμπειρίες και οι αντιλήψεις που διαμορφώνονται στα πλαίσια των ομάδων αυτών, δεν βοηθούν το παιδί μόνο να οργανώσει τη συμπεριφορά του και να της προσδώσει έναν περισσότερο κοινωνικό χαρακτήρα, αλλά ακόμη και να αλλάξει ήδη υιοθετημένα πρότυπα συμπεριφοράς ή να δοκιμάσει άλλα.

Τα παιδιά, με βάση τις αξίες που έχουν αφομοιώσει και τις εμπειρίες που έχουν αποκτήσει μέσα και έξω από την οικογένεια, κάνουν την επιλογή των προσώπων με τα οποία θέλουν να συγκροτήσουν τη δική τους κοινωνία τη «κοινωνία των παιδιών». Έχει δε παρατηρηθεί, πως τα μικρότερα παιδιά μεταφέρουν στις ομάδες αυτές πρότυπα συμπεριφοράς ίδια με εκείνα της οικογένειας, τα οποία σιγά-σιγά εγκαταλείπουν και χτίζουν το δικό τους κόσμο. Στη συγκρότηση αυτού του κόσμου διευκολύνονται από μεγαλύτερα παιδιά, τα οποία παίζουν το ρόλο του καθοδηγητή.

Σύμφωνα με τον Sullivan (στο Νόβα-Καλτσούνη 1996) οι ομάδες των ομηλικών γνώριζαν τόσο τον ανταγωνισμό όσο και το συμβιβασμό. Εδώ τα παιδιά μαθαίνουν να υπολογίζουν τις δυνατότητες και επιθυμίες των άλλων, τα όρια και τις υποχρεώσεις τους, όμως πολύ σπάνια εξελίσσονται σε πραγματικές φιλίες.

Σύμφωνα με τον Piaget (στο Νόβα-Καλτσούνη 1996) οι σχέσεις μεταξύ ομηλικών βοηθούν τα παιδιά να αποκτήσουν πιο διευρυμένες γνωστικές και ηθικές προοπτικές για την δική τους κοινωνία. Επιπλέον, οι ομάδες αυτές παρέχουν στα παιδιά το μέσο να βιώσουν τη σύγκρουση και την διαπραγμάτευση. Οι φιλονικίες και οι συγκρούσεις εξυπηρετούν πολλές θετικές λειτουργίες, καθώς μπορούν να φέρουν τα παιδιά πιο κοντά και να τα βοηθήσουν να οργανώσουν τις δραστηριότητές τους. Έχει αποδειχθεί, μέσα από έρευνες, ότι οι διαφωνίες αποτελούν μέσα για τη διαμόρφωση της κοινωνικής τάξης, την καλλιέργεια, την ανάπτυξη

και εκδήλωση της κοινωνικής ταυτότητας. Η φιλονικία, η σύγκρουση και το πείραγμα θεωρούνται ως φυσιολογικά μέρη των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των ομηλικών

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε να συρρικνώνονται οι χώροι, να αλώνεται ο κόσμος των παιδιών ως ιδιαίτερος τομέας κοινωνικοποίησης από την εισβολή που υφίσταται από τον κόσμο των ενηλίκων. Η εισβολή αυτή συντελείται τόσο με την τηλεόραση, όσο και με την οργάνωση της παιδικής αγοράς και οργάνωσης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Κι' αυτό γιατί ο καταγιγισμός του παιδιού με κάθε είδους πληροφορίες, έχει ως αποτέλεσμα να μένουν όλο και λιγότερα ερωτήματα αναπάντητα, όλο και λιγότερες απορίες που θα μπορούσε να λύσει στις ομάδες των ομοίων σε κατ' ιδίαν συζητήσεις. Ακόμη με την διεύρυνση του ρόλου του σχολείου και τη μετατροπή του σε ολοήμερο σχολείο είναι αμφίβολο αν θα μπορεί πλέον να γίνεται λόγος για ιδιαίτερη κοινωνικοποίηση μέσω των ομάδων ομηλικών.

Τα παραμύθια της γιαγιάς αντικαταστάθηκαν αρχικά από την τηλεόραση και αργότερα από τα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Το κυνήγι της μπάλας στην αλάνα έδωσε τη θέση του στα παιχνίδια που χωρούν στα δωμάτια του σπιτιού. Τα παιδιά μεγαλώνουν πολύ διαφορετικά σήμερα σε σχέση με τη γενιά των γονιών τους, με περισσότερες γνώσεις και μεγαλύτερη ωριμότητα, αλλά και με λιγότερα αισθήματα. Οι παρέες είναι μικρότερες, ο χρόνος για παιχνίδι περιορισμένος. Η παιδική ζωντάνια αιχμαλωτίζεται στις καρέκλες: από το θρανίο του σχολείου σε εκείνο του φροντιστηρίου και από την πολυθρόνα μπροστά στην τηλεόραση στην καρέκλα του υπολογιστή.

Αυτά που επίσης λείπουν από τα παιδιά σήμερα είναι η γειτονιά, οι παρέες που αναπτύσσονται στις αλάνες. Τα παιδιά των σύγχρονων αστικών κέντρων ζουν σε ασφυκτικά διαμερίσματα και δεν απολαμβάνουν τις ποικίλες και κοινωνικοποιητικές ευκαιρίες της γειτονιάς για παιχνίδι. Στις σημερινές αλλοτριωτικές μεγαλουπόλεις οι άνθρωποι συσσωρεύονται σε στενόχωρα, πληκτικά διαμερίσματα. Η μορφή των σύγχρονων σπιτιών αντιπροσωπεύει την ψυχρότητα.

Βασικό επίσης χαρακτηριστικό της σημερινής γενιάς παιδιών είναι ότι αυτά στερούνται ελεύθερο χρόνο. Τα σημερινά παιδιά βομβαρδίζονται με εξωσχολικές δραστηριότητες είτε αυτό είναι η εκμάθηση κάποιας ξένης γλώσσας ή η καλλιέργεια κάποιου ταλέντου ή χόμπι κ.α. Τα παιδιά κυριεύονται από άγχος και πίεση. Δεν υπάρχει αρκετός χρόνος για διασκέδαση και πολλές φορές δεν υπάρχει χρόνος για ουσιαστική επικοινωνία με την οικογένεια. Η ζωή που κάνουν είναι καθαρά καθιστική και τα παιχνίδια που επιλέγουν να παίζουν είναι μηχανικά και πάντα εντός του σπιτιού. Επιλέγουν την απομόνωση αντί την επαφή με ομηλικούς.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι στη σημερινή εποχή όταν μιλάμε για ομάδες ομηλικών κυρίως εννοούμε τους συμμαθητές στο σχολείο, την παρέα του διαλείμματος. Η γειτονιά τείνει να εκλείψει, και στις μεγαλουπόλεις έχει ήδη εκλείψει, επομένως η μοναδική ίσως ευκαιρία του παιδιού να συναναστραφεί με άτομα της ηλικίας του είναι στο σχολείο ή στις εξωσχολικές δραστηριότητές του.

Έχει παρατηρηθεί ότι η απουσία σχέσεων του παιδιού με ομηλικούς και ιδιαίτερα ο αποκλεισμός τους από αυτές τις ομάδες έχει σοβαρές επιπτώσεις στην εξέλιξη της προσωπικότητάς του. Οι παιδικές φιλίες έχουν μια σημαντική κοινωνικοποιητική λειτουργία, αφού βοηθούν το παιδί να δει την εικόνα του εαυτού του μέσα από τις σχέσεις ομοίων. Η αποδοχή του παιδιού από αυτές τις ομάδες συμβάλλει στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησής του σε μικρότερο μεν βαθμό απ' ό,τι η οικογένεια, σε κάθε όμως περίπτωση περισσότερο απ' ό,τι ο δάσκαλος ή τα αδέρφια. Ακόμη, παιδιά που γίνονται αποδεκτά από τους άλλους ομηλικούς διαθέτουν μεγαλύτερη ικανότητα να μεταφερθούν στη θέση του άλλου και κατά συνέπεια να επικοινωνήσουν καλύτερα μαζί του. Επίσης, η ικανότητα να συνεργάζονται μεταξύ τους προβάλλει ως προϋπόθεση για την αποδοχή τους από την ομάδα, ενώ από την άλλη πλευρά είναι και το αποτέλεσμα αυτής της σχέσης.

Η κοινωνικοποιητική δύναμη των ομάδων των ομηλικών είναι συνάρτηση του είδους της κοινωνίας και της φύσης της οικογένειας σε κάθε κοινωνία. Αυτό αφήνει τα περιθώρια για την ομάδα των ομηλικών να εισάγει το παιδί σε περιοχές που δεν είναι σε θέση να καλύψει, τουλάχιστον σε ικανοποιητικό βαθμό, η οικογένεια. Οι ομάδες των ομηλικών μπορούν να παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση και τον προσανατολισμό προς νέες εκφάνσεις και νέες κατευθύνσεις της κοινωνικής ζωής (Νόβα-Καλτσούνη, 1996).

Η κοινωνικοποίηση στις ομάδες των ομηλικών εκπροσωπεί μια σταδιακή αποδέσμευση από τους γονείς, μια προοδευτική μείωση της καθοδήγησης και της εξουσίας από τους μεγάλους. Ο βαθμός όμως μιας τέτοιας αποδέσμευσης είναι συνάρτηση της ηλικίας. Στις μικρές ηλικίες οι ομάδες αυτές είναι κυρίως ομάδες παιχνιδιού στη γειτονιά και οι σχέσεις και οι αλληλενέργειες εκεί στηρίζονται σε ό,τι έχει μαθευτεί στην οικογένεια. Τα παιδιά μεταδίδουν το ένα στο άλλο τη γνώση, τις αξίες, τους κανόνες που επικρατούν στην οικογένεια και με αυτόν τον τρόπο ενισχύουν το ένα στο άλλο ό,τι έχει μάθει καθένας σε αυτή. Όσο προχωρεί η ηλικία οι ομάδες των ομηλικών αυξάνουν σημαντικά την αυτονομία τους από την οικογένεια, επεξεργάζονται σε σημαντικό βαθμό με δικό τους τρόπο τις αξίες της κουλτούρας και δημιουργούν τη δική τους κοινωνία με χαρακτηριστικά κουλτούρας που μπορεί από πολλές απόψεις να διαφοροποιείται ή και να έρχεται σε αντίθεση με την κουλτούρα των μεγάλων. Καθώς μάλιστα η δύναμη της καθοδήγησης από την οικογένεια

μειώνεται και τα παιδιά έχουν εμπειρίες εντελώς νέων καταστάσεων, οι ομάδες αυτές αναδεικνύονται σε πολύ δυνατές ομάδες κοινωνικοποίησης.

Σ' αυτό το κεφάλαιο εξετάσαμε το θεσμό της οικογένειας, τις μορφές που είχε αλλά και αυτές που εμφανίζονται στην εποχή μας καθώς επίσης και κάποιους ακόμα εξίσου σημαντικούς θεσμούς κοινωνικοποίησης όπως είναι το σχολείο, το παιχνίδι, και οι ομάδες ομηλικών. Αυτά τα μέσα κοινωνικοποίησης για ένα παιδί κατέχουν σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του αλλά και στην εξέλιξη του, καθώς αποκτά πρότυπα συμπεριφοράς, υποδύεται ρόλους, μαθαίνει να μοιράζεται, να συμβιβάζεται, να υποχωρεί, να διεκδικεί, να οργανώνει τη συμπεριφορά του και γενικότερα να συνυπάρχει με άλλα άτομα. Στη συνέχεια, θα μελετήσουμε τη δομή της οικογένειας.

Κεφάλαιο 2: Δομή της οικογένειας

Η δομή της Οικογένειας

Η δομή της οικογένειας είναι το σύνολο των λειτουργικών επιταγών οι οποίες οργανώνουν τον τρόπο που τα μέλη της οικογένειας αλληλεπιδρούν. Η ελληνική οικογένεια χαρακτηρίζεται στην οργάνωσή της από ένα κράμα παραδοσιακών και σύγχρονων προτύπων, που συνδέονται στενά με τη ραγδαία αστικοποίηση του ελληνικού πληθυσμού (Μουσούρου 1989).

Στο παραδοσιακό σχήμα, η δομή της οικογένειας παραπέμπει στις σχέσεις των φύλων και των ηλικιών στα πλαίσια της, «εκφράζει και αναπαράγει την έννοια της εξουσίας: του άνδρα πάνω στη γυναίκα, του ενήλικα πάνω στο παιδί».

Όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία τόσο πιο άκαμπτη παρουσιάζεται η οικογενειακή δομή, τόσο πιο απόλυτη γίνεται η αναπαραγωγή των ρόλων μέσω της κοινωνικοποίησης και τόσο πιο αποτελεσματική είναι η οικογένεια ως φορέας κοινωνικής σταθερότητας και συντηρητισμού.

Μέσα όμως από τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού, που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη κοινωνία οι οικογενειακοί ρόλοι μεταβάλλονται. Οι συνθήκες ζωής συνεχώς αλλάζουν και δημιουργούνται νέες ανάγκες.

Η αλλαγή των ρόλων μέσα στην οικογένεια (δηλαδή ουσιαστικά η αλλαγή της δομής της οικογένειας) αποτελεί μια από τις κυριότερες επιπτώσεις του κοινωνικού εκσυγχρονισμού. Στα πλαίσια της σύγχρονης κοινωνίας οι άνθρωποι βελτιώνοντας το μορφωτικό τους επίπεδο αποβλέπουν στη δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Οι καινούργιες κοινωνικο – οικονομικές συνθήκες επιφέρουν αλλαγές στο σύστημα και καθιστούν δυνατή και συχνά επιτακτική την έξοδο της συζύγου – μητέρας από το σπίτι και την απασχόλησή της στην αγορά (δηλαδή στον δημόσιο, ανδρικό χώρο).

Η ισορροπία εξουσίας – εξάρτησης μέσα στην οικογένεια διαταράσσεται, καθώς η γυναίκα είναι οικονομικά ενεργή και υπάρχει κατά κάποιο τρόπο ισοτιμία ρόλων.

Στις σύγχρονες κοινωνίες λοιπόν, οι ρόλοι των συζύγων και η κατανομή εξουσίας ανάμεσά τους,

η πορεία προς την ισοτιμία και το νόημα που αυτή παίρνει στην πράξη, η δομή της οικογένειας και η δυναμική της, μελετώνται και προσδιορίζονται αναφορικά στους εξής τέσσερις παράγοντες:

- (α) τον αριθμό και την ηλικία των παιδιών,
- (β) το εκπαιδευτικό επίπεδο των συζύγων
- (γ) την απασχόληση των συζύγων και
- (δ) τη διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων.

Αναλυτικά:

(α) Παιδιά: Στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, η εξουσία της συζύγου εξαρτάται από τον αριθμό των παιδιών της (όσο περισσότερα είναι τα παιδιά, τόσο πιο ανισότιμοι οι ρόλοι των συζύγων). Καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη αυτή είναι και η ηλικία των παιδιών, αφού η μητέρα είναι υποχρεωμένη να φροντίζει τα παιδιά για ορισμένο χρονικό διάστημα, χάνοντας έτσι κάποιο μέρος από την «εξουσία».

(β) Εκπαιδευτικό επίπεδο: Η σημασία της μόρφωσης των συζύγων παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη δομή της οικογένειας. Η μόρφωση συνδέεται άμεσα με τους τρόπους συμπεριφοράς, οι οποίοι εννοούν την ισοτιμία στην άσκηση εξουσίας μεταξύ των συζύγων. Ωστόσο, η άνοδος του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών, προκαλεί δυσαρμονία στις σχέσεις και τους ρόλους μεταξύ των συζύγων. Η γυναίκα μορφώνεται, έχει ευκαιρίες εργασίας, γίνεται ανεξάρτητη και επομένως δεν αισθάνεται ευτυχής μέσα στον παραδοσιακό της ρόλο.

(γ) Απασχόληση: Πρόκειται για ένα παράγοντα καίριας σημασίας ως προς τον προσδιορισμό της δομής της οικογένειας. Στα πλαίσια της παραδοσιακής οικογένειας η επαγγελματική δραστηριότητα και η οικονομική ανεξαρτησία είναι χαρακτηριστικά του ανδρικού ρόλου. Στα ζευγάρια όπου και οι δύο σύζυγοι εργάζονται, οι ρόλοι τους είναι σαφώς περισσότερο ισότιμοι απ' ό,τι σε οικογένειες που η σύζυγος δεν εργάζεται.

(δ) Διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων: Σε κάθε στιγμή εξέλιξης της κοινωνίας, υπάρχει μια διαφορετική ισορροπία μεταξύ εξουσίας και δύναμης που οφείλεται στις συγκεκριμένες ιστορικές, πολιτισμικές και κοινωνικο – οικονομικές συνθήκες. Η σημασία της οικονομικής επιτυχίας σε καθένα από τους δύο συζύγους χωριστά, είναι καίριας σημασίας και επηρεάζει άμεσα την ισορροπία δύναμης και εξουσίας μεταξύ των συζύγων.

Καθώς η κοινωνία εκσυγχρονίζεται δημιουργούνται καινούργιες κοινωνικές προϋποθέσεις για τον προσδιορισμό των ρόλων μέσα στην οικογένεια όπως και για τη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων ατόμων που αναλαμβάνουν τους ρόλους αυτούς. Στην παραδοσιακή ελληνική οικογένεια οι θέσεις και οι ρόλοι εξαρτώνται από το φύλο και τη ηλικία, χαρακτηριστικά που δεν επηρεάζονται από τις επιθυμίες του ατόμου. Τα μέλη της οικογένειας επιδιώκουν κατά κύριο λόγο την επιβίωση, γι' αυτό και δεν παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της οικογενειακής ζωής έντονες αρνητικές συναισθηματικές φορτίσεις.

Με τους ρόλους θα ασχοληθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

Κεφάλαιο 3 : Ρόλοι στην οικογένεια

Σύμφωνα με έναν ορισμό της κοινωνιολογίας «ρόλος είναι το σύνολο των τρόπων συμπεριφοράς που μια κοινωνία περιμένει από το άτομο». Αυτός εκτιμάται σύμφωνα με το τι πρέπει, τι οφείλει και τι μπορεί να κάνει το άτομο. Κάθε άνθρωπος κατέχει πολλούς ρόλους, ανάλογα με τον κοινωνικό χώρο μέσα στον οποίο κινείται.

Η κοινωνιολογία διακρίνει τους φυσικούς ρόλους (φύλο, ηλικία και ανάλογη συμπεριφορά) και τους επίκτητους, δηλαδή τους ρόλους που αποκτά κανείς (επάγγελμα, συμμετοχή σε σύλλογο). Φυσικοί είναι οι ρόλοι που συνδέονται άμεσα με το σώμα του ανθρώπου και τη βιολογική του υπόσταση.

Με το γάμο ο καθένας αναλαμβάνει έναν νέο ρόλο, που φυσικά καταλαμβάνει την πρωταρχική θέση σε σχέση με τους ρόλους που είχε μέχρι εκείνη τη στιγμή. Ο ρόλος του γιου ή της κόρης, που ήταν δεμένοι με το πατρικό σπίτι, χαλαρώνει και θυσιάζεται για χάρη του νέου ρόλου, αυτού του/της συζύγου.

Το ίδιο συμβαίνει και με άλλους ρόλους που ενδεχομένως μέχρι πρότινος είχε το κάθε μέλος του νέου νοικοκυριού. Όταν δεν συμβαίνει αυτό εμφανίζονται οξύτητες που προδικάζουν μια όχι ομαλή πορεία. Με τη γέννηση των παιδιών τονίζεται ιδιαίτερα ο ρόλος και των δύο συζύγων και η σημασία του για μια ομαλή και περισσότερο υπεύθυνη οικογενειακή ζωή.

Το σύστημα που λέγεται οικογένεια λειτουργεί όταν κάθε μέλος γνωρίζει το ρόλο του ή, σε περίπτωση που είναι νεότερο, όταν μαθαίνει το ρόλο που περιμένουν οι άλλοι από αυτό. Η οικογένεια είναι ο βασικός χώρος μέσα στον οποίο τα νεότερα μέλη μαθαίνουν όχι μόνο το δικό τους ρόλο αλλά και τους ρόλους των άλλων μελών. Ειδικά η ευρεία, η παραδοσιακή οικογένεια παρουσιάζει ένα πολύπλοκο σύστημα ρόλων, οι οποίοι «δένουν» όλα τα μέλη της οικογένειας.

Μέσα στην οικογένεια το κάθε μέλος αποκτά την «ταυτότητά» του. Συνειδητοποιεί ποιος είναι, τι είναι, τι περιμένουν οι άλλοι από αυτό και πως θα πετύχει την αυτοπραγμάτωση και την καταξίωσή του αρχικά ως μέλος της οικογένειας και αργότερα ως μέλος του κοινωνικού συνόλου.

Αναμφισβήτητα όμως, οι ρόλοι των μελών της οικογένειας έχουν υποστεί αλλαγές από το παρελθόν μέχρι σήμερα. Στην επόμενη ενότητα θα κάνουμε μια αναδρομή στους ρόλους που είχε κάθε μέλος μιας οικογένειας από την αρχαιότητα αλλά και τους ρόλους που έχουν επιβληθεί σήμερα.

3.1 Ιστορική αναδρομή των ρόλων

Μελετώντας κανείς τα ιστορικά κείμενα από την αρχή της εποχής που ονομάζεται πολιτισμένη, βρίσκει τον άντρα και τη γυναίκα αντιμέτωπους. Δεν συναντάμε δηλαδή δύο βιολογικά είδη που είναι φτιαγμένα από τη φύση να λειτουργούν μαζί ισότιμα, αλλά συναντάμε μια διαφορετική σχέση ανάμεσά τους που θέλει τον άντρα κυρίαρχο και τη γυναίκα υποταγμένη.

Η επικράτηση της κυριαρχίας, που κάνει τον άντρα κύριο και αφέντη του σπιτιού, διαχειριστή των δημοσίων υποθέσεων και προνομιούχο των απολαύσεων της ζωής, είναι μια εκδήλωση των ανταγωνιστικών τάσεων, που ενισχύθηκαν από τις διάφορες συγκυρίες της κοινωνικής ζωής και των συνθηκών, που επικράτησαν στη σχέση της παραγωγής, από τις οποίες καθορίστηκαν οι διαπροσωπικές σχέσεις. (Canitz, Hanne-Lore Von)

Στην ελληνική κοινωνία ο πατέρας θεωρείται ο απόλυτος αρχηγός της οικογένειας, είτε είναι «καλός» είτε «κακός». Αυτός κάθεται πάντοτε στο κεφάλι του τραπέζιού αυτός σηκώνεται νωρίς το πρωί και φεύγει για τη δουλειά, αυτός είναι που δίνει και προμηθεύει τα παιδιά του με όλα εκείνα τα απαραίτητα στοιχεία ώστε να γίνουν χρήσιμοι και καλοί άνθρωποι για την κοινωνία.

Η σημασία της μητέρας για την οικογένεια ουδέποτε αμφισβητήθηκε. Όλοι οι πολιτισμοί συμφωνούν στο σημείο αυτό και θεωρούν πρωταρχικό το μητρικό ρόλο. Η μητρική αυτή μορφή δεν μπορεί να διαφοροποιηθεί παρά μόνο μέσα από μια ενδεχόμενη δράση της σε χώρους έξω από την οικογένεια. Μέσα από τις διάσπαρτες αναφορές στα αναγνωστικά, βλέπουμε να σχηματίζεται μια καλειδοσκοπική εικόνα της ελληνίδας μητέρας, εικόνα μιας γυναίκας στοργικής αλλά ταπεινής, αφοσιωμένης και εργατικής, αλλά χωρίς ανατάσεις και δημιουργικότητα.

Στην αρχαιότητα η γυναίκα ήταν περιορισμένη να φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά. Η θέση της βρισκόταν στην οικογένεια κάτω από τη κυριαρχία του άντρα, χωρίς συμμετοχή στο δημόσιο βίο και χωρίς δικαιώματα στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς της και τη διεκδίκηση μιας θέσης στη κοινωνία, πέρα από τη θέση της μητέρας και της συζύγου. Αλλά και μέσα στην οικογένεια η θέση της γυναίκας ήταν κατώτερη και υποκειμενική στην εξουσία του άντρα – συζύγου, ή του πρωτότοκου γιου, μετά από το θάνατο του συζύγου, και στην ανάγκη, κάποιου απ' τους συγγενείς αδελφού ή θείου (Κακλαμανάκη, 1984).

Η μόνη εξουσία που διέθετε, όταν διέθετε η γυναίκα, ήταν εξουσία πάνω σε άλλες γυναίκες, λ.χ. τις κόρες ή τις σκλάβες στην περίοδο της δουλείας. Κι αυτή η εξουσία βέβαια

ήταν κατώτερη από αυτή του άντρα που μπροστά του η γυναίκα διατηρούσε πάντα τη θέση της σκλάβας.

Απόρροια αυτής της σκλαβιάς ήταν οι περιορισμοί της γυναίκας τόσο στην κοινωνική όσο και στην οικογενειακή ζωή, σε αντίθεση με τις ελευθερίες και τις εξουσίες του άντρα. Εκείνος ήταν ο αποφασιστικός παράγοντας στη διαμόρφωση των κοινών αποφάσεων. Μπορούσε να κινείται άνετα και να απολαμβάνει ηθικές και γυναίκα (παλαιολιθική εποχή). Ήταν η εποχή που ήκμασε ο θεσμός της μητριαρχίας. Η γυναίκα δεν είχε ερωτικές ελευθερίες. (Δουμάνη Χρηστέα, 1989)

Ο πατέρας φρόντιζε τα παιδιά και τα μάθαινε οτιδήποτε χρήσιμο για την επιβίωσή τους καθώς και τεχνικές κυνηγιού. Με την εμφάνιση όμως του αρότρου τα πάντα ανατρέπονται. Η γυναίκα δεν έχει την σωματική δύναμη να οργώσει και έτσι η ισχύς και η εξουσία περνάνε στον άντρα (πατριαρχία).

Η επικράτηση του πατέρα – συζύγου, επιδεινώνει τη θέση της μητέρας – θεάς και την κάνει σκλάβα και υποταγμένη στις απαιτήσεις του συζύγου – εξουσιαστή. Έτσι την ανατροφή των παιδιών την έχει τώρα αποκλειστικά η μητέρα χωρίς να υπάρχει η παλιότερη μυθοποίηση για το όνομά της, κάτι που της επιβάλλεται από τις συνθήκες εργασίας που επικρατούν και από το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί. (Κακλαμανάκη, 1984)

Στην αρχαία Ελλάδα, και ιδιαίτερα στην Αττική, μοναδικός φορέας δικαιωμάτων συμμετοχής, στα κέντρα λήψης αποφάσεων για τα κοινά ήταν ο άντρας. Ως αρχηγός της οικογένειας, είχε κάτω από την απόλυτη εξουσία του τη σύζυγο και τα παιδιά του · τα αγόρια μέχρι την ενηλικίωσή τους και τα κορίτσια μέχρι το γάμο τους και την αλλαγή του αφέντη. Τα αγόρια είχαν περισσότερα πλεονεκτήματα όσον αφορά την διαπαιδαγώγησή τους.

Ως τα δώδεκα χρόνια τους έμεναν στο σπίτι αγράμματα και μετά τα πήγαιναν να μορφωθούν σε ιερατεία (έξαρση παιδεραστίας) ή αν είχαν την οικονομική ευχέρεια ανάθεταν την διαπαιδαγώγησή τους σε δασκάλους. Πολλοί πλούσιοι ανάθεταν την ανατροφή των βρεφών σε δούλες ή σε παιδαγωγούς δούλους. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι τα παιδιά είχαν ελάχιστη επικοινωνία με τον πατέρα, ο οποίος ή θα εργαζόταν όλη μέρα (χαμηλή – μεσαία τάξη) ή θα ασχολούνταν με τα ζητήματα του δήμου.

Αυτονόητο, λοιπόν, είναι ότι την ανατροφή των παιδιών – όσο της επέτρεπαν οι δυνατότητές της – την είχε η μάνα, η οποία όντας φυλακισμένη στο σπίτι και μη μπορώντας να αντιδράσει στον υποβαθμισμένο ρόλο που της είχε δοθεί, δεν μπορούσε να προσφέρει τις κατάλληλες γνώσεις και την σωστή αγωγή στα παιδιά της. Προορισμός της ήταν η τεκνογονία, για την εξασφάλιση της διαδοχής στην πατρική κυριαρχία (περιουσία, όνομα, κοινωνική θέση). (Δουμάνη Χρηστέα, 1989)

Η γνησιότητα των παιδιών ήταν η βασικότερη οικογενειακή αξία και ο μοναδικός προορισμός της γυναίκας. Για να προστατέψει αυτή την αξία κλεινόταν στο σπίτι, μακριά από τα μάτια του κόσμου και τους πειρασμούς. Η εργασία όμως δεν έλειψε ποτέ από τη γυναίκα. Οι φτωχές έκαναν τις δουλειές του σπιτιού και οι φτωχότερες έβγαιναν έξω για να δουλέψουν στα χωράφια, ή να κάνουν μικροσυναλλαγές στην αγορά.

Ο άντρας τις υπολόγιζε στα περιουσιακά του στοιχεία και τις πηγές των οικονομικών εσόδων. Όσο πιο ικανές για τη δουλειά ήταν τόσο μεγαλύτερη ήταν η αξία τους, γι' αυτό και ο πατέρας τις πουλούσε στο σύζυγο όπως θα πουλούσε ένα καλό αγρόκτημα.

Αργότερα στη δουλοκτητική κοινωνία, η γυναίκα έπαψε να έχει ανάλογη αξία· οι όροι αντιστράφηκαν. Ο πατέρας έδινε προίκα στο σύζυγο για αντάλλαγμα στα βάρη του γάμου, που αυτός, ως αρχηγός της οικογένειας, είχε. Ο γάμος ήταν όχι μόνο κοινωνική, αλλά και οικονομική πράξη. (Κακλαμανάκη, 1984)

Κάπως διαφορετικά ήταν τα πράγματα στη Σπάρτη. Ο στρατιωτικός της χαρακτήρας και προπαντός το καθεστώς της κοινοκτημοσύνης δεν μπορούσαν παρά να επιδράσουν στη θέση της γυναίκας. Αν και κατώτερη από τον άντρα, η Σπαρτιάτισσα κυκλοφορούσε άνετα στην πόλη, συμμετείχε στα γυμνάσια, συναλλασσόταν και διαχειριζόταν την περιουσία της και τα εισοδήματα της οικογένειας, επειδή εκείνος έπρεπε να μείνει ελεύθερος και απερίσπαστος στις στρατιωτικές του απασχολήσεις.

Η θέση της γυναίκας – μητέρας δεν ήταν υποβαθμισμένη και τύγγανε του ίδιου σεβασμού με τον άντρα – πατέρα. Η ίδια μορφωνόταν, - όχι βέβαια όπως ο άντρας – και προσπαθούσε να έχει γνώμη για όλα τα θέματα, ακόμα και για τα πολιτικά. (Δουμάνη Χρηστέα, 1989)

Στη Ρώμη, επίσης, η γυναίκα έμεινε κάτω από την εξουσία του συζύγου της που ασκούσε την εξουσία του στα παιδιά και στη γυναίκα, η οποία δεν είχε κανένα ατομικό ή κοινωνικό δικαίωμα. Ο σύζυγος είχε απόλυτη εξουσία πάνω της, μπορούσε να την κακοποιήσει ή και να την σκοτώσει, χωρίς να δώσει λογαριασμό σε κανέναν. Η Δωδεκάδελτος, όριζε την πλήρη εξουσία του πατέρα πάνω στα παιδιά του, τα οποία μπορούσε ακόμα και να σκοτώνει αν μειονεκτούσαν σωματικά! Ο πατέρας, αρχηγός και ηγεμόνας στην οικογένειά του, είχε απόλυτη εξουσία στα παιδιά, εξουσία θανάτου και αγοραπωλησίας τους, μιας και τα θεωρούσε ως κτήμα του.

Ο ίδιος, δεν είχε καμία ανάμειξη στην ανατροφή τους, κάτι που αναλάμβανε αποκλειστικά η μητέρα. Ο πατέρας εφάρμοζε απλώς τη σημασία του ονόματός του: "pater" σημαίνει παραγωγός και κάτοχος, η δικαιοδοσία του οποίου είχε πολλές φορές άσχημες επιπτώσεις πάνω στα παιδιά του, όπως ξυλοδαρμούς μέχρι θανάτου ή και πώλησής τους ως

δούλους. Μόνο τα παιδιά των πλουσίων είχαν καλύτερη αγωγή από παιδαγωγούς, αλλά η επαφή και η επικοινωνία με τον πατέρα τους ήταν ελάχιστη και διαποτισμένη από φόβο. (Δουμάνη Χρηστέα, 1989)

Στη Βυζαντινή εποχή η γυναίκα εξακολουθεί να είναι αποκλεισμένη από τα δημόσια αξιώματα. Απαγορευόταν ρητά η κατάληψη από την ίδια οποιασδήποτε πολιτικής ή δημόσιας θέσης και κοινωνικού λειτουργήματος, όπως του συνηγόρου, του επίτροπου, του επιμελητή και του μάρτυρα.

Η αφοσίωση στην οικογένεια και τη θρησκεία, η φιλανθρωπία, η παρθενία, η σιωπή και η ανοχή είναι όχι μόνο τα όρια δράσης αλλά και τα κοσμήματα της τέλει γυναίκας και συζύγου. Η μοναδική μόρφωση που μπορούσε να πάρει ήταν η ιδιωτική, η οποία φυσικά ήταν προνόμιο των πλουσίων, και δεν ξεπερνούσε ωστόσο την αποστήθιση των ψαλμών και των εκκλησιαστικών κανόνων. Η ζωή της Βυζαντινής, γενικότερα, είχε μεγάλη διαφορά στις πλούσιες και τις φτωχές. Η φτώχεια δούλευε σκληρά στο σπίτι και τις κατώτερες εξωτερικές δουλειές, μεγάλωνε τα παιδιά και περιποιόταν τον άντρα της και τα πεθερικά της.

Η πλούσια, αντίθετα, έκανε έντονη κοσμική ζωή, αναλίσκóταν στο ντύσιμο και στα λούσα, παραμερίζοντας και υπερνικώντας ακόμα και την πιο σκληρή αντίδραση της εξουσίας. Κατόρθωσε να δράσει και να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό παρασκηνακά, ενώ δεν της έλειπε και η άμεση προβολή.

Οι πολιτικές συνθήκες την ανάδειξαν ακόμη και αυτοκράτορισα με πλούσια δράση, ανάλογη των αντρών, που έγιναν υποτελείς της και υποχρεώθηκαν να ξεχάσουν τις θεωρίες και τις αρχές τους. Αλλά και η πλούσια γυναίκα δεν ξέφευγε πάντα από τη μοίρα του φύλου της. Ο κανόνας ήταν να μένει στο γυναικωνίτη, και ο δρόμος προς το μοναστήρι ήταν ανοιχτός σε περίπτωση οποιασδήποτε ατυχίας. (Κακλαμανάκη, 1984)

Για τις Ελληνίδες, στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, τυπικά δεν άλλαξε τίποτα ούτε μπορούσε να αλλάξει. Η γυναίκα, ως σύζυγος και μητέρα, μένει βασικά στο σπίτι, ενώ τη συναντάμε και έξω από αυτό, να βοηθά σε γεωργικές δουλειές, αλλά και σε πιο βαριές, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο, και σε ποιμενικές ασχολίες στις ορεινές περιοχές.

Την εποχή αυτή, λόγω των άσχημων συνθηκών και του πολέμου, κανείς από τους γονείς δεν είχε την δυνατότητα, αλλά και την διάθεση, να αναθρέψει σωστά τα παιδιά του. Ο πατέρας βρισκόταν συνεχώς μακριά από το σπίτι και τα παιδιά του, αλλά ακόμα και να ήταν σπίτι, τα προβλήματα και οι έγνοιες που απασχολούσαν κάθε Έλληνα πατριώτη δεν τον άφηναν να εφαρμόσει το ρόλο του.

Αλλά και η μητέρα λόγω της κρίσιμης κατάστασης του πολέμου, δεν ήταν σε θέση να διαπαιδαγωγήσει σωστά τα παιδιά της, μιας και κυρίαρχος φόβος και ιδέα ήταν να αποτρέψει

ενδεχόμενη αρπαγή τους από τους Τούρκους. Στις δύσκολες περιπτώσεις στάθηκε ικανή για όλα. (Κακλαμανάκη, 1984)

Με τον αποδεκατισμό των αντρών ή τη φυγή τους στα βουνά και τους ξένους τόπους, έμεινε μόνη και τα έβγαλε πέρα, διατηρώντας την ελληνική παράδοση και το ελληνικό στοιχείο στα σκοτεινά χρόνια της Τουρκοκρατίας. Μάλιστα, βρήκε την ευκαιρία να αντισταθεί με πράξεις αυτοθυσίας στον ξένο κατακτητή.

Ωστόσο, παρέμεινε πάντα η ίδια γυναίκα στην υπηρεσία του νοικοκυριού, των παιδιών και του συζύγου, που ήταν ο μόνος αρμόδιος για κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα και ο κύριος μοχλός στη διαδικασία της παραγωγής.

Σήμερα, η γυναίκα βγαίνει από τους τέσσερις τοίχους του σπιτιού, προσπαθεί να γνωρίσει τον εαυτό της και τους άλλους. Αναρωτιέται και συζητά, συνεισφέροντας σ' έναν αγώνα πολυσύνθετο. Απαιτεί να τη σέβονται ως άτομο, επιβάλλεται ως παρουσία.

Αγωνίζεται για την ισοτιμία της με τον άντρα στοχεύοντας την αλλαγή του τρόπου ζωής και τη ριζική εξαφάνιση των στοιχείων που συντηρούν την άνιση μεταχείρισή της και την κοινωνική της υποτίμηση. Μέσα στην οικογένεια, η γυναίκα – σύζυγος αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους τους οποίους καλείται να φέρει εις πέρας με επιτυχία. (Δουμάνη Χρηστέα, 1989)

Το ίδιο ισχύει και για τον πατέρα – σύζυγο, του οποίου η συμμετοχή στην οικογενειακή ζωή έχει αποδειχθεί καθοριστική για την ομαλή λειτουργία της οικογένειας. Κατά το παρελθόν, οι πατέρες ήξεραν τι περίμεναν οι άλλοι από αυτούς, οι ρόλοι των δύο φύλων ήταν ξεκάθαροι, διακριτοί και συγκεκριμένοι.

Σήμερα οι άνδρες, παρότι φοβούνται ότι μια ασαφής εφαρμογή των ρόλων μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση (αν τα πατρικά και μητρικά μοντέλα θολώσουν ή σβήσουν η οικογένεια θα πάψει να υπάρχει), συνειδητοποιούν ότι δημιουργείται ένα νέο πατρικό μοντέλο. Οι άνδρες δυσκολεύονται να νιώσουν βολικά με τη διευρυμένη πατρότητα, χρειάζονται χρόνο για να προσαρμοστούν και να συμφιλιωθούν με αυτή την πραγματικότητα.

Βρίσκονται ξαφνικά αντιμέτωποι με μια ανατροπή των παραδοσιακών αντιλήψεων για τους έμφυλους ρόλους και αυτό τους τρομάζει. Απέναντι στα νέα δεδομένα, οι άνδρες οφείλουν να εξασκήσουν τον πατρικό ρόλο μ' έναν νεωτεριστικό τρόπο και να μην είναι προσκολλημένοι στο άκαμπτο παραδοσιακό μοντέλο.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αναλάβουν το μέρος των ευθυνών που αντιστοιχούν στην οικογένεια και να καταλάβουν ενεργά το δικό τους χώρο μέσα σ' αυτή χωρίς να ζητάνε έκπτωση ή άδεια και χωρίς να φοβούνται μια ενδεχόμενη απώλεια της ανδρικής τους ταυτότητας, που θα οδηγούσε σε κοινωνικό αποκλεισμό. Η κατάργηση των ρόλων των

φύλων, σύμφωνα με τα πρότυπα της αρχαιότητας δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οι παλιοί ρόλοι εξαφανίζονται τελείως. (Canitz, Hanne-Lore Von)

Παύουν όμως να συνοδεύουν αποκλειστικά το ένα ή το άλλο φύλο. Υπάρχουν για να επιλέγονται με βάση προσωπικούς λόγους και ιδιότητες και όχι το φύλο. Η ουσία της ισότητας ανάμεσα στα φύλα αφορά στο δικαίωμα όλων για ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους.

Η σημερινή αγωγή που προσφέρουν οι γονείς, εμπνέεται από τον σεβασμό στην προσωπικότητα του παιδιού και προσπαθούν να διαμορφώσουν μια προσωπικότητα με εσωτερική και εξωτερική ελευθερία και αυτονομία και κυρίως μια προσωπικότητα με αγάπη για τον συνάνθρωπο.

Οι Έλληνες γονείς προσπαθούν να δώσουν στα παιδιά τους μέσω της αγωγής τα αγαθά του πολιτισμού μας, τους δίνουν πνευματικά, ηθικά και υλικά εφόδια για την αντιμετώπιση της ζωής και προσπαθούν να αναπτύξουν τις ατομικές δυνατότητες και ικανότητες, για να ανταπεξέλθουν τα ίδια στις μελλοντικές δυσκολίες και τα προβλήματα που θα τους παρουσιαστούν.

Πρέπει όμως να σημειωθεί το εξής: Οι γονείς στην Ελλάδα μεγάλωσαν κάτω από αυστηρή αγωγή και διαπαιδαγώγηση και πολύ συχνά εφαρμόζουν αυτήν την αυστηρή αγωγή στα παιδιά τους, με αποτέλεσμα να γίνονται αυταρχικοί, να μην δίνουν αυτονομία και ελευθερίες, να πιστεύουν ότι τα παιδιά είναι ανώριμα για να πάρουν κάποια απόφαση, κάνοντας στο τέλος πιο μεγάλη τη διαφορά των φύλων.

Το πιο σημαντικό όμως με τους νέους γονείς είναι ότι προσπαθούν να πλησιάσουν τα παιδιά τους, να επικοινωνήσουν μαζί τους, χωρίς να υπάρχουν οι τεράστιες προκαταλήψεις των παλαιότερων ετών για το ποιος είναι υπεύθυνος από τους γονείς για την αγωγή των παιδιών και την ανατροφή τους. (Μισέλ, 1998)

Για να χαρακτηρίσουμε ένα γονιό ως "ιδανικό" πρέπει να είναι παρών σ' όλες τις φάσεις ανάπτυξης του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι η παρουσία του πρέπει να είναι αισθητή ακόμα και πριν τη σύλληψη του παιδιού. Στη συνέχεια πρέπει να συμβάλλει το μέγιστο στη διαπαιδαγώγηση του σε συνεργασία με τον/την σύζυγό του. (Μισέλ, 1998).

Έτσι, στην επόμενη ενότητα έχει γίνει μια προσπάθεια για να παρουσιαστεί πως γίνεται η κατανομή των ρολών μέσα σε μια οικογένεια από την παιδική ηλικία ενώ συγχρόνως αφομοιώνονται και διατηρούνται μέχρι την ενήλικη ζωή των ατόμων.

3.2 Η κατανομή των ρόλων στην οικογένεια

Όσο κι αν το κοινωνικό πλαίσιο επηρεάζει τις αντιλήψεις περί ταυτότητας αντιλήψεις, μέσα στην οικογένεια το αγόρι προετοιμάζεται να γίνει άντρας και το κορίτσι γυναίκα. Η συνεργασία των μεγαλύτερων μελών θα βοηθήσει τα νεότερα να αποκτήσουν την ταυτότητα του φύλου τους, ώστε να παίξουν τον ανάλογο με το φύλο τους ρόλο.

Όταν το κάθε μέλος μάθει το ρόλο του, θα γνωρίζει τις προσδοκίες και τις απαιτήσεις των άλλων μελών, καθώς και της ευρύτερης κοινωνίας. Στην οικογένεια, όπως και σε άλλες κοινωνικές ομάδες, συναντάμε την αμοιβαιότητα των ρόλων και την αλληλεξάρτησή τους. Πατέρας - γιος, μητέρα - κόρη, πατέρας – κόρη, παππούς – εγγονός κ.λ.π. είναι μερικοί αμοιβαίοι ρόλοι: χωρίς εγγονό δεν υπάρχει παππούς, χωρίς γιο ή κόρη δεν υπάρχει μητέρα ή πατέρας.

Η οικογένεια είναι αυτή που αναλαμβάνει κυρίως την ουσιαστική κοινωνικοποίηση του παιδιού και δεν την αναθέτει σε εξωοικογενειακούς παράγοντες, όπως είναι φίλοι, συγγενείς, γνωστοί κ.ά. Τούτο σημαίνει ότι την κύρια ευθύνη της αγωγής και της κοινωνικοποίησης του παιδιού έχει αποκλειστικά η οικογένεια.

Σημαντικό επίσης είναι το προνοιακό έργο της οικογένειας, το οποίο δεν μπορεί να αγνοηθεί: πρόκειται για τη θυσία του ενός για χάρη των υπολοίπων μελών ή για τη θυσία των υπολοίπων μελών χάριν του ενός που υποφέρει, πάσχει, έχει κάποια ανάγκη. Παραδοσιακά, οι ρόλοι των φύλων στην οικογένεια εμφανίζονται σε μια ξεκάθαρη συντηρητική διάταξη.

Ο Pierre Bourdieu (1996), χωρίς να παραγνωρίζει τις βιολογικές διαφορές των φύλων, εστιάζει σε εκείνες τις διαφορές μεταξύ του άνδρα και τη γυναίκας τις οποίες δημιουργεί και συντηρεί η κοινωνία. Μέσα από ασύνειδες συνήθως διαδικασίες, άνδρες και γυναίκες μαθαίνουν τα πρότυπα συμπεριφοράς και τους ρόλους τους, τα αφομοιώνουν και τα μεταβάλλουν σε κανόνες προσωπικής ζωής.

Με αυτόν τον τρόπο, η κοινωνικοποίηση είναι μια «οσμωτική» διαδικασία μάθησης όχι τόσο του περιεχομένου, όσο των διαθέσεων και στάσεων σχετικά με τους ρόλους των φύλων. Τα δύο φύλα προσλαμβάνουν τον κόσμο σύμφωνα με τη θεώρηση που έχουν γι' αυτόν οι άνδρες, στους οποίους αποδίδεται το εξωτερικό, το επίσημο, το δημόσιο ενώ στις γυναίκες αναδεικνύεται η εσωτερική, η χαμηλή, η ταπεινή πλευρά.

Η αναφορά και μόνο στις πράγματι υπαρκτές βιολογικές διαφορές επιδιώκει να δικαιολογήσει την κοινωνικά κατασκευασμένη διαφορά των φύλων. Με αυτόν τον τρόπο, οι διακρίσεις ανάμεσα στα φύλα φαντάζουν φυσικές και αναπόφευκτες. Αποτέλεσμα όλων

αυτών είναι οι γυναίκες να αποκλείονται ή ακόμα χειρότερα να αυτο-αποκλείονται από τα κοινωνικά δρώμενα, αφού έχουν «μάθει» να αποστασιοποιούνται και να παίζουν ρόλο θεατή.

Τα κοινωνικά στερεότυπα για τα χαρακτηριστικά του άνδρα έχουν ήδη εγκατασταθεί. Ο τρόπος κοινωνικοποίησης των αγοριών δίνει μεγάλη σημασία στα εξωτερικά χαρακτηριστικά του φύλου (ανδρεία, θάρρος). Η οικογένεια παίζει αποφασιστικό ρόλο σε αυτό. Τα αγόρια ανατρέφονται με γνώμονα την ισχύ, χαρακτηριστικό το οποίο θα αναδειχθεί μέσω της ενδεχομένως απατηλής επίφασης του δυναμισμού και της καταπίεσης των συναισθημάτων τους.

Υπάρχει ταυτόχρονα και η άλλη όψη, η οποία αφορά στο στερεότυπο πως στην παιδική ηλικία τα κορίτσια είναι πιο νοικοκυρεμένα και καθαρά σε σχέση με τα αγόρια. Η εσωτερικευση και εγγραφή, και από τα δύο φύλα, αυτής της στερεοτυπικής αντίληψης για τα κορίτσια ξεκινάει από το σπίτι, όπου με την υιοθέτηση διαφόρων αξιών, στάσεων και τρόπων κοινωνικοποίησης, τα παιδιά και κυρίως τα κορίτσια μαθαίνουν από μικρά τους ρόλους του φύλου τους. Μαθαίνουν ότι ο πατέρας είναι ο «απόλυτος» αρχηγός της οικογένειας. Φροντίζει για την οικονομική ευημερία της οικογένειας και του αναγνωρίζεται η πρωτοβουλία να παίρνει αποφάσεις για τα πιο απλά και πρακτικά θέματα της καθημερινής ζωής. (Μάνεσης, 2007)

Ο αρχηγικός του ρόλος δεν ξεφεύγει από τον ίδιο και δεν αμφισβητείται από τους άλλους. Η μητέρα, από την πλευρά της, παραμένει το κεντρικό πρόσωπο του σπιτιού. Είναι καθήκον της να δώσει έκφραση στα συναισθήματα της οικογένειας, να ερμηνεύσει και να διευκρινίσει τις ανάγκες και τις αντιδράσεις των παιδιών, καθώς και να συμβιβάσει τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις.

Η γυναίκα – σύζυγος είναι υποχρεωμένη να μοιράσει το χρόνο και τις δυνάμεις της καθώς αναλαμβάνει όλο και περισσότερους ρόλους (της συζύγου, της μητέρας, του ρόλου της ως οικονομικού παράγοντα). Όπως αναφέρει ο Κυριακίδης (2000): «οι εξελίξεις της τεχνολογίας και οι αλλαγές της κοινωνικής ζωής απογύμνωσαν την αστική κυρίως οικογένεια από πολλά πατροπαράδοτα λειτουργήματά της.

Ο ρόλος της οικογένειας στην ανατροφή των παιδιών περιορίστηκε, καθώς η εκπαίδευση άρχισε να ξεφεύγει σιγά – σιγά από το πλαίσιο της οικογενειακής ζωής». Πολλές φορές συμβαίνει τα μέλη της οικογένειας να μην παίζουν το ρόλο που θεωρητικά έχουν υποχρέωση, αλλά κάποιους άλλους, οι οποίοι απαιτούνται από τις περιστάσεις.

Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη διεύρυνση του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, σε συνδυασμό με την επιθυμία των γυναικών σήμερα να εργαστούν. Η

κατανομή των ρόλων στην οικογένεια συνδέεται αναπόσπαστα με την κατανομή εργασίας ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες έξω από το χώρο της οικογένειας.

Το ποιος απασχολείται επαγγελματικά καθορίζει το ποιος βρίσκεται έξω από το σπίτι κάθε μέρα, ποιος μένει στο σπίτι και ποιος έχει την κύρια ευθύνη για τη φροντίδα του παιδιού. Ο άντρας και η γυναίκα πέρα από γονείς και σύζυγοι στα πλαίσια μιας οικογένειας, είναι ταυτόχρονα ενεργοί πολίτες εργαζόμενοι και πιθανόν να διατηρούν διάφορες ασχολίες στον ελεύθερο χρόνο τους.

Ουσιαστικά η μη παραδοσιακή κατανομή των ρόλων δεσμεύει και τους δύο συζύγους έτσι ώστε να μη διαθέτουν επαρκή ελεύθερο χρόνο για συμμετοχή σε κοινωνικό – πολιτικές ή πολιτισμικές δραστηριότητες.

Η αλλαγή των ρόλων είναι αναμενόμενη και φυσική. Ωστόσο δημιουργούνται προβλήματα όταν υπάρχει αδυναμία ορισμένων μελών να αναλάβουν υπεύθυνα τους ρόλους ή όταν υπάρχει εσκεμμένη άρνηση να τους εκπληρώσουν. Πολλές φορές παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στις σχέσεις εξουσίας στην οικογένεια.

Αυτό μπορεί να οδηγήσει μακροπρόθεσμα σε αλλαγές στα πρότυπα και τις συμπεριφορές των παιδιών με τελικό επακόλουθο τη μεγαλύτερη συμμετοχή από τους μέλλοντες πατέρες στη φροντίδα των παιδιών τους. Η αγωγή των παιδιών είναι θέμα και των δύο συζύγων και όχι μόνο της μητέρας όπως πιστεύεται.

Ωστόσο η επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας για λόγους είτε οικονομικούς, είτε για ικανοποίηση της προσωπικής της επιθυμίας, τις περισσότερες φορές προκαλεί συγκρούσεις μεταξύ των συζύγων. Όπως υποστηρίζει ο Κυριακίδης (2000): «Το κατά πόσο μια γυναίκα θα συνεχίσει τη σταδιοδρομία της εξαρτάται τόσο από τη δική της στάση όσο και από του άντρα της.

Ένας άντρας που υποστηρίζει τις επαγγελματικές φιλοδοξίες της θα βοηθήσει με την έμπρακτη συμπεριφορά του και θα συμβάλλει στην προσαρμογή της οικογένειας σε μια διπλή σταδιοδρομία. Αντίθετα, ο άντρας που δεν υποστηρίζει τις μη παραδοσιακές βλέψεις της γυναίκας του δεν θα συμμετάσχει στο νοικοκυριό και τη φροντίδα του παιδιού με αποτέλεσμα η γυναίκα να προσπαθεί να εξισορροπήσει τους ρόλους της συζύγου, νοικοκυράς, μητέρας και επαγγελματία μόνη της με αναπόφευκτη πικρία, δυσφορία και παράπονο».

Στη περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τον Lamb (1979): «απειλείται η αυτοεκτίμηση της γυναίκας με αποτέλεσμα να μειώνεται η γονική ευαισθησία· γιατί μια γυναίκα που αισθάνεται αυτοεκπλήρωση δεν απορροφάται σε αυτοκαταστροφική ενδοσκόπηση, αλλά είναι ικανή να εστιάζεται με ενσυναίσθηση στις ανάγκες και τα συναισθήματα των άλλων».

Για την ομαλή λειτουργία της οικογένειας απαραίτητη προϋπόθεση είναι η κατανομή ρόλων και ευθυνών μεταξύ των μελών. Όσο πιο σαφή είναι τα όρια του κάθε ρόλου, τόσο περισσότερο τα άτομα μπορούν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να μην αφήνουν περιθώρια παρεξήγησης και παρερμηνείας. Είναι πολύ σημαντικό για το κάθε μέλος της οικογένειας να γνωρίζει το ρόλο του, τους ρόλους των άλλων, και να παρουσιάζει ανάλογη συμπεριφορά. Κανένας ρόλος δεν είναι απομονωμένος και ανεξάρτητος.

Η άρνηση ή η σύγχυση των ρόλων συχνά δημιουργεί τεράστια προβλήματα. Πάρα πολλές συγκρούσεις μεταξύ των συζύγων οφείλονται στο γεγονός ότι στο ρόλο του άλλου, και κυρίως στο γονεϊκό, προγράφονται αρμοδιότητες που είναι κοινές, τις οποίες, κάποια στιγμή, ο «άλλος» αρνείται να εκτελέσει. Αυτό ακριβώς έχει ως συνέπεια τη σύγκρουση. Γι' αυτό είναι ανάγκη να συζητιούνται τα όρια των ρόλων που αναλαμβάνει ο κάθε σύζυγος.

Ο ρόλος των γονιών είναι ιδιόμορφος και απαιτητικός, μιας και απαιτητικό είναι το "κοινό" όπου απευθύνεται. Οι γονείς ανάλογα με τα πρότυπα με τα οποία έχουν μεγαλώσει, τις προσδοκίες τους και τις προτιμήσεις τους, διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους και τον ρόλο τους απέναντι στα παιδιά. Ο ρόλος τους είναι πολύ σημαντικός, για την ανάπτυξη του χαρακτήρα του παιδιού και την κοινωνικοποίησή του, γιατί δημιουργούνται ισχυροί φυσικοί και ψυχικοί δεσμοί. Η επίδραση του ρόλου αυτού έχει μεγάλη χρονική διάρκεια και είναι φυσική αβίαστη και αυθόρμητη. Για να μπορέσει ο γονιός να ανταποκριθεί στον γονεϊκό του ρόλο, δεν θα πρέπει να ταυτιστεί απόλυτα μαζί του, παραγκωνίζοντας εντελώς τους άλλους ρόλους που πρέπει να διεκπεραιώσει.

Η επίδραση του πατέρα θεωρείται πλέον θεμελιώδης ακόμη και για τη βρεφική ηλικία. Το ερώτημα κατά πόσο οι πατέρες είναι ικανοί να αναθρέψουν τα παιδιά τους είναι απλοϊκό. Η απάντηση εξαρτάται από την προσωπική ιστορία του κάθε πατέρα, τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις και τις πιθανές προηγούμενες εμπειρίες του με παιδιά.

Οι παράγοντες αυτοί δεν διαφέρουν από εκείνους που καθορίζουν τις ικανότητες της μητέρας. Όμως ο πατέρας μπορεί να ενεργεί χωρίς να κατατρέχεται από ενοχές, γιατί δεν θεωρεί ότι έχει ή θα πρέπει να έχει την κύρια ευθύνη για τα παιδιά.

Η σπουδαιότητα των πατέρων δεν έγκειται απλά στην παρουσία τους και στο υποτιθέμενο πρότυπο αρσενικής συμπεριφοράς που ενσαρκώνουν, αλλά στην ευκαιρία που προσφέρουν στα αγόρια και τα κορίτσια να αναπτύξουν σχέση και με έναν αρσενικό γονιό. Η πατρότητα ως κοινωνικός θεσμός δεν έχει ερευνηθεί ή απασχολήσει όσο η μητρότητα.

Οι δυο θεσμοί και οι έννοιες μητρότητα και πατρότητα δεν θεωρούνται παράλληλοι ή αντίστοιχοι, αλλά διαφορετικοί. Η πρώτη έννοια συνδέεται με προσφορά, στοργή, ενδιαφέρον και ολοκλήρωση για τη γυναίκα, η δεύτερη έχει σχέση με έλεγχο και κυριότητα.

Το παιδί αναπτύσσει διαφορετική σχέση με τον κάθε γονιό και κάθε γονιός του μεταφέρει διαφορετικές εμπειρίες ως αποτέλεσμα του φύλου του, και προσωπικές εμπειρίες άσχετες προς το φύλο. Εξάλλου, η σχέση πατέρα και μητέρας επηρεάζει τους ίδιους προσωπικά, όπως επηρεάζει και τη σχέση με το παιδί. Η σχέση του άντρα με τη μητέρα του παιδιού επιδρά στην εμπειρία της πατρότητας.

Οι ρόλοι που θα έχει το κάθε μέλος μιας οικογένειας έχουν αφομοιωθεί από την παιδική κιόλας ηλικία κάθε ανθρώπου. Κι αυτό λόγω μίμησης προτύπων από τους γονείς ή απόρριψη αυτών και αφομοίωση νέων. Το κάθε μέλος μιας οικογένειας είναι ξεχωριστό και συγχρόνως αναντικατάστατο. Όλοι οι ρόλοι του κάθε μέλους συνδέονται με όλους τους ρόλους των άλλων. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ομαλή λειτουργία μιας οικογένειας είναι η κατανομή ρόλων και ευθυνών μεταξύ των μελών καθώς αυτό θα συντελέσει στην καλύτερη επικοινωνία μεταξύ τους και στην αποφυγή εντάσεων. Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε αναλυτικά τους ρόλους των μελών της οικογένειας (πατέρας- μητέρας- παιδιού).

3.3 Οι ρόλοι του άνδρα

Δυστυχώς, οι περισσότερες θεωρίες αποκλείουν την εξέταση του πατέρα ως ατόμου με άμεση επιρροή στην ανάπτυξη του βρέφους. Αντίθετα, οι σχέσεις μητέρας – παιδιού πάντοτε κατείχε σημαντική θέση στην επιστήμη της Ψυχολογίας. Μια σωστή σχέση με έναν ενήλικο είναι μεγάλης σπουδαιότητας για το παιδί, επειδή του καλύπτει τις βασικές ανάγκες για επαφή και εμπιστοσύνη.

Μέχρι πρόσφατα η Ψυχολογία ασχολείτο με το ρόλο του πατέρα, αφού το παιδί είχε συμπληρώσει τα τρία του χρόνια. Πολλά έχουν ειπωθεί για την κρισιμότητα της συναισθηματικής στέρησης ενός παιδιού, όταν η μητέρα του απουσιάζει. Συναισθηματική στέρηση όμως μπορεί να υπάρξει και όταν η μητέρα είναι παρούσα. Μια κουρασμένη μητέρα δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες του παιδιού, που απαιτούν ενέργεια και δόσιμο.

Επίσης, μητέρες με άσχημες παιδικές εμπειρίες δεν μπορούν να προσφέρουν τα κατάλληλα ερεθίσματα. Ενδεικτική είναι η ορολογία που χρησιμοποιείται για την περιγραφή και το χαρακτηριστικό των παιδιών που μεγάλωσαν σε ιδρύματα, στερημένα απ' όλες τις σημαντικές γι' αυτά κοινωνικές επαφές.

Ονομάστηκαν παιδιά με «μητρική στέρηση», τη στιγμή που πάσχουν και από πατρική και κοινωνική στέρηση. Όλοι σχεδόν οι θεωρητικοί, χωρίς εξαίρεση και άσχετα από αυτό

έχουν θεωρήσει δεδομένη τη μοναδικότητα και τη σημασία της σχέσης μητέρα – βρέφους, σε σύγκριση με οποιαδήποτε ταυτόχρονη, ακόμη και επόμενη σχέση.

Το ίδιο σημαντική όμως θεωρείται και η σχέση πατέρα-βρέφους για την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Έτσι, βλέπουμε ότι ο άνδρας προσπαθεί να μοιράσει το χρόνο του και τις δυνάμεις του σε τρεις βασικούς ρόλους ως σύζυγος, ως πατέρας, ως εργαζόμενος.

3.3.1 Ο ρόλος του άνδρα ως σύζυγος

Η απουσία του πατέρα από τη ζωή του παιδιού απαντάται πολύ πιο συχνά στην κοινωνία μας απ' ότι η απουσία της μητέρας. Πέρα απ' τις περιπτώσεις χωρισμένων ή άγαμων μητέρων, πολλά παιδιά που ζουν σε οικογένειες με πατέρα βιώνουν την απουσία του, από ψυχολογικής άποψης.

Όταν ο πατέρας φεύγει το πρωί για τη δουλειά, συχνά τα παιδιά κοιμούνται ακόμα, ενώ όταν γυρίζει το απόγευμα ή το βράδυ, είναι τόσο εξαντλημένος, που αν μη τι άλλο, δεν έχει την ψυχική ενέργεια να ασχοληθεί ουσιαστικά μαζί τους. Όταν ο πατέρας ξεκουραστεί λίγο, τα παιδιά πηγαίνουν για ύπνο.

Οι βιομηχανικά ανεπτυγμένες κοινωνίες μπορούν να θεωρηθούν κοινωνίες χωρίς πατέρες. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις που ο πατέρας απουσιάζει για πολύ μεγάλα διαστήματα λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων ή μετανάστευσης. Η ποιότητα σχέσης παιδιού – γονιού (μητέρας και πατέρα) δεν μπορεί ωστόσο να εκτιμηθεί με βάση τον απόλυτο χρόνο που βρίσκονται μαζί.

Σημαντική είναι η ποιότητα και όχι η ποσότητα της σχέσης. Οι καθημερινοί χωρισμοί του παιδιού από τον πατέρα δεν διακόπτουν τη σχέση τους, όπως αντίστοιχα δεν διακόπτεται και η σχέση των εργαζόμενων μητέρων, που έχουν λιγότερες ώρες επαφής με το παιδί.

Είναι λάθος να πιστεύουμε ότι ο πατέρας είναι σημαντικός μόνο για την εξέλιξη συγκεκριμένων πλευρών στα παιδιά (π.χ. ταυτότητα φύλου και φυλετικού ρόλου). Είναι παράλογο να περιμένουμε από ένα παιδί, που έχει γνωρίσει τον πατέρα του στα πρώτα παιδικά χρόνια σαν μια απόμακρη εξουσία, να αναπτύξει ξαφνικά σε μεγαλύτερη ηλικία στενή σχέση μαζί του. Πολλά παιδιά θεωρούν τον πατέρα σαν αυτόν που κερδίζει χρήματα και δεν έχει καμία ιδιαίτερη σχέση μαζί τους, ιδιαίτερα μα τα πολύ μικρά.

Ακόμη χειρότερα, σε ορισμένες οικογένειες ο πατέρας θεωρείται ο τιμωρός, επειδή η μητέρα, όταν θέλει να επιβληθεί, απειλεί τα παιδιά με τον ερχομό του πατέρ- «Περίμενε να έρθει ο πατέρας σου και θα δεις εσύ!...». Ο πατέρας και η μητέρα δεν εκπληρώνουν

διαφορετικές και αποκλειστικές λειτουργίες. Δεν υπάρχουν πράγματα που μόνο ο ένας ή η άλλη είναι ικανός/ή να κάνουν.

Το παιδί χρειάζεται πολύ περισσότερα πράγματα από τον θηλασμό που είναι αποκλειστικό έργο της μητέρας (πολλά παιδιά δεν θηλάζονται καν). Η μητρική αγάπη δεν πρέπει να αντικατασταθεί απ' την πατρική αλλά από μια αγάπη για τα παιδιά που δεν δεσμεύεται από το φύλο και την οποία καλύτερα να χαρακτηρίσουμε αλληλέγγυα αγάπη. Η αλληλέγγυα αγάπη δεν έχει ως αφετηρία τις ανάγκες της μητέρας ή του πατέρα, αλλά εκείνες του παιδιού. Είναι αγάπη για το παιδί, άσχετα από τη σχέση ή τη συγγένεια μαζί του.

Πρέπει λοιπόν να προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις, σε προσωπικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, ώστε οι πατέρες να γίνουν πατέρες για τα παιδιά τους, όχι μόνο με τη γενετική αλλά και με την ψυχολογική έννοια. Αν όχι, τότε να παραιτηθούμε από την πλάνη ότι τα παιδιά έχουν πατέρα και να δεχτούμε μια κοινωνία, όπου οι πατέρες αποτελούν μόνο έναν βιολογικό παράγοντα.

Χωρίς να μειώνουμε τη σπουδαιότητα της ουσιαστικής πατρικής παρουσίας για το παιδί αυτό καθαυτό, αν θέλουμε να προλάβουμε τη σωματική, πνευματική και ψυχική εξάντληση των γυναικών, κάποιος πρέπει να βοηθήσει στη φροντίδα των παιδιών.

Εφόσον οι γυναίκες μοιράζονται τη ζωή και τα παιδιά τους με κάποιον, είναι φυσικό το άτομο αυτό να συμμετέχει στη δουλειά που απαιτεί η φροντίδα των παιδιών. Δεν είναι η πατρότητα ή οι γενετικοί δεσμοί με τα παιδιά που υποχρεώνουν τους άντρες να τα αναθρέψουν και να τα φροντίσουν αλλά η κοινωνική τους σχέση με αυτά. Μέσα από τη φροντίδα και τη διαπαιδαγώγηση αποκτά και ο σύντροφος της γυναίκας (που μπορεί να μην είναι καν ο βιολογικός πατέρας) μια θέση στη ζωή του παιδιού.

Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε τη σπουδαιότητα που έχει ο ρόλος του άνδρα ως πατέρα.

3.3.2 Ο ρόλος του άνδρα ως πατέρας

Οι πρόσθετες ανάγκες για εργατικό δυναμικό αλλά και η βιομηχανοποίηση που επικράτησε στις ανεπτυγμένες χώρες απορρόφησαν τη γυναίκα στην εργασία. Όμως αυτό δεν μετέβαλλε τον παραδοσιακό δεσμό του άντρα με τον εργασιακό χώρο. Έτσι, αντί η μαζική έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας να οδηγήσει σε πιο ενεργή συμμετοχή του άντρα στο μέγλωμα των παιδιών, κατέληξε στην ανάληψη των καθηκόντων ανατροφής απ' άλλες γυναίκες.

Το βρέφος μπορεί να ικανοποιήσει μια βαθιά ανάγκη της μητέρας για τρυφερότητα και συντροφιά με τρόπο που να μην υπάρχει θέση για τον πατέρα. Τέτοια κατάσταση μπορεί εύκολα να δημιουργηθεί σε μια απομονωμένη, πυρηνική οικογένεια, όπου η μητέρα έχει την κύρια ευθύνη για την οργανική και ψυχική ευδοκίμηση του παιδιού. Η συμμετοχή του πατέρα από τα πρώτα στάδια είναι επομένως σημαντική για την εδραίωση κοινωνικών σχέσεων του παιδιού με περισσότερες από έναν ενήλικο.

Η ενασχόληση του πατέρα με το βρέφος συντελεί στην ψυχική και σωματική πλήρωσή του ενώ παράλληλα το ίδιο παίρνει στοιχεία από την προσωπικότητα του πατέρα του.

Η επίδραση του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού, ιδιαιτέρως του αγοριού που έχει συμπληρώσει τα τρία χρόνια, ερευνάται συνήθως στις περιπτώσεις όπου ο πατέρας απουσίαζε από τη ζωή του παιδιού. Σήμερα όμως οι έρευνες εξετάζουν την πρώτη ανάπτυξη του παιδιού όχι στα πλαίσια μιας αποκλειστικής σχέσης μητέρας – παιδιού.

Αυτό μας δείχνει ότι ο πατέρας είναι σε θέση να κατανοήσει και να εκπληρώσει τις ανάγκες του βρέφους, κάτι που από την μια βοηθάει να αντιληφθεί από νωρίς τον πατρικό ρόλο του κι από την άλλη με την συχνή επαφή του με το βρέφος, βελτιώνεται η ψυχική επικοινωνία τους. Τέλος προσφέρει και ηθική συμπαράσταση στη μητέρα – σύζυγο. Θα μπορούσαμε βέβαια να προτείνουμε, όπως κάνουν ορισμένοι, την επιστροφή στα παλιά, δηλαδή την επιστροφή των γυναικών στο σπίτι.

Όμως, μια τέτοια πρόταση, πέραν της ανεδαφικότητάς της λόγω των σημερινών οικονομικών συνθηκών, θα στερούσε τον άντρα από τη γονική εμπειρία και το παιδί από τη δυνατότητα να μην εξαρτάται αποκλειστικά από ένα άτομο. Σοβαρές θα ήταν οι επιπτώσεις για τις μητέρες και φυσικά για τα παιδιά, αν οι ίδιες, αναλάμβαναν την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους αναγκαστικά και όχι κατόπιν επιλογής.

Ο βαθμός στον οποίο συμμετέχουν οι πατέρες στη φροντίδα του παιδιού πολλές φορές εξαρτάται και από τις γυναίκες τους. Πατέρες που προσπάθησαν να συμμετάσχουν περισσότερο απ' όσο η μητέρα ήθελε, συνάντησαν αντίδραση από τις γυναίκες τους. Αντίδραση που οφείλεται στην αντίληψη ότι ο πατέρας «επεμβαίνει» ή καλύτερα «μπερδεύεται στα πόδια της μητέρας» παραμελώντας άλλες πλευρές του εαυτού της, στην προσπάθεια της για αναγνώριση και κοινωνική καταξίωση. Ελάχιστοι πατέρες σκέφτονται να διεκδικήσουν το δικαίωμά τους να συμμετάσχουν στη φροντίδα του παιδιού παρακολουθώντας από κοντά την εξέλιξή του. Τόσο οι πατέρες που ο δικός τους πατέρας έδειχνε ζεστασιά, στοργή και ενεργό συμμετοχή, όσο και εκείνοι με πατέρα απόμακρο, ακόμη και απορριπτικό, μπορεί να συμμετέχουν ενεργά στη φροντίδα του μικρού παιδιού χρησιμοποιώντας τον πατέρα τους ως πρότυπο μίμησης ή αποφυγής. Σημειώνεται ότι οι

νεότεροι πατέρες έχει βρεθεί να συμμετέχουν σε μεγαλύτερο ποσοστό στο μέγιστο του παιδιού τους. Η αντίδραση του περιβάλλοντος μπορεί να καθορίσει σε μεγάλο βαθμό τη συμμόρφωση των ατόμων στα παραδοσιακά πρότυπα. Χρειάζεται μεγάλη εσωτερική δύναμη και αυτοπεποίθηση για να αντιμετωπίζει κανείς με χιούμορ όσους τον πειράζουν ή τον λυπούνται γιατί «του' βαλε η γυναίκα του τα δύο πόδια σ' ένα παπούτσι», αναγκάζοντάς τον να φροντίζει το παιδί. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να τονιστεί ότι, κι όταν ακόμη οι πατέρες δεν συμμετέχουν άμεσα στη φροντίδα των παιδιών, δεν σημαίνει ότι είναι ψυχολογικά αποδυσμενόμενοι από την καθημερινότητα της οικογένειας.

Ο πατέρας στην αστική μορφή οικογένειας όχι μόνον έχει αποδυναμωθεί αλλά, επιπλέον, σατιρίζεται στις διάφορες κωμωδίες και τις τηλεοπτικές σειρές. Παράλληλα, παρατηρείται μια τάση για ηρωοποίησή του σε ταινίες που αναδεικνύουν πως ο «αδέξιος» άντρας μπορεί τελικά να τα καταφέρει μια χαρά φροντίζοντας ένα μικρό παιδί!

Η περιορισμένη συμμετοχή του πατέρα στη ζωή των παιδιών υποστηρίζεται από απόψεις, πεποιθήσεις και προκαταλήψεις που συναντούν οι γονείς στον παιδικό σταθμό και το σχολείο. Συχνά εκεί αντιμετωπίζεται ως φυσικό ο πατέρας να μην δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον ούτε να συμμετέχει άμεσα στις μικρολεπτομέρειες της οικογενειακής ζωής, τουλάχιστον όσο τα παιδιά είναι μικρά.

Υπάρχουν ενδείξεις ότι μπορεί να παίξουν σημαντικό υποστηρικτικό ρόλο στις γυναίκες τους, ιδιαίτερα κατά την πρώτη περίοδο προσαρμογής στη γονικότητα. Συμπερασματικά, η συμβολή ενός πατέρα, που βρίσκεται κοντά στα παιδιά και συμμετέχει ενεργά στη ζωή τους, μπορεί να εντοπιστεί στα παρακάτω βασικά σημεί-

α) Καθώς οι οικογένειες με μικρά παιδιά εμφανίζονται ψυχολογικά απομονωμένες από τους υπόλοιπους, ο πατέρας γίνεται ένα άτομο κεντρικής σημασίας στον οποίο η μητέρα μπορεί να στηριχτεί, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις ακραίας απομόνωσης.

β) Ο πατέρας που συμμετέχει ενεργά μπορεί να λειτουργήσει ως στοιχείο εξισορρόπησης στο οικογενειακό σύστημα. Μπορεί να παρέχει υποστήριξη και να λύνει προβλήματα, καθώς και να βοηθήσει στη βελτίωση μιας πιθανά δυσλειτουργικής σχέσης ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί, δηλαδή να εξισορροπήσει την αποκλειστική συμβιωτική σχέση μητέρας – παιδιού. Με αυτόν τον τρόπο ο ρόλος του πατέρα απορροφά μέρος του ψυχολογικού βάρους της γυναίκας, αφού και οι δύο γονείς μοιράζονται την ευθύνη και τη στοργική φροντίδα του παιδιού.

γ) Η μητέρα απελευθερώνεται, όσον αφορά την ευθύνη και τον χρόνο, από μια σειρά, συνήθως, γυναικείων καθηκόντων, με αποτέλεσμα να μπορεί να ασχοληθεί με

δραστηριότητες που βοηθούν στην αυτοπραγμάτωσή της και έξω από το σπίτι. Γίνεται προφανής η συμβολή του πατέρα στη χειραφέτηση της γυναίκας του.

δ) Το παιδί εμπλουτίζεται περισσότερο, καθώς το πρώτο κοινωνικό του περιβάλλον διευρύνεται με θετικές επιπτώσεις, που θα εξετάσουμε αργότερα.

ε) Ο πατέρας μπορεί να βιώσει και να αναπτύξει καταπιεσμένες πλευρές της προσωπικότητάς του. Η ευαισθησία, το παιχνίδι και η φαντασία μπορούν να αναπτυχθούν ελεύθερα στη σχέση με το νήπιο, όπου η στενή επαφή και στοργική ευαισθησία είναι απαραίτητα στοιχεία μιας πετυχημένης επικοινωνίας. Δεν έχουν μόνο τα παιδιά ανάγκη από τους πατέρες, αλλά και οι πατέρες από τα παιδιά.

Συμπερασματικά, ο πατέρας και η μητέρα μπορούν να πλησιάσουν και να υποστηρίξουν ο ένας την άλλη. Προϋπόθεση όμως είναι ο πατέρας να αποκτήσει πρώτα τη θέση που του ανήκει στη ζωή του μικρού παιδιού, αφού θα νιώσει ο ίδιος ικανοποίηση αλλά και η ενασχόλησή του με το παιδί θα συντελέσει στη ψυχική και σωματική πλήρωση του ίδιου του παιδιού ενώ παράλληλα το ίδιο θα πάρει στοιχεία από τη προσωπικότητα του πατέρα.

Στη συνέχεια, θα δούμε τη σημαντικότερη αιτία που ο πατέρας πολλές φορές στερείται οικογενειακές στιγμές.

3.3.3 Ο ρόλος του άνδρα ως εργαζόμενος

Πολλοί ισχυρίζονται ότι για να βελτιωθεί η περιθωριακή σχέση του πατέρα με τα παιδιά, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να επέλθουν αλλαγές στη σχέση του άντρα με την εργασία του. Οι άντρες εξακολουθούν να λειτουργούν κυρίως ως προμηθευτές αγαθών για το σπίτι. Προσφέρονται να πληρώσουν, ώστε κάποιος άλλος να αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού τους, αντί να συμμετάσχουν οι ίδιοι σ' αυτήν. Όμως δεν στερείται μόνο το παιδί εξαιτίας της περιορισμένης σχέσης με τον πατέρα του αλλά και ο πατέρας στερείται εμπειριών, που είναι δυσαναπλήρωτες.

Αιτίες που αναγκάζουν τον πατέρα να στερείται σημαντικές οικογενειακές στιγμές είναι το κινήγι της καριέρας, του χρήματος, της επαγγελματικής και κοινωνικής καταξίωσης. Το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του εργαζόμενου πατέρα είναι άγνωστο στα παιδιά, και όταν ακόμη δεν εργάζεται, η προσοχή του στρέφεται σε πράγματα που συμβαίνουν έξω από το σπίτι. Σε αντίθεση με άλλες εποχές, τα παιδιά γνωρίζουν από λίγα έως τίποτα αναφορικά με

την εργασία του πατέρα που τον απορροφά τόσες ώρες. Αυτή η έλλειψη γνώσης συμβάλλει στην αποξένωση ανάμεσά τους.

Ορισμένοι πατέρες βρίσκονται σε ένα αδιάκοπο, ανήσυχο κυνήγι για πράγματα και δραστηριότητες, που φαίνονται να μην συμβαδίζουν με το ρυθμό της ζωής στο σπίτι. Η συμμετοχή τους στη «σπιτική» οικογενειακή ζωή περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό σε δραστηριότητες σχετικές με τον ελεύθερο χρόνο. Οι επαγγελματίες ισχυρίζονται ότι έχουν πάρα πολλές δεσμεύσεις για να απουσιάσουν πολύ από τη δουλειά τους, ενώ οι εργάτες θέτουν ως πρώτη προτεραιότητα την οικονομική τους ανάγκη.

Επιπλέον, πολλοί πατέρες, όταν τα παιδιά τους είναι μικρά, αναλαμβάνουν περισσότερες επαγγελματικές υποχρεώσεις για να αντεπεξέλθουν στα αυξημένα έξοδα της οικογένειας, που με την πάροδο του χρόνου έχουν αυξηθεί.

Οι σύγχρονες εξελίξεις των ρόλων και η ανάγκη ουσιαστικής παρουσίας του πατέρα, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή σε όλα τα στάδια εξέλιξης του παιδιού, θέλουν ένα πατέρα που ακόμα και αν είναι σκληρά εργαζόμενος να είναι παρών και να διαθέτει χρόνο στα παιδιά του, κάνοντας πράγματα μαζί τους. Σήμερα η σύγχρονη μορφή οικογένειας διέπεται από δημοκρατικό και συνεργατικό πνεύμα.

Πατέρας και μητέρα εργάζονται, συνεισφέρουν και οι δυο οικονομικά και μοιράζονται τις ευθύνες ανατροφής των παιδιών. Τα παιδιά έχουν ανάγκη τη ζεστασιά και την αγάπη και των δυο γονέων. Τους θέλουν και τους δυο δίπλα τους και κοντά τους και τότε μόνο αισθάνονται ασφαλή.

Η ουσιαστική παρουσία του πατέρα είναι αναγκαία για την ομαλή κοινωνική και ψυχο – συναισθηματική εξέλιξη του παιδιού. Επίσης, η ενεργή συμμετοχή του πατέρα στην οικογένεια μειώνει το ενδοοικογενειακό άγχος, αφού πατέρας και μητέρα διαχειρίζονται τις οικογενειακές συγκρούσεις και κρίσεις με τα παιδιά τους σε συνεργασία.

Τέλος, ο πατέρας και η μητέρα στη διαχείριση κρίσεων με τα παιδιά τους οφείλουν να έχουν ενιαία αντιμετώπιση, εφαρμόζοντας κοινές αποφάσεις και πρακτικές. Η σημερινή εποχή κρίνει απαραίτητη τη κοινή συμμετοχή τους στο μέγιστο των παιδιών. Και οι δύο γονείς ποιοτικά μπορούν να δώσουν εξίσου σημαντικά πράγματα σε ένα παιδί αρκεί να το θέλουν και να προσπαθήσουν να διεκδικήσουν μια θέση δίπλα στο παιδί τους.

3.4 Οι ρόλοι της γυναίκας

Συνήθως η γυναίκα αναλαμβάνει κι αυτή, όπως και ο άνδρας τους παρακάτω ρόλους τους οποίους είναι υποχρεωμένη να μοιράσει το χρόνο και τις δυνάμεις της ως σύζυγος, ως μητέρα, ως εργαζόμενη:

Οι ρόλοι της αυτοί την έχουν καταστήσει το βασικότερο κύτταρο για τη λειτουργία και την ανάπτυξη της οικογενειακής μονάδας. Αναμφίβολα ο ρόλος της μητέρας είναι αυτός που έχει υποστεί τις περισσότερες αλλαγές στην ελληνική οικογένεια.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στο ρόλο της γυναίκας ως σύζυγο:

3.4.1 Ο ρόλος της γυναίκας ως σύζυγος

Ο ρόλος της γυναίκας ως συζύγου αντιμετωπίζει σήμερα κρίση και η κρίση αυτή εκδηλώνεται συχνά σαν κρίση ταυτότητας. Άλλωστε η μεγάλη αύξηση του ποσοστού των γάμων που διαλύονται είναι μια επιβεβαίωση της κρίσης που περνάει ο ρόλος της συζύγου.

Τα αίτια είναι πολλά και ποικίλα. Σαν συχνότερα θα μπορούσαν ν'αναφερθούν η διάγνωση προσδοκιών και η μη ικανοποίηση βασικών αναγκών της γυναίκας, κυρίως ψυχολογικών, όπως είναι η αγάπη, η εκτίμηση, κλπ. Ακόμη, επανειλημμένες απογοητεύσεις, η αίσθηση ότι αδικείται, καταπιέζεται, δεν αναγνωρίζεται ή το χειρότερο υποτιμάται ο ρόλος και η προσφορά της ως συζύγου και πολλά άλλα

Η γυναίκα ως σύζυγος περιορίστηκε πολλές φορές στο ρόλο της υπηρέτριας, κλεισμένη στο σπίτι, στερημένη από κάθε δικαίωμα για μόρφωση, χωρίς τα πνευματικά εφόδια που θα τη βοηθούσαν να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της.

Στην εποχή μας, η γυναίκα στην προσπάθειά της να βγεί από την καταπίεση και να βελτιώσει τη θέση της, ύστερα από πολλούς αγώνες με το λεγόμενο φεμινιστικό κίνημα, κατάφερε να επιβάλει καινούργιες ιδέες και αντιλήψεις για τη θέση της, που την απομάκρυναν από τους παραδοσιακούς της ρόλους ως συζύγου και μητέρας και την προσανατόλισαν σε διαφορετικές επιδιώξεις.

Η άποψη που επικρατεί σήμερα για το ρόλο της συζύγου-νοικοκυράς ότι δηλαδή είναι άχαρος, μονότονος και βαρετός, ότι δεν προσφέρει καμία ικανοποίηση, δε βοηθάει στην ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητας της γυναίκας και ότι καταπνίγει κάθε δημιουργική της διάθεση, επιτείνει τη σύγχυση στις γυναίκες και τους δημιουργεί εναγώνια

ερωτηματικά για το ποιος είναι ο ρόλος τους και τι πρέπει να κάνουν για να θεωρούνται “προοδευτικές”.

Βέβαια, ο πρώτος ρόλος της γυναίκας μέσα στην οικογένεια, πέρα απ’το να είναι καλή σύντροφος, είναι αυτός που της έδωσε η φύση πραγματικά και δεν μπορεί να έχει ισότιμα κανένας άνδρας! Είναι ο ρόλος της μητέρας, όπου θα αναλύσουμε στη συνέχεια.

3.4.2 Ο ρόλος της γυναίκας ως μητέρα

Ο ρόλος της μητέρας στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι άμεσος και σημαντικός. Η μητέρα είναι το πρώτο πρόσωπο που θα αντικρύσει το νεογέννητο βρέφος και το ίδιο αυτό πρόσωπο θα καταβάλει τα μέγιστα στη αγωγή και κοινωνικοποίησή του.

Είναι ο πρωταρχικός φορέας για να αναπτυχθεί, να ολοκληρωθεί και κατά συνέπεια να προσαρμοστεί στην κοινωνία. Δέχεται την επίδρασή της, δημιουργεί την εικόνα κάποιας συμπεριφοράς κι ανάλογα ενεργεί. Έτσι, λοιπόν, η μητέρα έχει υποχρέωση να δώσει στο παιδί τα κατάλληλα ερεθίσματα και τις ευνοϊκές εκείνες συνθήκες που είναι απαραίτητες για να μπορέσει να προσαρμοστεί στο κοινωνικό περιβάλλον.

Μια μητέρα θεωρείται καλή και ότι έχει επιτύχει στον ρόλο της, όταν δεν περιμένει ανταπόδοση στα μητρικά ένστικτά της, όταν στην άπλετη και αγνή αγάπη προς το παιδί της, δεν υπάρχουν κερδοσκοπικά στοιχεία και η ίδια δεν αποβλέπει σε τίποτα, παρά μόνο στο καλύτερο για τα παιδιά της.

Οι γυναίκες που περισσότερο ή λιγότερο συνειδητά επιλέγουν να γίνουν μητέρες σήμερα, έρχονται αντιμέτωπες με σωρεία απαιτήσεων και προσδοκιών, που συνεχώς μεταβάλλονται δημιουργώντας ανασφάλεια. Οι μητέρες σήμερα ζουν σε ένα ιδεολογικό κλίμα, που εξακολουθεί να επιμένει στη μοναδικότητα της μητέρας να ικανοποιεί τις ανάγκες των παιδιών, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζουν την πραγματικότητα της εργασίας έξω από το σπίτι.

Συγκρίνουν τον εαυτό τους με το μύθο της τέλει μητέρας, ανεξάντλητης πηγής στοργής, που ξέρει από τη «φύση» της πώς να μεγαλώσει τα παιδιά της, χωρίς να θυμώνει ποτέ.

Δεν έχουμε μάθει ότι ο θυμός μπορεί να ενσωματωθεί σε αγάπη και στοργή. Δεχόμαστε το θυμό του παιδιού προς τη μητέρα, αλλά, όταν μιλάμε για μητρικό θυμό, τότε είναι για να επιρριφθούν ευθύνες στη μητέρα.

Ορισμένες μητέρες δείχνουν υπερβολική προσήλωση στα παιδιά τους, οπότε και η αρχή της φοίτησής τους στο σχολείο είναι γι' αυτές μια δοκιμασία. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της σχετικής ανωριμότητας και ανασφάλειας που νιώθουν στο γονεϊκό ρόλο. Ο Horkheimer παρατηρεί σχετικά: «Η ιδανική μοντέρνα μητέρα σχεδιάζει την αγωγή του παιδιού της σχεδόν επιστημονικά, από την αυστηρή προσεγμένη δίαιτα μέχρι την εξίσου καλά υπολογισμένη δοσολογία επαίνου και τιμωρίας, όπως ακριβώς συμβουλεύουν τα εκλαϊκευμένα συγγράμματα ψυχολογίας.

Η όλη στάση της απέναντι στο παιδί εξορθολογίζεται. Ακόμη και η αγάπη χρησιμοποιείται ως στοιχείο παιδαγωγικής υγιεινής. Η κοινωνία μας προωθεί μεταξύ των μορφωμένων στρωμάτων των πόλεων μια "επαγγελματική" στάση, που επεκτείνεται μάλιστα και σε εκείνες τις γυναίκες που δεν εργάζονται, αλλά παίζουν ακόμα το ρόλο τους ως νοικοκυρές.

Οι γυναίκες αναλαμβάνουν το μητρικό τους ρόλο ως επάγγελμα, η δε στάση τους απέναντι στα παιδιά είναι αντικειμενική και πραγματική. Ο αυθορμητισμός της ως μητέρας και η φυσική απεριόριστη φροντίδα και ζεστασιά από μέρους της τείνουν να εξαφανιστούν. Η εικόνα της μητέρας χάνει με αυτό τον τρόπο στη συνείδηση των παιδιών τη μαγεία της και η λατρεία της μητέρας, που καλλιεργείται από τους ενήλικες, μετατρέπεται από μυθολογία, με την αυστηρότερή της έννοια, σε παγερές συμφωνίες».

Αν είναι ανάγκη ο κάθε άνθρωπος να είναι σίγουρος για την ταυτότητα και το ρόλο του, πολύ περισσότερο σίγουροι οφείλουν να είναι οι γονείς, καθώς χωρίς αυτή τη σιγουριά δεν θα μπορούσαν να φέρουν εις πέρας το έργο τους.

Οι ρόλοι της όμως δεν περιορίζονται εντός του σπιτιού. Οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες αλλά και οι αυξημένες υποχρεώσεις έχουν αναγκάσει τη γυναίκα να λείπει αρκετές ώρες από το σπίτι ώστε να εξασφαλίσει ένα μέρος των εξόδων. Έτσι λοιπόν, θα μελετήσουμε το ρόλο της ως εργαζόμενης μητέρας.

3.4.3 Ο ρόλος της γυναίκας ως εργαζόμενη

Η αντίληψη ότι η γυναίκα πρέπει να παραμένει στο σπίτι και να φροντίζει την οικογένειά της έχει αλλάξει. Από την εποχή που οι γυναίκες εργάζονταν σε υποδεέστερες κοινωνικά εργασίες και συχνά εγκατέλειπαν την εργασία τους μετά το γάμο, έχουν φτάσει σήμερα στο σημείο να διεκδικούν δυναμικά το δικαίωμα εργασίας στη θέση που τους αξίζει.

Οι γυναίκες μορφώνονται και κατέχουν υψηλά αξιώματα και θέσεις εργασίας. Η κοινωνία αποδέχεται πλέον το διπλό ρόλο της γυναίκας νοικοκυράς και εργαζόμενης.

Οι γυναίκες στο γάμο διατηρούν τις δουλειές τους, παίρνουν άδειες εγκυμοσύνης και επιστρέφουν στην εργασία τους. Οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες που επικρατούν, οι αυξημένες υποχρεώσεις και ανάγκες που εμφανίζονται στο σύγχρονο τρόπο ζωής, αλλά και η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία αναγκάζουν τη γυναίκα να εργάζεται.

Πολλές φορές μάλιστα το φαινόμενο της ανεργίας έχει αντιστρέψει τους ρόλους με τους άντρες να φροντίζουν το σπίτι και τις γυναίκες να δουλεύουν, καθώς η μητέρα βρίσκεται πολλές ώρες στη δουλειά, η φροντίδα για το σπίτι και τα μέλη της οικογένειας απαιτεί αλλαγές: οι παραδοσιακοί ρόλοι αναθεωρούνται, οι ευθύνες μοιράζονται, όλοι χρειάζεται να επιφορτιστούν με δουλειές, ώστε το σύστημα της οικογένειας να συνεχίσει να λειτουργεί αποτελεσματικά προς τις ανάγκες που υπάρχουν.

Πέρα όμως από τους οικονομικούς και προσωπικοί λόγοι οδηγούν τη γυναίκα στην εργασία. Συχνά, συνήθως όταν τα παιδιά μεγαλώσουν, η γυναίκα αισθάνεται την ανάγκη να βγει έξω από τους τέσσερις τοίχους του σπιτιού της, που την "πνίγουν", για να κάνει κοινωνικές επαφές και να αισθανθεί συναισθηματικά καλύτερα. Άλλοτε πάλι την ενοχλεί η ολοκληρωτική της εξάρτηση από τον άντρα. Η εργασία τη βοηθάει να πετύχει ένα βαθμό ανεξαρτησίας.

Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις που αν και η γυναίκα είναι προσαρμοσμένη στο ρόλο της καλής συζύγου και μητέρας, αισθάνεται την ανάγκη να χρησιμοποιήσει τις σπουδές και τα προσόντα της για επαγγελματικούς λόγους. Η σημερινή γυναίκα δύσκολα χωράει στον παραδοσιακό ρόλο και αν καταπιεστεί για να χωρέσει, σε κάθε ευκαιρία που θα παρουσιάζεται, θα κραυγάζει με απελπισία «θέλω να ζήσω».

Η μητρική εργασία είναι σημαντική πηγή ενίσχυσης του οικογενειακού εισοδήματος. Πρόσφατες έρευνες εκτιμούν ότι θα ήταν επιτυχημένη πολιτική κατά της παιδικής φτώχειας το να δοθούν κίνητρα ώστε να διευκολυνθεί η συμμετοχή των μητέρων στην αγορά εργασίας. Με αυτό τον τρόπο αυξάνεται το οικογενειακό εισόδημα και μειώνεται η παιδική φτώχεια. Επίσης ο Morris et al. 2001, σε έρευνα που διεξήγαγαν στην Αμερική, διαπίστωσαν ότι το πρόσθετο οικογενειακό εισόδημα που είναι αποτέλεσμα της μητρικής εργασίας οδηγεί στη μείωση της παιδικής φτώχειας.

Μάλιστα επισημαίνουν ότι η μείωση της ανεργίας χωρίς αύξηση του εισοδήματος δεν είναι αρκετή να υποστηρίξει τη σωστή ανάπτυξη του παιδιού στις οικογένειες που έχουν χαμηλά εισοδήματα.

Η μητρική εργασία είναι ιδιαίτερα σημαντική στις μονογονεϊκές οικογένειες, και συγκεκριμένα της μορφής μητέρα – παιδί. Είναι η προϋπόθεση για να αποφευχθεί η παιδική φτώχεια.

Για πρώτη φορά τα τελευταία χρόνια οι γυναίκες βιώνουν τις έντονες αντιθέσεις ανάμεσα στις δύο δραστηριότητες. Ως εργαζόμενη γυναίκα, η μητέρα πρέπει να ανταποκρίνεται τόσο στη φροντίδα των παιδιών όσο και στις απαιτήσεις της εργασίας της, γεγονός που απαιτεί είτε την υποστηρικτική συμμετοχή του συζύγου είτε τη βοήθεια οργανωμένων υπηρεσιών είτε τη βοήθεια άλλων μελών της εκτεταμένης οικογένειας (παππούδες ή γιαγιάδες, εάν βέβαια υπάρχουν και είναι διαθέσιμοι).

Για την πυρηνική οικογένεια η τελευταία επιλογή συνήθως δεν είναι εφικτή, ιδιαίτερα αν οι συγγενείς ζουν μακριά από την οικογένεια. Η πρώτη επιλογή, η συμμετοχή του συζύγου, είναι κι αυτή κατά κανόνα ανέφικτη όταν ο ίδιος εργάζεται. Η μόνη λύση είναι οι οργανωμένες υπηρεσίες φροντίδας του παιδιού, εάν υπάρχουν.

Δύο είναι οι βασικοί τύποι φροντίδας του παιδιού, όταν εργάζεται η μητέρα.

α) Η φροντίδα του παιδιού στο σπίτι.

β) Η φροντίδα του παιδιού σε νηπιαγωγείο ή παιδικούς σταθμούς.

Γεγονός πάντως είναι ότι η εργαζόμενη γυναίκα αισθάνεται έντονη κούραση και βιώνει υπερβολικό στρες, ειδικά όταν πρέπει να ασχοληθεί και με το νοικοκυριό της. Η εξουθενωτική αυτή εμπλοκή της εργαζόμενης γυναίκας – μητέρας σε όλες τις προαναφερθείσες δραστηριότητες έχει επιπτώσεις στην εκπλήρωση του ρόλου της ως συζύγου.

Η απομάκρυνση από το σύζυγο, η διατάραξη της σχέσης τους, η μεταξύ τους διαμάχη, η πιθανή παρουσίαση ψυχολογικών προβλημάτων, η βία και πολλές φορές η διάσπαση της οικογένειας μπορούν να αποδοθούν στους συγκρουόμενους αυτούς ρόλους και στο ψυχολογικό στρες που δημιουργούν. Για τα προβλήματα των σχέσεων των συζύγων θα αναφερθούμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

Οι γυναίκες με τη χαμηλόμισθη και μονότονη εργασία θα διέκοπταν πιθανόν, με μεγάλη ευχαρίστηση, τη δουλειά τους για να ασχοληθούν με το παιδί και θα επιβραβεύονταν από τον κοινωνικό περίγυρο γι' αυτή τους την επιλογή. Δυστυχώς όμως οι γυναίκες αυτές υφίσταται τις μεγαλύτερες οικονομικές πιέσεις και δεν έχουν το περιθώριο επιλογής.

Όσες διαθέτουν περισσότερη μόρφωση και φιλοδοξίες δεν αντιμετωπίζονται σοβαρά στον επαγγελματικό χώρο, αν δεν αφοσιωθούν πλήρως στη δουλειά μη ανακατεύοντας τις έγνοιες των παιδιών (αρρώστιες κ.ά.) με το επάγγελμα. Αυτές συχνά υποφέρουν από τύψεις και συγκρούσεις, σε ό,τι αφορά το διπλό τους ρόλο ως μητέρων και επαγγελματιών.

Η πίεση για μητρότητα συνυπάρχει στην κοινωνία μας με τις προσδοκίες και απαιτήσεις για επαγγελματική καταξίωση. Τα παιδιά εξακολουθούν να αποτελούν υπόθεση της μητέρας

ή, το πολύ, και του συζύγου, αλλά όχι της κοινωνίας, όπου οι εργαζόμενες θεωρούνται «παθητικό», μιας και έχουν την τάση να μένουν έγκυοι και να γενούν.

Η δυνατότητα επιλογής μεταξύ επαγγελματικής απασχόλησης ή παραμονής στο σπίτι είναι συχνά μύθος. Σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες εξαναγκάζονται να δουλέψουν, βασανιζόμενες από ενοχές, ή να μείνουν σπίτι με αμφίθυμα συναισθήματα.

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε την έννοια του παιδιού και γενικότερα τη σημασία της παιδικότητας.

3.5 Ο ρόλος του παιδιού

Η έννοια «παιδί» αναφέρεται ταυτόχρονα σε μια ηλικιακή περίοδο αλλά και σε μια κοινωνική κατηγορία. Το παιδί χαρακτηρίζεται από ορισμένα φυσικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά που συνοδεύουν αυτήν την περίοδο ανάπτυξης στη ζωή και, σε αντίθεση με τον ενήλικο, αποκλείεται απ' ορισμένους κοινωνικούς ρόλους. Τα παιδιά ανήκουν στην κοινωνία.

Ο ορισμός όμως των παιδιών είναι «όχι ακόμη ενήλικοι». Σ' έναν κόσμο που κυριαρχείται από τα ενδιαφέροντα των ενηλίκων και οι ενήλικοι έχουν την εξουσία να ορίζουν, τα παιδιά καλούνται να γίνουν αυτόνομα άτομα, εφόσον δεν είναι. Ενώ είναι εύκολο να καθορίσουμε ότι η παιδική ηλικία αρχίζει με τη γέννηση, είναι πολύ πιο δύσκολο να καθορίσουμε πότε παύει να είναι κανείς παιδί. Σε πολλά μέρη του κόσμου, που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση, ήδη στην ηλικία των 10 ετών τα παιδιά είναι πλήρως εξοπλισμένα, όπως και οι ενήλικες στρατιώτες.

Κατά το Μεσαίωνα, στη Δυτική Ευρώπη δεν γινόταν διαχωρισμός ανάμεσα στους μικρούς και τους μεγάλους. Έτσι, τα παιδιά άρχιζαν να δουλεύουν μόλις ήταν σε θέση και συμμετείχαν πλήρως στη ζωή των μεγάλων. Από το 1500 μέχρι το 1700 δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές. Τα παιδιά θεωρούνταν αθώα αλλά κυρίως αφελή και ατελή όντα, με περιορισμένες βιολογικές και νοητικές λειτουργίες, οι οποίες τα εμποδίζουν να ενταχθούν πλήρως στην κοινωνία.

Τα μισά πέθαιναν πριν φτάσουν στην εφηβική ηλικία και δεν αποτελούσαν αντικείμενο ιδιαίτερης συναισθηματικής έκφρασης και τρυφερών εκδηλώσεων εκ μέρους των μεγάλων. Κατά το διάστημα αυτό ασκείτο περισσότερη κριτική για τα εξώγαμα απ' ότι στο Μεσαίωνα,

ενώ η παιδοκτονία ήταν συχνή στους φτωχούς και στις γυναίκες που τους συνέβαινε κάποιο «ατύχημα».

Τα τελευταία χρόνια έχουν εκφραστεί πολλές αντιρρήσεις για τη θέση, σύμφωνα με την οποία η οικογένεια ως ενότητα που βασίζεται σε συναισθηματικούς δεσμούς ανάμεσα στους συζύγους και τους γονείς με τα παιδιά, δεν υπήρχε πριν το 18^ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη και ότι νωρίτερα οι σχέσεις γονιών – παιδιών χαρακτηρίζονται από αδιαφορία.

Στην προσπάθεια να διερευνηθεί η ιστορία της παιδικής ηλικίας έχει δοθεί βάρος στη σχολική ηλικία όπου παρατηρούνται οι σημαντικότερες εξελίξεις σε σχέση με το παρελθόν με την επιβολή της υποχρεωτικής φοίτησης, τον αποκλεισμό από δραστηριότητες που θεωρούνται επιβλαβείς και την προστασία από αρνητικές εμπειρίες.

Ακόμη και όταν τα παιδιά δούλευαν συστηματικά έξω από το σπίτι, αυτό δεν συνέβαινε πριν από την ηλικία των 7 ετών. Η ιστορία της παιδικής ηλικίας έχει κυρίως μελετηθεί από κοινωνιολόγους ή ιστορικούς, που εστιάζονται στην κοινωνική θέση και τα δικαιώματα των παιδιών, σε αντιδιαστολή προς την ψυχολογική διερεύνηση του παιδιού.

Για την Ψυχολογία, κάθε παιδί ξεχωριστά εμφανίζεται ως ένα διαχρονικό άτομο, με εξιδανικευμένη μορφή, που δεν υπόκειται σε ιστορικές αλλαγές. Εντούτοις, γνωρίζουμε ότι η παιδική ηλικία μεταβάλλεται ιστορικά και πολιτισμικά.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι ενώ το παιδί χαρακτηρίζεται από ορισμένα φυσικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά είναι δύσκολο να καθορίσουμε όρια στην παιδική ηλικία. Μπορούμε να πούμε ότι αρχίζει με τη γέννηση, είναι όμως πολύ πιο δύσκολο να καθορίσουμε πότε παύει να είναι κανείς παιδί. Αναμφισβήτητα όμως, το νεαρό αυτό άτομο διακρίνεται από πολλές ευαισθησίες γι' αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη φροντίδα και καθοδήγηση για τι ξεκίνημα που κάνει στη ζωή, ώστε να εξοπλιστεί με τα απαραίτητα εφόδια.

Κεφάλαιο 4: Σχέση μεταξύ συζύγων

Η επιβίωση της σύγχρονης οικογένειας στηρίζεται καταρχήν και κυρίως στις σχέσεις μεταξύ των δυο συντρόφων. Οι συζυγικές σχέσεις καθορίζουν την πορεία της οικογένειας και αποτελούν το πεδίο όπου κρίνεται ουσιαστικά η ζωή των περισσότερων ανθρώπων.

Τόσο ο άνδρας όσο και η γυναίκα προσέρχονται στο γάμο φέροντας μαζί τους ο καθένας ένα σύστημα αξιών. Το σύστημα αυτό είναι αποτέλεσμα τόσο της οικογένειας προέλευσης όσο και της ευρύτερης κοινωνίας και των προσωπικών κατακτήσεων του καθενός από τους δυο συζύγους. Είναι φυσικό τα συστήματα αυτά να διαφέρουν, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό.

Από το βαθμό ομοιότητας ή διαφοράς αυτών των συστημάτων θα εξαρτηθεί, εν πολλοίς, η ομαλή ή προβληματική τους σχέση και το κατά πόσο θα επιμείνουν στο σύστημά του ο καθένας.

Μόνο με το συγκερασμό των συστημάτων θα αποφευχθούν οι πάσης φύσεως εντάσεις και θα δημιουργηθεί το κλίμα ενός νέου «μικροπολιτισμού» με σχέσεις αμοιβαίας, προσφοράς και ικανοποίησης. (Κυριακίδης, σελ.25).

Ένας γάμος, στον οποίο μπορεί κανείς να βασίζεται ότι θα έχει ομαλή πορεία, είναι ανάγκη να εκπληρώνει ορισμένες θεμελιώδεις προϋποθέσεις, οι οποίες αποτελούν ουσιώδους και καθοριστικής σημασίας θέματα συζήτησης και γνωριμίας: Οι σύζυγοι πρέπει να ταιριάζουν πνευματικά, συναισθηματικά, σεξουαλικά, οικονομικά, θρησκευτικά, να μετέχουν από κοινού – αν είναι δυνατόν – στα πολιτιστικά αγαθά και να απολαμβάνουν τη μορφή της τέχνης που τους εκφράζει, να είναι σύμφωνοι σε θέματα οικογενειακού προγραμματισμού, αγωγής των παιδιών, να έχουν συζητήσει τις σχέσεις με τους γονείς τους, τους συγγενείς, ακόμη και τη μορφή ψυχαγωγίας που προτιμούν.

Επιπλέον, καλό είναι να μην έχουν χαώδεις πολιτικές διαφορές. Όταν υπάρχει δυσαρμονία, έστω και σε μια από τις προηγούμενες προϋποθέσεις, ο γάμος μπορεί μεν να κρατηθεί για κάποιο χρονικό διάστημα, το οποίο ενδέχεται να είναι και μεγάλο, αλλά η περίοδος της έντασης, των συγκρούσεων, των τριβών θα κάνει γρήγορα την εμφάνισή της και θα τον συνοδεύσει.

Όποιοι δεν έχουν ξεκαθαρίσει τι έχουν να προσφέρουν και τι έχουν να πάρουν από ένα γάμο, μετά από λίγο καιρό θα έρθουν αντιμέτωποι με τα προβλήματα και θα διαπιστώσουν ότι πολλά πράγματα δεν πηγαίνουν καλά, είτε επειδή δεν εξελίχθηκαν κατά τις επιθυμίες

τους, είτε επειδή οι ίδιοι δεν είχαν προετοιμαστεί για την αντιμετώπισή τους. (Κυριακίδης, σελ. 19).

Όταν ο άνδρας και η γυναίκα κατορθώσουν να επικοινωνήσουν στο γάμο και να δημιουργήσουν ένα κλίμα αλληλοπροσφοράς με πνεύμα αμοιβαίας αγάπης, τότε ασκείται ευεργετική επίδραση και στους γύρω. Η αγάπη ανάμεσα στο ζευγάρι, αρχικά, και στα μέλη της οικογένειας στη συνέχεια είναι ο πρώτος και ο μόνος νόμος που η ύπαρξή του ή μη καθορίζει τις σχέσεις των μελών.

Η συνοχή των μελών της οικογένειας και η αλληλεγγύη ανάμεσα στο ζευγάρι και στα άλλα μέλη εξαρτώνται από την ύπαρξη και τον βαθμό της αγάπης. Ωστόσο, η άποψη ότι η αγάπη μπορεί να υπερνικήσει όλες τις δυσκολίες διαψεύδεται από την καθημερινή ζωή καθώς, πολλές φορές οι άνθρωποι, παρά τις καλές τους προθέσεις μπαίνουν σε λανθασμένη τροχιά, επειδή αγνοούν βασικά στοιχεία της οικογενειακής συμβίωσης.

Συχνό φαινόμενο αποτελεί η παρέμβαση του στοιχείου της υποκρισίας στη σχέση των δυο ανθρώπων. Αυτή είτε παρατηρείται στη συμπεριφορά και των δυο, είτε του ενός από τους δυο έχει ως συνέπεια την απόκρουση του «έσω ανθρώπου» και δρα ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας. Όταν ο ένας από τους δυο παρουσιάζει τον εαυτό του και ο άλλος υποκρίνεται ότι συμφωνεί ή αποδέχεται χαρακτηριστικά και εκδηλώσεις τα οποία αργότερα θα απορρίπτει και θα αντιμάχεται, είναι επόμενο να εμφανίζεται το φαινόμενο της ασυνέπειας και της υπαναχώρησης.

Τις συνέπειες τόσο από την υποκρισία όσο και από την υπαναχώρηση μπορεί εύκολα κανείς να τις εικάσει. Αποτελεί ψυχική ανάγκη του ανθρώπου το να ζητά ειλικρίνεια και ευθύτητα στις σχέσεις τους με τους άλλους. Αυτό του δίνει εμπιστοσύνη και κουράγιο και μειώνει τις ψυχικές αποστάσεις που τυχόν εμφανίζονται ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και μάλιστα μεταξύ των συζύγων, που αποτελούν τη βάση της οικογενειακής ζωής και καθορίζουν τη στάση των νεότερων μελών της.

Εκτιμώντας κανείς τη δική του αξία είναι σε θέση να σεβαστεί και την αξία των άλλων. Η ισοτιμία μεταξύ των συζύγων και η ισόρροπη σχέση, αλλά και η αντιμετώπιση των άλλων μελών της οικογένειας με βάση ισοτιμίας και σεβασμού δημιουργούν ένα κλίμα άνεσης και ισορροπημένων σχέσεων.

Η αυτογνωσία και η αυτοεκτίμηση στη σχέση του ζευγαριού είναι αποφασιστικής σημασίας για μια ομαλή συμβίωση. Είναι σημαντικό να γνωρίζει κανείς τον εαυτό του και να τον εκτιμά αντικειμενικά. Η ακριβής επίγνωση του εαυτού οδηγεί σε αντικειμενικότερη αυτοεκτίμηση.

Ανθρωποι με λανθασμένη αυτογνωσία έχουν και ανάλογη αυτοεκτίμηση, η οποία όμως δεν παραμένει σαν προσωπικό βίωμα αλλά μεταφράζεται και σε καθημερινή συμπεριφορά και σχέση.

Είναι υπόθεση και των δυο συζύγων η επικράτηση στην οικογένεια της κοινωνικοψυχολογικής ατμόσφαιρας που παίζει σημαντικό ρόλο στο να αισθάνονται όλοι άνετα, να νιώθουν τη ζεστασιά της οικογένειας, να ζουν σε ένα χώρο όπου η ελευθερία έκφρασης δεν καταπνίγεται και ο αυθορμητισμός είναι φυσικός, όπου ο καθένας ζει και δημιουργεί, έχει περιθώρια φαντασίας και λογικής δράσης, και σμιλεύει μια ομαλή και στέρεη προσωπικότητα. (Κυριακίδης, σελ. 77).

Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι η σχέση ανάμεσα στους συζύγους για να είναι καλή και ήρεμη θα πρέπει να υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις, όπως να ταιριάζει το ζευγάρι στον τρόπο επικοινωνίας, να έχουν κοινούς στόχους, να είναι διατεθειμένοι να προσφέρουν ο ένας στον άλλον, να υπάρχει αλληλεγγύη και ισοτιμία. Η συνύπαρξη δυο ανθρώπων θα πρέπει να είναι συνειδητή επιλογή αυτών των δύο για να σταθεί και να θεωρηθεί πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία οικογένειας.

4.1 Προβλήματα στην ελληνική οικογένεια

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη Ελληνική οικογένεια είναι πολλά και ποικίλα και δεν διαφέρουν από εκείνα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες άλλων χωρών. Τα προβλήματα της Ελληνικής οικογένειας οφείλονται ως ένα βαθμό στη νέα της δομή, στην αναπροσαρμογή των ρόλων και στις μεταβαλλόμενες επικοινωνιακές σχέσεις των μελών.

Στις σημερινές προηγμένες κοινωνίες τα άτομα ικανοποιούν ευκολότερα τις ανάγκες τους και έχουν μειωθεί τα κοινωνικο – οικονομικά προβλήματα. Η επιβίωση, βασική ανάγκη του ανθρώπου, δεν απαιτεί πλέον ένα σκληρό και αδυσώπητο αγώνα. Αντιθέτως, σε αυτή τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων, που έχουν λυμένο το πρόβλημα της επιβίωσης, αναδύονται άλλα προβλήματα κυρίως συναισθηματικά, που αφορούν τις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ συζύγων, γονέων και παιδιών, καθώς και μεταξύ του οικογενειακού συστήματος με άλλα συστήματα στον στενό και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο.

Η οικογένεια υπόκειται σε πιέσεις που προέρχονται από τις εξελικτικές μεταβολές των μελών της καθώς και σε πιέσεις που προέρχονται από την ανάγκη για προσαρμογή των μελών της στις επικρατούσες συνθήκες.

Οι πιέσεις στην οικογένεια μπορεί να ασκηθούν από τέσσερις πηγές:

- Όταν ένα μέλος της οικογένειας δέχεται πιέσεις από εξωτερικούς παράγοντες. Στην περίπτωση αυτή τα άλλα μέλη αισθάνονται την ανάγκη να προσαρμοστούν στις μεταβληθείσες συνθήκες του ενός μέλους. Αν δεν συμβεί αυτό, η πίεση θα μεταφερθεί και στα άλλα μέλη με αρνητικά αποτελέσματα για τη λειτουργία ολόκληρης της οικογένειας.

- Όταν ολόκληρη η οικογένεια δέχεται εξωτερικές πιέσεις. Στην περίπτωση αυτή η οικογένεια χρειάζεται να χειριστεί με τέτοιο τρόπο τις εξωτερικές κοινωνικές συνθήκες και συγκυρίες ώστε τελικά να αποβούν σε όφελός της.

- Όταν η πίεση προέρχεται από κάποιες μεταβατικές καταστάσεις στην οικογένεια. Στη διάρκεια της εξελικτικής της πορείας η οικογένεια περνάει πολλές φάσεις κατά τις οποίες τα μέλη της καλούνται να διαπραγματευθούν καινούργιους κανόνες και να χαραχθούν νέες γραμμές διαφοροποίησης. Κατ' αυτήν τη διαδικασία είναι αναπόφευκτο να μην δημιουργηθούν συγκρούσεις, οι οποίες υπό ιδανικές συνθήκες λύνονται με διαπραγματεύσεις που υποβοηθούν την μετάβαση από τη μια κατάσταση στην άλλη κι έτσι η οικογένεια προσαρμόζεται με επιτυχία. Οι συγκρούσεις αυτές, μάλιστα, προσφέρουν στα μέλη της οικογένειας την ευκαιρία να αναπτυχθούν και να ωριμάσουν. Ωστόσο, οι συγκρούσεις αυτές δεν λύνονται πάντοτε κι έτσι παρατηρούμε προβλήματα εξαιτίας της μεταβατικής περιόδου που διανύει μια οικογένεια. Προβλήματα μπορούν να δημιουργηθούν διότι τα μέλη της οικογένειας μεγαλώνουν σε ηλικία ή διότι αλλάζει η σύνθεσή τους. Για παράδειγμα, ήταν ένα παιδί περνάει στην εφηβεία, το γονεϊκό υποσύστημα θα πρέπει να προσαρμοστεί στη σχέση «γονείς- νέος» και να ξεπεράσει τη σχέση «γονείς- παιδί» πράγμα που κάποιες φορές δεν επιτυγχάνεται. Οι συγκρούσεις τότε μπορεί να γενικευθούν.

Στην περίπτωση που η οικογένεια αυξάνεται με νέο μέλος, τότε αυτό το μέλος πρέπει να προσαρμοστεί στους κανόνες του συστήματος εντός του οποίου εισέρχεται. Ωστόσο, και το σύστημα πρέπει να τροποποιηθεί κατάλληλα ώστε να συμπεριλάβει το νέο μέλος. Συνήθως το πρόβλημα ξεκινάει από την τάση που υπάρχει να διατηρούνται οι παλιοί κανόνες, πράγμα που ασκεί πίεση στο νέο μέλος και μπορεί να το οδηγήσει σε αυξημένες απαιτήσεις από το σύστημα.

- Πιέσεις επίσης ασκούνται στην οικογένεια όταν καλείται να προσαρμοστεί σε μια νέα σύνθεση όπου τα μέλη είναι λιγότερα από πριν για παράδειγμα, όταν ένα ζευγάρι χωρίζει. Η μονάδα που περιείχε δύο γονείς και τα παιδιά πρέπει τώρα να γίνει μονάδα μ' ένα μόνο γονέα και τα παιδιά.

Η οικογένεια προσαρμόζεται στις πιέσεις με έναν τρόπο που διατηρεί τη συνέχειά της, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει και την αναδόμησή της. Όταν η οικογένεια αντιδρά με δυσκαμψία στις πιέσεις τότε δημιουργούνται και δυσλειτουργικά σχήματα, τα οποία δυνατόν να οδηγήσουν την οικογένεια σε αδιέξοδα και σε αναζήτηση ψυχολογικής βοήθειας.

Σημαντικές δυσλειτουργίες παρουσιάζονται στην οικογένεια όταν υπάρχουν οικονομικά προβλήματα. Είναι από τους κυριότερους παράγοντες που οδηγούν τις οικογένειες σε καβγάδες και χωρισμούς. Σε άμεση σχέση τώρα με τα οικονομικά προβλήματα στην οικογένεια, είναι και το φαινόμενο της ανεργίας, που έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις σήμερα. Το χάσιμο της εργασίας μειώνει τα οικογενειακά έσοδα. Η οικογένεια δυσκολεύεται να επιβιώσει.

Οι καβγάδες ανθίζουν. Είναι πασιφανές ότι η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο. Η ρευστότητα χαρακτηρίζει σήμερα την κοινωνία μας, που απεγνωσμένα πορεύεται με σκοπό να διαμορφώσει ορισμένα σταθερά κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Οι προεξέχουσες αξίες της αστικής κοινωνίας είναι η ανεξαρτητοποίηση, η αυτοπραγμάτωση και η οικονομική επιτυχία. Ο παραδοσιακός ανθρωποκεντρικός προσανατολισμός του Έλληνα βρίσκεται σε αμφισβήτηση. Μια ατομική εγωιστική κοινωνική αντίληψη φαίνεται να ξεπροβάλλει. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι να θίγεται ο θεσμός της οικογένειας. Χωρίς σταθερό κοινωνικό πλαίσιο οι οικογενειακές σχέσεις είναι εύθραυστες και επισφαλείς.

Κάποια από τα σύγχρονα κοινωνικά φαινόμενα που κλυδωνίζουν την οικογένεια, είναι η γυναικεία χειραφέτηση, η οποία έχει δημιουργήσει σύγχυση στους ρόλους των δύο φύλων και σε συσχέτιση με την σεξουαλική χειραφέτηση φτάνουμε αρκετές φορές και στην ακραία περίπτωση της αντιστροφής των ρόλων.

Η γυναίκα γίνεται κυνηγός και ο άνδρας μένει χωρίς ρόλο και προβληματισμένος. Επίσης, το ηλικιακό χάσμα. Γονείς και παιδιά αντίπαλοι και αλληλοπαρεξηγούμενοι. Οι ζυμώσεις και οι συνεχείς ραγδαίες προοδευτικές εξελίξεις στην οικογένεια φέρνουν σε δύσκολη θέση τους γονείς, που δεν τις κατανοούν και δεν ξέρουν πως να τις αντιμετωπίσουν.

Η ανάπτυξη της αστυφιλίας, η αύξηση της εγκληματικότητας, η μείωση της κοινωνικής ευημερίας, η ανεργία αποδεικνύουν ότι υπάρχει κοινωνική κρίση και ότι νοσεί ο θεσμός της οικογένειας. Από την άλλη μεριά η κρίση στην οικογένεια δημιουργεί κοινωνικά προβλήματα.

Έχουμε αύξηση των διαλυμένων οικογενειών, αύξηση των αμβλώσεων, αύξηση των διαζυγίων, αύξηση της παρανομίας, θεοποίηση του χρήματος και των υλικών αγαθών,

επικράτηση μιας ατομικιστικής και ανταγωνιστικής κοινωνικής πρακτικής, η μη αναγνώριση της μητρικής φροντίδας ως σημαντικής εργασίας, η αύξηση των βανδαλισμών, των εγκλημάτων και γενικότερα της βίας, η αύξηση του αλκοολισμού και των ναρκωτικών κ.α.

Η οικογένεια αγωνίζεται μέσα από την επικοινωνία των μελών της, να οργανώσει την αδιάκοπα αυξανόμενη πολυπλοκότητα, που χαρακτηρίζει τον κοινωνικό χώρο στον οποίο είναι ενταγμένη. Οι διεργασίες είναι τραγικά δύσκολες και επώδυνες.

Τα μέλη της οικογένειας καλούνται να αλληλεπιδράσουν αποτελεσματικά μεταξύ τους, για να μπορέσουν να αλληλεπιδράσουν λειτουργικά και με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο (Χ. Κατάκη, 1984).

Οι τεταγμένες και διαταραγμένες σχέσεις καθιστούν την επικοινωνία μη αποτελεσματική. Αυτό πολλές φορές οδηγεί στην άσκηση βίας τόσο μεταξύ των συζύγων όσο και των γονέων απέναντι στα παιδιά, η οποία συχνά έχει ως αποτέλεσμα τη διάσπαση της οικογένειας και το διαζύγιο.

Η βίαιη συμπεριφορά του άνδρα προς τη γυναίκα αποδίδεται κυρίως στη βιοψυχοκοινωνική του ιδιοσυγκρασία, στην ψυχολογική πίεση από την εργασία, σε επαγγελματικές αποτυχίες, στην απομόνωση της πυρηνικής οικογένειας, στην ένταση της αστικής ζωής και στη χρήση αλκοόλ και τοξικών ουσιών.

Οι επιπτώσεις αυτής της συμπεριφοράς είναι πολύ αρνητικές διότι εάν η οικογένεια διαλυθεί εξαιτίας αυτού του γεγονότος, τα παιδιά, τα οποία είναι μάρτυρες αυτής της συμπεριφοράς υφίσταται ψυχολογικό τραυματισμό. Η βίαιη κακοποίηση των παιδιών αποτελεί επίσης ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα για την ελληνική οικογένεια, είτε πρόκειται για αστική πυρηνική είτε για αγροτική παραδοσιακή.

Οι επιπτώσεις στα θύματα της κάθε μορφής βίας, και κυρίως στα παιδιά, είναι χρόνιες και σφραγίζουν ανεξίτηλα τη βιοψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη, την προσωπικότητά τους, την τωρινή και μελλοντική συμπεριφορά τους ως συζύγων και γονιών καθώς και τις σχέσεις με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Επίσης, λόγω του ότι το παιδί έχει εκ φύσεως πολλές ευαισθησίες, ωθείται να αναζητήσει την προσωπική του επιβεβαίωση σε παρέες είτε με τη χρήση αλκοόλ, είτε ναρκωτικών είτε με την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Τέλος, στη σημερινή εποχή η οικογένεια διανύει ένα μεταβατικό στάδιο προσαρμογής το οποίο επιβάλλουν οι νέοι ρόλοι και λειτουργίες που η οικογένεια καλείται να εκπληρώσει με τη νέα πυρηνική της μορφή, σε αντιδιαστολή με τις λειτουργίες που επιτελούσε στην καθαρά παραδοσιακή της μορφή.

Είναι εύλογο επομένως να υπάρχουν αμφισβητήσεις, συγκρούσεις αξιών και ρόλων. Αυτό σημαίνει ότι η οικογένεια βρίσκεται σε κρίση και αυτό ακριβώς δείχνει τη δυσλειτουργία της. Κύριες αιτίες είναι η κρίση των θεσμών, των αλλαγών και των προβλημάτων της κοινωνίας γενικότερα. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η ελληνική οικογένεια αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα και αυτό λόγω των αλλαγών που έχει υποστεί η δομή οι λειτουργίες της αλλά και οι ρόλοι των μελών της.

Επόμενο επακόλουθο είναι οι πιέσεις που δέχεται από οποιαδήποτε κατεύθυνση με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται σημαντικές δυσλειτουργίες.

Για να αντεπεξέλθει στα προβλήματα που αντιμετωπίζει, απαιτείται βοήθεια και συμπαράσταση, κάτι που πρέπει να παρέχεται τόσο από την πολιτεία όσο και από ιδιωτικούς φορείς. Σημαντική ωστόσο θεωρείται και η σχέση που υπάρχει μεταξύ συζύγων. Η αλληλοϋποστήριξη και η αλληλοκατανόηση είναι απαραίτητα για ένα γάμο που θα χαρακτηριστεί "επιτυχημένος".

4.2 Ενοχές

Όταν αρχίζουν να εμφανίζονται τα προβλήματα στις σχέσεις των συζύγων, λόγω των πολλών κοινωνικών απαιτήσεων της εποχής μας εμφανίζονται οι "ενοχές". Αν και οι λόγοι που οι γυναίκες – μητέρες έχουν ενοχές ποικίλλουν, σταθερό και συνεχές είναι το γεγονός ότι της έχουν. Ποτέ πριν οι απαιτήσεις από μια γυναίκα δεν ήταν τόσο έντονες, τόσο αποπνικτικές και αντιφατικές. Οι απαιτήσεις από την εργαζόμενη μητέρα δεν περιορίζονται πλέον στα μητρικά καθήκοντα, αλλά επεκτείνονται και στον επαγγελματικό της χώρο.

Παράλληλα, οι μητέρες πρέπει να παρακολουθούν τις εξελίξεις, να μορφώνονται και να μην έχουν στο νου τους μόνο τα παιδιά. Οφείλουν να είναι ελκυστικές, να ενδιαφέρονται για τα πολιτιστικά και την πολιτική. Οι απαιτήσεις διευρύνονται συνεχώς. Πρέπει τώρα να είναι οι πρώτες στη δουλειά, στο νοικοκυριό, στον έρωτα...

Ως αποτέλεσμα των πολύπλευρων απαιτήσεων οι ενοχές ενισχύονται, γιατί ελάχιστες γυναίκες μπορούν να ανταποκριθούν με επιτυχία και χωρίς να χάσουν την ψυχική τους υγεία στο νέο ιδεώδες της γυναικείας υπόστασης. Πάνω απ' όλα βέβαια κυριαρχεί η ενοχή μήπως βλάπτουν το παιδί με τον τρόπο ζωής τους.

Οι γυναίκες τείνουν να ενοχοποιήσουν τον εαυτό τους, επειδή δημιούργησαν προβλήματα στο σύζυγο και τα παιδιά τους. Η Baruch (Μισέλ, 1998) ισχυρίζεται ότι οι γυναίκες είναι περισσότερο επιρρεπείς σε αυτό που ονομάζει «ψευδο-ενοχές», δηλαδή ενοχές

που προέρχονται όχι τόσο από την αίσθηση ότι έχουν παραβιάσει τα εσωτερικά τους πρότυπα του σωστού και του λάθους αλλά μάλλον από τη δυστυχία των άλλων ή την έλλειψη παραδοχής.

Προέρχονται δηλαδή, από έναν φόβο αποσύνδεσης και χωρισμού παρά από τις τύψεις της συνείδησης. Το αίσθημα της ενοχής είναι ριζωμένο στη γυναικεία ταυτότητα, όπου μαζί με την εξάρτηση και παθητικότητα αποτελούν ένα «πακέτο» που αποκαλείται «φυσιολογική θηλυκότητα».

Η σημερινή μητέρα βομβαρδίζεται με αντιφατικά πρότυπα. Τα πρότυπα είναι ασυνεπή και ασυνεχή ή ντυμένα έναν αντρικό μανδύα «ανεξαρτησίας». Οι γυναικείες αξίες της παροχής φροντίδας και στήριξης δεν αναγνωρίζονται πλέον ως θετικές (εκτός όταν απευθύνονται σε ένα εξαιρετικά περιορισμένο αριθμό ανθρώπων του απολύτως άμεσου περιβάλλοντος), αλλά εξακολουθούν να είναι απαραίτητες στη γυναίκα, που οφείλει να τις εφαρμόζει με επιμονή και πείσμα ενάντια στα κρατούντα συνθήματα της ανεξαρτησίας και του ανταγωνισμού.

Η μάνα, δηλαδή, πρέπει να προστατεύει, να ενισχύει τα μέλη της οικογένειάς της και παράλληλα να είναι η σκληρή, ανταγωνιστική, φιλόδοξη γυναίκα του σήμερα. Ποια είναι όμως η «καλή μάνα»; Το μέγαλωμα των παιδιών έχει απαιτήσεις. Η ποιότητα της επαφής μαζί τους είναι σπουδαιότερη από την ποσότητα του χρόνου που τους αφιερώνουμε.

Η βασανιστική εικόνα της ιδανικής, της τέλει, μυθικής μητέρας, παραμονεύει στη συνείδηση των γυναικών, ενώ το γεγονός της επαγγελματικής απασχόλησης δεν έχει αλλάξει τις προσδοκίες και την ψυχολογία της μητρότητας. Είναι καιρός να δοθεί μια νέα ερμηνεία στη μητρότητα και στις σχέσεις γονιών – παιδιών.

Πολλές γυναίκες ομολογούν πως βρίσκονταν ανάμεσα στις συγκρουόμενες φωνές δύο γενιών: τη φωνή του παρελθόντος που ρωτάει: «Μα καλά, ποιο είναι το πρόβλημά σου; Δεν σου αρκεί που είσαι "μόνο" μητέρα;» και τη φωνή του παρόντος που επαναλαμβάνει επίμονα «Καλά δεν είσαι τίποτε άλλο; - "μόνο" μητέρα;».

Η Rich (Μισέλ, 1998) έκανε διάκριση ανάμεσα στη μητρότητα ως εμπειρία και ως θεσμό. Σήμερα περισσότερο από ποτέ, οι γυναίκες βιώνουν ως μητέρες τη σύγκρουση ανάμεσα στην πραγματικότητα του τρόπου ζωής και τις εξιδανικευμένες προσδοκίες για τη μητρότητα.

Η ανακολουθία ανάμεσα στο κοινωνικό πρότυπο, σύμφωνα με το οποίο μητρότητα είναι απόλυτα «καλή» και την προσωπική εμπειρία ότι η μητρότητα είναι πολυδιάστατη και με αρνητικές πλευρές, αποτελεί προσωπική ανακάλυψη πολλών γυναικών. Στην

πραγματικότητα δεν είναι η μητρότητα «κακή» αλλά οι κοινωνικές συνθήκες που καθιστούν δύσκολη την απόλαυσή της.

Η γυναίκα σήμερα νιώθει σύγχυση εξαιτίας των πολλών ρόλων που της έχουν ανατεθεί. Η βαρύτητα του ρόλου της ως μητέρα την κάνει να έχει απαιτήσεις από τον εαυτό της, περισσότερες ίσως απ' ότι χρειάζεται. Οι ανάγκες της εποχής την παρουσιάζουν να εργάζεται αλλά και συγχρόνως να είναι σύζυγος, η οποία θα είναι ελκυστική και θα προσέχει την εμφάνισή της.

Αν καταφέρει και διατηρήσει ισορροπίες θα έχει καλύψει σ' ένα σημαντικό μέρος τους ρόλους που της αναλογούν. Η μητρότητα, όπως και η πατρότητα, μας χαρίζει πράγματι μοναδικές ευκαιρίες να θυμηθούμε και να απολαύσουμε ξανά τη φύση, τις ανθρώπινες σχέσεις και διάφορες δραστηριότητες, με την αμεσότητα, την ειλικρίνεια, την αγνότητα και τον θαυμασμό των παιδιών. Φτάνει να επιτρέψουμε στον εαυτό μας να χαλαρώσει μαζί με τα παιδιά, σε μια σχέση όπου και οι δύο είμαστε ταυτόχρονα δάσκαλοι και μαθητές.

Κεφάλαιο 5: Λειτουργίες της οικογένειας

Οι περισσότεροι κοινωνιολόγοι της οικογένειας υποστηρίζουν ότι η καθολικότητα της οικογένειας ως θεσμού οφείλεται στην ιδιομορφία των λειτουργιών που επιτελεί και που άλλες εναλλακτικές ομάδες δεν φαίνεται να μπορούν να υποκαταστήσουν ως σύνθεση λειτουργιών κατά τέτοιο τρόπο που αφενός να ικανοποιεί η οικογένεια το κοινωνικό σύνολο και αφετέρου να ικανοποιούνται τα άτομα – μέλη της οικογένειας.

Η οικογένεια αποτελεί ζωτικό στοιχείο σε όλες τις κοινωνίες, καθώς με τη λειτουργία της αναπαραγωγής εξασφαλίζει τη βασική κοινωνική λειτουργία της επιβίωσης της κοινωνίας και προσφέρει τη διαιώνιση ή τη συνέχεια μεταξύ των γενεών. Η οικογένεια είναι επιπλέον ο φορέας διαμόρφωσης των αξιών του παιδιού, καθώς μεταβιβάζει σε αυτό τα ήθη και τα έθιμα της κοινότητας και τους θεσμούς της κοινωνίας. Η οικογένεια, ως πρώτη ομάδα κοινωνικοποίησης, μεταβιβάζει στο άτομο ορισμένα πολιτιστικά στοιχεία και επηρεάζει την κοινωνική ανάπτυξη και τη συμπεριφορά. Αποτελεί επίσης την ενδιάμεση μεταβλητή μεταξύ του κοινωνικού- πολιτισμικού περιβάλλοντος και της ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου.

Οι λειτουργίες της οικογένειας μπορούν να συνοψισθούν στις ακόλουθες πέντε κατηγορίες:

- α) αναπαραγωγική,
- β) οικονομική,
- γ) ψυχολογική,
- δ) εκπαιδευτική,
- ε) κοινωνικοποιητική.

Πρόκειται για λειτουργίες που σταδιακά γίνονται λιγότερες και διαφοροποιούνται, καθώς η κοινωνία εκσυγχρονίζεται – μετατρέπεται από παραδοσιακή σε σύγχρονη.

Θα τις παρουσιάσουμε αναλυτικά:

5.1. Αναπαραγωγική λειτουργία

Πρόκειται για την απαραίτητη λειτουργία εξασφάλισης της βιολογικής αναπαραγωγής της οικογένειας. Απαραίτητο δομικό συστατικό για τη δημιουργία της οικογένειας ως ομάδας και για την εξασφάλιση της συνέχειας των συγγενικών δεσμών είναι τα παιδιά.

Κατά κανόνα τα παιδιά πρέπει να γεννιούνται νόμιμα, δηλαδή πρέπει να έχουν, όχι μόνο με τη βιολογική, αλλά και τη νομική και κοινωνιολογική έννοια, ένα πατέρα και μια μητέρα, οι οποίοι νιώθουν τον εαυτό - τους υπεύθυνο για τη φροντίδα και αγωγή – τους από την πρώτη στιγμή. Πρόκειται για μια κοινωνική απαίτηση, σύμφωνα με την οποία η αναπαραγωγή οφείλει να πραγματοποιείται σε πλήρεις οικογένειες.

Η υλική βάση της οικογένειας είναι ο δεσμός αίματος, που συνδέει τα μέλη της. Η λειτουργία της αναπαραγωγής γίνεται προϋπόθεση για την άλλη σημαντική βιολογική λειτουργία της οικογένειας, να φροντίσει τα παιδιά που φέρνει στον κόσμο. Από τη φύση του, το νεογέννητο παιδί, για να επιβιώσει, είναι υποχρεωμένο να στηριχθεί, και μάλιστα για μεγάλο χρονικό διάστημα, στη φροντίδα και τη μέριμνα των γονέων του.

Εκτός από τη διατροφή, έχει ανάγκη από ξεχωριστή φροντίδα και περιποίηση (τακτικό μπάνιο, ντύσιμο, κανονικό ύπνο κ.λ.π.), που συνήθως τις προσφέρει, η μητέρα, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται και η προσφορά υπηρεσίας από μέρους του πατέρα του παιδιού, κυρίως όταν η σύζυγος είναι εργαζόμενη. Το γεγονός των βιολογικά διαφορετικών ρόλων των φύλων στην αναπαραγωγική λειτουργία, έχει αποβεί καθοριστικό στον κοινωνικό προσδιορισμό των ρόλων τους στις άλλες λειτουργίες.

Όσο περισσότερη παραδοσιακή είναι μια κοινωνία τόσο πιο καθοριστικός είναι ο βιολογικός ρόλος στον προσδιορισμό των κοινωνικών ρόλων. Η λειτουργία της διατήρησης του ατόμου είναι αυτονόητο καθήκον και επιβεβλημένη υποχρέωση των γονέων απέναντι στη νέα ζωή που έφεραν στον κόσμο με τη βιολογική λειτουργία της αναπαραγωγής.

Εξίσου σημαντική είναι η επόμενη λειτουργία, η οικονομική:

5.2. Οικονομική λειτουργία

Η οικονομική λειτουργία διαφοροποιείται περισσότερο από όλες τις άλλες σαν αποτέλεσμα του κοινωνικο – οικονομικού εκσυγχρονισμού.

Η οικονομική κατάσταση μιας οικογένειας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα του βιοτικού και πνευματικού επιπέδου της, καθώς και της δημιουργίας της κατάλληλης οικογενειακής ατμόσφαιρας για την ομαλή συναισθηματική εξέλιξη του παιδιού. Σε μια παραδοσιακή κοινωνία η λειτουργία αυτή συνίσταται σε μια ποικιλία δραστηριοτήτων όπου η κατανομή της εργασίας εξαρτάται από το φύλο και καθιστά την οικογένεια μια πλήρη οικονομική ομάδα, δηλαδή μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης.

Ο εκσυγχρονισμός (δηλαδή η σταδιακή μετατροπή της παραδοσιακής αγροτικής – γεωργικής οικογένειας σε σύγχρονη αστική - βιομηχανική) επέδρασε καταλυτικά στην

οικονομική λειτουργία της οικογένειας. Συνήθως πρόκειται για μεταβολές που οφείλονται κυρίως στην φτώχεια της οικογένειας λόγω της μακρόχρονης ανεργίας.

Εξαιτίας αυτού του φαινομένου παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στους παραδοσιακούς ρόλους άντρα και γυναίκας, στην μείωση της πατρικής εξουσίας και την ταυτόχρονη βελτίωση τη θέσης της γυναίκας, στην υποχρέωση της γυναίκας να αναλάβει διπλό ρόλο, (της συζύγου / μητέρας στο σπίτι και της εργαζόμενης έξω από αυτό).

Οι περισσότεροι γονείς γνωρίζουν την σημασία της ανέμελης και ευτυχισμένης παιδικής ηλικίας για την ομαλή εξέλιξη του συναισθηματικού κόσμου και προσπαθούν να εξασφαλίσουν στα παιδιά του τις καλύτερες συνθήκες ζωής. Οι συνέπειες ενός δυσάρεστου οικογενειακού κλίματος για την συγκινησιακή εξέλιξη του παιδιού έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα.

Είναι σημαντικό για την αδιατάραχτη συναισθηματική εξέλιξη του παιδιού να μπορεί η οικογένεια να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα ηρεμίας, γαλήνης, αλληλοκατανόησης και αλληλοσεβασμού μεταξύ των μελών της, έτσι ώστε να εξοπλιστεί το παιδί με τις αναγκαίες δυνάμεις και να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει αργότερα, δυσάρεστες καταστάσεις.

Διαπιστώσαμε ότι, λόγω του κοινωνικο-οικονομικού εκσυγχρονισμού, υπάρχει έντονη διαφοροποίηση στην οικονομική λειτουργία σε σχέση με τις υπόλοιπες. Η οικονομική κατάσταση μιας οικογένειας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για το βιοτικό και πνευματικό επίπεδό της. Παρόλα αυτά όμως, είναι απαραίτητο να μπορεί η οικογένεια να διατηρεί ισορροπίες και να μην επηρεάζονται οι σχέσεις μεταξύ των μελών. Στη συνέχεια θα ασχοληθούμε με την ψυχολογική λειτουργία

5.3 Ψυχολογική λειτουργία

Η λειτουργία αυτή συνίσταται κυρίως στην ικανοποίηση της ανάγκης των ατόμων να αισθάνονται ασφαλή και να απολαμβάνουν της στοργής των άλλων. Στις σύγχρονες κοινωνίες η ικανοποίηση αυτών των αναγκών δεν είναι τις περισσότερες φορές εφικτή αφού η ταχύτητα των κοινωνικών μετασχηματισμών δημιουργεί ρευστότητα στις κοινωνικές σχέσεις και επομένως, ανασφάλεια στα άτομα.

Σύμφωνα με τον Maslow (στο Σταθόπουλος 2005), το άτομο επιθυμεί να εξασφαλίζει την ευημερία του όχι μόνο για το σήμερα αλλά και για το μέλλον. Μετά την κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών και την βιολογική μας επιβίωση, η βασική ανάγκη των ανθρώπων είναι η ανάγκη να αγαπούν και να αγαπιούνται.

Η ανάγκη αυτή καλύπτεται μέσα από μια ουσιαστική σχέση με τη μορφή της γονικής αγάπης, της οικογενειακής αγάπης, της φιλίας, του έρωτα. Μέσα στην οικογένεια, ο

άνθρωπος βρίσκει καταφύγιο για σωματική ανάπαυση και ψυχική ηρεμία. Μπορεί ελεύθερα να εκφράσει τα συναισθήματά του, να νιώσει ότι είναι μια οντότητα, μια προσωπικότητα που μπορεί να καταπιέζεται για διάφορους λόγους (π.χ. δουλειά).

Οι προσδοκίες των μελών της οικογένειας για ασφάλεια και σταθερότητα είναι ένα από τα κύρια προβλήματα της σύγχρονης οικογένειας. Αυτή η οικογενειακή λειτουργία ιδιαίτερα στη σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία, είναι πολύ σημαντική για την ψυχική ισορροπία του ανθρώπου.

Είδαμε λοιπόν, ότι η ψυχολογική λειτουργία αναφέρεται κυρίως στην ικανοποίηση της ανάγκης των ατόμων να αισθάνονται ασφαλή και να έχουν ουσιαστικές σχέσεις με τη μορφή της φιλίας, του έρωτα, της γονικής αγάπης και της οικογενειακής αγάπης. Στην επόμενη ενότητα θα ασχοληθούμε με την εκπαιδευτική λειτουργία.

5.4 Εκπαιδευτική λειτουργία

Πρόκειται για λειτουργία απαραίτητη προκειμένου να εξασφαλιστεί η πολιτισμική αναπαραγωγή της κοινωνίας. Οι κοινωνιολόγοι της οικογένειας διακρίνουν την κατηγορία αυτών των λειτουργιών σε δύο υπο – κατηγορίες:

- α) λειτουργίες που αποβλέπουν στην απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων και
- β) λειτουργία της κοινωνικοποίησης, με την οποία θα ασχοληθούμε αναλυτικά παρακάτω

Από την πλευρά του κοινωνικού συνόλου, η εκπαιδευτική λειτουργία «συνίσταται στη μεταβίβαση της κοινωνικής κληρονομιάς, του πολιτισμού του κοινωνικού συνόλου, από τη μια γενιά στην άλλη» ενώ «από την μεριά του ατόμου η κοινωνικοποίηση σημαίνει την εκ μέρους του εσωτερίκευση των κανόνων συμπεριφοράς, των τρόπων ενέργειας και του συστήματος αξιών ενός κοινωνικού συνόλου».

Στις σύγχρονες κοινωνίες η εκπαίδευση αποτελεί ευθύνη εξειδικευμένων θεσμών (σχολείο, πανεπιστήμιο, κέντρα επαγγελματικής εκπαίδευσης κ.λ.π.). Παρ' όλο που οι ταχύρυθμοι μετασχηματισμοί που χαρακτηρίζουν την σύγχρονη κοινωνία επιβάλλουν συνεχείς αναπροσαρμογές στάσεων και συμπεριφορών, η λειτουργία αυτή, της οικογένειας είναι όχι μόνο καίριας σημασίας για τα μέλη της και το κοινωνικό σύνολο αλλά και ενδεικτική των διαφοροποιήσεων που επιφέρει ο εκσυγχρονισμός(Λ.Μ.Μουσούρου, 2005)

5.5 Κοινωνικοποιητική λειτουργία

Η οικογένεια αποτελεί ένα δυναμικό, σταθερό, πολύτιμο αλλά και περιοριστικό πλαίσιο ατομικής διαμόρφωσης και ύπαρξης του κοινωνικού ανθρώπου (Μουσούρου, 2005). Δια μέσου αυτής συντελείται, η πρώτη συνάντηση του παιδιού με την κοινωνία, τις αξίες και τους κανόνες της. Πρόκειται για μια κοινωνικο – ψυχολογική ομάδα με συναισθηματικές λειτουργίες, τον χώρο όπου εκφράζονται συναισθήματα και βαθιές ανάγκες.

Ο ρόλος της οικογένειας στην εξέλιξη του παιδιού είναι πολύ ουσιαστικός, όπως και η ψυχολογική σημασία της για τους μεγάλους. Μέσα στο σύστημα που ονομάζεται οικογένεια τα άτομα είναι δεμένα μεταξύ τους με πολύ ισχυρούς και αμοιβαίους δεσμούς, που μπορεί να ποικίλλουν ως προς την έντασή τους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής.

Η επιρροή της οικογένειας στα μέλη της, είναι μεγάλη. Μέσα σε αυτή τίθενται οι βάσεις για την κοινωνικοποίηση των μελών. Σύμφωνα με τον Κυριακίδη (2000), «η οικογένεια είναι ο κύριος μεσολαβητής μεταξύ του παιδιού και ευρύτερης κοινωνίας. Αυτή θα φέρει το παιδί σε επαφή με τον έξω κόσμο, αλλά ταυτόχρονα θα κρίνει με ποια από τα στοιχεία της ευρύτερης κοινωνίας το παιδί πρέπει ή δεν πρέπει να έρθει σε επαφή και επικοινωνία.

Στα πλαίσια της οικογένειας και σε μια διαρκή σχέση αλληλεπίδρασης με τα άτομα που συγκροτούν το οικογενειακό περιβάλλον, το παιδί θα διαμορφώσει μια αντίληψη του κοινωνικά αποδεκτού ή μη αποδεκτού, θα αφομοιώσει δηλαδή τις πρώτες αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς, θα ταυτιστεί με πρόσωπα αυτού του περιβάλλοντος (γονείς), θα αποκτήσει την ικανότητα για σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων και θα συγκροτήσει τελικά την προσωπικότητά τους».

Είναι προφανές ότι όλες οι βασικές διαδικασίες της κοινωνικοποίησης θεμελιώνονται στην οικογένεια, παρά το γεγονός του ότι λόγω της ιστορικής εξέλιξης μεγάλο μέρος της κοινωνικοποίησης έχουν αναλάβει άλλοι θεσμοί.

Μέσα από τη λειτουργία της πολιτιστικοποίησης(Κυριακίδης, 2000) ο εξελισσόμενος άνθρωπος γίνεται κάτοχος των βασικών στοιχείων της κουλτούρας εκείνης, «στην οποία και για την οποία ανατρέφεται». Με αυτήν ο άνθρωπος αλλάζει τις συνθήκες της ζωής του και κατορθώνει να υπερνικήσει τις νέες καταστάσεις, που παρουσιάζονται στη ζωή του, με δημιουργικό τρόπο.

Η βίωση, από τα παιδιά, ορισμένων προτύπων γονικής συμπεριφοράς διαμορφώνει τη βασική δόμηση της προσωπικότητας του ανθρώπου χάρη στα παιδαγωγικά πρότυπα που ζουν τα παιδιά στα πρόσωπα των γονέων. Η επίδραση των γονέων, ιδιαίτερα με τις συμβουλές και το συνεχή έλεγχο των παιδικών πράξεων, στην υπολειτουργία της πολιτιστικοποίησης έχει

ξεχωριστή παιδαγωγική και ψυχολογική σημασία, στο σχηματισμό της συνείδησης του παιδιού.

Λόγω της εξελικτικής πορείας της κοινωνίας σε όλους τους τομείς, συνεπώς και στον πολιτιστικό είναι αυτονόητο ότι υπάρχει μια αντίφαση σε σχέση προς τους σημερινούς πολιτιστικούς κανόνες και ότι τα παιδιά είναι υποχρεωμένα να καλλιεργηθούν πολιτιστικά και με αξίες και κανόνες περασμένων εποχών. Στις παραδοσιακές κοινωνίες οι λειτουργίες της εκπαίδευσης και της κοινωνικοποίησης δεν διαχωρίζονται.

Ο κεντρικός ρόλος της οικογένειας στη διάπλαση της προσωπικότητας και στην παροχή στοργής και συναισθήματος ασφάλειας ενισχύεται όλο και περισσότερο, μολονότι ορισμένα από τα βασικά λειτουργήματα της οικογένειας περιορίστηκαν.

Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στις ανακατατάξεις που υφίσταται η κοινωνία κατά καιρούς. Είναι αναγκαίο να αντιληφθεί κανείς την πολυπλοκότητα της διαδικασίας της ανατροφής των παιδιών. Οι γονείς δεν μπορούν να προστατεύουν και να καθοδηγούν χωρίς να ασκούν ταυτόχρονα έλεγχο και περιορισμούς.

Τα παιδιά δεν μπορούν να μεγαλώσουν χωρίς να απορρίπτουν και να επιτίθενται. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης είναι από μόνη της γεμάτη συγκρούσεις και αντιθέσεις.

Η ταξινόμηση αυτή καλύπτει μια σειρά από λειτουργίες που γίνονται προοδευτικά λιγότερες και διαφοροποιούνται καθώς η κοινωνία «εκσυγχρονίζεται». Η αλλαγή των ρόλων των μελών της οικογένειας αποτελεί μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις του εκσυγχρονισμού αυτού.

Κεφάλαιο 6: Επισκόπηση ερευνών στον ελληνικό χώρο

Η επισκόπηση των σχετικών ερευνών στον ελληνικό χώρο, έδειξε ότι αρκετοί επιστήμονες ασχολήθηκαν και ασχολούνται με τα ζητήματα που αφορούν την ελληνική οικογένεια.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε (Παπούλια-Τσελέπη 1996) στον ελλαδικό χώρο σχετικά με τη στάση και το ρόλο των γονέων απέναντι στις σχολικές εργασίες των παιδιών τους στο σπίτι, τέθηκαν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι στάσεις και οι πρακτικές των γονέων στην εργασία στο σπίτι;
- Οι στάσεις και οι πρακτικές των γονέων σχετίζονται με το κοινωνικοοικονομικό και το πολιτιστικό επίπεδο και με ποιον τρόπο;

Για την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας επιλέχθηκαν 14 σχολεία της Δυτικής Ελλάδας με στόχο να περιληφθούν σχολεία κέντρου μεγάλης πόλης, προαστίων, υποβαθμισμένης περιοχής, μικρής ορεινής πόλης, μικρών πεδινών και ορεινών χωριών. Από τα σχολεία αυτά επιλέχθηκαν η Α΄ και η Ε΄ τάξη του Δημοτικού σχολείου. Η πρώτη ως κρίσιμη καμπή στη ζωή του παιδιού, καθώς εισάγεται στο σχολείο, και η άλλη ως αντιπροσωπευτική του ανώτερου πεδίου. Οι γονείς προέρχονταν από ποικίλα κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα και είχαν ένα, δύο, τρία ή περισσότερα παιδιά.

Ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο εστάλη στους γονείς των παιδιών και επεστράφη συμπληρωμένο από το 97% των οικογενειών.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη συγκεκριμένη ερευνητική μελέτη είναι τα εξής:

- Οι γονείς πιστεύουν ότι η βοήθειά τους στην εργασία στο σπίτι των παιδιών τους είναι πολύ σημαντική(90%), διότι συμβάλλει στην επιτυχία του παιδιού στο σχολείο, ιδιαίτερα στο γραμματισμό(88%). Η σχολική επιτυχία θεωρείται εξαιρετικά σημαντική για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του παιδιού(42%) για την ηθικοκοινωνική του εξέλιξη(36%) και για την μελλοντική τους επαγγελματική επιτυχία(16%). Δεν εκπλήσσει λοιπόν η πεποίθηση των γονέων ότι η επαφή δασκάλου-γονέων έχει μεγάλη σημασία(85%).
- Οι γονείς στην πλειοψηφία τους θεωρούν ότι είναι πολύ ικανοί να βοηθήσουν τα παιδιά τους στην εργασία το σπίτι(64%), λιγότεροι βλέπουν τους εαυτούς τους ως μέτριους βοηθούς(31%) και μόνο μια μικρή μειοψηφία (4%) θεωρεί ότι είναι ανίκανοι και ακατάλληλοι ως βοηθοί. Αποδίδουν δε αυτή τους την ικανότητα στις γνώσεις που κατέχουν(38%), και στην απαιτούμενη υπομονή, την εσωτερική δύναμη και την

αγάπη(33%), και, σε μικρότερο ποσοστό, στην υποστήριξη των δασκάλων, ή στη δυνατότητά τους να αφιερώσουν τον αναγκαίο χρόνο(15% και 14% αντίστοιχα).

- Σχεδόν οι μισοί από αυτούς τους γονείς πιστεύουν ότι τα παιδιά τους θα ολοκληρώσουν Πανεπιστημιακές σπουδές, προπτυχιακές και μεταπτυχιακές, ενώ μόνο 10% πιστεύουν ότι τα παιδιά τους θα σταματήσουν το σχολείο στο τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
- Οι θετικές στάσεις των γονέων προς την εκπαίδευση και οι υψηλές τους προσδοκίες καθρεφτίζονται και στις άλλες εκπαιδευτικές ευκαιρίες που παρέχουν στα παιδιά τους ιδιωτικά. Μαθήματα ξένων γλωσσών, μουσικής, χορού, αθλητικά για περισσότερες από δύο ώρες τη βδομάδα(67%), για δύο ώρες τη βδομάδα(17%) ή για μία ώρα την εβδομάδα (16%) με μέσο όρο 2,5 ώρες εβδομαδιαία.
- Μια πολύ μεγάλη πλειοψηφία (90%) αναφέρουν ότι βοηθούν τα παιδιά τους στην εργασία στο σπίτι, κυρίως οι μητέρες(35%), και οι δύο γονείς (26%) ενώ άλλα μέλη της οικογένειας ή ειδικοί(κυρίως δάσκαλοι και φοιτητές) παρέχουν βοήθεια στο 5% και στο 2% αντίστοιχα.
- Όταν το ρόλο του βοηθού αναλαμβάνουν οι πατέρες τείνουν να είναι απόφοιτοι Λυκείου(23%) ή απόφοιτοι Δημοτικού ή Πανεπιστημίου σε ίσες αναλογίες(21%). Όταν το ρόλο του βοηθού αναλαμβάνουν οι μητέρες τείνουν να είναι απόφοιτες Λυκείου (36%), Δημοτικού σχολείου(26%), γυμνασίου (16%) και Πανεπιστημίου (36%). Όταν αναλαμβάνουν άλλα πρόσωπα, κατανέμονται με ανάλογο τρόπο με τους γονείς, καθώς όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης εκπροσωπούνται, με πιο συνηθισμένο αυτό των αποφοίτων Λυκείου(26%). (Μάνεσης 2009)

Σύμφωνα με μελέτη της Μ.Τζάνη, η οικογένεια είναι διαμορφωμένη και βαθιά συνδεδεμένη από τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας και της κουλτούρας της. Η οικογένεια είναι φορέας και της κουλτούρας και της κοινωνικής ομάδας που ανήκει το άτομο. Έτσι στο παιδί μεταβιβάζεται, κατά κύριο λόγο, μια εκδοχή μόνο της συνισταμένης κουλτούρας της κοινωνίας. Η οικογένεια η οποία είναι και το πρωταρχικό περιβάλλον όπου βρίσκεται και ενσωματώνεται το παιδί, είναι και ο κύριος δημιουργός τη προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του. Το περιβάλλον παίζει σημαντικότερο ρόλο στη σχολική πορεία του παιδιού. Για το λόγο αυτό η μεταβίβαση στάσεων, αξιών και άλλων στοιχείων κουλτούρας που συντελείται στο οικογενειακό περιβάλλον δεν πρέπει να αποσιωπηθεί, δεδομένου ότι χαρακτηρίζει τη συνολική κοινωνική παρουσία

του παιδιού και συντελεί στη διαμόρφωση της κινητικότητάς του στον κοινωνικό σχηματισμό και στη διαμόρφωση του status του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στη βιβλιογραφική ανασκόπηση εξετάσαμε εκτεταμένα, ολοκληρωμένα και συστηματικά άρθρα και βιβλία που σχετίζονται με το θέμα της εργασίας μας, βρήκαμε τις μορφές οικογένειας που υπάρχουν, τις διαχρονικές αλλαγές στους ρόλους των μελών αλλά και τις λειτουργίες των ρόλων του άνδρα και της γυναίκας.

Όπως διαπιστώσαμε η οικογένεια παραμένει και στις μέρες μας ένας σημαντικός θεσμός. Μπορεί η δομή της να αλλάζει, οι ρόλοι να εκσυγχρονίζονται και να διαφοροποιούνται αλλά οι λειτουργίες της και κυρίως η κοινωνικοποιητική παραμένει σταθερή. Θα ήταν ενδιαφέρον να ερευνήσουμε αν όλα αυτά που είδαμε ιστορικά όσον αφορά τη δομή της ελληνικής οικογένειας και τους ρόλους των μελών της ισχύουν και σήμερα. Θελήσαμε να εξετάσουμε, να ερμηνεύσουμε και να κατανοήσουμε σε βάθος τις συμπεριφορές, τα πιστεύω και τις θέσεις των μελών μιας οικογένειας όπως αυτά λειτουργούν σήμερα και να τα συγκρίνουμε με τα δεδομένα εκείνα που συλλέξαμε μέσα από τη διαδικασία της βιβλιογραφικής μελέτης.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Κεφάλαιο 7: Μεθοδολογία

7.1 Εισαγωγή

Η έρευνα με την οποία ασχοληθήκαμε στα πλαίσια αυτής της πτυχιακής εργασίας, είχε θέμα το ρόλο των γονέων στη σύγχρονη οικογένεια. Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στο δήμο Αμαλιάδος του Νομού Ηλείας. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποιοτική με συνεντεύξεις και αφορούσε όλους τους γονείς με παιδιά δημοτικής εκπαίδευσης που είναι κάτοικοι του συγκεκριμένου δήμου, ανεξαρτήτου ηλικίας και εθνικότητας.

7.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Εξετάζοντας βιβλιογραφικά το θεσμό της οικογένειας, αναζητήσαμε στοιχεία για την ιστορική διαμόρφωση του θεσμού της οικογένειας, τη διαμόρφωση των ρόλων ανδρών και γυναικών και τέλος τις λειτουργίες της οικογένειας. Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση προέκυψαν τρία κυρίως ερευνητικά ερωτήματα:

1. Οι ρόλοι άνδρα και γυναίκας είναι διακριτοί στη σύγχρονη οικογένεια;
 2. Οι ρόλοι του άντρα και γυναίκας διαφοροποιούνται σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;
 3. Οι κοινωνικοποιητικές πρακτικές των γονέων διαφοροποιούνται από εποχή σε εποχή;
- Στόχος μας δεν είναι η διατύπωση "καθαρών" υποθέσεων εργασίας. Άλλωστε η ποιοτική έρευνα δε στοχεύει στη γενίκευση συμπερασμάτων, αλλά στην ανάδειξη υποθέσεων(grounded theory) οι οποίες πρέπει να ερευνηθούν εις βάθος για να μπορέσουμε να διαπιστώσουμε τους τρόπους δράσης των ατόμων που μας ενδιαφέρουν.

7.3 Πληθυσμός

Η Σαχίνη- Καρδάση (2004:115) αναφέρει ότι «πληθυσμός μιας μελέτης είναι όλα τα μέλη της ομάδας που θα μελετηθεί, τα οποία ικανοποιούν ορισμένα κριτήρια». Σύμφωνα με την Κυριαζή (2005) τα κριτήρια αφορούν αφενός μεν το πεδίο εφαρμογής που επιδιώκει ο ερευνητής για τα συμπεράσματα της έρευνας, αφετέρου δε τον προϋπολογισμό που διαθέτει. Σε πολλές περιπτώσεις γίνεται διαχωρισμός του πληθυσμού-στόχου και του προσβάσιμου πληθυσμού. Ο πληθυσμός-στόχος αναφέρεται σε όλα τα άτομα που ενδιαφέρουν τον

ερευνητή, ενώ ο προσβάσιμος πληθυσμός αναφέρεται σε εκείνα τα μέλη που ικανοποιούν τα κριτήρια που τίθενται και παρέχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στον ερευνητή. Από τον προσβάσιμο πληθυσμό συνήθως επιλέγεται το δείγμα (Σαχίνη-Καρδάση, 2004).

Όπως προκύπτει από τον ορισμό του πληθυσμού, στο σύνολό του είναι με σαφήνεια ορισμένος και αρκετά ομοιογενής, κάτι που αυξάνει τις πιθανότητες επιτυχίας μιας δειγματοληπτικής έρευνας(Φίλιας,2007).

Ο πληθυσμός τον οποίο αφορά η παρούσα έρευνα είναι οι γονείς που έχουν παιδιά τα οποία φοιτούν στο δημοτικό σχολείο.

7.4 Δείγμα έρευνας

Για τον εντοπισμό του δείγματος ακολουθήσαμε την εξής διαδικασί-

Αφού καθορίσαμε επαρκώς το πρόβλημα, επιλέξαμε τον τύπο της έρευνας που θα ακολουθήσουμε και σχεδιάσαμε τα μέσα τα οποία θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε για να συλλέξουμε τα στοιχεία, το επόμενο βήμα στην έρευνα ήταν η επιλογή των ερωτώμενων, εκείνων δηλαδή από τους οποίους θα συγκεντρωθούν τα στοιχεία. Μια προσέγγιση είναι να ερωτηθούν όλοι οι ερωτώμενοι που κρίνονται ως κατάλληλοι να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Είναι όμως αδύνατον να συγκεντρωθούν πληροφορίες από όλους τους πιθανούς ερωτώμενους που κρίνονται κατάλληλοι για το σκοπό αυτό. Για το λόγο αυτό ο ερευνητής δεν συγκεντρώνει στοιχεία από το σύνολο του «πληθυσμού» αλλά βασίζεται σε ένα δείγμα του «πληθυσμού» για να συγκεντρώσει τις απαραίτητες πληροφορίες.

Στη συνέχεια, οι πληροφορίες που θα συγκεντρωθούν από το δείγμα χρησιμοποιούνται για να εξαχθούν συμπεράσματα για το σύνολο των ερωτώμενων που αποτελούν τον πληθυσμό.

Όσον αφορά το δείγμα της έρευνάς μας, αυτό αποτελείται από 10 γονείς που είχαν παιδιά δημοτικής εκπαίδευσης (ηλικίας 7-12 ετών). Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι στο δείγμα μας δεν συμπεριλαμβάνονται γονείς-άνδρες γιατί όσους προσεγγίσαμε μας αρνήθηκαν λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων. Πιο συγκεκριμένα για τον εντοπισμό του δείγματος ακολουθήσαμε την εξής διαδικασί-

Αρχικά, αναζητήσαμε όλα τα δημοτικά σχολεία των δύο μεγαλύτερων πόλεων του Ν.Ηλείας (του Πύργου και της Αμαλιάδας). Με τη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας (κλήρωση) επιλέξαμε τέσσερα σχολεία από κάθε πόλη. Στη συνέχεια, επικοινωνήσαμε με τους διευθυντές των συγκεκριμένων δημοτικών σχολείων και αφού τους ενημερώσαμε για τους σκοπούς της έρευνας μας, τους ζητήσαμε να ενημερώσουν με τη σειρά τους, τους γονείς

των μαθητών, σχετικά με τη διαδικασία της έρευνας και να μας δώσουν τα τηλέφωνα των γονέων που σε πρώτη φάση είχαν δεχτεί να συμμετάσχουν στην έρευνα. Πρέπει να σημειωθεί ότι η έρευνα σχεδιάστηκε έτσι ώστε να μην δημιουργηθούν προβλήματα στη σχολική ζωή. Δεν απασχολήσαμε τους διευθυντές σε ώρα μαθήματος, για να μην χάνουν χρόνο από την ώρα διδασκαλίας τους. Όσον αφορά το σκοπό της έρευνας και των συνεντεύξεων ενημερώθηκαν κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Με τη συγκατάθεση και τη βοήθειά τους συγκεντρώθηκαν τα στοιχεία 20 γονέων οι οποίοι είχαν δεχτεί να συμμετάσχουν στην έρευνα. Επικοινωνήσαμε με τις οικογένειες αυτές. Κάποιες είχαν δυσκολίες στο να μας δεχθούν. Τελικά καταφέραμε και συγκεντρώσαμε δέκα (10) συνεντεύξεις.

7.5 Η ποιοτική έρευνα

Η ποιοτική κοινωνική έρευνα είναι μια μέθοδος έρευνας που είναι κατάλληλη για περιγραφή, παραγωγή υπόθεσης και ανάπτυξη θεωρίας. Περιλαμβάνει τη συλλογή και ανάλυση χαλαρά δομημένων πληροφοριών που αφορούν ανθρώπους σε φυσικά πλαίσια και στοχεύει στην περιγραφή και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων, καταστάσεων και ομάδων απαντώντας κυρίως στα ερωτήματα «πως» και «γιατί» (Ιωσηφίδης 2003).

Σύμφωνα με τον Cohen-Manion(2004), πρόκειται για μια έρευνα που περιλαμβάνει τη συστηματική συλλογή υποκειμενικού διηγηματικού υλικού και θεωρείται ως ένα μέσο για την κατανόηση και ερμηνεία των ανθρώπινων εμπειριών.

Στην ποιοτική έρευνα ο ερευνητής χρησιμοποιεί τεχνικές και μεθόδους έρευνας όπως: η συνέντευξη (interview), οι ομάδες εστίασης ενδιαφέροντος (focus group), οι συγκεκριμένες τεχνικές (projective techniques) και η παρατήρηση (observation).

Η χρήση των συγκεκριμένων μεθοδολογιών είναι δυνατόν να γίνεται μεμονωμένα ή και σε συνδυασμό και εξαρτάται κάθε φορά από το είδος και τη φύση του ερευνητικού προβλήματος.(Σαχίνη-Καρδάση, 1991).

Η πιο συνηθισμένη προσέγγιση για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τη συμπεριφορά, τη στάση, τη γνώμη και τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων είναι να τους ρωτήσουμε με άμεσο τρόπο. Για το λόγο αυτό, οι ερευνητές καταφεύγουν στη χρήση συγκεκριμένων εργαλείων ποιοτικής έρευνας.

7.6. Ερευνητικό εργαλείο

Το κύριο εργαλείο που χρησιμοποιήσαμε για να συλλέξουμε τα στοιχεία μας ήταν οι συνεντεύξεις. Συγκεκριμένα η έρευνα βασίστηκε σε ημι-δομημένες συνεντεύξεις, που περιελάμβαναν προκατασκευασμένες ανοικτού τύπου ερωτήσεις σχετικά με το ρόλο των γονέων στην σύγχρονη οικογένεια. Η επιλογή της ημιδομημένης συνέντευξης ως βασικού ερευνητικού εργαλείου, έγινε εξαιτίας του ότι η συγκεκριμένη τεχνική έχει μια δομή (θεματικός οδηγός) που επιτρέπει περισσότερη σύγκριση απαντήσεων σε σχέση με άλλες.

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, οι ερωτήσεις κατά βάση είναι καθορισμένες, αλλά ο ερευνητής έχει την ελευθερία να ζητήσει αποσαφηνίσεις και περαιτέρω επεξεργασία των απαντήσεων που δίδονται. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται τόσο η σύγκριση μεταξύ των απαντήσεων όσο και η κατανόηση του περιεχομένου της συνέντευξης, καθώς και η διερεύνηση ζητημάτων που προκύπτουν στη διάρκεια διεξαγωγής της.

Η συνέντευξη

Οι συνεντεύξεις αποτελούν μία από τις πιο κοινά αναγνωρισμένες μορφές της ποιοτικής ερευνητικής μεθόδου.

Πρόκειται για μία σχέση προφορικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, τον ερευνητή και τον ερωτώμενο, στην οποία ο δεύτερος ερωτάται μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με το θέμα της έρευνας.

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα σκοπός της συνέντευξης είναι η συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών για τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων. (Ιωσηφίδης, 2003)

Η συνέντευξη θεωρείται ως η καταλληλότερη τεχνική για τη συλλογή πληροφοριών:

- α) Όταν απαιτείται απόλυτη η πλήρη διευκρίνιση για τις συμπεριφορές, τις στάσεις, τις γνώμες, τις διαθέσεις και τις ανάγκες των ανθρώπων.
- β) Όταν το προς έρευνα θέμα θεωρείται ευαίσθητο και συναισθηματικό.
- γ) Όταν το προς μελέτη θέμα θεωρείται προσωπικό και απόρρητο (π.χ. χρήση ουσιών).
- δ) Όταν απαιτείται λεπτομερής κατανόηση δύσκολων αποφάσεων ή συμπεριφορών.
- ε) Όταν οι συνεντεύξεις γίνονται με επαγγελματίες για τη φύση της δουλειάς τους.

Η έρευνα που γίνεται με τη μέθοδο αυτή απαιτεί μεγάλη προσοχή και συνέπεια κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού και της εφαρμογής της, μια και ο συνεντευκτής της μέσω αυτής θα αποκτήσει αξιόλογες και σημαντικές πληροφορίες.

Όπως επισημαίνει η Νότα Κυριαζή (2003), οι συνεντεύξεις που χρησιμοποιούνται ως μέσο συλλογής εμπειρικού υλικού στην επιστημονική έρευνα είναι εξαιρετικά απαιτητικές ως προς τη διαδικασία σχεδιασμού και εφαρμογής. Η προετοιμασία με διάβασμα και αρχική ερευνητική δουλειά, η κατανόηση του προβλήματος με το οποίο θα ασχοληθούμε, η διευκρίνιση κάθε αμφιβολίας σχετικά με την έρευνα την οποία μπορεί να θέλουν οι συμμετέχοντες και η εξασφάλιση της συνεργασίας τους, καθώς και το να είμαστε ευαισθητοποιημένοι σε ηθικές δεσμεύσεις σε όλη τη διαδικασία αποτελούν κεντρικό ζήτημα της πρακτικής της συνέντευξης.

Η συνέντευξη ως μέσο συλλογής πληροφοριών θα πρέπει να σχεδιάζεται και να εφαρμόζεται με μεγάλη προσοχή και επιφυλακτικότητα. Πρόκειται για μία απαιτητική διαδικασία, μέσο της οποίας, ο ερευνητής θα συλλέξει πολύτιμες πληροφορίες για την επίτευξη των σκοπών της έρευνας που έχει διεξάγει. Ο ερευνητής που χρησιμοποιεί τη συνέντευξη ως μέσο συλλογής υλικού, για να έχει επιτυχία θα πρέπει να γνωρίζει και να ακολουθεί ορισμένους κανόνες.(Φίλιας, 1994).

Γνωρίζοντας, ότι η συνέντευξη είναι ένα περίεργο είδος επικοινωνίας που προϋποθέτει την άμεση αλληλεπίδραση μεταξύ συνεντευκτή και ερωτώμενου, ο ερευνητής οφείλει να δημιουργήσει το κατάλληλο κλίμα συνεργασίας. Μία συνέντευξη διαρκεί συνήθως 30-45 λεπτά.

Από την αρχή ήδη της συνέντευξης ο ερευνητής έρχεται αντιμέτωπος με επικοινωνιακά εμπόδια που ανάγονται σε διαφορές αξιών, τρόπου ζωής και πιθανώς προσωπικών του αμυνών. Για το λόγο αυτό ο ερευνητής θα πρέπει να έχει υψηλές επιστημονικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, να έχει επεξεργαστεί τα συναισθήματά του και να έχει αμβλύνει κατά το δυνατό προκατειλημμένες στάσεις τους.

Σύμφωνα με τον Cohen-Manion(1994), οι συνεντεύξεις είναι κοινωνικές συναντήσεις και όχι απλά ένα παθητικό μέσον για να αντλήσει κανείς πληροφορίες. Όπως συμβαίνει με όλες τις κοινωνικές συναντήσεις, έτσι και οι συνεντεύξεις διέπονται από κανόνες, όπου και τα δύο μέρη έχουν τις δικές τους προσδοκίες να ικανοποιηθούν. Γι'αυτό είναι σημαντικό οι ερωτώμενοι όχι μόνο να έχουν τις απαραίτητες πληροφορίες, αλλά επίσης να γνωρίζουν και να καταλαβαίνουν τί αναμένεται από αυτούς. Χωρίς τη γνώση ο ερωτώμενος μπορεί να νιώσει άβολα και αυτό να επηρεάσει με τη σειρά του τα απορρέοντα στοιχεία. Γι'αυτό το λόγο, η διασαφήνιση δεν είναι μόνο ένα πρακτικό θέμα, αλλά μια ηθική δέσμευση.

Ο συνεντευκτής είναι εκείνος που θα κάνει τους συμμετέχοντες να αισθάνονται ότι η συμμετοχή τους και οι απαντήσεις τους είναι πολύτιμες και η συνεργασία τους ουσιώδης για τη διεξαγωγή της έρευνας. Η ανάγκη του συνεντευκτή να δημιουργήσει και να διατηρήσει

μια αρμονική σχέση και σχέση εμπιστοσύνης στην οποία ο ερωτώμενος θα αποκαλύψει σημαντικές προσωπικές πληροφορίες είναι επιτακτική. (Ιωσηφίδης, 2003).

Επιδίωξη του ερευνητή είναι να βοηθήσει το άτομο να εκφράσει τις προσωπικές του απόψεις και να κατευθύνει έμμεσα τη συνέντευξη, αγγίζοντας κάθε φορά τον επιδιωκόμενο στόχο της, χωρίς να χρησιμοποιεί πολλές ερωτήσεις. Το είδος της ανταπόκρισης του ατόμου διαμορφώνεται από το είδος της ερώτησης.

Οι διάφοροι τύποι ερωτήσεων που συνήθως χρησιμοποιούνται στις συνεντεύξεις είναι οι εξής:

Κλειστές: Κατευθύνουν το άτομο σε απλές μονολεκτικές απαντήσεις.

Ανοικτές: Προτιμούνται επειδή: α) βοηθούν στην έναρξη της συνέντευξης, β) βοηθούν το άτομο να αναπτύξει ελεύθερα ένα συγκεκριμένο θέμα, και γ) βοηθούν στην συγκέντρωση της προσοχής του ατόμου στα συναισθήματά του.

Διερευνητικές: Χρησιμοποιούνται όταν στις αρχικές πληροφορίες του ερωτώμενου χρειάζεται περισσότερη διευκρίνιση και λεπτομέρειες.

Άμεσες ή έμμεσες: Χρησιμοποιούνται για την διερεύνηση των συναισθημάτων των ατόμων.

Καθοδηγητικές: Χρησιμοποιούνται από τον ερευνητή ανάλογα με το περιεχόμενο και την έμφαση που θέλει να δώσει στη συζήτηση.

Κλιμακωτές: Ο ερευνητής στην προσπάθεια του να συλλέξει πληροφορίες για κάποιο συγκεκριμένο θέμα κάνει ανάλογες ερωτήσεις. Μέσω των κλιμακωτών ερωτήσεων παίρνει τις απαντήσεις που χρειάζεται για να βγάλει συμπεράσματα.

Κρυφογενείς: Μέσω αυτών των ερωτήσεων, ο ερευνητής δίνει μεγαλύτερη έμφαση στα συναισθήματα του ερωτώμενου για θέματα εμπιστευτικού χαρακτήρα (π.χ. χρήση ουσιών).

Ο ερευνητής έχει την ευθύνη της όλης διεργασίας της συνέντευξης, η οποία περιλαμβάνει χρήσιμες πληροφορίες για την πραγμάτωση του σκοπού της.

Η συμπεριφορά του συνεντευκτή επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την όλη πορεία της συνέντευξης. Ο συγκεκριμένος ρόλος απαιτεί τέλειες ικανότητες στο να ακούν και να είναι ικανοί να χειριστούν τις προσωπικές αλληλεπιδράσεις, την τοποθέτηση των ερωτήσεων και να έχουν ειλικρινή διάθεση και υπομονή για επεξεργασία των στοιχείων.

Για την διεξαγωγή των συνεντεύξεων βασική προϋπόθεση είναι η συμμετοχή κατάλληλα ειδικευμένων ατόμων, τα οποία όμως είναι δύσκολο να βρεθούν.

Η τεχνική της συνέντευξης ποικίλλει ανάλογα με το αντικείμενο της έρευνας και καθορίζεται από το σκοπό που επιβάλλει την έρευνα.

Για την πραγματοποίηση της ποιοτικής έρευνας υπάρχουν (5) είδη συνεντεύξεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία συλλογής πληροφοριών:

- α) Η δομημένη συνέντευξη
- β) Η ημι-δομημένη συνέντευξη
- γ) Η μη δομημένη ή εστιασμένη συνέντευξη
- δ) Η σε βάθος συνέντευξη
- ε) Η συνέντευξη με ομάδα

Οι τύποι της ερευνητικής συνέντευξης ποικίλλουν ανάλογα με το αν δίνουμε προτεραιότητα σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σχέδιο ερωτήσεων ή στην ελευθερία που ο ερωτώμενος έχει προκειμένου να απαντήσει στις ερωτήσεις της έρευνας.

α) δομημένη συνέντευξη

Η συγκεκριμένη μέθοδος χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο από μία προκαθορισμένη σειρά ερωτήσεων, τις οποίες ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει. Πρόκειται για μια κλειστή κατάσταση όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο διατυπώνονται οι ερωτήσεις. Αυτή η μέθοδος θεωρείται ότι επιτρέπει τη σύγκριση μεταξύ των απαντήσεων καθώς βασίζεται στη χρήση ενός τυποποιημένου ερωτηματολογίου που προβλέπει σε τυποποιημένες απαντήσεις.

β) Η μη δομημένη ή εστιασμένη συνέντευξη

Η βασική διαφορά αυτού του τύπου συνέντευξης, τόσο με την δομημένη όσο και με την ημι-δομημένη, είναι ο προσαρμόσιμος και ανοιχτός σε διευθετήσεις χαρακτήρας.

Εδώ, ο συνεντευκτής δεν ακολουθεί κάποιο προκαθορισμένο σχέδιο ερωτήσεων, αλλά προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες που τον αφορούν μέσα από ελεύθερη συζήτηση.

Σε καμία ωστόσο περίπτωση στα πλαίσια της ελεύθερης συνέντευξης, οι ερωτήσεις δεν θα γίνονται όπως να' ναι και πάνω σε οποιοδήποτε θέμα. Είναι μια μέθοδος που απαιτεί μεγάλη δεξιότητα από την πλευρά του ερευνητή, ο οποίος θα πρέπει να είναι σε ετοιμότητα, να παρατηρεί και να αντιλαμβάνεται το βάθος των απαντήσεων του ερωτώμενου και να τις προσανατολίζει στο αντικείμενο της συνέντευξης.

γ) Η ημι-δομημένη συνέντευξη

Μεταξύ της εστιασμένης και της δομημένης συνέντευξης βρίσκεται ένας τύπος που χρησιμοποιεί τεχνικές και από τις δύο.

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ευελιξία και ελευθερία ως προς τη σειρά των ερωτήσεων. Οι συνεντεύξεις αυτού του είδους, επιτρέπουν στους ανθρώπους να απαντούν περισσότερο με τους δικούς τους όρους παρά με τους όρους που μια τυποποιημένη συνέντευξη επιτρέπει.

δ) Σε βάθος συνέντευξη

Είναι μια μέθοδος συλλογής στοιχείων στην οποία βασίζονται πολύ οι ποιοτικοί ερευνητές. Περιγράφεται ως μια « συζήτηση με σκοπό» και μοιάζει πολύ με μια συνομιλία, παρά με ένα επίσημο γεγονός με προκαθορισμένες κατηγορίες απαντήσεων.

Οι συνεντευκτές θα πρέπει να είναι ικανοί να χειριστούν τις προσωπικές αλληλεπιδράσεις, την τοποθέτηση των ερωτήσεων και να έχουν ειλικρινή διάθεση και υπομονή για επεξεργασία των στοιχείων.

ε) Συνέντευξη με ομάδες

Στη μέθοδο αυτή ένας μικρός αριθμός ατόμων, συνήθως 8-12 συγκεντρώνονται σε κάποιο χώρο για να μιλήσουν για το θέμα που ενδιαφέρει τον ερευνητή. Η ομάδα μπορεί να συγκροτηθεί από άτομα που είναι άγνωστα μεταξύ τους και επιλέχθηκαν από τον ερευνητή γιατί έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά που είναι σχετικά με τον σκοπό και τα ερωτήματα της μελέτης.

Πλεονεκτήματα συνέντευξης

Η χρήση της συνέντευξης ως βασικού εργαλείου συλλογής πληροφοριών, ενδείκνυται από ένα μεγάλο αριθμό ερευνητών.

Η διεξαγωγή μιας επιτυχούς συνέντευξης είναι μια δύσκολη υπόθεση και αποτέλεσμα μιας καλά οργανωμένης και επαρκώς προγραμματισμένης διαδικασίας.

Τα πλεονεκτήματα της μεθόδου επικεντρώνονται στο ότι η μέθοδος είναι κοινωνικά προσανατολισμένη και μελετά τους συμμετέχοντες σε μια φυσική ατμόσφαιρα, αληθινής ζωής. Όπως επισημαίνει ο Louis Cohen-Lawrence Manion (1994) « κύριος σκοπός της συνέντευξης στην έρευνα είναι ότι θεωρείται πως σε μια διαπροσωπική συνάντηση οι

άνθρωποι είναι πιθανότερο να αποκαλύψουν πλευρές του εαυτού τους, τις αξίες τους και τα συναισθήματά τους απ' ότι θα έκαναν σε λιγότερο ανθρώπινες συνθήκες».

Μια συνέντευξη αποτελεί ένα χρήσιμο τρόπο να αντλήσει κανείς πολλά στοιχεία σε σύντομο χρονικό διάστημα ενώ ταυτόχρονα είναι δυνατή η άμεση συνεχής παρακολούθηση (follow up) και οι διευκρινήσεις. Τα στοιχεία συλλέγονται ως λέξεις, λόγος, εικόνες. Μέσω της συγκεκριμένης διαδικασίας ο συνεντευκτής έχει τη δυνατότητα να εξηγήσει στον ερωτώμενο τον σκοπό της έρευνας, να διεγείρει το ενδιαφέρον του για συνεργασία και να τον κατευθύνει όταν καταλαβαίνει ότι έχει ξεφύγει από τα όρια του θέματος που ερευνάται. Ακόμα είναι σε θέση να διευκρινίζει και να επεξηγεί κάποιες από τις ερωτήσεις που πιθανόν να παρερμηνεύει ο ερωτώμενος κατά τη διάρκεια της συζήτησης ενώ υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία όσον αφορά τον τρόπο δόμησης και παρουσίασης των ερωτήσεων. (Ιωσηφίδης, 2003)

Η μέθοδος της συνέντευξης μας επιτρέπει να εξετάζουμε το ερευνητικό πρόβλημα σε βάθος. Οι συζητήσεις σε βάθος δίνουν την ευκαιρία στον ερωτώμενο να μιλήσει ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς για συγκεκριμένα θέματα, που προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της έρευνας (συζήτηση με σκοπό). Με τον τρόπο αυτό ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να διεγείρει το άτομο σε μεγαλύτερη ενδοσκόπηση και να διερευνήσει περαιτέρω πτυχές του ψυχικού του βίου.

Τα στοιχεία λοιπόν που προέρχονται από συνεντεύξεις παρέχουν στον ερευνητή ένα μέσο ανάλυσης των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι σκέφτονται τα γεγονότα και τις σχέσεις και τους λόγους για τους οποίους ενεργούν έτσι. Μέσω της συνέντευξης, ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα για διεξόδυση στην βαθύτερη ουσία των σκέψεων, των βιωμάτων, των στάσεων και των συναισθημάτων για το προς έρευνα πρόβλημα.

Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι η συνέντευξη είναι ένα εργαλείο συλλογής δεδομένων, που χρησιμοποιείται στην έρευνα, όταν συμμετέχουν σε αυτή μικρά παιδιά, αναλφάβητοι, άτομα με γλωσσικές δυσκολίες και άτομα με χαμηλή νοημοσύνη.

Διεξαγωγή συνεντεύξεων

Η έρευνα όπως προαναφέραμε πραγματοποιήθηκε μέσω συνεντεύξεων. Η διαδικασία λήψης των στοιχείων ξεκίνησε (τον Οκτώβριο του 2008). Τόπος διεξαγωγής της έρευνας ήταν η κατοικία των γονέων που είχαν δεχτεί να συμμετάσχουν στην έρευνα. Η πραγματοποίηση των συνεντεύξεων έγινε τις ώρες που τα παιδιά απουσίαζαν από το σπίτι είτε επειδή είχαν σχολείο, είτε επειδή παρακολουθούσαν κάποιο φροντιστήριο, είτε για άλλους λόγους (π.χ. παιχνίδι).

Η απουσία των παιδιών από το σπίτι κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των συνεντεύξεων, βοήθησε στο να διεξαχθεί ομαλά και χωρίς διακοπές η συζήτηση. Μέσα σε ήρεμο κλίμα, ο ερωτώμενος είχε την ευκαιρία να απαντήσει ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς στις ερωτήσεις που του υποβάλλονταν. Με τον τρόπο αυτό, το ενδιαφέρον του ερωτώμενου παρέμεινε αμείωτο καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης και εμείς με τη σειρά μας καταφέραμε να αντλήσουμε πολύτιμες πληροφορίες.

Πρίν πάρουμε τις τελικές συνεντεύξεις οργανώσαμε μια πιλοτική έρευνα δύο συνεντεύξεων σε γονείς. Στόχος ήταν να διαπιστώσουμε αδυναμίες των ερωτήσεων, να καταφέρουμε να ξεπεράσουμε το αρχικό τράκ που κι εμείς είχαμε μπροστά στο μαγνητόφωνο, να επεξεργαστούμε και να αποφασίσουμε ποιές τελικές ερωτήσεις θα συμπεριλάβουμε στη συνέντευξη. Αφού πήραμε τις συνεντεύξεις τις απομαγνητοφωνήσαμε. Διαπιστώσαμε ότι έπρεπε να συμπεριλάβουμε κι άλλες ερωτήσεις στην "εκπαιδευτική λειτουργία". Οι γονείς (μητέρες) δεν ήταν άνετες με το κασετόφωνο. Έτσι είδαμε ότι χρειάζεται πρώτα να συζητήσουμε λίγο χωρίς το μαγνητόφωνο κι έπειτα να αρχίσει η τυπική συνέντευξη.

Οι συνεντεύξεις είχαν διάρκεια 45' έως 1 ώρα.

Η τελική συνέντευξη είχε σα σκοπό να βρούμε τις «λειτουργίες» της σύγχρονης οικογένειας. Είχε οργανωθεί σε 5 άξονες: την αναπαραγωγική λειτουργία, την οικονομική λειτουργία, την εκπαιδευτική λειτουργία, την ψυχολογική και τέλος την κοινωνικοποιητική λειτουργία. Για τον κάθε άξονα είχαμε προετοιμάσει μερικές ερωτήσεις.

Σχετικά με την αναπαραγωγική λειτουργία θέσαμε την εξής ερώτηση: «Πόσα παιδιά έχετε;»

Όσον αφορά την οικονομική λειτουργία θέσαμε την εξής ερώτηση: «Τι δουλειά κάνετε;» και «Με τα παιδιά ποιος ασχολείται περισσότερο; Με τη φροντίδα τους, την προετοιμασία για το σχολείο;» ώστε να διαπιστώσουμε εάν ο γονέας που δεν εργάζεται ασχολείται με το διάβασμα των παιδιών.

Σχετικά με την εκπαιδευτική λειτουργία θέσαμε τις εξής ερωτήσεις:

- 1) Ποιος διαβάζει τα παιδιά; Ποιος ασχολείται με το διάβασμά τους; Με τα μαθήματά τους; Ποιος τα βοηθάει;
- 2) Με ποιες άλλες δραστηριότητες ασχολείται το παιδί σας;
- 3) Ποιος πηγαίνει να ρωτήσει για τα παιδιά στο σχολείο; Τι πιστεύετε ότι είναι πιο σημαντικό απόδοση ή διαγωγή;
- 4) Βλέπετε μαζί με τα παιδιά τηλεόραση;
- 5) Θέλετε να σπουδάσουν τα παιδιά σας; Αν ναι; Τι;

Σχετικά με την εκπαιδευτική και κοινωνικοποιητική λειτουργία κάναμε τις εξής ερωτήσεις:

- 1) Παίζετε μαζί με τα παιδιά σας ;
- 2) Συζητάτε με τα παιδιά σας ;
- 3) Χρησιμοποιείται την τιμωρία; Τι είδους τιμωρίες;

7.7 Ηθική και δεοντολογία στην ποιοτική κοινωνική έρευνα

Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας (είτε ποιοτική είτε ποσοτική) συνοδεύεται τις περισσότερες φορές από ζητήματα ηθικής και δεοντολογικής φύσεως.

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη(2003) «στην ποιοτική κοινωνική έρευνα, τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας σχετίζονται με τα μέσα που χρησιμοποιεί ο εκάστοτε ερευνητής για να επιτύχει τους στόχους του. Οι ηθικές αρχές είναι αναγκαίες για την αποσαφήνιση των συνθηκών κάτω από τις οποίες η κοινωνική έρευνα είναι αποδεκτή».

Στα πλαίσια μιας έρευνας, βασική αρχή είναι ότι θα πρέπει η έρευνα να εξετάζεται από την πλευρά όλων όσων συμμετέχουν. Η καλή κοινωνική έρευνα είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί μόνον όταν υπάρχει αμοιβαίος σεβασμός και εμπιστοσύνη μεταξύ ερευνητών και συμμετεχόντων. Για να συμβεί κάτι τέτοιο θα πρέπει οι ερευνητές κατά κύριο λόγο να εξετάζουν τις ηθικές επιπλοκές και τις ψυχολογικές συνέπειες της έρευνας καθώς και να ενημερώνουν τους συμμετέχοντες για τους σκοπούς της έρευνας.

Η διεξαγωγή μιας έρευνας προϋποθέτει την έγκυρη συγκατάθεση των συμμετεχόντων, σε συνδυασμό με την πλήρη κατανόηση, από μέρους τους, της φύσης της έρευνας και των προβλεπόμενων συνεπειών.

Οι πληροφορίες σχετικά με τις διαστάσεις της έρευνας, που πρέπει να δίδονται στους συμμετέχοντες βοηθούν στο να αποφευχθούν διάφορων ειδών καταστάσεις, που πιθανότατα να βλάψουν την ψυχολογική ευημερία, την υγεία, τις αξίες ή την αξιοπρέπεια των συμμετεχόντων.(Αναγνωστοπούλου,2002).

Η απόκρυψη πληροφοριών ή η παραπλάνηση των συμμετεχόντων δεν είναι αποδεκτές , εάν οι συμμετέχοντες είναι πιθανόν να αντιδράσουν αρνητικά ή να ενοχληθούν. Η σκόπιμη εξαπάτηση των συμμετεχόντων σχετικά με το στόχο και τη φύση της έρευνας θα πρέπει να

αποφεύγεται όποτε είναι δυνατόν, γιατί εκτός των άλλων θίγονται και τα αποτελέσματα (εξέλιξη) της έρευνας. Επιπλέον, κατά την έναρξη της έρευνας ο ερευνητής οφείλει να διασφαλίσει στους συμμετέχοντες το δικαίωμα για αποχώρηση από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμούν. Σύμφωνα με τη Σαχίνη-Καρδάση(1991) η προστασία των συμμετεχόντων από τυχόν κινδύνους κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της ερευνητικής διαδικασίας θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τον ερευνητή, ο οποίος οφείλει να αναγνωρίζει την ανάγκη ενθάρρυνσης και διατήρησης μιας σχέσης που είναι αξιοπρεπής και βασίζεται στην εμπιστοσύνη. Για το λόγο αυτό, οι ερευνητές έχουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα για εχεμύθεια εκείνων με τους οποίους εργάζονται. Η συζήτηση για την εχεμύθεια γίνεται στην αρχή της επαγγελματικής σχέσης. Οι ερευνητές συζητούν με τους συμμετέχοντες στην έρευνα, τους σχετικούς περιορισμούς στην εχεμύθεια καθώς και τις προβλεπόμενες χρήσεις των πληροφοριών που συλλέγονται.

Με βάση το απόρρητο, οι ερευνητές δεν έχουν το δικαίωμα να αναφέρουν εμπιστευτικές πληροφορίες που πιθανότατα μπορούν να οδηγήσουν σε αναγνώριση των συμμετεχόντων σε έρευνα. Η ανακοίνωση ή δημοσιοποίηση των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν μέσα από έρευνα, θα πρέπει να γίνεται με τρόπους που δεν εκθέτουν την ταυτότητα των συμμετεχόντων, οι οποίοι κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής σχέσης αναφέρονται σε δεδομένα που αφορούν την προσωπική ή την κοινωνική τους ζωή. Η εγγύηση της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας για ευαίσθητα ζητήματα, αποτελεί τη σημαντικότερη προϋπόθεση για την οικοδόμηση σταθερών σχέσεων του ερευνητή με τους συμμετέχοντες και με το ευρύτερο περιβάλλον του ερευνητικού πεδίου καθώς και τη συλλογή πλούσιων και ουσιαστικών πληροφοριών.

Για την προστασία της αξιοπρέπειας των συμμετεχόντων σε έρευνα και για την διεξαγωγή πολύτιμων ερευνών, οι ερευνητές οφείλουν να παρέχουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έρευνα.

Όπως επισημαίνει ο Cohen-Manion(1994), οι ερευνητές δεν έχουν το δικαίωμα να εκμεταλλεύονται τη σχέση εμπιστοσύνης για να προάγουν προσωπικούς στόχους και επιθυμίες ούτε και να επιδιώκουν οποιοδήποτε οικονομικό ή υλικό κέρδος από τους συμμετέχοντες. Η γνωστοποίηση για τα πιθανά οφέλη της έρευνας, δεν θα πρέπει να αποφεύγεται σε καμία περίπτωση, για τα αυτά αποτελούν το μεγαλύτερο κίνητρο για συμμετοχή στην ερευνητική διαδικασία.

Τέλος, και όσον αφορά την πρόσβαση των συμμετεχόντων στα αποτελέσματα της έρευνας, οι ερευνητές είναι υποχρεωμένοι να ενημερώνουν τους συμμετέχοντες για τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της έρευνας. Η απόκρυψη κάποιων σημαντικών

στοιχείων που αφορούν τους συμμετέχοντες και η χρήση των στοιχείων αυτών για σκοπούς, για τους οποίους δεν είχαν ενημερωθεί επαρκώς, πιθανόν να βλάψουν τους συμμετέχοντες, αλλά και το μέλλον της έρευνας.

Σε κάθε περίπτωση οι ερευνητές έχουν νομικές και ηθικές ευθύνες απέναντι σε αυτούς που τους βοηθούν στις μελέτες τους. Η εξοικείωση των ερευνητών με τον Κώδικα Δεοντολογίας και τους κανόνες που διέπουν τους ρόλους τους, είναι πολύ σημαντική και απαραίτητη κατά τη διεξαγωγή και εφαρμογή της ερευνητικής διαδικασίας. (Αναγνωστοπούλου, 2002),

7.8 Δυσκολίες κατά τη συλλογή πληροφοριών από τους γονείς

Κατά τη διάρκεια της έρευνας ως φυσική απόρροια ήταν να αντιμετωπίσουμε κάποια εμπόδια που αφορούσαν τη δυσκολία στον καθορισμό της ώρας και της μέρας που θα πραγματοποιούνταν οι συνεντεύξεις.

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες της έρευνας λόγω έλλειψης ελεύθερου χρόνου, δυσκολεύονταν να καθορίσουν την ώρα της συνάντησης, ενώ κάποιοι άλλοι δεν ήθελαν τελικά να μουν σε αυτή τη διαδικασία. Μετά την πρώτη επικοινωνία όταν τηλεφωνούσαμε για επιβεβαίωση της συνάντησης οι γονείς δεν εμφανίζονταν στο τηλέφωνο, αλλά κάποιο παιδί απαντούσε ότι η μητέρα απουσίαζε για "δουλειές" ή "στο γιατρό". Στις περιπτώσεις αυτές δεν επανήλθαμε διότι δεν επιθυμούσαμε να φέρουμε σε δύσκολη θέση τους γονείς και να γίνουμε ενοχλητικοί. Για την προσέγγιση των συμμετεχόντων χρειάστηκε να δώσουμε πληροφορίες σχετικά με τον σκοπό της επικείμενης έρευνας καθώς και για τα οφέλη, τα δικαιώματα, τις ζημιές και τους κινδύνους που συνδέονται με τη συμμετοχή τους στο ερευνητικό πρόγραμμα χωρίς βέβαια να παραπλανήσουμε δεν ενημερώσαμε πλήρως για το σκοπό της έρευνας.

Η ενημέρωση πάνω σε θέματα που αφορούσαν την προστασία των συμμετεχόντων από τυχόν κινδύνους κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της ερευνητικής διαδικασίας, μας βοήθησε να εξασφαλίσουμε τη συνειδητή συναίνεση και συνεργασία τους για την διεξαγωγή της έρευνας.

Εγγυηθήκαμε την πλήρη εχεμύθεια και τον ανάλογο σεβασμό στον προσωπικό χώρο των συμμετεχόντων και τους διαβεβαίωσαμε ότι οι πληροφορίες που θα μας παρέχουν δεν θα αποκαλυφθούν για κανένα λόγο. Η αναφορά σε ονόματα και προσωπικά στοιχεία που μπορεί να προκαλέσουν ενόχληση, πόνο και άγχος στους συμμετέχοντες αποφεύγεται σε κάθε

περίπτωση. Η καταπάτηση της εμπιστευτικότητας σχετικά με την πρόσβαση τρίτων σε δεδομένα και πληροφορίες είναι αναγκαίο να εξαλειφθεί επειδή κατά κύριο λόγο πρέπει να σεβόμαστε και να φερόμαστε έμπιστα σε αυτούς που μας βοηθούν.

Επισημάναμε ακόμα το γεγονός ότι η συμμετοχή τους στην ερευνητική διαδικασία είναι πολύτιμη και ότι τα οφέλη που ενδεχομένως να προκύψουν από την έρευνα μπορεί να είναι ανακαλύψεις που οδηγούν σε σημαντικές προόδους (π.χ. βελτίωση της ανθρώπινης ζωής).

Τέλος και όσον αφορά τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων, τους διαβεβαιώσαμε ότι θα γίνει με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να μην παραβιαστεί ο ιδιωτικός τους χώρος. Οι αναγνωριστικές πληροφορίες που οδηγούν στην πιστοποίηση της ταυτότητας των συμμετεχόντων διαχωρίζονται από τα ερευνητικά δεδομένα τα οποία θα δοθούν για ανάλυση και επεξεργασία. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι ευθύνη των ερευνητών και είναι ανάγκη να διατηρηθεί.

Κεφάλαιο 8: Παρουσίαση ευρημάτων

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε τα ευρήματα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, κατά άξονα. Παραθέτουμε τις απαντήσεις των γονέων και έπειτα σχολιάζουμε τα ευρήματα.

ΑΞΟΝΑΣ 1: ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Για να διευκρινίσουμε την αναπαραγωγική λειτουργία απευθύναμε την εξής ερώτηση «Πόσα παιδιά έχετε;». Διαπιστώσαμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων ατόμων (9/10) απάντησαν 2 παιδιά. Μόνο μία οικογένεια απάντησε ότι έχει 3 παιδιά. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι, η σημερινή μορφή οικογένειας είναι η πυρηνική αφού αποτελείται από πατέρα-μητέρα-παιδιά. Κάτι τέτοιο συμφωνεί και με τα γενικότερα στατιστικά δεδομένα της χώρας μας. Σήμερα η κάθε οικογένεια γεννά κατά μέσο όρο λιγότερο από 2 παιδιά.

ΑΞΟΝΑΣ 2: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Για να διευκρινίσουμε την οικονομική λειτουργία της οικογένειας απευθύναμε την εξής ερώτηση «Τι δουλειά κάνετε;». Διαπιστώσαμε ότι η μητέρα εργάζεται έξω από το σπίτι, λόγω κυρίως οικονομικών προβλημάτων. Από τις 10 μητέρες, η μία είναι καθηγήτρια αγγλικών, οι άλλες δύο ελεύθεροι επαγγελματίες, μία φροντίζει ηλικιωμένο ζευγάρι ενώ μόνο δύο ασχολούνται αποκλειστικά με τα οικιακά. Οι υπόλοιπες είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι καθώς και μία συνεταιριστικός υπάλληλος. Οι σύζυγοι ασκούν τα εξής επαγγέλματα: ιδιοκτήτες επιχείρησης(3), μηχανικός αυτοκινήτων(2), δημόσιος υπάλληλος(3), ιδιωτικός υπάλληλος(1), ελεύθερος επαγγελματίας(1).

Απαραίτητη λοιπόν κρίνεται η εργασία και από τη σύζυγο, αφού έτσι καλύπτεται ένα μέρος των εξόδων της οικογένειας.

Συμπερασματικά, στις 8 από τις 10 οικογένειες εργάζονται και οι 2 γονείς. Παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στους παραδοσιακούς ρόλους άντρα και γυναίκας, στην μείωση της πατρικής εξουσίας και την ταυτόχρονη βελτίωση της θέσης της γυναίκας, στην υποχρέωση ως γυναίκα να αναλάβει διπλό ρόλο (της συζύγου/ μητέρας στο σπίτι και της εργαζόμενης έξω από αυτό).

Έτσι, υποχρεωτικά και οι δύο δουλειές του σπιτιού έχουν ανατεθεί στη γυναίκα.

Απευθύναμε στους γονείς της εξής ερώτηση: «Με τα παιδιά ποιος ασχολείται περισσότερο: Με τη φροντίδα τους, την προετοιμασία για το σχολείο:»

Στη συνέχεια παραθέτουμε τις απαντήσεις τους.

[Σ.1, ιδ. υπάλληλος - μητέρα] : *«Επειδή είμαι εγώ τις περισσότερες φορές εδώ στο σπίτι κι ο σύζυγος λείπει, θα ασχοληθώ εγώ όσες ώρες είμαι εδώ με τα παιδιά. Όταν όμως λείπω εγώ, τα αναλαμβάνει ο σύζυγος»*

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: *«Βοηθάει αρκετά με τα παιδιά...»*

Η μητέρα δεν θέλησε να απαντήσει αν ο σύζυγος κάνει δουλειές στο σπίτι κι έτσι προβάλλει κάτι γενικό, ότι βοηθάει τα παιδιά.

[Σ.4, ιδ. υπάλληλος – μητέρα] : *«Εγώ. Εγώ, ο σύζυγος βοηθάει μερικές φορές οπότε έχει χρόνο...»*

[Σ.7, ελεύθερος επαγγελματίας- μητέρα]: *«Εκτός του ότι δεν έχουμε χρόνο, κι εκείνος δηλαδή, λείπει πολλές ώρες, αλλά κι όταν είναι στο σπίτι, ε! Δεν είναι και πολύ πρόθυμος! Του αρέσει περισσότερο ο καναπές»*

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: *«Εγώ.»*

[Σ.9, ελεύθερος επαγγελματίας- μητέρα]: *«Όταν έχω ελεύθερο χρόνο ναι φυσικά και ασχολούμαι με τα παιδιά.»*

[Σ.10, οικιακά-μητέρα]: *«Εγώ,εγώ»* , (ο σύζυγός σας;) *«Λίγες φορές.»*

Στη Σ.4 αποφεύγει να απαντήσει ότι ο άνδρας δεν βοηθάει στις δουλειές του σπιτιού. Τον δικαιολογεί και τον συγκαλύπτει λέγοντας ‘ όποτε έχει χρόνο....’»

Στη Σ.7 απαντάει ευθέως και χωρίς περικοπές ότι δεν υπάρχει προθυμία από μέρους του κι όταν επιστρέφει στο σπίτι θέλει να ξεκουραστεί, να μην βοηθήσει σε κάτι, αφού βέβαια τα έχει αναλάβει όλα η σύζυγος.

ΑΞΟΝΑΣ 3: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Η έρευνα έγινε σε γονείς που έχουν παιδιά ηλικίας έως 12 ετών. Δηλαδή, παιδιά που βρίσκονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Για να διευκρινίσουμε την εκπαιδευτική λειτουργία της οικογένειας θέσαμε την εξής ερώτηση:

«Ποιος διαβάζει τα παιδιά; Ποιος ασχολείται με το διάβασμά τους; Με τα μαθήματά τους; Ποιος τα βοηθάει;»

Παραθέτουμε τις απαντήσεις των γονέων:

[Σ.1, ιδ.υπάλληλος –μητέρα]: *« Ο μεγάλος τα διαβάζει όλα μόνος του! Εγώ τα τσεκάρω μετά. Έλεγχω κάνω. Ο μικρός διαβάζει ναι μεν μόνος του, ότι δυσκολία έχει τα αφήνει, αν δεν είμαι εδώ με περιμένει να επιστρέψω να τα ελέγξω, αν είμαι εδώ, κάθομαι πάνω απ' το κεφάλι του να δω πως γράφει, πως λειτουργεί κι όλα αυτά. Εγώ ασχολούμαι. Με τα μαθηματικά ο μπαμπάς, γιατί εγώ δεν είμαι τόσο καλή.»*

[Σ.2, οικιακά - μητέρα]: *«Εγώ, εγώ!...Ο σύζυγος όταν θα βρεθεί την ώρα που διαβάζει το παιδί και χρειαστούμε κάτι, θα μας πει. Αλλά όχι ότι θα ασχοληθεί ιδιαίτερα ο μπαμπάς... Κυρίως η μαμά, ναι Εγώ.»*

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : *«Συνήθως με το διάβασμα των παιδιών ασχολούμαι μόνο εγώ... Έχει τύχει όμως καμιά φορά η Τ έχει πει την ιστορία στον πατέρα της. Πιστεύω όμως εγώ ότι δεν την ξέρει τόσο καλά, αν δεν μου την πει και σε μένα. Δεν έχω εμπιστοσύνη..»*

[Σ.6-φροντίζει ηλικιωμένους] : *«Διαβάζουν στο ολοήμερο αλλά όταν έρχεται στο σπίτι του κάνω κι εγώ έναν έλεγχο, κάνω κι εγώ έναν έλεγχο να δω αν είναι καλά γραμμένο, αν είναι διαβασμένος όντως.»*

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας–μητέρα]: *«Εγώ! Ναι! (ο σύζυγος;) Ε! λίγο. Μπορεί να ελέγξει σπάνια τη μικρή.»*

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: *«Εγώ.» (ο σύζυγός σας;) «Εντάξει, έχουν συνηθίσει εμένα, ο γιός πιο πολύ, η κόρη 2-3 μέχρι την Γ' Δημοτικού ενώ ο*

γιός ακόμα τον βοηθάω μέχρι και την ΣΤ' που πηγαίνει. Εντάξει, έχουν συνηθίσει με εμένα.»

[Σ.9, ελεύθερος επαγγελματίας- μητέρα]: «Με τα διαβάσματα πιο πολύ ασχολούμαι εγώ κι αν λείπω απ' το σπίτι και χρειαστεί κάτι η μεγάλη μου κόρη που πηγαίνει Γ' Δημοτικού, ρωτάει και τη γιαγιά της αλλά επί το πλείστον το διάβασμα το έχω αναλάβει εγώ»

[Σ.10, οικιακά-μητέρα]: «Εγώ.» (ο σύζυγός σας;) «Ο σύζυγος όχι γιατί τώρα έχουν αλλάξει και τα πράγματα στο σχολείο ας πούμε στην εκπαίδευση και μπερδεύεται δηλαδή κι απ' τα δύο μέρη...Εγώ τα διαβάζω. Μιλάμε τώρα για το κορίτσι που είναι μεγαλύτερο. Εντάξει, του έχω και βοήθεια στο σπίτι, στα μαθηματικά ας πούμε...ξένες γλώσσες αλλά στο σχολείο γενικότερα τη βοήθεια που θέλει, εγώ»

Κατά βάση, οι γυναίκες είναι αυτές που έχουν αναλάβει να βοηθούν στο διάβασμα τα παιδιά τους. Προσπαθούν να συνδυάσουν τοσχόλασμα από τη δουλειά τους με τις ώρες που αρχίζουν τα φροντιστήρια των παιδιών, ώστε στο ενδιάμεσο διάστημα να βρουν χρόνο να διαβάσουν ή να εξετάσουν τι έχουν διαβάσει τα παιδιά. Ο πατέρας είναι κυρίως προσηλωμένος στην εργασία του κι όταν επιστρέφει στο σπίτι τα παιδιά είτε είναι ξαπλωμένα για ύπνο είτε έχουν ολοκληρώσει το διάβασμα. Λίγες είναι οι περιπτώσεις όπου και η γυναίκα δυσκολεύεται λόγω εργασίας να βοηθήσει το παιδί. Τότε, μη έχοντας άλλη λύση βοηθάει κι ο σύζυγος.

[Σ.3, καθηγ.αγγλικών-μητέρα]: «Κι οι δυο ασχολούμαστε με τον Π γιατί είναι και η δουλειά μας λίγο περίεργη, οπότε μοιραζόμαστε μερικά μαθήματα εγώ, μερικά ο μπαμπάς.»

Μια δεύτερη ερώτηση σχετικά με την εκπαιδευτική λειτουργία της οικογένειας είναι η εξής «Με ποιες άλλες δραστηριότητες ασχολείται το παιδί σας;»

Οι γονείς απάντησαν:

[Σ.1, ιδ.υπάλλ. -μητέρα]: «Ναι, παρακολουθεί Αγγλικά»

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: «Ναι. Ο μεγάλος ναι, έχει ξεκινήσει. Μόνο αγγλικά όμως.»

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «Ο μικρός που πάει στη Δευτέρα Δημοτικού χρειάστηκε και φέτος να τον στείλουμε για βοήθεια μαθηματικά. Η κόρη μου πάει Αγγλικά.»

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «Λοιπόν, η κόρη μου η μεγάλη, είχαμε κάνει μάλλον ένα λάθος: τη στείλαμε τη T πολύ μικρή Αγγλικά...Κάναμε το λάθος πιστεύω και τη στείλαμε από τόσο πολύ μικρή Αγγλικά. Αποτέλεσμα το παιδί πέρυσι τελικά να τα βαρεθεί. Και την ξεκίνησα ιδιαίτερα Αγγλικά. Από κάποιο στάδιο δηλαδή που το παιδί μου είδε ότι είχε μείνει πολύ πίσω...»

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας–μητέρα]: «Γλώσσες κάνουν φροντιστήριο και οι δύο. Και η μικρή και η μεγάλη. Η μεγάλη κάνει και φροντιστήριο στα Αρχαία. Άλλο φροντιστήριο δεν κάνει, μαθηματικά κ.λ.π. Και στα Αρχαία ξεκίνησε φέτος στα φιλολογικά επειδή πάει Γυμνάσιο γιατί εγώ ήμουν από θετική κατεύθυνση.»

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: «Ναι, ξένη γλώσσα, η κόρη όμως που πηγαίνει σε μεγαλύτερη τάξη πηγαίνει σε 2 ακόμα μαθήματα σχολείου.»

[Σ.9, ελεύθερος επαγγελματίας- μητέρα]: «...της κάνω ιδιαίτερα αγγλικών»

[Σ.10,οικιακά-μητέρα]: «Ναι, ξένες γλώσσες, μπαλέτο, θεατρικό εργαστήριο, αγγλικά, γερμανικά αυτά.»

Τα παιδιά πιέζονται για εξωσχολικές δραστηριότητες από μικρή ηλικία. Η ξένη γλώσσα, θεωρείται απαραίτητη κιόλας από το δημοτικό. Αφενός, ενισχύουν τις γνώσεις τους και απορροφούν εύκολα τα οποία ερεθίσματα δέχονται. Αφετέρου, μειώνεται χρόνος από τον ‘ελεύθερο χρόνο’ που διαθέτουν με αποτέλεσμα πολλές φορές να κουράζονται και να μην μπορούν πλέον να αποδώσουν σε αυτό που κάνουν»

Ακόμα μια ερώτηση που θέσαμε σχετικά με την εκπαιδευτική λειτουργία της οικογένειας ήταν η εξής: «Ποιος πηγαίνει να ρωτήσει για τα παιδιά στο σχολείο; Τι πιστεύετε ότι είναι πιο σημαντικό απόδοση ή διαγωγή;»

Παραθέτουμε τα ανάλογα αποσπάσματ-

[Σ.1, ιδ.υπάλλ. –μητέρα]: *«Εννοείται! Στα Αγγλικά τα' χει αναλάβει ο μπαμπάς. Στο σχολείο τα έχω αναλάβει εγώ. Δηλαδή επειδή τα πηγαίνω εγώ πάντα το πρωί στο σχολείο, και με τις δασκάλες μιλάω εγώ. Κάθε 15 ημέρες θα εμφανίζομαι στη δασκάλα να ρωτάω: από συμπεριφορά, από θέμα διαβάσματος, τα πάντα. Ενημερώνομαι τακτικά, δεν περιμένω να μου πει η δασκάλα να έχουμε ενημέρωση, πηγαίνω και τη βρίσκω και τη ρωτάω εγώ»*

- *«Εννοείται! Πάνω απ' όλα παίζει και η διαγωγή του παιδιού!...Αλλά προσπαθούμε όμως να πηγαίνουνε και διαβασμένα και δεν παύω κάθε πρωί να τους λέω ότι θα είστε φρόνιμοι στο σχολείο.»*

[Σ.2, οικιακά - μητέρα]: *«Ναι, ναι. Πιο πολύ.. γιατί δασκάλα έχουμε...Για τη δασκάλα πιο πολύ σας μίλησα πριν ότι 1-2 φορές, ξέρω εγώ, το μήνα – που λέει ο λόγος- θα ρωτήσουμε πιο πολύ εκεί, ε! Γιατί εντάζει, στα άλλα, μπαλέτα είναι ναι μικρό το παιδί.»*

«Ο μπαμπάς όχι, δεν αδειάζει είπαμε. Ο μπαμπάς θα σηκωθεί το πρωί, θα' ρθει μετά το μεσημέρι, να ξαπλώσει κανένα μισάωρο, θα φύγει ξανά για τη δουλειά του και θα έρθει το βράδυ. Είναι περιορισμένες οι ώρες του. Δεν έχει χρόνο.»

«Με ενδιαφέρει και η συμπεριφορά της μέσα στη τάξη και μετά για τα μαθήματα, για την επίδοση των μαθημάτων. Αλλά με ενδιαφέρει πιο πολύ και για τη συμπεριφορά των παιδιών μέσα πως είναι δηλαδή.»

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: *«Τακτικά. Το ξέρω μια φορά το μήνα οπωσδήποτε θα πάω. Αν τύχει και κάποιο θέμα, μπορεί και συχνότερα»*

(Ο σύζυγός σας;) «Ποτέ! Ποτέ! Σε όλες τις συναντήσεις εγώ!..

Βασικά, να σας πω την αλήθεια, το πρώτο πράγμα που ρωτάω είναι το θέμα συμπεριφοράς, και πως τα πηγαίνει μαζί με τα... με τους μαθητές του, αν δημιουργεί τέτοιου είδους προβλήματα, και μετά τι κάνουν στα μαθήματα, και που υστερεί και τι βοήθεια χρειάζεται.»

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : *«Μπορεί να σας πω πάρα πολύ τακτικά...Δεν συγκεντρώνεται εύκολα.. Αλλά για τη Γ τουλάχιστον 2 φορές θα πάω. Και κοιτάω*

όταν έχω ρεπό. Γιατί μας έχει πει να πηγαίνουμε κάθε Δευτέρα... Τουλάχιστον 2 φορές το μήνα. Τώρα παράλογο; Εγώ πάω.»

«Το πρώτο πράγμα που ρωτάω είναι αν ακούει μέσα στην τάξη. Αν είναι ήσυχη, είναι συνεργάσιμη με τα παιδιά..»

[Σ.6-φροντίζει ηλικιωμένους] : «Πάντα! Σ'ότι σεμινάρια (σύλλογο γονέων) έτσι να το πω. Όταν είναι ρε παιδί μου, δίνουν χαρτάκι στα παιδιά και λένε να παρουσιαστούμε...»

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας-μητέρα]: «Ναι, ναι, ναι. Τακτικά. Ανάλογα. Η μεγάλη επειδή ήτανε... ο χαρακτήρας είναι πιο αμελής, πήγαινα σχεδόν κάθε δεύτερη βδομάδα. Γιατί είχε την ανάγκη η μεγάλη να με βλέπει να πηγαίνω. Όταν πήγαινα, μαζευόταν. Όταν έβλεπα ότι καθυστερούσα, υπήρχε μια χαλάρωση. Η μικρή που είναι ένας διαφορετικός χαρακτήρας, πηγαίνω μια φορά το μήνα, μια φορά το δίμηνο. Είναι σταθερή. Κι έτσι μαθαίνω την πρόοδο τους αρχαιότερα.»

«Πρώτα να μάθω τη συμπεριφορά τους μέσα στην τάξη και στο χώρο του σχολείου, το πώς φέρονται και τι δυσκολίες παρουσιάζουνε μαθησιακές. Αν έχουνε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα πάνω σ' ένα συγκεκριμένο μάθημα ή ένα πρόβλημα κατανόησης. Αυτά.»

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: «Εντάξει, όχι συχνά, 2-3 φορές όλη τη σαιζόν, όχι συνέχεια», «Στις πιο μικρές τάξεις μέχρι την Γ' Δημοτικού πήγαινα έτσι πιο συχνά, από Δ' όχι, μόνο όταν παίρνομε βαθμούς», «Πάνω απ'όλα σαν άνθρωποι. Ο χαρακτήρας και μετά η εκπαιδευτική μόρφωση, αν είναι καλοί μαθητές, πάνω απ'όλα ο χαρακτήρας.»

[Σ.9, ελεύθερος επαγγελματίας-μητέρα]: «Συνήθως πηγαίνω εγώ, τις πιο πολλές φορές πηγαίνω εγώ. Βέβαια έχει πάει και ο σύζυγός μου αλλά τις πιο πολλές φορές πηγαίνω εγώ.», «Φυσικά πως πηγαίνει στα μαθήματά της, η συμπεριφορά της αν είναι η σωστή. Δεν είναι μόνο είμαστε καλοί μαθητές αλλά είμαστε και καλοί άνθρωποι»

[Σ.10,οικιακά-μητέρα]: «Μια φορά το μήνα πηγαίνω, αν και αυτός μας κάνει κάθε 2 μήνες ενημέρωση αλλά εγώ για προσωπική μου, πηγαίνω μια φορά το

μήνα τουλάχιστον.», «*Για τη συμπεριφορά πρώτα και μετά για την πρόοδο. Γιατί, εντάξει, πρώτα να είναι καλό παιδί τουλάχιστον, και από την ενημέρωση που μας έχει κάνει ο δάσκαλος, πρώτα βαθμολογεί τη συμπεριφορά και μετά την πρόοδο. Τι να κάνεις; Να είναι ένας καλός μαθητής και να έχει άσχημη συμπεριφορά ;*» (ο σύζυγός σας πηγαίνει;) «*Όχι, όχι, ποτέ.*»

Διαπιστώνουμε ότι, οι μητέρες επισκέπτονται τους δασκάλους στο σχολείο για να ρωτήσουν σχετικά με τα παιδιά τους, σε μεγαλύτερη συχνότητα απ' ότι οι πατεράδες. Οι ίδιες επικαλούνται ότι οι σύζυγοι τους εργάζονται και δεν προλαβαίνουν να αναλάβουν αυτού του είδους την υποχρέωση οπότε οι ίδιες είναι υπεύθυνες να ρωτήσουν για τη πρόοδο των παιδιών. Το χρόνο που θα διαθέσουν όμως, τον ορίζουν με βάση το ωράριο εργασίας τους καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό εργάζεται.

Αυτό που απασχολεί κυρίως είναι η διαγωγή του παιδιού στο σχολείο κι αυτό γιατί θεωρούν ότι 'το παν είναι να γίνουν καλοί άνθρωποι'. Όταν βέβαια θεωρήσουν ότι η διαγωγή είναι σίγουρα ικανοποιητική, τους απασχολεί η πρόοδος των παιδιών τους.

Μία ακόμα ερώτηση ήταν η εξής: «*Βλέπετε μαζί με τα παιδιά τηλεόραση;*»

Οι γονείς απάντησαν:

[Σ.2, οικιακά - μητέρα] : «*Ε! Πάντα! Πάντα! Εκτός απ' τα κινούμενα σχέδια βέβαια. Ότι άλλο θέλει να δει, δηλαδή την Παρασκευή συνήθως που θα δει κι ένα σίριαλ, θα είμαστε μαζί.*»

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: «*Βλέπουμε. Ταινίες βλέπω περισσότερο ή κάποιες ας πούμε εκπομπές έτσι, πως τα λένε αυτά τώρα; Μουσικά ή κάτι σαν διαγωνισμούς, κουζίνα και τέτοια.*»

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «*Ναι. Βλέπουμε τηλεόραση. Βλέπουμε...(σίριαλ).*»

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας–μητέρα]: «*Όταν είμαστε όλοι μαζί; Σίριαλ που μπορεί να δει όλη η οικογένεια μαζί. Έτσι. Να είναι κάτι ευχάριστο, να μην έχει τραβηγμένα, εξωπραγματικά. Όχι κάτι ακραία σίριαλ που παίζονται, ούτε κάτι τελείως ηλίθια σίριαλ πάλι που παίζονται. Αυτά. Τα αποτρέπουμε κι από κάτι τελείως ηλίθια.*»

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: *«Ναι το βράδυ. Εμείς θα δούμε τις ειδήσεις γύρω στις 8 που έχει ειδήσεις, από τις 9 και μετά βλέπουν τα παιδιά κι αναγκαστικά βλέπουμε κι εμείς !»*

[Σ.10,οικιακά-μητέρα]: *«Ναι, βλέπω» (ο σύζυγός σας;) «Ναι, ναι, βλέπει κι αυτός. Εντάξει, αυτά τα σίριαλ δεν τα βλέπει ο σύζυγος, βλέπει...έτσι αν είναι κάποια ταινία που να είναι και για όλους, παρακολουθούμε. Όπως και σινεμάς πούμε, τα πηγαίνουμε όταν είναι, πάμε όλοι παρέα.»*

Η εκπαιδευτική λειτουργία της οικογένειας διαφαίνεται και μέσα από την τηλεόραση. Η παρακολούθηση ενός προγράμματος απ' όλη την οικογένεια, μπορεί να προσφέρει επιπλέον γνώσεις στα παιδιά και να γίνει συζήτηση όταν δεν καταλάβουν κάτι.

Επιπλέον, οι γονείς μπορούν να ελέγξουν το τι παρακολουθούν τα παιδιά και να τα αποτρέψουν από κάτι ανούσιο.

Η τελευταία ερώτηση που τέθηκε σχετικά με την εκπαιδευτική λειτουργία είναι η εξής: *«Θέλετε να σπουδάσουν τα παιδιά σας; Αν ναι; Τι;»*

[Σ.1, ιδ.υπάλλ. –μητέρα]: *«Βεβαίως! Θέλω να σπουδάσουν, ανάλογα με τις δυνατότητες που έχουν. Μέχρι στιγμής είναι καλοί μαθητές και οι δύο.. Βέβαια, εντάξει, θέλω.. ότι θέλουν ας γίνουν. Εγώ τους είπα να διαβάσουν, να ξέρουν κάτι, και από κει και πέρα.. εντάξει. Θέλω και πανεπιστήμια, αν είναι πάρα πολύ καλοί μαθητές, ας πάνε και πανεπιστήμια. Αλλά δεν έχω τέτοιες βλέψεις.»*

[Σ.2, οικιακά - μητέρα]: *«Ναι, θα το' θελα πολύ. Ναι.» « Το τι; Το τι θα ήθελα εγώ; Όχι, θα ήθελα να τα αφήσω ελεύθερα ν' αποφασίσουν μόνα τους και να κάνουν αυτό που θα τους ευχαριστήσει τα ίδια πολύ. Όχι εμένα.»*

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: *«Κοίταξε τώρα.. θα θέλαμε να σπουδάσουν η αλήθεια είναι. Αλλά αυτά.. δεν μπορώ να το ξέρω. Τους το εύχομαι αλλά δεν ξέρω πως θα εξελιχθούν.» «Όχι. Δεν έχω σκεφτεί, απλά προσπαθώ να τα παρατηρώ και να δω τι είναι αυτό που τους αρέσει, δηλαδή αν έχουν κάποιο ενδιαφέρον, κάποια κλίση για να μπορέσω να τα σπρώξω προς τα εκεί. Αλλά για την ώρα δεν έχω δει έτσι κάτι ομολογώ.»*

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «Ναι. Πολύ.. Εγώ θέλω να σπουδάσει και η Τ και η Β. Η Τ θέλει δασκάλα να γίνει ή ηθοποιός. Ναι. Το επάγγελμα του μέλλοντος. Ξέρεις, όταν το ακούω εγώ με βαράει εγκεφαλικό! Ε! λοιπόν. Εγώ θα ήθελα η Τ να ασχοληθεί ίσως αν το πεις – αυτό το όνειρο είναι το δικό μου, είχα πάει να δώσω πολλές φορές, δεν είχα περάσει- να ασχοληθεί κάτι με Στρατιωτικές Σχολές. Η Αστυνομία ή Στρατό ή Πεζικό, δεν έχω πρόβλημα ή Πυροσβεστική ή Λιμενικό. Κάτι που θα θέλει η Τ. Και το έχουμε αφήσει στην κρίση. Ηθοποιός; Ηθοποιός. Αν θέλει ηθοποιός τι να κάνω; Η Β όμως θέλει να γίνει ή γιατρός ή δασκάλα. Κι εγώ με τον μπαμπά έχουμε ένα χαμόγελο...»

[Σ.5, ιδ.υπάλληλος–μητέρα] : «Βεβαίως! Βεβαίως και θέλω να σπουδάσουν.»
«Βεβαίως! Γιατί τι θα κάνουν στη ζωή τους; Πιστεύω ότι αν ξεκινήσουνε, επιλέξουν κάτι για να σπουδάσουν, από και πέρα εφόσον θα έχουν τα εφόδια, θα είναι πιο εύκολα τα πράγματα για τη ζωή τους.»

[Σ.6-φροντίζει ηλικιωμένους] : «Πάλι θα μιλήσω μέσω εμένα. Παράδειγμα από μένα.. Αν αυτό το επάγγελμα είναι πυροσβέστης, είναι μηχανικός, είναι επαγγέλματα που είναι ρε παιδί μου...μπορεί να είναι και κομμωτής. Δεν έχω πρόβλημα. Δεν θα με χάλαιγε όμως να ήταν και Γιατρός ή να ήτανε.. και παπάς να γίνει, αρκεί να το πιστεύει..»

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας–μητέρα]: «Βέβαια και θέλω! Το θεωρούμε απαραίτητο.» «Όχι, όχι. Μέχρι τότε έχουνε χρόνο, θα αποφασίσουνε. Το τι θα σπουδάσουν είναι δευτερεύον. Σημασία έχει κάτι που θα θέλουνε και θα έχει αξία γι' αυτές να σπουδάσουν.»

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: «Θέλω, θα ήθελα ναι.», «Όχι, ποτέ δε θα τα πιάσω σε τι επάγγελμα. Θα πω τη γνώμη μου αλλά θα συζητήσω με τα παιδιά αλλά πάντα τον πρώτο λόγο τον έχουνε τα παιδιά.»

[Σ.9, ελεύθερος επαγγελματίας- μητέρα]: «Ναι, βεβαίως και θα ήθελα», «...δεν έχω σκεφτεί τι θέλω να σπουδάσουν γιατί το τι θα σπουδάσουν θα είναι δική τους επιλογή. Δεν μπορώ εγώ να τους επιβάλλω 'θα σπουδάσουν αυτό !'»

[Σ.10,οικιακά-μητέρα]: *«Πολύ. Γενικά να πάρουν μια γενική παιδεία, τώρα τι αντικείμενο και...εντάξει, δεν μ'ενδιαφέρει πολύ αυτό αλλά γενικά θα ήθελα να είναι, να πάρουν μια γενική παιδεία, να είναι καλλιεργημένα άτομα. Όχι δηλαδή τι δουλειά θα κάνουν, αυτό μ'ενδιαφέρει λιγότερο.»*

Οι προσδοκίες και οι απαιτήσεις των γονέων πολλές φορές επηρεάζουν την ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη του παιδιού. Μέσα από δικές τους εμπειρίες αλλά και δικά τους όνειρα, απαιτούν ή επιδιώκουν να απαιτήσουν μέσω των παιδιών τους, αυτά που δεν κατάφεραν οι ίδιοι. Το παιδί πρέπει να είναι ελεύθερο να αποφασίσει μόνο του με τι θα ασχοληθεί στην μετέπειτα ζωή του σύμφωνα με τις κλίσεις, το ταλέντο και τις προτιμήσεις που μπορεί να έχει. Η καθοδήγηση που μπορεί να δεχθεί από τους γονείς του, θα βοηθήσει στην επιλογή ενός σωστού επαγγέλματος και λόγω της πείρας που έχει ένας ενήλικας. Η πίεση και η επιβολή απόψεων από τους γονείς, πρέπει να αποφεύγεται.

ΑΞΟΝΑΣ 4-5: ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Θεωρήσαμε ότι η ψυχολογική και η κοινωνικοποιητική λειτουργία της οικογένειας είναι άμεσα συνδεδεμένες μεταξύ τους, αφού η μία επηρεάζει την άλλη. Έτσι, οι απαντήσεις που δόθηκαν καλύπτουν συγχρόνως και τις δύο αυτές λειτουργίες της οικογένειας.

Για να διευκρινίσουμε την ψυχολογική και κοινωνικοποιητική λειτουργία απευθύναμε ερωτήσεις: *«Παίζετε μαζί με τα παιδιά σας ;»*

Είναι σημαντικό για την αδιατάραχτη ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη του παιδιού να μπορεί η οικογένεια να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα ηρεμίας, γαλήνης, αλληλοκατανόησης και αλληλοσεβασμού μεταξύ των μελών της. Οι γονείς θα πρέπει με διάφορους τρόπους να είναι κοντά στα παιδιά. Η επίδραση των γονέων με το συνεχή έλεγχο των παιδικών πράξεων και ιδιαίτερα με τις συμβουλές έχουν ξεχωριστή παιδαγωγική και ψυχολογική σημασία στο σχηματισμό της συνείδησης του παιδιού. Όταν τα ενδιαφέροντα του παιδιού γίνονται αντιληπτά απ' τους γονείς τότε μπορούν να κάνουν μαζί πολλά πράγματα. Το παιχνίδι είναι ένας τρόπος μέσα από τον οποίο οι γονείς μεταδίδουν αξίες και ιδανικά.

Οι γονείς έδωσαν τις εξής απαντήσεις:

[Σ.1, ιδ.υπάλλ. –μητέρα]: «*Παίζουμε. Παίζουμε επιτραπέζια παιχνίδια, παιχνίδια με την τηλεόραση στο Playstation, να πάω κι εγώ να παίξω λίγο με τα αυτοκίνητα, έτσι; Κι αυτό ποτέ δεν μπορώ να το καταφέρω, όλα τα γκρεμίζω, και γελάνε και μου λένε ‘Φύγε! Εντάξει!’*» «*Ο σύζυγός μου είναι, άστα! Δεν το συζητώ! Δηλαδή ξεσηκώνει όλη την πολυκατοικία με τα αγόρια εδώ όταν έρχεται! Ναι, ασχολείται. Όταν είναι εδώ περισσότερο ασχολείται στο θέμα του παιχνιδιού ο Γ.*»

[Σ.2, οικιακά - μητέρα]: «*Παίζουμε, παίζουμε, και οι δύο.*»

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: «*Παίζω. Τι παιχνίδια; Επιτραπέζια παιχνίδια συνήθως παζουμε ή γλώσσα ή καμιά φορά όταν πηγαίνουμε εντάξει έξω από το σπίτι, μπορεί να παίζουν – ξέρω εγώ- κρυφτό, κυνηγητό, μπάλα. Παρόμοια κι αυτός (σύζυγος).*»

[Σ.5, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «*Ναι, και παίζουμε κάποια παιχνίδια επιτραπέζια εντάξει, αυτά που μπορούμε να παίζουμε βέβαια, τηλεόραση μπορεί να δούμε κάποιες φορές. Αυτά. Όποτε μου το λένε βεβαίως και παίζουμε μαζί.*»

[Σ.10,οικιακά-μητέρα]: «*Έχω γίνει μικρό παιδί κι εγώ! Παίζουν δηλαδή και αναζητούν και την παρέα μου γιατί περνάμε και ωραία.*» (ο σύζυγός σας;) «*Κι αυτός παίζει, δεν μπορώ να πω αλλά εντάξει, δεν του το επιτρέπει και η δουλειά του για ν’ασχολείται πολύ.*»

Σε κάποιες περιπτώσεις όμως ασχολείται ο ένας εκ των δύο γονέων. Ακολουθούν οι απαντήσεις:

[Σ.6, φροντίζει ηλικιωμένους] : «*Ναι. Ναι. Πάμε στο γήπεδο..., (ο σύζυγος;) Όταν έχει χρόνο τον αφιερώνει στα παιδιά.*»

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας–μητέρα]: «*Ναι. Κι όταν ήτανε μικρότερα, περισσότερο, (ο σύζυγός σας;) Ελάχιστα!*»

Δεν ασχολείται ο πατέρας. Έχει αναλάβει να πηγαίνει και στο γήπεδο, κάτι που κυρίως συνηθίζεται να κάνουν τα παιδιά με τον πατέρα. Και στις δύο περιπτώσεις για να μην εκθέσουν το ρόλο του πατέρα προσθέτουν ότι εκείνος, όταν έχει χρόνο τον αφιερώνει στα παιδιά. Το πιο πιθανό είναι να μην ασχολείται καθόλου με τα παιδιά.

Ακόμα μια ερώτηση σχετικά με τις δύο αυτές λειτουργίες που έχει η οικογένεια είναι η εξής: «*Συζητάτε με τα παιδιά σας;*»

Ο ρόλος της οικογένειας στην εξέλιξη του παιδιού είναι πολύ ουσιαστικός όπως και η ψυχολογική σημασία της για τους μεγάλους. Μέσα στο σύστημα που ονομάζεται οικογένεια τα άτομα είναι δεμένα μεταξύ τους με πολύ ισχυρούς και αμοιβαίους δεσμούς, που μπορεί να ποικίλουν ως προς την έντασή τους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Η επιρροή της οικογένειας στα μέλη της, είναι μεγάλη. Στα πλαίσια της οικογένειας και σε μια διαρκή σχέση αλληλεπίδρασης με τα άτομα που συγκροτούν το οικογενειακό περιβάλλον, το παιδί θα διαμορφώσει μια αντίληψη του κοινωνικά αποδεκτού ή μη αποδεκτού, θα αφομοιώσει δηλαδή τις πρώτες αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς, θα ταυτιστεί με πρόσωπα αυτού του περιβάλλοντος (γονείς). Καθοριστικό ρόλο παίζει η συζήτηση και η επικοινωνία μεταξύ των μελών. Τα παιδιά έχουν ανάγκη από καθοδήγηση και επεξήγηση όλων όσων συμβαίνουν γύρω τους.

Οι γονείς απάντησαν ως εξής:

[Σ.1, ιδ.υπάλλ. –μητέρα]: «*Ναι! Ναι, ναι, ναι..(ο σύζυγος;) Πάρα πολύ! Πάρα πολύ! Ασχολείται πάρα πολύ με τα παιδιά..*»

[Σ.2, οικιακά - μητέρα]: «*Με τη μικρή, βέβαια συζητώ, πιο πολύ, ενώ ο άλλος είναι μικρός. Ακόμα παίζουμε. Ακόμα παίζουμε.*»

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: «*Είναι δύσκολη ερώτηση αυτό το πράγμα. Συζητάμε πιστεύω. Ε! προσπαθώ έτσι κι εγώ να τα...-πώς να πω- όχι να τα ενημερώσω, αλλά συζητάμε πράγματα που συμβαίνουν γύρω μας και είτε από ερεθίσματα μέσα από την τηλεόραση είτε εδώ έξω από τη γειτονιά. Εντάξει, δεν μπορώ να πω όμως ότι συζητάμε ξέρεις: «έλα εδώ τώρα να συζητήσουμε γι' αυτό το θέμα» χωρίς να υπάρχει κάποιο κίνητρο, αλλά γενικά προσπαθούμε κι εγώ και ο άντρας μου να τους λέμε.*»

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «*Ναι! Ναι, κι ο Β μιλάει με τα παιδιά...*»

[Σ.5, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «*Βεβαίως. Κάποιες στιγμές ναι, που έχουμε κενό και μπορούμε, ναι. Βεβαίως συζητάμε. Συζητάμε όλα αυτά που (καλά εντάξει, εκτός σχολείου) συζητάμε όλα αυτά που αφορούν τη συμπεριφορά τους. Σαν παιδιά. Το πώς πρέπει να φέρονται, τι είναι καλό γι' αυτά. Ε! γενικά. Κάποια*

πραγματάκια και απλά για να μπορούν να τα καταλάβουν και τα παιδάκια επειδή είναι μικρά. Ναι, βεβαίως συζητάμε κάποιες στιγμές.»

(Ο σύζυγός σας συζητάει μαζί τους;) «Ε! κάποιες φορές. Πιο πολύ εγώ.»

[Σ.6, φροντίζει ηλικιωμένους] : «Πολύ. Πολύ. Από μικρά. Από μωρά. Απ' την κοιλιά μπορώ να πω, αλλά και μετά που ήρθανε στον κόσμο, στα χέρια μου ποτέ δεν τους είπα το αμάξι "ντουτού", δεν τους είπα το πουλάκι "τσιου-τσιου", δεν τους είπα η γάτα "νιάου-νιάου", τους είπα κατευθείαν το όνομα. Και τώρα που είναι και σε μια προχωρημένη ηλικία το βρέφος που ανάφερα, εδώ είμαστε στις ερωτήσεις. Το παιδί θέλει να μάθει. Είμαι ευθύς σε λογική φάση. Οτιδήποτε είναι αυτό. Το σεξ, ο έρωτας, το...το σεξ όχι, λάθος μου. Ο έρωτας, με ρωτάνε λέει «πώς γεννήθηκα», προσπαθώ με τη δική τους αντίληψη να μην το... πώς να το πω, μην πάρει άλλες...»

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας-μητέρα]: «Ναι, προσπαθούμε» «Διάφορα θέματα. Από το πώς περνάνε τη μέρα τους στο σχολείο, το πώς περνάνε με τις φίλες τους, τις ειδήσεις που ακούμε, τι τους αρέσει. Σχεδόν τα πάντα. Μέχρι ποίο παιδάκι μας αρέσει!»

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: «Ναι πολύ.» (ο σύζυγος;) «Μπορώ να σας πω πιο πολύ. Και οι δυο, και οι δυο προσπαθούμε και ποτέ δεν έχουμε αυτό το αυστηρό...προσπαθώ μέσα από πολλή συζήτηση να καταλάβουν ότι έχουν κάνει κάποιο σφάλμα ή αυτό δεν είναι σωστό...»

[Σ.9, ελεύθερος επαγγελματίας- μητέρα]: «Ναι, συζητάμε ειδικά με τη μεγάλη που πλέον έχει πιο πολλές ερωτήσεις, αρχίζει κι αντιλαμβάνεται ορισμένα πράγματα, ναι συζητάμε.» «Πιο πολύ συζητάω εγώ ίσως γιατί είναι κοριτσάκια κι έχουν λίγο πιο πολύ με μένα δέσιμο και η μεγάλη με ρωτάει για πράγματα πιο γυναικείας φύσης, οπότε πιο που συζητάω εγώ αλλά και ο σύζυγός μου συζητάει μαζί τους.»

[Σ.10,οικιακά-μητέρα]: «Ναι πολύ.» «Ναι και αυτός», «Οτιδήποτε τα απασχολούν, οτιδήποτε απορίες...μπορούμε να τους αναλύσουμε σύμφωνα με τη δικιά τους λογική. Αυτό.»

Οι γονείς πλέον όσες ώρες κι αν εργάζονται προσπαθούν να είναι κοντά στα παιδιά τους να συζητούν μαζί τους, και να τα καθοδηγούν σε ότι χρειάζονται. Τα παιδιά έχουν ανάγκη να μοιράζονται τις σκέψεις και τους προβληματισμούς τους με τους γονείς τους κάτι το οποίο βοηθάει και τους γονείς ώστε να καταλάβουν τον τρόπο σκέψης των παιδιών τους.

Τέθηκε ακόμα η εξής ερώτηση: *«Χρησιμοποιείται την τιμωρία; Τι είδους τιμωρίες;»*

Τα παιδιά, όπως και οι μεγάλοι, έχουν δικαίωμα στην προστασία από κάθε μορφή βίας. Η σωματική τιμωρία είναι μια μορφή βίας. Οι γονείς έχουν την ευθύνη της διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους και οφείλουν να τα μεγαλώσουν χωρίς να χρησιμοποιούν βία σε βάρος τους και να προσβάλλουν την αξιοπρέπεια τους. Ο διάλογος και η μη βίαιη διαπαιδαγώγηση είναι ο καλύτερος τρόπος για να μαθαίνει ένα παιδί τους κανόνες και τα όρια που χρειάζεται στη ζωή του, κάτι το οποίο οι περισσότεροι γονείς σήμερα το τηρούν.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι εξής:

[Σ.1, ιδ.υπάλλ. –μητέρα]: *«Ωραία. Δεν θα τους πάρω αυτό που θα μου ζητήσουν. Δηλαδή, μπορεί να μου έχουν ζητήσει κάτι ή: «μαμά, θα μου πάρεις αυτά τα παπούτσια» ή την κασέτα που θέλουν απ' το playstation, «δεν θα την πάρετε γιατί δεν είστε καλά παιδιά». Εκεί δεν θα το κάνω, έτσι ώστε μέχρι να καταλάβουν ότι δεν πρέπει να το ζανακάνουν για να έχουν αυτά που θέλουν.»*

[Σ.2, οικιακά - μητέρα]: *«Όχι, όχι.»*

[Σ.3, καθηγήτρια αγγλικών – μητέρα]: *«Ε! βάζουμε αλλά δεν νομίζω ότι είναι και τόσο πετυχημένες, τις περισσότερες φορές, εντάξει, μπορεί να τους βάλω τιμωρίες να μην δει κάτι στην τηλεόραση ή να μην δει, στο βίντεο που βλέπει, να μείνει στο δωμάτιό του για κάποιο χρονικό διάστημα. Η –ξέρω εγώ- να πω : «άμα το κάνεις αυτό, δεν θα σου αγοράσω αυτό που θέλεις». Αυτά. Όχι πολλά, αυτά.»*

[Σ.4, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : *«Λοιπόν αυτό το είδος τιμωρίας: το είδος αυτό τιμωρίας το ακολουθώ στη μικρή. Στη μεγάλη, δεν την αφήνω να πάει στη φίλη*

της ή εκείνη την ώρα που θα έχει κάνει κάτι, θα μου πει μετά από κανένα μισάωρο: 'Να πάω στην Α;' 'Ξέχασέ το! Μένεις μέσα στο δωμάτιό σου και κάνεις ό,τι καταλαβαίνεις. Απ' τη πόρτα δεν βγαίνεις!!!'.»

[Σ.5, ιδ.υπάλληλος –μητέρα] : «Μπορεί λίγο να τους φωνάξω. Ή μπορεί να του πω: «πήγαινε στο δωμάτιό σου, δεν έχει να πάμε βόλτα!. Πήγαινε να διαβάσεις! Δεν έχει βόλτα! Δεν θα βγεις απ' το δωμάτιό σου! Δεν έχει βόλτα σήμερα το απόγευμα, εφόσον δεν είσαι σωστός σε αυτό που πρέπει να είσαι». Αυτό. Τίποτα το ιδιαίτερο. Εντάξει, δεν...»

[Σ.6] : «Όχι. Όποτε πρέπει κανονικά.», «Ακραίο! Σαν τι παράδειγμα να δώσω; Παραδείγματος χάριν, μου 'χει φέρει τώρα απ' το Δημοτικό το παιδάκι μια λέξη ακατάλληλη. Και μου τη λέει. Έκατσα και του εξήγησα τι σημαίνει. Μου λέει: «Ναι, μαμά, το κατανοώ. Λάθος μου». Είναι πολύ πρόστυχη κουβέντα, άσχημη που δεν κάνει. Του λέω: την επόμενη φορά όμως που θα το ξαναπείς, απ' τη στιγμή που στο εξήγησα, έχει τιμωρία. Έτσι λέω σε τέτοιες περιπτώσεις.»

[Σ.7, ελεύθ.επαγγελματίας–μητέρα]: «Η τιμωρία που συνήθως τα επηρεάζει και γιατί από άλλες τιμωρίες δεν χρειάζονται, είναι η στέρηση εξόδου (γελάει). Η μόνη που πιάνει. Ότι αν συμβεί κάτι, τέλος πάντων, ότι: ξέρεις, ήταν να πάμε μια βόλτα, γιατί τους αρέσουν ιδιαίτερα οι βόλτες, καλομαθημένες οι κόρες μας, και: 'δεν θα πάμε έξω για φαγητό ή δεν θα πάμε για καφέ ή δεν θα σε πάω στη φίλη σου να παίζεις'.»

[Σ.8, συνεταιριστικός υπάλληλος-μητέρα]: «Όχι, όχι.»

[Σ.9, ελεύθερος επαγγελματίας- μητέρα]: «Έχουν υπάρξει στιγμές που τα έχει μαλώσει. Τα'χει μαλώσει εννοώ με τις λέξεις. Τους έχει φωνάξει ίσως λίγο πιο παραπάνω...πιο πολύ θα ακούσουν τον μπαμπά τους άμα τους πει 'μην το κάνεις αυτό!' απ'ότι άμα τους το πω εγώ.»

[Σ.10,οικιακά-μητέρα]: «Όχι. Ποτέ.»

Η επιβολή της τιμωρίας αποτελεί μορφή βίας. Οι γονείς αποφεύγουν να τιμωρούν τα παιδιά τους με άσχημους τρόπους όπως "το ξύλο". Επιδιώκουν μέσα από τη συζήτηση να εξηγήσουν τα "πρέπει" και τα "δεν πρέπει".

Κεφάλαιο 9: Συζήτηση ευρημάτων

Σχετικά με την αναπαραγωγική λειτουργία, όπως προκύπτει από τα ευρήματα, οι 9 στις 10 οικογένειες έχουν 2 παιδιά. Η σημερινή μορφή οικογένειας είναι η πυρηνική αφού αποτελείται από τα κυρίαρχα μέλη (πατέρας-μητέρα-παιδιά). Είναι η συνηθισμένη μορφή οικογένειας που συναντάμε και γι' αυτό το λόγο λέγεται και παραδοσιακή οικογένεια.

Σ' αυτή τη μορφή οικογένειας, σύμφωνα με το θεωρητικό μέρος της εργασίας μας, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τύπους ανάλογα με την εργασιακή κατάσταση του άντρα και της γυναίκας, οι οποίοι είναι:

- Ø Ο άντρας να εργάζεται έξω από το σπίτι και η γυναίκα να φροντίζει το σπίτι και την ανατροφή των παιδιών.
- Ø Η γυναίκα να εργάζεται έξω από το σπίτι και ο άντρας να φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά.
- Ø Άντρας και γυναίκα να εργάζονται έξω από το σπίτι.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν, ότι στην καλύτερη περίπτωση, μόνο ο ένας εκ των δύο γονιών θα ασχολείται περισσότερο με την ανατροφή των παιδιών κι αυτό λόγω των αυξημένων υποχρεώσεων που έχει μια οικογένεια. Επίσης, τα έξοδα που χρειάζονται για ένα παιδί είναι αρκετά. Επομένως πολλά ζευγάρια περιορίζονται στα 2 παιδιά.

Σχετικά με την οικονομική λειτουργία, όπως προκύπτει από τα ευρήματα, στις 8 από τις 10 οικογένειες εργάζονται και οι δύο γονείς. Ακόμα και σε μία μικρή επαρχιακή πόλη, η γυναίκα αναγκάζεται να αναλάβει διπλό ρόλο (της συζύγου/ μητέρας στο σπίτι και της εργαζόμενης έξω από αυτό) κάτι που δεν υπήρχε στην παραδοσιακή κοινωνία κι αυτό γιατί η αντίληψη ότι η γυναίκα πρέπει να παραμένει στο σπίτι και να φροντίζει την οικογένειά της έχει αλλάξει.

Οι γυναίκες πλέον μορφώνονται και κυνηγούν θέσεις εργασίας. Άλλες γιατί επιθυμούν την προσωπική καριέρα κι άλλες για να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους. Τα οικονομικά

προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι περισσότερες οικογένειες, οι αυξημένες υποχρεώσεις και ανάγκες αλλά και η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία αναγκάζουν τη γυναίκα να εργάζεται.

Έτσι, απουσιάζει αρκετές ώρες από το σπίτι. Αναμφισβήτητα, ο ρόλος της μητέρας στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι άμεσος και σημαντικός. Οι περισσότερες μητέρες υποστηρίζουν αυτή την άποψη και καταβάλουν μεγάλες προσπάθειες για να αφιερώσουν χρόνο στα παιδιά τους, με διάφορους τρόπους, είτε παίζοντας όλοι μαζί, είτε βλέπουν τηλεόραση, είτε διαβάζουν μαζί τα σχολικά μαθήματα.

Σχετικά με την εκπαιδευτική λειτουργία, όπως προκύπτει από τα ευρήματα, οι γυναίκες είναι αυτές που έχουν αναλάβει κυρίως να βοηθούν τα παιδιά τους στο διάβασμα. Προσπαθούν να καταναείμουν το χρόνο τους κατάλληλα, ώστε να έχουν χρόνο να διαβάσουν μαζί με τα παιδιά ή να ελέγξουν το αν είναι επαρκώς διαβασμένα. Ο πατέρας είναι προσηλωμένος στην εργασία του κι όταν επιστρέφει σπίτι τα παιδιά συνήθως έχουν ολοκληρώσει το διάβασμά τους κι έχουν ξαπλώσει, ώστε την επόμενη μέρα να μπορούν να αποδώσουν στις υποχρεώσεις τους, μιας και τα περισσότερα παιδιά έχουν επιβαρημένο πρόγραμμα με ξένες γλώσσες και εξωσχολικές δραστηριότητες.

Ένα άλλο κομμάτι της εκπαιδευτικής λειτουργίας, το οποίο επίσης έχουν αναλάβει οι μητέρες, είναι η επίσκεψη στο σχολείο ώστε να ενημερωθούν για την πρόοδο των παιδιών. Όπως υποστηρίζουν οι περισσότερες, λόγω του ότι οι σύζυγοι εργάζονται αναλαμβάνουν οι ίδιες αυτού του είδους την υποχρέωση. Αυτό που τις ενδιαφέρει κυρίως να μάθουν είναι ότι αφορά τη διαγωγή των παιδιών, αφού το παν είναι να γίνουν σωστοί πολίτες. Οι γονείς δεν είναι απαιτητικοί όσον αφορά την απόδοση των παιδιών τους. Προσπαθούν να τα καθοδηγήσουν σωστά για το μέλλον και όχι να τους επιβάλλουν τα δικά τους όνειρα. Όλοι θέλουν να σπουδάσουν τα παιδιά τους, αλλά δεν επεμβαίνουν στην επιλογή του επαγγέλματος.

Η εκπαιδευτική λειτουργία της οικογένειας διαφαίνεται και μέσα από τις πρακτικές σχετικά με την τηλεόραση. Οι περισσότεροι γονείς επιδιώκουν να παρακολουθούν τηλεόραση μαζί με τα παιδιά τους, αφού μέσα από αυτό δίνεται ευκαιρία για συζήτηση, επικοινωνία αλλά και επιπλέον γνώσεις.

Σχετικά με την ψυχολογική και την κοινωνικοποιητική λειτουργία, όπως προκύπτει από τα ευρήματα, οι γονείς προσπαθούν να αφιερώσουν όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο στα παιδιά τους. Επιχειρούν να αφήνουν στην άκρη τα προβλήματα και τις υποχρεώσεις τους και να γίνονται και οι ίδιοι παιδιά, να παίζουν όλοι μαζί ομαδικά ή επιτραπέζια παιχνίδια, να

διδάσκουν την ομαδικότητα, να ενδυναμώνουν την προσωπικότητα των παιδιών τους και να προάγουν την κοινωνικοποίησή τους.

Επίσης, και οι δύο γονείς δίνουν έμφαση στη συζήτηση που πρέπει να γίνεται με τα παιδιά. Να τα καθοδηγούν, να τα συμβουλεύουν, να τα στηρίζουν αλλά και να τους επεξηγούν όλα όσα συμβαίνουν γύρω τους αποφεύγοντας να χρησιμοποιούν την τιμωρία. Πολλές φορές η συζήτηση φέρνει πιο επιθυμητά αποτελέσματα από τις φωνές, την τιμωρία ή τον ξυλοδαρμό, κάτι που το υποστήριζαν όλοι οι ερωτηθέντες γονείς.

Κεφάλαιο 10: Συμπεράσματα

Ο σχεδιασμός της έρευνας την οποία θα πραγματοποιούσαμε άρχισε με τη διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων όπως τα παρακάτω:

(α) Οι ρόλοι άνδρας και γυναίκας είναι διακριτοί.

(β) Οι παραδοσιακοί ρόλοι άντρα και γυναίκας διαφοροποιούνται σήμερα σε σχέση με το παρελθόν, και

(γ) Οι κοινωνικοποιητικές πρακτικές των γονέων απέναντι στα παιδιά τους αλλάζουν.

Πραγματοποιώντας λοιπόν το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας μας μέσω των συνεντεύξεων στους γονείς παιδιών ηλικίας 7-12 ετών, τα παραπάνω ερωτήματα επαληθεύτηκαν.

Μελετώντας τις απαντήσεις των ερωτηθέντων διαπιστώσαμε:

α) Μειώνεται η πατρική εξουσία και ταυτόχρονα βελτιώνεται η θέση της γυναίκας μέσα στην οικογένεια. Ο άνδρας ή άλλοτε η κολώνα του σπιτιού έχει γκρεμιστεί, ενώ η γυναίκα, η άλλοτε πλήρως εξαρτώμενη από εκείνον μπορεί να ζήσει αυτόνομα.

β) Η γυναίκα-σύζυγος μετέχει, πλέον σχεδόν ισότιμα στο εργατικό δυναμικό και, συνεισφέρει οικονομικά, ενώ η συμμετοχή του άντρα στις υποχρεώσεις του νοικοκυριού και στη φροντίδα των παιδιών θεωρείται πιο δεδομένη.

γ) Η οικογένεια σήμερα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη γνώση και στην ατομική ανεξαρτησία των μελών της, κάτι που οδήγησε σε περαιτέρω διαφοροποίηση και ανάληψη νέων ρόλων από τα μέλη. Κάτι άλλο που επίσης διαπιστώσαμε από τις απαντήσεις των γονέων είναι ότι:

δ) Οι πρακτικές κοινωνικοποίησης απέναντι στα παιδιά τους άλλαξαν. Οι αξίες της ζωής, οι προσδοκίες, οι φιλοδοξίες, τα πρότυπα, τα κίνητρα, οι συναναστροφές, οι απαιτήσεις, οι ευκαιρίες, οι ενισχύσεις των προσπαθειών, η συμπεριφορά, η αναγνώριση είναι στοιχεία τα οποία οι γονείς προσέχουν, διαφυλάττουν, υπερασπίζονται και μεταδίδουν. Η οικογένεια βασίζεται πλέον στο διάλογο, στην επικοινωνία, στον αλληλοσεβασμό και στην αλληλοκατανόηση. Οι γονείς συζητούν με τα παιδιά τους για ό,τι συμβαίνει γύρω τους, παίζουν μαζί τους, τα συμβουλεύουν, τα καθοδηγούν και γνωρίζουν πως η ήρεμη οικογενειακή ατμόσφαιρα είναι πολύ σημαντική για την ομαλή ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνωστοπούλου Τάνια (2002). «*Βασικές αρχές δεοντολογίας στην ψυχοθεραπεία*». Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο ψυχολογίας και υγείας

Canitz, Hanne-Lore Von. (μτφ: Κουναλάκη Αγγελική). «*Πατέρας: ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια*». Αθήνα Νότος

Cohen L., Manion L. (1994).(μτφ Μητσοπούλου Χ., Φιλοπούλου Μ.). «*Μεθοδολοία εκπαιδευτικής έρευνας*». Αθήν- Μεταίχμιο

Cole M, Cole S. R (2002). (μτφ: Σόλμαν Μ.). «*Η ανάπτυξη των παιδιών*». Αθήνα Τυπωθήτω

Δουμάνη-Χρηστέα Μ.(1989). «*Η ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα*». Αθήνα Κέδρος

Ζαφείρης Α. Γ., Ζαφείρη Ε.Α., Μουζακίτης Χ.Μ. (1999). «*Οικογενειακή θεραπεία. Θεωρία και πρακτικές εφαρμογές*». Αθήνα Gutenberg

Ιωσηφίδης Θ. (2003). «*Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*». Αθήνα Κριτική

Κακλαμανάκη Ρ. (1984). «*Η θέση της ελληνίδας: στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία*». Αθήνα Καστανιώτη

Κατάκη Χ. (1984). «*Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας*». Αθήνα Κέδρος

Κυριαζή Νότα (2003). «*Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*». Αθήνα Ελληνικά γράμματα

Κυριακίδης Α. (2000). «*Η οικογενειακή σχέση*». Αθήνα Ελληνικά γράμματα

Κυρίδης Α. (1996). «*Εκπαιδευτική ανισότητα*» Θεσσαλονίκη-Αθήνα Οίκος αδελφών Κυριακίδη Α.Ε

Μπαμπινιώτης Γ.Δ.(1998). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας: με σχόλια, για τη σωστή χρήση των λέξεων*. Αθήν- Κέντρο Λεξικολογίας

Μουσούρου Λ.(2005). «*Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*. Αθήνα : Ελληνικά γράμματα

Νόβα-Καλτσούνη Χ. (1995). «*Η γένεση του υποκειμένου*». Αθήνα Gutenberg

Μιχαλακόπουλος Γ. Σ. (1996). «*Κοινωνιολογία και εκπαίδευση*». Θεσσαλονίκη:Κυριακίδης

Μισέλ, Α. (1998) (μτφ Λ. Μουσούρου) *Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου: βασικά*
Αθήνα Gutenberg

Παρασκευόπουλος Ι.Ν. (1993). «*Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας. Έννοια
χαρακτηριστικά, είδη και στάδια της επιστημονικής έρευνας*» Αθήνα Χ.Ο

Σαχίνη-Καρδάση Α. (1991). «*Μεθοδολογία έρευνας: Εφαρμογές στο χώρο της υγείας*». Αθήνα
Zymel

Τελώνη Δ. (2006-2007). «*Σημειώσεις στο μάθημα της δεοντολογίας*». Πάτρα Α.Τ.Ε.Ι.

Τσαούσης Δ. (1987). «*Η κοινωνία του ανθρώπου: Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*. Αθήνα
Gutenberg

Τσιαντής Ι. (1998). «*Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας*. Αθήνα : Καστανιώτη

Φίλιας Β. (1994). «*Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*».
Αθήνα Gutenberg

Χουντουμάδη Α. (1994). «*Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης*».
Αθήνα Ελληνικά γράμματα

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑ Α

κ.Α Γεια σου κοπέλα μου.

- Γεια σας κ. Α. Θα ήθελα να σας ρωτήσω πόσα παιδιά έχετε.

κ.Α Έχω δυο αγοράκια. Δυο παιδιά, δυο αγοράκια.

- Τι ηλικία έχουν;

κ.Α Είναι 11,5 ο μεγάλος μου, κι 7,5 ο μικρός.

- Δηλαδή; Τι τάξη πηγαίνουν;

κ.Α Πηγαίνει Έκτη ο μεγάλος και Δευτέρα ο μικρός.

- Ωραία! Εσείς εργάζεστε;

κ.Α Βεβαίως, εργάζομαι σε Σούπερ-μάρκετ.

- Ο σύζυγός σας;

κ.Α Έχει μαγαζί δικό του με αλουμινοκατασκευές.

- Πολύ ωραία! Με τις δουλειές στο σπίτι ποιος ασχολείται;

κ.Α Εγώ. Φυσικά εγώ! Εντάξει, δεν δουλεύω πολλές ώρες στο Σούπερ-μάρκετ. Είμαι μόνο 4 ώρες, τις δουλειές τις κάνω όλες εγώ, ο σύζυγος λείπει όλη την ημέρα. Φεύγει το πρωί και έρχεται το βράδυ...και είναι λιγάκι δύσκολο!

- Αναγκαστικά δεν προλαβαίνει να σας βοηθήσει.

- Με τα παιδιά ποιος ασχολείται περισσότερο; Με τη φροντίδα τους, την προετοιμασία για το σχολείο;

κ.Α Επειδή είμαι εγώ τις περισσότερες φορές εδώ στο σπίτι κι ο σύζυγος λείπει, θα ασχοληθώ εγώ όσες ώρες είμαι εδώ με τα παιδιά. Όταν όμως λείπω εγώ, τα αναλαμβάνει ο σύζυγος.

- Σας βοηθάει δηλαδή με τα παιδιά.

κ.Α Με τα παιδιά, ναι. Εννοείται, γιατί όταν λείπω εγώ για δουλειά, δεν έχουμε ποιος να μας τα κρατήσει. Τα αναλαμβάνει ο σύζυγος.

- Κατάλαβα. Τα παιδιά βγαίνουν έξω; Σε παιδική χαρά, να παίζουν; Στο πάρκο ή ίσως εδώ κάπου κοντά στο σπίτι;

κ.Α Βγαίνουν. Πηγαίνουν εδώ δίπλα στην εκκλησία που έχει χώρο, παίζουν εκεί με τη μπάλα κι αυτά, έχουνε φίλους που πηγαίνουνε είτε σπίτι τους είτε έρχονται εδώ στο σπίτι μας και παίζουν.

- Τα πηγαίνετε εσείς εκεί ή πηγαίνουν μόνα τους;

κ.Α Μόνα τους γιατί είναι δίπλα η εκκλησία.

- Εσείς παίζετε μαζί τους; Ασχολείστε έτσι; Παίζετε;

κ.Α Παίζουμε. Παίζουμε επιτραπέζια παιχνίδια, παιχνίδια με την τηλεόραση στο Playstation, να πάω κι εγώ να παίξω λίγο με τα αυτοκίνητα, έτσι; Κι αυτό ποτέ δεν μπορώ να το καταφέρω, όλα τα γκρεμίζω (γελάει), και γελάνε και μου λένε "φύγε"! Εντάξει!

- Ο σύζυγός σας παίζει μαζί τους;

κ.Α Ο σύζυγός μου είναι, άστα! Δεν το συζητώ! Δηλαδή ξεσηκώνει όλη την πολυκατοικία με τα αγόρια εδώ όταν έρχεται! Ναι, ασχολείται. Όταν είναι εδώ περισσότερο ασχολείται στο θέμα του παιχνιδιού ο Γ.

- Ποιος διαβάζει τα παιδιά; Ποιος ασχολείται έτσι με το διάβασμά τους; Με τα μαθήματά τους; Ποιος τα βοηθάει;

κ.Α Ο μεγάλος τα διαβάζει όλα μόνος του! Εγώ τα τσεκάρω μετά. Έλεγχο κάνω. Ο μικρός διαβάζει ναι μεν μόνος του, ό,τι δυσκολία έχει τα αφήνει, αν δεν είμαι εδώ με περιμένει να επιστρέψω να τα ελέγξω, αν είμαι εδώ, κάθομαι πάνω απ' το κεφάλι του να δω πώς γράφει, πώς λειτουργεί κι όλα αυτά. Εγώ ασχολούμαι. Με τα μαθηματικά ο μπαμπάς, γιατί εγώ δεν είμαι τόσο καλή.

- Ποιες ώρες της ημέρας ασχολείστε με τα παιδιά και το διάβασμά τους;

κ.Α Σε καθημερινή βάση.

- Απογευματινές κυρίως; Μετά το σχολείο;

κ.Α Ναι, απογευματινή ώρα, γιατί το πρωί μέχρι το μεσημέρι είναι σχολείο. Σχολάνε, έρχονται, τρώνε, πάνε φροντιστήριο, (ώρες) 2 με 3 ο μικρός, 4 με 5 ο μεγάλος.

- Φροντιστήριο, κάποια ξένη γλώσσα;

κ.Α Ναι, Αγγλικά.

- Τα πηγαίνετε εσείς στο φροντιστήριο ή πηγαίνουν μόνα τους;

κ.Α Επειδή είναι πάρα πολύ κοντά, πάνε μόνα τους, κι έρχονται μόνα τους. Είναι ένα τετράγωνο δίπλα. Δηλαδή δίπλα στην εκκλησία. Πολύ κοντά.

- Επισκέπτεστε τους καθηγητές του φροντιστηρίου να ρωτήσετε για την πρόοδό τους, για την επίδοσή τους;

κ.Α Εννοείται! Στα Αγγλικά τα 'χει αναλάβει ο μπαμπάς. Στο σχολείο τα έχω αναλάβει εγώ. Δηλαδή επειδή τα πηγαίνω εγώ πάντα το πρωί στο σχολείο, και με τις δασκάλες μιλάω εγώ. Κάθε 15 ημέρες θα εμφανίζομαι στη δασκάλα να ρωτάω: από συμπεριφορά, από θέμα διαβάσματος, τα πάντα. Ενημερώνομαι τακτικά, δεν περιμένω να μου πει η δασκάλα να έχουμε ενημέρωση, πηγαίνω και τη βρίσκω και τη ρωτάω εγώ.

- Και στο σχολείο και στο φροντιστήριο;

κ.Α Και στο σχολείο και στο φροντιστήριο.

- Ο σύζυγός σας πηγαίνει καθόλου ή λόγω της δουλειάς του δεν προλαβαίνει και πηγαίνετε εσείς κυρίως;

κ.Α Όταν είμαι ελεύθερη εγώ εδώ ή όταν έχω ρεπό, ε! φυσικά θα καθίσω εγώ να πάω να μάθω για τα παιδιά. Αν όμως εγώ δουλεύω και τύχει είτε να πάρουν βαθμούς είτε να τύχει η μέρα που θα είναι η ενημέρωση, θα πάει ο σύζυγός μου. Δηλαδή δεν θα το αφήσουμε και δεν θα πάει κανείς. Θα πάει ο άντρας μου.

- Μου είπατε ότι όταν πηγαίνετε στο δάσκαλο, τον ρωτάτε για την επίδοσή τους και για τη συμπεριφορά τους. Δεν σας ενδιαφέρει ή το ένα ή το άλλο, σας ενδιαφέρουν και τα δυο. Ή ρωτάτε εξίσου και...

κ.Α Εννοείται! Πάνω απ' όλα παίζει και η διαγωγή του παιδιού! Γιατί εντάξει, σε καθημερινή βάση λέμε στα παιδιά να μην ότι θα διαβάσουνε, δεν λέω ότι θα είναι και...δηλαδή να τα κάνουνε όλα τέλεια –γι' αυτό είναι το σχολείο- και μέσα από τα λάθη θα μάθουνε έτσι; Αλλά προσπαθούμε όμως να πηγαίνουνε και διαβασμένα, και δεν παύω κάθε πρωί να τους λέω ότι θα είστε φρόνιμοι στο σχολείο.

- Φαντάζομαι ότι ελεύθερο χρόνο τα παιδιά θα έχουν.

κ.Α Έχουν αρκετό.

- Με τι ασχολούνται στον ελεύθερο χρόνο τους;

κ.Α Ασχολούνται: παίρνουν τη μπάλα και πηγαίνουν και παίζουν, εδώ δίπλα όπως είπαμε και πριν στην εκκλησία. Θα παίξουν με το Playstation, ή θα αλλάξουν –γιατί πάνω μένει ο φίλος τους- ή πάνω ή κάτω θα καθίσουν να συζητήσουν στο δωμάτιο με το φίλο.

- Τηλεόραση παρακολουθούν;

κ.Α Παρακολουθούν αλλά όχι πολύ. Όχι πολύ. Πολύ λίγο, αν θα καθίσουμε έτσι το βράδυ λίγο μαζί. Δεν παρακολουθούν πολύ τηλεόραση.

- Δηλαδή, παρακολουθείτε μαζί τηλεόραση;

κ.Α Ναι, λίγο. Λίγο.

- Κι ο σύζυγός σας μαζί; Ή εσείς με τα παιδιά και ...

κ.Α Μαζί με το σύζυγο. Όλοι μαζί. Εδώ, και μετά πάνε για ύπνο γιατί κουράζονται

- Τι παρακολουθείτε κυρίως στην τηλεόραση;

κ.Α Καταρχήν το δελτίο ειδήσεων. Μετά μια αγαπημένη σειρά «Λατρεμένοι μου γείτονες» την Πέμπτη. Τίποτα άλλο το ιδιαίτερο. Αυτά κυρίως. Δεν έχουνε τρέλα με την τηλεόραση πολύ.

- Θα μπορούσατε να μου περιγράψετε ένα απόγευμα των παιδιών έτσι από τη στιγμή που γυρίζουν από το σχολείο;

κ.Α Ναι, βεβαίως. Λοιπόν: κατά τη διάρκεια που σχολάνε από το...

- Ναι, όταν επιστρέψουν από το σχολείο. Μετά.

κ.Α Έρχονται από το σχολείο. Καταρχήν θα φάνε. Θα καθίσουνε λίγο να ξεκουραστούν, θα πάνε να παίξουνε playstation και μετά το playstation, θα το κλείσουν κι αυτό, θα μιλήσουν στο φίλο τους να κατέβει κάτω ή ν' ανέβουν επάνω -γιατί μένουμε μαζί στην ίδια πολυκατοικία- θα παίξουν, και μπορεί να πάνε πάλι δίπλα στην εκκλησία να παίξουν πάλι. Το αναφέρω για την εκκλησία γιατί έχει μεγάλο προαύλιο κι έχει χώρο πολύ και έτσι θα...είναι κλεισμένο γύρω-γύρω κι είναι ασφαλές πάνω απ' όλα, και βγαίνω στο μπαλκόνι και τα επιβλέπω κιόλας, δηλαδή εκεί που πάνε για παιχνίδι δεν τα αφήνουμε έτσι τα παιδιά ότι «πήγανε για παιχνίδι, είναι καλά». Και πάλι τα επιβλέπουμε.

- Μπορείτε και τα ελέγχετε.

κ.Α Ναι, εννοείται. Ναι. Εδώ αν θα βγούμε έξω στο μπαλκόνι, φαίνεται.

- Εσείς πώς περνάτε τη μέρα σας;

κ.Α Εγώ: το πρωί θα πάω τα παιδιά στο σχολείο, όταν θα σηκωθώ. Θα πάω τα παιδιά στο σχολείο, θα τα αφήσω, θα γυρίσω, αν δεν δουλεύω -δεν είμαι το πρωί-, θα γυρίσω, θα κάνω τις δουλειές του σπιτιού, τα απαραίτητα, θα μαγειρέψω, θα πάω να πάρω τα παιδιά από το σχολείο, αν δουλεύω θα πάω στη δουλειά μου 4 ώρες θα λείψω, θα ξαναέρθω, τα παιδιά διάβασμα, θα τα ελέγξουμε, αυτά. Φροντιστήριο.

- Ελεύθερο χρόνο έχετε καθόλου; Όχι...

κ.Α Έχω. Έχω. Προσπαθώ να έχω δηλαδή, για να μπορώ και να κάθομαι λίγο με τα παιδιά, να μην τα αφήνω τελείως, να τα παραμελώ και να τους λέω: «παίξτε playstation κι αυτά», θα καθίσω μέσα στο δωμάτιο, θα τους δώσω βιβλίο να διαβάσουν έτσι εξωσχολικό, ιδιαίτερα ο μικρός γιατί ο μεγάλος όχι πολύ, και καθόμαστε, συζητάμε πώς έχουν περάσει στο σχολείο με τους φίλους τους, μου λένε τα νέα στο σχολείο κι αυτά.

- Ωραία! Δηλαδή έτσι συζητάτε μαζί;

κ.Α Ναι! Ναι, ναι, ναι.

- Πολύ ωραία! Ο σύζυγός σας συζητάει;

κ.Α Πάρα πολύ! Πάρα πολύ! Ασχολείται πάρα πολύ με τα παιδιά. Γιατί, εντάξει, όταν λείπω εγώ, τα παίρνει στο μαγαζί. Θα μείνουν εδώ, θα διαβάσουν κι όταν τελειώσουν θα πάνε μαζί με τον μπαμπά. Θα βγουν καταρχήν την βόλτα τους έξω με τον μπαμπά. Ο μπαμπάς θα πάρει, θα τα πάει έξω, θα πάνε να παίξουνε ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι...Καταρχήν ο μικρός πηγαίνει Tae kwon do 3 φορές την εβδομάδα, πηγαίνει με τον μπαμπά κι ο μεγάλος πηγαίνει στον Αστέρα 3 φορές πάλι, την εβδομάδα. Πάλι με τον μπαμπά. Γιατί είναι λίγο μακριά, δεν μπορούμε να τα αφήνουμε τα παιδιά μόνα τους. Και πάντα με αυτά ασχολείται ο μπαμπάς, με τα χόμπυ που έχουνε. Τους αρέσει, στον μεγάλο η μπάλα και στον μικρό το Καράτε.

- Είστε αυστηρή σαν μητέρα;

κ.Α Ναι. Εκεί που πρέπει να. Είμαι γιατί δεν πρέπει να είμαστε όλη την ώρα αγάπες και λουλούδια, θα πρέπει και λίγο να είμαστε και...εντάξει, δεν μπορούμε ό,τι μας τα ζητάνε να τα έχουν. Αυτά που πρέπει να τα έχουν, θα τα έχουν.

- Ποιος είναι πιο αυστηρός εσείς ή ο σύζυγός σας;

κ.Α Ο σύζυγος.

- Ο σύζυγος...

κ.Α Ναι, ο σύζυγος γιατί τον ακούνε περισσότερο. Επειδή λείπει περισσότερες ώρες, με εμένα είναι τις περισσότερες ώρες τα παιδιά, κάπου "μου έχουν πάρει και τον αέρα", ενώ με τον μπαμπά, αν θα "αγριέψει" ο μπαμπάς, τελείωσε! Θα καθίσουν ήσυχοι! Εγώ και να "αγριέσω" «Έλα ρε μαμά», λυγάω. Τελείωσε.

- Τι είδους τιμωρία τους βάζετε αν κάνουν κάτι που δεν έπρεπε να το κάνουν; Δηλαδή, πείτε μου μια τιμωρία που τους επιβάλλατε.

κ.Α Ωραία. Δεν θα τους πάρω αυτό που θα μου ζητήσουν. Δηλαδή, μπορεί να μου έχουν ζητήσει κάτι ή: «μαμά, θα μου πάρεις αυτά τα παπούτσια» ή την κασέτα που θέλουν απ' το playstation, «δεν θα την πάρετε γιατί δεν είστε καλά παιδιά». Εκεί δεν θα το κάνω, έτσι ώστε μέχρι να καταλάβουν ότι δεν πρέπει να το ξανακάνουν για να έχουν αυτά που θέλουν.

- Θέλετε να σπουδάσουν τα παιδιά σας;

κ.Α Βεβαίως! Θέλω να σπουδάσουν, ανάλογα με τις δυνατότητες που έχουν. Μέχρι στιγμής είναι καλοί μαθητές και οι δυο. Και στα αγγλικά και στα ελληνικά. Και στο σχολείο και στο φροντιστήριο. Επειδή οι δασκάλες μου λένε τα καλύτερα -ότι είναι υπεύθυνα παιδιά- δηλαδή, αν θα πει κάτι η δασκάλα μέσα στην τάξη, θα σεβαστούνε απόλυτα και θα καθίσουν φρόνιμα, δηλαδή δεν θα το συνεχίσουν πλέον. Είναι υπάκουα παιδιά. Βέβαια, εντάξει, θέλω...ό,τι θέλουν ας γίνουν. Εγώ τους είπα να διαβάσουν, να ξέρουν κάτι, και από κει και πέρα...εντάξει. Θέλω και πανεπιστήμια, αν είναι πάρα πολύ καλοί μαθητές, ας πάνε και πανεπιστήμια. Αλλά δεν έχω τέτοιες...

- Τέτοιες βλέψεις.

κ.Α Ναι.

- Έχετε σκεφτεί κάτι που θα θέλατε έτσι να σπουδάσουν;

κ.Α Όχι. Είναι πολύ νωρίς για να πω εγώ ότι... Ο μεγάλος μου γιος ο Α. θέλει να γίνει γιατρός. Οδοντίατρος. Ο μικρός θέλει κι αυτός γιατρός. Είναι μικρά ακόμη, είναι πολύ μικρά για να πω τι θα γίνουνε τα παιδιά όταν μεγαλώσουν. Τους αρέσουν τα ακριβά αυτοκίνητα, γιατί έχουν παιχνίδια. Τους αρέσουν πολύ οι Ferrari. Τους αρέσουν τα σπίτια, οι βίλες κι έτσι. Ε...Αυτά.

- Ναι, κατάλαβα. Πιστεύετε ότι αν σπουδάσουν θα κερδίσουν κάτι;

κ.Α Εννοείται! Εννοείται ότι αν σπουδάσουν...Καταρχήν θα κάνουν αυτό που θα θέλουν έτσι; Δεν θέλω να πιεστούν από κάτι νέο να βγει το παιδί μου γιατρός ή δικηγόρος, κάτι που να το θέλω εγώ. Δεν θα το κάνω ποτέ στα παιδιά. Δεν θα τα πιέσω ποτέ. Ό,τι είναι να γίνουν. Αυτό που θα τους αρέσει και θέλουν...Μεγάλη μου χαρά. Εγώ πάνω απ' όλα θέλω να 'ναι καλά τα παιδιά σήμερα. Να είναι καλά. Από κει και πέρα, ό,τι και να γίνουν...Δεν χάνεται κανείς σήμερα.

- Σίγουρα. Έχετε δίκιο.

κ.Α Κανένα παιδάκι δεν χάνεται. Άμα σπουδάσει και κάτι... Εντάξει, είναι βέβαια δύσκολα, πολύ δύσκολα. Και πανεπιστήμιο να τελειώσουν...γιατί βλέπουμε παιδάκια που έχουν τελειώσει πανεπιστήμιο και δεν έχουνε βρει...και δεν δουλεύουν ακόμη, και κάθονται. Και δουλεύουνε γκαρσόνι ξέρω κι εγώ, σε διάφορες παμπ και κλαμπ κι έτσι.

- Ωραία. Κυρία Α. δεν έχω να σας κάνω άλλες ερωτήσεις. Δεν ξέρω αν εσείς θέλετε να συμπληρώσετε κάτι γύρω απ' αυτά που σας ρώτησα;

κ.Α Όχι. Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

- Εγώ σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας. Να 'στε καλά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑ Μ.

- Κυρία Μ., θέλω να μου πείτε πόσα παιδιά έχετε;

Μ: Τρία.

- Τι ηλικία έχουν;

Μ: Ο μεγαλύτερος είναι 8 χρονών, το δεύτερο είναι 5,5 , το μικρό 2. κοριτσάκι.

- Κοριτσάκια είναι και τα τρία;

M: Όχι, τα δυο μεγάλα είναι αγόρια και το τελευταίο είναι κορίτσι.

- Τι τάξη πηγαίνουν;

M: Ο μεγάλος Γ΄ Δημοτικού και ο μικρός, ο δεύτερος στο Νήπιο.

- Ωραία. Εσείς εργάζεστε;

M: Εργάζομαι. Είμαι καθηγήτρια αγγλικών.

- Ο σύζυγός σας;

M: Μηχανικός αυτοκινήτου.

- Με τις δουλειές στο σπίτι ποιος ασχολείται κυρίως;

M: Εγώ!

- Εσείς, Ο σύζυγος σας βοηθάει καθόλου;

M: Βοηθάει αρκετά με τα παιδιά. Δηλαδή, να τους βάλει να φάνε, να τα κάνει μπάνιο, να τα βάλει για ύπνο, να τα απασχολήσει κάποιες ώρες. Με την προετοιμασία τους γενικά αλλά και την φροντίδα τους ασχολείται πολύ.

- Ασχολείται. Τα παιδιά σας βγαίνουν έξω να παίξουν; Στην παιδική χαρά, σε κάποιο πάρκο εδώ κοντά;

M: Βγαίνει ο μεγάλος βασικά εδώ στο δρόμο με τα άλλα παιδιά της γειτονιά, ή πηγαίνει στην παιδική χαρά, όχι με μένα.

- Με το σύζυγό σας;

M: Μερικές φορές με τον σύζυγό μου κι άλλες φορές με την αδερφή μου.

- Τουλάχιστον υπάρχει κάποιος κοντά για να τα επιβλέπει.

M: Ναι.

- Με τα παιδιά σας παίζετε;

M: Παίζω. Τι παιχνίδια; Επιτραπέζια παιχνίδια συνήθως παίζουμε ή γλώσσα. Ή καμιά φορά όταν πηγαίνουμε εντάξει έξω από το σπίτι, μπορεί να παίξουν-ξέρω εγώ- κρυφτό, κυνηγητό...μπάλα.

- Ο σύζυγος παίζει μαζί τους;

M: Παίζει. Παρόμοια κι αυτός.

- Με το διάβασμα των παιδιών ποιος ασχολείται περισσότερο;

M: Και οι δυο ασχολούμαστε με τον Π. γιατί είναι και η δουλειά μας λίγο περίεργη, οπότε μοιραζόμαστε μερικά μαθήματα εγώ, μερικά ο μπαμπάς.

- Φαντάζομαι ότι φροντιστήριο, στα αγγλικά θα έχουν ήδη ξεκινήσει

M: Ναι. Ο μεγάλος ναι, έχει ξεκινήσει. Μόνο αγγλικά όμως γιατί άλλο φροντιστήριο

- Δεν κάνει σε κάποιο άλλο μάθημα;

M: Όχι.

- Τον δάσκαλο του παιδιού σας στο σχολείο τον επισκέπτεστε τακτικά;

M: Τακτικά. Το ξέρω μια φορά το μήνα οπωσδήποτε θα πάω. Αν τύχει και κάποιο θέμα, μπορεί και συχνότερα.

- Ο σύζυγός σας;

M: Ποτέ!

- Ποτέ;

M: (γελάει) Σε όλες τις συναντήσεις εγώ!

- Δεν έχει χρόνο λόγω της δουλειάς του;

M: Ναι, είναι λίγο, εντάξει, πηγαίνει το πρωί τα παιδιά στο σχολείο αλλά μετά είναι δύσκολο το μεσημέρι να ξαναγυρίσει γιατί δεν δουλεύει και στη δουλειά εδώ μέσα, μες στην πόλη. Για να ξαναγυρίσει, να πάει να ρωτήσει τον δάσκαλο κ.λ.π. Οπότε αυτό... τρέχω εγώ.

- Όταν πηγαίνετε στον δάσκαλο τι σας ενδιαφέρει κυρίως να μάθετε για το παιδί σας;

M: Βασικά, να πω την αλήθεια, το πρώτο πράγμα που ρωτάω είναι το θέμα συμπεριφοράς, και πώς τα πηγαίνει μαζί με τα...με τους μαθητές του, αν δημιουργεί τέτοιου είδους προβλήματα, και μετά τι κάνουν στα μαθήματα, και πού υστερεί και τι βοήθεια χρειάζεται.

- Ωραία. Στον ελεύθερο χρόνο τους με τι ασχολούνται τα παιδιά σας;

M: (γελάει) Είναι λίγο δύσκολα τα πράγματα. Μπορώ να πω ότι βλέπουν τηλεόραση πολύ, βλέπουνε ταινίες στον υπολογιστή, ασχολούνται με τον υπολογιστή. Αν έχει καλό καιρό μπορεί να κατέβουν κάτω να παίζουν με τα παιδιά στη γειτονιά. Να τσακώνονται μεταξύ τους...

- Συμβαίνουν κι αυτά.

M: Επειδή είναι λίγο περίεργο το ωράριο που δουλεύουμε, όλοι τους μ' αυτό το θέμα το 'χουμε λίγο παραμελήσει. Ο μεγάλος καμιά φορά παλαιότερα πήγαινε και ζωγραφική ας πούμε. Κάποιες φορές την εβδομάδα.

- Όταν βλέπουν τηλεόραση, έχετε παρακολουθήσει κυρίως τι τους αρέσει να βλέπουν;

M: Βλέπουν αρκετά αυτά τα παιδικά το πρωί του Σαββάτου ή στις καθημερινές όταν είναι αργία όταν έχουν όλα αυτά τα παιδικά, τα κινούμενα σχέδια. Περισσότερα από ταινίες, να έχουνε λίγη περιπέτεια, να έχουνε λίγο δράση. Ε! μουσικές εκπομπές και τέτοια δεν...

- Όχι.

M: Όχι δεν ασχολούνται μ' αυτά. Ε! μερικά σίριαλ μπορεί, αυτά τα...τις σαπουνόπερες να βλέπουν, ας πούμε, την «Μαρία την άσχημη» και κάτι τέτοια. Άμα είναι στο σπίτι και τυχαία μπορεί να δουν τέτοια. Συνήθως όμως παιδικά.

- Εσείς βλέπετε μαζί τους τηλεόραση;

M: Βλέπουμε. Ταινίες βλέπω περισσότερο ή κάποιες ας πούμε εκπομπές έτσι, πώς τα λένε αυτά τώρα; Μουσικά ή κάτι σαν διαγωνισμούς, κουίζ και τέτοια.

- Ο σύζυγός σας παρακολουθεί μαζί τους;

M: Αθλητικά

- Κυρίως (γελάνε).

M: Κυρίως.

- Θα μπορούσατε να μου περιγράψετε ένα απόγευμα των παιδιών σας και κυρίως του γιου σας, που έχει και το σχολείο;

M: Από τη στιγμή που σχολάει από το σχολείο; Αυτός σχολάει 1:15 – 1:30 έρχεται στο σπίτι, ας πούμε θα φάμε κάτι τώρα το μεσημέρι και προσπαθούμε κατά τις 4 η ώρα να έχουμε διαβάσει τα πιο δύσκολα μαθήματα, πριν κατέβω εγώ στη δουλειά μου. Ε! μετά αυτός έχει αγγλικά, οπότε κατεβαίνει κάτω στα αγγλικά και μπορεί να μείνει εδώ μέχρι να γυρίσει ο μπαμπάς 5-6 η ώρα, οπότε μετά μαζεύονται μαζί στο σπίτι, διαβάζουν τα υπόλοιπα μαθήματα, θα δούνε λίγο τηλεόραση, ε! και κοιμούνται σχετικά νωρίς: 9 η ώρα 9:30 κοιμούνται.

- Εσείς πώς περνάτε τη μέρα σας;

M: Εγώ τι κάνω; Τυπικά, τυπικότατα! Δηλαδή εντάξει, το πρωί θα ασχοληθώ λίγο με το σπίτι και μαγειρική, όλα αυτά τα, τις οικιακές δουλειές, μαζί με το μωρό μου στη μέση, ε! μετά, είμαι από το απόγευμα μέχρι αργά το βράδυ, περίπου 9 ή 10 στη δουλειά, μετά ανεβαίνω επάνω, να βάλουμε τα παιδιά για ύπνο, και τελειώσε η μέρα μας.

- Ελεύθερο χρόνο έχετε λίγο;

M: Λίγο; Όχι ιδιαίτερα. Δεν έχω γιατί όταν θα έχω και λίγο ελεύθερο χρόνο πρέπει να προετοιμαστώ, να διαβάσω κι εγώ για τα μαθήματα. Πολύ σπάνια, για να πω ότι έχω για μένα μόνο ελεύθερο χρόνο.

- Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

M: Δεν θα το 'λεγα.

- Όχι.

M: Όχι ιδιαίτερα. Όχι.

- Ο σύζυγός σας;

M: Είναι περισσότερο αυστηρός από μένα μπορώ να πω.

- Και βάζετε τιμωρία στα παιδιά όταν κάνουν κάτι άσχημο;

M: Ε! βάζουμε αλλά δεν νομίζω ότι είναι και τόσο πετυχημένες, τις περισσότερες φορές, εντάξει, μπορεί να τους βάλω τιμωρίες να μην δει κάτι στην τηλεόραση ή να μην δει, στο

βίντεο που βλέπει, να μείνει στο δωμάτιό του για κάποιο χρονικό διάστημα. Η –ξέρω εγώ– να πω : «άμα το κάνεις αυτό, δεν θα σου αγοράσω αυτό που θέλεις». Αυτά. Όχι πολλά, αυτά.

- Συζητάτε με τα παιδιά σας;

M: Είναι δύσκολη ερώτηση αυτό το πράγμα. Συζητάμε πιστεύω. Ε! προσπαθώ έτσι κι εγώ να τα...-πώς να πω- όχι να τα ενημερώσω, αλλά συζητάμε πράγματα που συμβαίνουν γύρω μας και είτε από ερεθίσματα μέσα από την τηλεόραση είτε εδώ έξω από τη γειτονιά. Εντάξει, δεν μπορώ να πω όμως ότι συζητάμε ξέρεις: «έλα εδώ τώρα να συζητήσουμε γι' αυτό το θέμα» χωρίς να υπάρχει κάποιο κίνητρο, αλλά γενικά προσπαθούμε κι εγώ και ο άντρας μου να τους λέμε.

- Να τα κατευθύνετε.

M: Να τα κατευθύνουμε.

- Θα θέλατε να σπουδάσουν;

Μαρί- Κοίταξε, τώρα...θα θέλαμε να σπουδάσουν η αλήθεια είναι. Αλλά αυτά ...δεν μπορώ να το ξέρω. Τους το εύχομαι αλλά δεν ξέρω πώς θα εξελιχθούν.

- Έχετε σκεφτεί κάτι που θα σας άρεσε εσάς έτσι να σπουδάσουν;

M: Όχι. Δεν έχω σκεφτεί, απλά προσπαθώ να τα παρατηρώ και να δω τι είναι αυτό που τους αρέσει, δηλαδή αν έχουν κάποιο ενδιαφέρον, κάποια κλίση για να μπορέσω να τα σπρώξω προς τα εκεί. Αλλά για την ώρα δεν έχω δει έτσι κάτι ομολογώ.

- Πιστεύετε πάντως ότι αν σπουδάσουν, έχουν να κερδίσουν πράγματα από αυτό;

M: Πιστεύω ότι έχουν να κερδίσουν πράγματα και, εντάξει, δεν είναι μόνο ότι μπορεί να κάνουν μια δουλειά, δεν ξέρω, μια σταθερή δουλειά ή μια ωραία δουλειά που να βγάζουν κάποια χρήματα. Δεν είναι μόνο το οικονομικό μέρος της υπόθεσης μέσα από τις σπουδές. Πιστεύω γίνεσαι και καλύτερος άνθρωπος.

- Σίγουρα.

M: Και διευρύνονται κι οι ορίζοντές σου.

- Σίγουρα. Ωραία. Κυρία M, εγώ δεν έχω να σας ρωτήσω κάτι άλλο. Αυτά. Δεν ξέρω αν θέλετε να συμπληρώσετε κάτι πάνω σ' αυτά που είπαμε.

M: Όχι. Δεν νομίζω.

- Ωραία. Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.

M: Να 'στε καλά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 3

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΚΥΡΙΑ Ν.

- Κυρία Ν θέλω να μου πείτε πόσα παιδιά έχετε;

N: Έχω δυο.

- Τι ηλικία έχουν;

N: Η μεγάλη μου πάει ΣΤ΄ Δημοτικού, είναι 12 χρονών, και το μικρό πάει Νηπιαγωγείο, είναι 5,5 στα 6.

- Εσείς εργάζεστε;

N: Ναι, εργάζομαι. Εργάζομαι στα Goodies στον Πύργο 12 χρόνια.

- Ο σύζυγός σας;

N: Κι ο σύζυγός μου εργάζεται, είναι δημόσιος υπάλληλος, δουλεύει στην Ένωση στην Αμαλιάδα.

- Με τις δουλειές του σπιτιού ποιος ασχολείται κυρίως;

N: Εγώ. Εγώ, ο σύζυγος βοηθάει μερικές φορές όποτε έχει χρόνο. Τις περισσότερες φορές ασχολείται και με τα κτήματα που έχει στο Χάβαρι.

-Όποτε ο χρόνος του είναι περιορισμένος.

N: Ναι, ναι.

- Με τα παιδιά, με την φροντίδα τους, με την προετοιμασία τους ποιος ασχολείται περισσότερο;

N: Ασχολούμαι μόνο εγώ και η μαμά μου που πάει και τα παίρνει το μεσημέρι από το σχολείο.

- Ο σύζυγος;

N: Ο σύζυγός μου, όχι. Ασχολούμαι μόνο εγώ.

- Δεν έχει χρόνο; Γι' αυτό;

N: Δεν έχει χρόνο. Δουλεύει κάθε μέρα, καθημερινές μέρες από τις 7 το πρωί μέχρι τις 2:30 το μεσημέρι, στο γραφείο. Μετά, επειδή δεν υπάρχει άλλο παιδί στην οικογένεια από την πλευρά του άντρα μου, που να ασχοληθεί με τα κτήματα, πάει στα χτήματα στο Χάβαρι. Έτσι ο χρόνος που έχει με τα παιδιά είναι συνήθως Σαββατοκύριακο ή καμιά μέρα που βρέχει και δεν θα πάει στα κτήματα. Μόνο τότε (γελάει).

- Τα παιδιά βγαίνουν να παίξουν σε παιδική χαρά, με φίλους...

N: Ναι, ναι, ναι. Εδώ στην πολυκατοικία πάνε από σπίτι σε σπίτι, συνήθως ασχολούνται πιο πολύ με Computer, αλλά έχουμε κι έναν παιδότοπο εδώ δίπλα στη γειτονιά μας και πάνε και σε παιδότοπο. Κι επειδή το σχολείο μας είναι κοντά, πάνε και παίζουνε και στο προαύλιο του σχολείου. Βόλτες με τα ποδήλατα στο δρόμο, πάνε παίζουνε και πάνε μέχρι και την πλατεία. Βγαίνουν, πάνε.

- Τα συνοδεύετε όταν βγαίνουν έξω, για παιχνίδι, να βρουν φίλους...

N: Όχι. Τη μικρή συνήθως την επιβλέπει η μεγάλη. Κι έχουμε μπει τώρα σ' ένα πρόγραμμα, προσπαθούμε δηλαδή τώρα, προσπαθούμε. Ακόμα δεν είμαστε σε τελικό στάδιο, να δώσουμε στη μεγάλη να καταλάβει ότι και το μικρό πρέπει να το παίρνει μαζί της. Καταλαβαίνουμε ότι μερικές φορές αυτό την ενοχλεί, για τη μεγάλη είναι πρόβλημα και κοινώς το μικρό την έχουμε ονομάσει "η ουρά", επειδή όπου πηγαίνει η μεγάλη, θέλει να πηγαίνει και το μικρό.

- Και η μικρή, κατάλαβα.

N: Και η μικρή. Ε! και καμιά φορά την παίρνει μαζί της. Συνήθως τη μικρή αν είναι να πάει σε πλατεία ή σε παιδότοπο, τη συνοδεύω πάντα εγώ. Πάντα εγώ, ναι.

- Με το διάβασμα της κόρης σας της μεγάλης που πάει σχολείο, ποιος ασχολείται;

N: Εγώ. Λοιπόν, με τη T έχουμε ξεκινήσει μαζί το Δημοτικό τώρα, από την πρώτη Δημοτικού που ξεκίνησε, τη διαβάζω εγώ. Δεν ασχολείται κανένας άλλος με το διάβασμά της. Είχα μιλήσει και με τη δασκάλα του σχολείου και μου είχε πει ότι: «καλό είναι το παιδί να ξεκινήσει ένας να το διαβάζει, όχι πολλοί». Και το ξεκινήσαμε μαζί. Πάντα το ωράριό μου είναι 8:30 με 16:30. Πέντε η ώρα που θα έρθω, θα ξεκινήσουμε διάβασμα με τη T. Πριν - τώρα που είναι λίγο πιο μεγάλη- κάνει τουλάχιστον τα γραψίματα. Θα την κάνει την άσκηση της ιστορίας, θα την κάνει την άσκηση της φυσικής, θα την κάνει την άσκηση της γεωγραφίας, αλλά τα υπόλοιπα τα μαθήματα να μου πει προφορικά, να της υπαγορεύσω ορθογραφία ή γραμματική, της τα λέω εγώ. Μου τα λέει εμένα. Και με τη μικρή τώρα στο νηπιαγωγείο μας είπαν ότι πρέπει τα παιδιά να ξεκινήσουν να συλλαβίζουν, ούτως ώστε έχουμε μάθει τι είναι αλφαβήτα, τη γράφουμε και συλλαβίζουμε λέξεις. Να σας φέρω ένα παράδειγμα; «Βου και α (Βούλα προχθές γα) T και α (Τα). Όλα μαζί; Γάιδαρος» μου λέει (γελάνε). Είχε ξεκινήσει το γα, το αρχικό. Και ου και γά Γάιδαρος.

- Ο σύζυγός σας ασχολείται καθόλου ή επειδή πρέπει μόνο ο ένας να ξεκινήσει με το διάβασμα των παιδιών;

N: Συνήθως με το διάβασμα των παιδιών ασχολούμαι μόνο εγώ. Ο Β δεν προλαβαίνει (ο σύζυγός μου) δεν προλαβαίνει. Τις περισσότερες φορές, όσες φορές έχει επιχειρήσει να διαβάσει τη μεγάλη μου την κόρη, γίνεται το εξής: «Ρε μπαμπά, γράψ' τα εσύ, γράψ' τα μου

εσύ, βοήθησέ με εσύ», σε τέτοιο στάδιο. Γίνεται κανένα Σαββατοκύριακο. Έχει τύχει όμως καμιά φορά και η Τ έχει πει την ιστορία στον πατέρα της. Πιστεύω όμως εγώ ότι δεν την ξέρει τόσο καλά, αν δεν μου την πει και σε μένα. Δεν έχω εμπιστοσύνη. Δεν έχω εμπιστοσύνη. Είναι πολύ καλή μαθήτρια και φέτος ήταν και στη Σημαία. Τα είχαμε όλα Α. Και στο πρώτο τρίμηνο και στο δεύτερο. Πάμε πολύ καλά.

- Μακάρι να συνεχίσει έτσι. Μπράβο! Η κόρη σας η μεγάλη – τώρα για τη μικρή δεν ρωτάω, είναι ακόμα πολύ μικρή- πάει φροντιστήριο;

N: Λοιπόν, η κόρη μου η μεγάλη, είχαμε κάνει μάλλον ένα λάθος: τη στείλαμε τη Τ πολύ μικρή Αγγλικά. Όταν πήγαινε στη «Βασιλένια» στον παιδικό σταθμό. Ήταν δεν ήταν 6 χρονών. Κάναμε το λάθος πιστεύω και τη στείλαμε από τόσο πολύ μικρή Αγγλικά. Αποτέλεσμα- το παιδί πέρυσι τελικά να τα βαρεθεί. Και την ξεκίνησα ιδιαίτερο Αγγλικά. Από κάποιο στάδιο δηλαδή που το παιδί μου είδε ότι είχε μείνει πολύ πίσω. Και τώρα πάμε πάρα πολύ καλά. Του χρόνου θα δώσει και για πτυχίο, δεν ξέρω τώρα να σας πω ποιο, δεν ξέρω να το πω ποιο είναι, το Proficiency μου είπε;

- Το Lower ίσως;

N: Όχι, όχι. Μπορεί το Lower; Δεν ξέρω. Δεν είμαι σίγουρη. Και από πέρυσι, επειδή είναι πολύ δύσκολα τα βιβλία φέτος –και πέρυσι στο Δημοτικό- μας έπιασε από πέρυσι η αλλαγή των βιβλίων, αλλάζανε τα βιβλία, τη στέλνω ιδιαίτερο μαθηματικά. Έρχεται μάλλον δασκάλα στο σπίτι και της κάνει ιδιαίτερο μαθηματικά. Και πέρυσι και φέτος. Η ίδια δασκάλα. Τη βοηθάει στα μαθηματικά. Και καμιά φορά στη γλώσσα αν χρειαστεί, γιατί είχαμε την προηγούμενη ενότητα να κλίνουμε κάτι ρήματα αρχαία "ο απών", δηλαδή, πράγματα άγνωστα για τη Τ. Και τη βοήθησε λίγο και στη γλώσσα. Αυτό είναι το φροντιστήριο που πηγαίνει.

- Τον δάσκαλο στο σχολείο της κόρης σας τον επισκέπτεστε τακτικά;

N: Μπορώ να σας πω πάρα πολύ τακτικά. Γιατί η Τ είναι ένα παιδί ζωηρό. Με αποτέλεσμα, στις αρχές της χρονιάς, είχαμε κάποιο προβληματάκι. Είναι Τζουλεχτίρι Είναι κοινώς το τζουλεχτίρι της τάξης. Δεν συγκεντρώνεται εύκολα. Με αποτέλεσμα, την κυρία Β να κάνω να της λέω «Έλα Β Χάιδω», είναι μια πάρα πολύ καλή δασκάλα, και έχουμε καλή επικοινωνία μαζί. Και νομίζω μια φορά το μήνα μας συγκεντρώνει όλους τους γονείς –όσους μπορούν- και τα λέμε. Αλλά για τη Τ, τουλάχιστον 2 φορές θα πάω. Και κοιτάω όταν έχω ρεπό. Γιατί μας έχει πει να πηγαίνουμε κάθε Δευτέρα. Συγκεκριμένη ώρα, στο μεγάλο το διάλειμμα 9:45 π.μ. Αλλά εγώ της έχω εξηγήσει, δεν μπορώ κάθε Δευτέρα να έχω ρεπό. Πηγαίνω στα ρεπό μου. Τουλάχιστον 2 φορές το μήνα. Τώρα παράλογο; Εγώ πάω.

- Όχι, καθόλου παράλογο. Καλά κάνετε.

N: Πιστεύω ότι είναι καλό για το παιδί να φαίνεται ότι υπάρχει κι ένας γονιός στο σπίτι. Ο γονιός πρέπει να ενδιαφέρεται για το παιδί του και να πηγαίνει να τον ρωτάει τουλάχιστον πιστεύω στο σχολείο. Ο σύζυγός μου πάντα πηγαίνει στο σχολείο και παίρνει τους βαθμούς γιατί συνήθως τους βαθμούς τους παίρνουν Παρασκευή. Εγώ Παρασκευή, λόγω της δουλειάς μου, δεν μπορώ να πάρω ρεπό, και πάει ο σύζυγός μου.

- Όταν επισκέπτεστε το δάσκαλο ή τη δασκάλα τι σας ενδιαφέρει περισσότερο να μάθετε για την κόρη σας; Τι ρωτάτε;

N: Το πρώτο πράγμα που τη ρωτάω είναι αν ακούει μέσα στην τάξη. Αν είναι ήσυχη, αν είναι συνεργάσιμη με τα παιδιά. Αν πειράζει τα παιδιά, γιατί είχαμε κι ένα επεισόδιο –νομίζω ή στην Γ' Δημοτικού ή στην Δ'- όποια παιδιά μπορούσε "να τα κάνει καλά", τους έριχνε και καμία. Ήτανε δηλαδή λίγο επιθετικό. Ήτανε λίγο επιθετικό. Βέβαια τώρα ξέρεις, έχει μεγαλώσει, πάει και 12 πάει στα 13 τώρα, είναι γεννημένη το 1996. Ε! τώρα πλέον αυτό το έχει αποβάλλει. Πάντα ρωτάω αυτό το πρώτο: είναι καλό παιδί; Ακούει; Μιλάει στον πληθυντικό; Γιατί μες στην τάξη είναι πολλά παιδιά, είναι και η εφηβεία τώρα πιστεύω, και είναι πολλά παιδιά που μιλάνε στην δασκάλα στον ενικό. Όσο κι αν αυτό ακούγεται παράξενο. Ή και στη γυμνάστρια, επειδή είναι γυμνάστρια μιλάνε στον ενικό. Το πρώτο πράγμα που με ενδιαφέρει είναι αυτό. Και μετά τη ρωτάω αν έρχεται γραμμένη, αν ξέρει το μάθημα αλλά πάω και μου λέει : «Ναι, είναι ήσυχη τώρα, εντάξει, εντάξει». Το πρώτο που ρώτησα- «είναι ήσυχη στην τάξη; Ακούει; Πειράζει;» και γι' αυτό την έχει μόνη της και κάθεται στο θρανίο. Ναι. Στην αρχή είχαμε τις ομάδες. Ξεκινάει τα παιδιά με ομάδες, μετά τα έκανε δυο-δυο, τώρα που τα παιδιά είναι λίγοτα βάζει ένα-ένα. Τα βάζει μόνα τους.

- Με τι ασχολείται η κόρη σας κυρίως η μεγάλη, που έχει έτσι και τα μαθήματα, στον ελεύθερο χρόνο της;

N: Λοιπόν. Στον ελεύθερο χρόνο της T, συνήθως με τι ασχολείται: ασχολείται με το Computer. Ασχολείται με τον υπολογιστή της, τον αγαπάει πάρα πολύ και τα Χριστούγεννα μας ζήτησε να της κάνουμε και δώρο και το Playstation νούμερο 2. Και το πήραμε και το Playstation νούμερο 2. Ασχολείται με αυτά. Όχι, μπορώ να πω τις περισσότερες ώρες, γιατί επειδή ο άντρας μου είναι από χωριό, την πάει και τα απογεύματα ή Σάββατο ή Κυριακή και πάνε και στο Χάβαρι. Πάνε και στο Χάβαρι. Το Χάβαρι είναι ένα χωριό πολύ ωραίο, 4 χιλιόμετρα έξω από την Αμαλιάδα, και παίζει με τους φίλους της. (γελάνε). Η μικρή μου η κόρη με τι ασχολείται; Με ό,τι μπορείτε να φανταστείτε! Είναι το Τζουλεχτίρι της οικογενείας μας. Ασχολείται με το να πλύνει πιάτα, να σκουπίσει, να σφουγγαρίσει, να σιδερώσει. Και πολύ με τις κούκλες της. Και βάφεται! Ασχολείται πολύ με τα καλλυντικά της μαμάς! (γελάει). Είναι ακριβώς το αντίθετο με τη μεγάλη. Τελείως διαφορετικοί χαρακτήρες.

Τελείως μα τελείως! Ασχολείται με αυτά. Και πιο πολύ με τις κούκλες της. Κι όταν η μαμά δεν έχει δουλειές, συλλαβίζουμε και μαθαίνουμε λεξούλες που μας έχουνε πει στο νηπιαγωγείο. Να. Αυτά.

- Τηλεόραση παρακολουθούν;

N: Ναι! Ανελλιπώς! Λοιπόν το χειμώνα, επειδή υπάρχει διάβασμα στη μέση με τη μεγάλη, αν δεν έχει τελειώσει τα μαθήματά της, δεν υπάρχει περίπτωση να παίξει το Playstation ή να δει τηλεόραση. Είναι δηλαδή την εβδομάδα, από Δευτέρα μιλάω πάντα μέχρι Παρασκευή, που μπορεί να έχει δει και 2 ώρες τηλεόραση την εβδομάδα. Ή και μια, ή και καμία όμως! Γιατί όταν τελειώνουμε 9 η ώρα διάβασμα 9:30, γιατί το ξεκινάμε μετά τις 5:30, δεν θα προλάβουμε. Και έχουμε πει νόμο στο σπίτι: το χειμώνα που πάμε σχολείο και διαβάζουμε, 9:30 η ώρα κοιμόμαστε. Το πολύ 10 η ώρα. Πιο πολύ μπορώ να πω ότι η μικρή βλέπει πιο πολύ τηλεόραση γιατί την απασχολώ από εδώ εγώ στο καθιστικό με την τηλεόραση, για να διαβάσει η μεγάλη από εκεί. Αλλά Σαββατοκύριακο με τα παιδικά τα προγράμματα βλέπουνε τηλεόραση. Ναι, βλέπουν τηλεόραση αλλά στη βδομάδα με το διάβασμα, αν θα δει 1-2 ώρες τηλεόραση, είναι ζήτημα. Ή και καθόλου, μπορεί και λιγότερο. Δεν βλέπουνε αν υπάρχει διάβασμα. Το καλοκαίρι ή τώρα στις 15 ημέρες, θα δούνε. Βλέπουνε. Πιο πολύ παιδικά, DVD

- Αυτά κυρίως.

N: Αυτά κυρίως. Ναι, διαφημίσεις. Τώρα είχαμε την προηγούμενη εβδομάδα και κοιτάγαμε όλες τις διαφημίσεις με τις λαμπάδες, για να πούμε στη νονά για τη λαμπάδα. Ναι, έχουμε τη λαμπάδα.

- Εσείς βλέπετε μαζί τους τηλεόραση;

N: Ναι. Βλέπουμε τηλεόραση, βλέπουμε τη Μαρία την άσχημη, βλέπουμε τους Γείτονες. Ωχ! οι Γείτονες. Βλέπουμε το Φάρο και βλέπαμε τέτοια. Βλέπουμε το So you think you can dance? –δεν ξέρω να το πω- αυτό με τον χορό, βλέπουμε τέτοια. Βλέπουμε και Μίκυ Μάους. Το αγαπημένο μου πρόγραμμα Μίκυ Μάους (γελάει). Μ' έχουνε κολλήσει τα παιδιά. Το βλέπουμε μαζί. Ε! καμιά φορά ειδήσεις. Σπάνια όμως ειδήσεις γιατί βλέπουμε άλλα προγράμματα. Και τι άλλο βλέπουμε; Κάτι άλλο...Α! και κάθε Δευτέρα βράδυ Φίλα το βάτραχό σου. Αυτά βλέπουμε (γελάει). Το βλέπει όλη η οικογένεια αυτό το έργο.

- Και ο σύζυγός σας μαζί;

N: Ναι, ναι, ναι. Λοιπόν ο σύζυγός μου: πρώτα θα τελειώσει από το κτήμα, θα πάει μετά στο σπίτι, θα κάνει ένα μπάνιο στη μάνα του γιατί ζει η πεθερά μου εκεί, ο πεθερός μου, και θα έρθει στο σπίτι. Ο σύζυγός μου δηλαδή 8:30 –9 η ώρα θα είναι εδώ. Όταν έχει Φίλα το βάτραχό σου το αγαπημένο του πρόγραμμα, 9:45 είναι εδώ. Ξεκινάμε, βάζουμε ποτό,

ανάβουμε το τζάκι και καθόμαστε και βλέπουμε τηλεόραση. Ναι, ναι, ναι, τα παρακολουθούμε.

- Θα μπορούσατε να μου περιγράψετε ένα απόγευμα των παιδιών απ' τη στιγμή που θα επιστρέψουν απ' το σχολείο και μετά;

N: Όταν υπάρχει σχολείο; Καθημερινή ημέρα ή όταν δεν έχουνε σχολείο;

- Πείτε μου όταν έχουνε σχολείο.

N: Λοιπόν όταν έχουνε σχολείο: η T σχολάει 13:30 η ώρα, θα έρθει εδώ στο σπίτι επειδή είναι κοντά το σχολείο της στο σπίτι, θα έρθει στο σπίτι, πάει η ώρα 2, 2 με 3 έχει Αγγλικά ιδιαίτερο. Στο ιδιαίτερο (είναι εδώ λίγο πιο κάτω στον Άγιο Τρύφωνα) το κάνει μόνη της, πάει μόνη της. Όπως επιστρέφει 3 η ώρα, 3:30-4:30 έχει μαθηματικά, ιδιαίτερο. Εκείνη την ώρα θα κάνει το μάθημά της. Εγώ 5 η ώρα είμαι εδώ. Θα έρθω 5 η ώρα, όταν τελειώσει η δασκάλα της μάθημα θα την πάω σπίτι και μετά ξεκινάμε διάβασμα με τη T μέχρι ό,τι ώρα μας πάρει. Στο διάστημα αυτό η μικρή μου η κόρη σχολάει 3:30 με 3:45, 3:30 με 3:45. Εκεί θα πάει πάλι ο πατέρας μου να την πάρει με το αυτοκίνητο, να την πάει στο σπίτι, αν θέλει να φάει θα φάει, και μένει μετά με τη γιαγιά και με τον παππού. Όταν τελειώσουμε το διάβασμα με τη T, 7:30-8-8:30, θα πάω να πάρω τη Βούλα. Αν όμως η μάνα μου έχει καμιά δουλειά, να πάει στο κτήμα ή οτιδήποτε, με παίρνει τηλέφωνο και πάω και την παίρνω, τον ύπνο νωρίς, και τη φέρνω εδώ στο σπίτι, κάνουμε όμως το Σταυρό μας η γιαγιά η Β να μην έχει δουλειές, για να διαβάσει η μεγάλη, αυτό κάνουμε το Σταυρό μας (γελάνε). Όταν όμως βρέχει, όλη αυτήν τη διαδικασία την κάνει ο σύζυγός μου. Την κάνει ο Β. Πάει ο πατέρας τους. Θα πάει να πάρει τη T, θα πάει τη Β, και θα 'ρθούνε εδώ στο σπίτι. Θα φάνε και θα βάλει τη Βούλα για ύπνο, όταν δεν έχει δουλειά στο κτήμα. Γιατί έχει σταφίδες και είναι η εποχή, η σταφίδα ξέρεις που θέλει συνέχεια. Ναι, θέλει συνέχεια. Γιατί αν δεν ήτανε και τα κτήματα, δεν βγαίναμε, με δυο μισθούς. Δεν υπήρχε περίπτωση. Ευτυχώς που έχουμε κι αυτό.

- Εσείς πώς περνάτε τη μέρα σας;

N: Εγώ; (γελάει). Λοιπόν, πέρα από το ωράριό μου, ξυπνάω κάθε πρωί 6:45, 6:40. Ξυπνάω αυτήν την ώρα. Φτιάχνω πρωινό στα παιδιά, τα παιδιά μάλλον θα πιούνε γάλα. Ξυπνάω 6:45, 7 η ώρα φεύγει ο σύζυγός μου από εδώ, έχω φτιάξει τσάι να πει, να πάει στο γραφείο του. Ξεκινάω μετά με τα παιδιά (κοιμούνται από εκεί στο δίπλα το δωμάτιο). Τα ξυπνάω συγχρόνως και τα δυο. Θα σηκωθούν, θα πάνε τουαλέτα, θα πιούνε το γάλα τους. Η μεγάλη πάει μόνη της στο σχολείο. Τη μικρή την πάω εγώ. 8 η ώρα πρέπει να είναι στον παιδικό, γιατί μισή ώρα το κάνω να πάω στον Πύργο στη δουλειά μου. 8:30 η ώρα. 8:30 πιάνω δουλειά. Θα πάω για δουλειά, θα σχολάσω 4:30. Από τις 4:30 όταν σχολάσω, 5 η ώρα φτάνω Αμαλιάδα. Ξεκινάω μετά με τα παιδιά. Κάποιο ελεύθερο χρόνο δεν έχω. Δεν πάω κάπου όταν

δουλεύω. Δεν πάω κάπου γιατί υπάρχει το διάβασμα με τα παιδιά. Δηλαδή θα προτιμήσω να διαβάσει η μεγάλη μου η κόρη, να είναι ευχαριστημένη, να νιώθω κι εγώ ευχαρίστηση. Αν μου μείνει κανένα μισάωρο κενό θα πάω εδώ δίπλα στη Β στη γειτόνισσά μου να πω έτσι έναν καφέ. Σπάνια όμως, σπάνια. Κι αν θα μου χτυπήσει κάποιος την πόρτα, κάποιος: μια γειτόνισσα εδώ απ' την πολυκατοικία ρε παιδί μου, για καφέ, αν δεν έχει τελειώσει το διάβασμα η Τ, εγώ δεν μπορώ να...να έρθει κάποιος τώρα μέσα στο σπίτι, εγώ να πίνω καφέ, ένα σπίτι άνω-κάτω γιατί φεύγουμε όλοι το πρωί πανικόβλητοι. Δεν μπορώ. Ευχαριστιέμαι πολύ όταν έχω ρεπό. Όταν έχω ρεπό είναι η καλύτερή μου. Πάω για καφέ, θα μαγειρέψω με την ησυχία μου, θα με βρουν τα παιδιά στο σπίτι το μεσημέρι. Βασικό, βασικό. Συνήθως ελεύθερο χρόνο δεν έχω καθόλου. Δεν έχω. Δεν έχω. Και με βοηθάει και η μικρή μου η κόρη στις δουλειές.

- Πολύ ωραία. Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

Ν: Ε! Καμιά φορά (γελάει) είμαι αυστηρή. Καμιά φορά. Λοιπόν, είμαι αυστηρή όταν τα παιδιά τους λέω κάτι και δεν με ακούνε. Δεν είμαι αυστηρή στο να μου ανακατέψουνε το σπίτι. Δεν με νοιάζει. Και να φάνε πατατάκια και να τα πετάξουνε κάτω. Ή να καθίσουν οκλαδόν με τις κάλτσες πάνω στον καναπέ. Δεν έχω πρόβλημα εκεί. Είμαι αυστηρή όταν δεν με ακούνε. Δηλαδή, όταν πω κάτι, κι αμέσως η πρώτη τους αντίδραση είναι (αυτό που λέμε εμείς μες στην οικογένεια) «Μίλησε ο Μεταξάς!», «όχι». «Τ, κάνε αυτό», «όχι». Κοινώς επικρατεί ο "Μεταξάς", το «Όχι»! Αυτό μ' εκνευρίζει. Πιστεύω ότι καμιά φορά (κάνει χειρονομία ότι θα φάνε ξύλο) θα φάνε και καμιά με το χέρι ή καμιά τσιμπιά ή κανένα τράβηγμα μαλλιών! Ή καμιά φορά με τη μυγοσκοτώστρα! (γελάνε).

- Δηλαδή, αυτό το είδος τιμωρίας ακολουθείτε; (γελάνε)

Ν: Λοιπόν αυτό το είδος τιμωρίας: το είδος αυτό τιμωρίας το ακολουθώ στη μικρή. Στη μεγάλη, δεν την αφήνω να πάει στη φίλη της ή εκείνη την ώρα που θα έχει κάνει κάτι, θα μου πει μετά από κανένα μισάωρο: «Να πάω στην Α;» «Ξέχασέ το!. Μένεις μέσα στο δωμάτιό σου και κάνεις ό,τι καταλαβαίνεις. Απ' την πόρτα δεν βγαίνεις!!!». Ή δεν θα την αφήσω να πάει με το ποδήλατο μέχρι το φούρνο, μέχρι την πλατεία. Δηλαδή, κάτι που το θέλει της το κόβω επιτόπου. Γιατί όπως κι εγώ θέλω να κάνει κάτι η Τ, έτσι μετά πρέπει να καταλάβει κι αυτή. Και της το κόβω έτσι. Την τιμωρώ, τώρα να μείνει μέσα, να μείνει μες στο σπίτι να γυρίζει δεν με νοιάζει αλλά της κόβω εκεί που θέλει να πάει. Ή μπορεί να της έχω υποσχεθεί ότι το Σάββατο θα πάω να της πάρω κάτι απ' το βιβλιοπωλείο κάτι ρε παιδί μου, συνήθως γράφει με μηχανικό μολύβι, να της πάρω κάτι ή να πάμε μέχρι το βιβλιοπωλείο, να πάμε μέχρι του Βερόπουλου. Δηλαδή κάτι που το κάνουμε. Κάθε Σάββατο απόγευμα πάμε όλοι μαζί για ψώνια. Πάω εγώ με την μικρή, κι αυτήν την αφήνω μέσα. Ή πολλές φορές, όταν

μήλο της Έριδος είναι και το μικρό, μένουνε και οι δυο μέσα στο σπίτι και πάω εγώ. Και το ευχαριστιέμαι. Δηλαδή να πάω κάπου μόνη μου ρε παιδί μου χωρίς τα παιδιά, γιατί είμαι πολλές ώρες με τα παιδιά. Και θέλω να πηγαίνω κι εγώ για ψώνια. Το είδος της τιμωρίας μου είναι αυτή, ναι. Δηλαδή πιο πολύ...δεν πρόκειται να τα χτυπήσω με ζωστήρα, με τι άλλο να σου πω...Α! με καμιά ψιλή βεργούλα που 'χουμε εδώ στο βάζο (γελάει) καμιά φορίτσα! Ναι, ναι! (γελάει) τέτοιες τιμωρίες.

- Ποιος είναι ο πιο αυστηρός εσείς ή ο σύζυγός σας;

N: Εγώ! Λοιπόν, θα σας πω κάτι το οποίο είναι πολύ...μπορεί να μην...το πιστεύουν μόνον όσοι το έχουν δει εδώ στην πολυκατοικία. Λοιπόν, ο Β δεν θέλει να χτυπάω τα παιδιά. Ούτε χαστούκι, ούτε να τραβάω τα μαλλιά τους ούτε τίποτα, τίποτα, τίποτα, τίποτα. Αν είναι τυχερό καμιά φορά και το κάνω αυτό, ξεκινάει: «Και είσαι τρελή, και δεν προλαβαίνεις τις δουλειές, και τα βάζεις με τα παιδιά», ίσως γιατί είναι πολύ λίγος ο χρόνος που τα βλέπει. Και του 'χω πει: «Ρε Χριστιανέ μου, θα συνεννογιόμαστε: όχι ο ένας να τα μαλώνει κι ο άλλος να τα μαζεύει» (γελάει)

- Ναι, να τους λέτε διαφορετικά πράγματα.

N: Ναι, ενώ τους έχω τονίσει διαφορετικά πράγματα. Ε! μετά το περνάμε στο καλαμπόρι, μετά αρχίζει το γέλιο, και το κάνουμε μετά τραγωδία!!! Ναι. Όχι, ο Β δεν έχει βαρέσει ποτέ τα παιδιά. Όχι. Με το που θα έρθει ξεκινάει. Αρχίζει, τρέχει μες στο σπίτι θα πει, πάντα κάτι θα μας φέρει. Θεσ μια καραμέλα, θεσ γλυκά, θεσ τον παίρνουμε τηλέφωνο να μας φέρει πίτες. Θα πάρει κάτι, θα μας φέρει. Γιατί του λείπουνε τα παιδιά. Δεν τα βλέπει, δεν τα βλέπει. Δεν τα βλέπει τα παιδιά, του λείπουνε. Να κι ένας λόγος δηλαδή φέτος είναι η τελευταία χρονιά που θα πάω για δουλειά. Σταματάω 15 Ιουνίου. Τέλος. Γιατί υπάρχει πρόβλημα με την Τ. «Ρε μαμά» μου λέει, «όλο δουλεύεις. Δεν σε βλέπουμε καθόλου». Πάνε τώρα στη μάνα μου, η μεγάλη μου η κόρη. Η μάνα μου έχει μια τηλεόραση που δεν παίρνει υποδοχή για Playstation. Η μάνα μου δεν έχει υπολογιστή (γελάει) κι εκεί αυτό αρχίζει και βαριέται, ενώ εδώ είναι διαφορετικά. Μα θα 'ρθει, μα μη μου πει μεγάλη οικειότητα, μα η μαμά μου θα της πει: «κάνε ησυχία το μεσημέρι να κοιμηθώ». Εγώ εδώ χύμα. «Θες να κοιμηθείς Τ; Κοιμήσου. Θεσ να παίξεις στον υπολογιστή σου; Παίξε». Εντάξει. Ίσως παντρεύτηκα μικρή, δεν έχω τα μυαλά ρε παιδί μου που μπορεί να 'χει κάποια να πει: «Ού! Τώρα θα γίνει αυτό! Ού! Τώρα θα γίνει εκείνο». Δεν με πειράζει. Όπως εγώ δεν τα προλαβαίνω κάποια πράγματα έτσι δεν τα προλαβαίνουν και τα παιδιά. Απλό. Και για καφέ με τα παιδιά θα πάμε και στην πλατεία. Τώρα έχουμε ένα πρόβλημα στο σπίτι με το τσιγάρο. Δεν με αφήνουν να καπνίζω μες στο σπίτι. Βγαίνω έξω.(γελάει) (Παρεμβαίνει η μικρή και λέει: «ούτε έξω!»)

N: (γελώντας) Α! Ούτε έξω!

- Συζητάτε μαζί τους;

N: Ναι! Ναι. Τα πάντα! Μπορώ να πω τα πάντα. Θα 'ρθει η T απ' το σχολείο, θα ξεκινήσουμε. Καθόμαστε πάντα. Ποτέ στο όρθιο. Κάθισε κάτω. Την βάζω κάτω στην καρέκλα και ξεκινάμε: «Πώς τα πέρασες μες στο σχολείο; Τι είπες στο σχολείο; Τι έκανες; Τι είπες με τη δασκάλα σου; Σε σήκωσε η δασκάλα σου είπες;» ποτέ δεν μου λέει ψέματα. Αυτό τώρα το 'χουμε από μικρό έτσι. Μου λέει: «Ναι, ξέρω. Όχι, δεν ξέρω». Δεν είναι να μου πει: «Ναι, ξέρω», χωρίς να ήξερε μάθημα. Θα μου πει. Ή θα μου πει: «Με πείραξε ένα παιδί» ή θα μου πει οτιδήποτε. Μου λέει τα πάντα. «Μου κόλλαγε αυτό, το 'σπρωξα, το πείραξα».

- Σωστό.

N: Ναι, ναι, σωστό. Και με τη B και με τη T σωστό. Τα πάντα. Καμιά φορά που πάμε να ψωνίσουμε ρούχα από τα Benetton (και συγκεκριμένα πήγαμε προχθές) οι κοπέλες πλέον – γιατί είναι λίγο ιδιόρρυθμα στα ρούχα- μου λέει: «χαρά στην υπομονή σου». Η T κάθεται μόνη της να διαλέξει τα ρούχα κι έχει ένα σκαλάκι και κάθομαι κάτω. Απλώς, επειδή δεν μπορώ το παιδί να το αφήσω μόνο του να πάει να ψωνίσει, απλώς την επιτηρώ. Ό,τι θέλει θα πάρει. Βγαίνει έξω: «Μου πάει; Μου πάει;», της λέω κατά τη γνώμη μου (είναι κι άλλη μόδα τώρα, είναι κι αυτό το Hip-Hop, είναι και το Emo εκεί) ε! διαφορετικά. Ναι, αλλά με τη T συζητάω πιο πολύ. Ε! με τη B δεν βγάζεις κι εύκολα άκρη. Λέμε κάτι. Η B μου λέει στο σχολείο όλα τα ποιήματα που λένε, είπαμε για τα Πάθη Του Χριστού, είπαμε για το ψωμί με το λάδι που δώσανε στον Μυστικό Δείπνο, είπαμε για τον Ιούδα

- Πολύ ωραία.

N: Ναι! Είπαμε ότι τον Χριστό τον κάρφωσε, τον μαρτύρησε ο Ιούδας για τα λεφτά. Τα είπαν οι δασκάλες τους, έχει δυο πολύ καλές δασκάλες από την Πάτρα.

- Μπράβο.

N: Είναι Πατρινές. (γελάνε) και είναι αηδόνια και οι δυο. Ναι! Μαθαίνουμε πράγματα! Μαθαίνουμε και την προσευχή, μας φτιάξανε και λαμπάδα. Κοίτα στο τζάκι: η κάρτα με τα δυο τα παπάκια! Κοίτα! Όλα αυτά τα μάθανε στον παιδικό.

- Πολύ ωραία.

N: Ναι, πολύ ωραία. Η B ναι. Ε! με τη B συζητάμε αυτά. Πιο πολύ για το σχολείο. Ναι. Έχει μια φίλη της: «Έχω φίλες», μου λέει: «Δεν πειράζει που είναι απ' την Αλβανία. Είναι όμως» μου λέει «φίλη μου». Μπράβο! Κι αυτό είναι το σωστό. Κι εκείνο παιδί είναι. (κοροϊδεύει τη B η οποία βήχει). Βήχει τώρα! Είναι φίλη της απ' την Αλβανία. Είναι όμως κι αυτό παιδάκι του Θεού. Δεν είναι; Μια φίλη της από την...η δασκάλα της από την Πάτρα στέλνει λεφτά σ' ένα παιδάκι, ρε T πού; Πού μου είπες; Στο; Στη Σουά. Είναι από τις κάτω χώρες με το

Τσουνάμι, που το 'χει αναλάβει και τους λέει, απ' την Ινδία. Και τους λένε ότι κι αυτά έχουνε...να ξέρει τι είναι η UNICEF.

- Μπράβο!

N: Αυτά Μ, η Β μου τα λέει που τη ρωτάω όταν έρχεται στο σπίτι. Τι είναι η UNICEF. Μας δώσανε χαρτάκι να μαζέψουμε κάποια χρήματα για τα εμβόλια. (Τώρα μιλάει η Β)

B: Μαζέψανε οι κυρίες μας και η κ. Α θα το πάει.

Νίκη: Να! Ορίστε! Αυτά, αυτά με τη Β κουβεντιάζουμε. Αυτά δηλαδή πιο πολύ για το σχολείο. Ε! πώς τα πέρασε στη γιαγιά της, τι έφαγε, άμα τρώει και κανένα παγωτό. Ναι! Μμμ!! (κάνει πως μαλώνει τη Β). Τώρα ξεκινάμε. Τρώμε παγωτά.(γελάνε).

- Ο σύζυγός σας; Συζητάει με τα παιδιά;

N: Ναι! Ναι, κι ο Βαγγέλης μιλάει με τα παιδιά, με τη Τ. Πιο πολύ ο Β με τη Τ μιλάνε για το Computer. Για το Ίντερνετ, για τον υπολογιστή, επειδή ο σύζυγός μου έχει στο γραφείο του τέτοιο πράγμα. Ό,τι κόλλημα βρίσκεται με τη Τ, συζητάει πιο πολύ δηλαδή μ' αυτά, με τα ηλεκτρονικά. Θα της χαλάσει ο υπολογιστής; Τον μαστορεύουνε μαζί από κει. Σκληρό δίσκο, με το πρόγραμμα, με...πιο πολύ δηλαδή μ' αυτά. Ασχολείται μ' αυτά. Ε! στη Τ έχουμε μεγάλη εμπιστοσύνη στο γούστο της. Τώρα θα αγοράσουμε ένα τροχόσπιτο γιατί κάνουμε κάμπινγκ κάθε καλοκαίρι στο Παλούκι, στο «Paradise» κάτω στο Παλούκι. Λοιπόν: θέλουμε κι εγώ και ο Β να δει το τροχόσπιτο που θα αγοράσουμε η Τ. Θέλουμε δηλαδή αυτό που θα πάρουμε, να αρέσει πρώτα στη Τ και στη Β κι ό,τι μας πούνε τα παιδιά, αυτό θα πάρουμε. Ε! πήγαμε προχθές στην Αθήνα, κατεβάσαμε κάτι εικόνες στο Ίντερνετ, τώρα θα πάμε τη Μεγάλη Τρίτη, Μεγάλη Τετάρτη, θα πάμε στην Πάτρα. Θα δούμε κοντά να το διαλέξουμε. Κι αυτό που θα αρέσει στα παιδιά, θα αρέσει και σε μας. Ναι! Εμπιστευόμαστε πολύ το γούστο του, κι αυτό ήταν ιδέα του Β, του συζύγου μου, μου λέει: «Καλύτερα να διαλέξουν τα παιδιά. Εμείς, όποιο και να πάρουμε θα βολευτούμε». Έχει διώροφο κρεβάτι. Τι μονό, τι μεγάλο, τι μικρό, και είχα βρει μια μπαχατέλα και δεν μας άρεσε καθόλου (γελάει). Δεν άρεσε στη Τ και είχαμε πρόβλημα. Έβλεπε τα άλλα τροχόσπιτα στο κάμπινγκ που ήταν πολύ ωραία, τα Αντρια, τα Hobby, που ήτανε μάρκες που ερχόντουσαν από τη Γερμανία, ξένες Σουηδοί, κι εμείς είχαμε ...και χάσαμε το τροχόσπιτο. Εντάξει, οι άλλοι ήτανε Γερμανοίκαι καταλήξαμε σ' αυτό. Να διαλέξουνε τα παιδιά το τροχόσπιτο και ό,τι μας πουν τα παιδιά, αυτό θα πάρουμε κι εμείς. Άλλος θέλει με διώροφο, άλλος με μονό, άλλος θέλει τρία μέτρα, άλλος τέσσερα. Ο Β λέει «σταμάτα» να τα πάμε από κοντά, να τα κοιτάμε, έχουμε κατεβάσει φωτογραφίες στο Ίντερνετ -άμα θα 'ρθεις από κει θα σου δείξουμε. Είναι πολύ ωραίες- τελικά θα καταλήξουνε τα παιδιά.

- Πολύ ωραία. Δηλαδή θέλετε να κάνετε πράγματα όλοι μαζί...

N: Ναι, ναι, ναι. Δηλαδή, δεν θα πάρουμε μια απόφαση ρε παιδί μου, αν δεν ρωτήσουμε τα παιδιά. Φέτος πάλι πήραμε εισιτήρια από τον Κοινωνικό Τουρισμό επειδή έχω Ι.Κ.Α. Είναι κάποιες 7 μέρες, είχα πάρει πάλι πρόπερσι. Λοιπόν ξεκινάμε: πού πρόκειται να πάμε; Πάω, λέει, Σαντορίνη. Το μικρό είναι αντίπαλος. Ό,τι λέει η μεγάλη, λέει και το μικρό. Το μικρό δεν ξέρει. Δεν καταλαβαίνει. Θα πάμε στο Παλούκι. «Λέει στο Παλούκι θα πάμε αλλά πάμε και κάπου αλλού». Πάμε λέμε Ζάκυνθο. Ζάκυνθο έχουμε πάει. Δηλαδή ρωτάμε τα παιδιά. Η Τ κάθεται στο χάρτη, κοιτάει ποιο νησί είναι κοντά, να δει και σε ποιο άλλο μπορεί να πάει, για να πάμε σε πολλά μαζί. Όπου μας πούνε κάποια στιγμή ρε παιδί μου, θα κοιτάξουμε κι εμείς και τον κατάλογο και θα πάμε. Αν δεν αποφασίσω εγώ με τον Β για διακοπές, θα ρωτήσουμε τα παιδιά. Αν ήταν να πάω εγώ κάπου με τον Β θα τους έλεγα- «ρε παιδιά, θα πάτε στη γιαγιά», όπως κι έχει τύχει τότε που είχαμε πάει στη Ρόδο, ένα ταξίδι μακρινό. Είχα κουραστεί κι εγώ απ' τη δουλειά κι ο Β. Συνεννοηθήκαμε. Μικρά τα παιδιά. Β, θα αφήσουμε τα παιδιά στη μάνα μου να πάμε να κάνουμε κι εμείς 5 μέρες 6, ανθρώπινο. Τώρα όμως που είναι μεγάλη η Τ, δύσκολα τα πράγματα. Πρώτα σαν ήταν μικρά, κάτι καταφέρναμε. Τώρα είναι δύσκολο. (γελάει)

- Θέλετε να σπουδάσουν;

N: Ναι. Πολύ. Εγώ θέλω να σπουδάσει και η Τ και η Β. Η Τ θέλει δασκάλα να γίνει ή ηθοποιός. Ναι. Το επάγγελμα του μέλλοντος. Ξέρεις, όταν το ακούω εγώ με βαράει εγκεφαλικό! (γελάει). Ε! λοιπόν. Εγώ θα ήθελα η Τ να ασχοληθεί ίσως αν το πεις –αυτό το όνειρο είναι το δικό μου, είχα πάει να δώσω πολλές φορές, δεν είχα περάσει- να ασχοληθεί κάτι με Στρατιωτικές Σχολές. Ή Αστυνομία ή Στρατό ή Πεζικό, δεν έχω πρόβλημα, ή Πυροσβεστική ή Λιμενικό. Κάτι που θα θέλει η Τ. Και το έχουμε αφήσει στην κρίση της. Ηθοποιός; Ηθοποιός. Αν θέλει ηθοποιός τι να το κάνω; Η Β όμως θέλει να γίνει ή γιατρός ή δασκάλα. Κι εγώ με τον μπαμπά έχουμε ένα χαμόγελο... (εκείνη τη στιγμή προσθέτει η Β)

B: Ή νηπιαγωγός.

N: Α! Ή νηπιαγωγός, συμπληρώνει! (γελάει). Νηπιαγωγός. Θέλει να γίνει νηπιαγωγός. Αυτό θα το δούμε.

- Μακάρι!

N: Μακάρι! Ναι. Θέλουν να σπουδάσουν και τα δυο. Εντάξει. Η Τ είναι καλή μαθήτριά, όλοι είναι συνεργάσιμοι, θυμάται πάρα πολύ, έχει πολύ θυμητικό. Θυμάται. Το πρώτο κεφάλαιο της ιστορίας αν την ρωτήσεις θυμάται. Είναι πολύ καλή μαθήτριά. Μακάρι να σπουδάσει κάτι που να της αρέσει.

- Αυτό έχει σημασία.

N: Γιατί αν δεν την πιάσω εγώ, μετά θα γυρίσει και θα μου πει: «Ξέρεις κάτι; Εσύ μου το είπες, εγώ έγινα αυτό που ήθελες εσύ». Γι' αυτό ας σπουδάσει αυτό που θέλει και να κάνει ό,τι καταλαβαίνει. Τώρα θέλει ηθοποιός. Έχει "κάτσει" ηθοποιός. Ηθοποιός; Ηθοποιός. Ηθοποιός σημαίνει φως! Ό,τι της αρέσει. Πιστεύω θα ωριμάσει κι εντάξει... Ίσως αλλάξει. Μακάρι ν' αλλάξει! (γελάει).

- Πιστεύετε πως αν σπουδάσουν, έχουν να κερδίσουν πράγματα;

N: Ναι! Πολλά! Ναι. Έχουν να κερδίσουν πιστεύω πάρα πολλά πράγματα όποιο επάγγελμα και ν' ακολουθήσουν. Θεσ ελεύθερος επαγγελματίας, θεσ κάτι, ή να σπουδάσεις κάτι, θα κερδίσουν πολλά πράγματα από τη ζωή. Ποιο επάγγελμα είναι εκείνο ή ένας σπουδαγμένος άνθρωπος και δεν έχει μυαλό; Δεν μαθαίνει κάτι απ' την κοινωνία, δεν απορροφάει. Έχουνε μάθει στο σχολείο ότι ο άνθρωπος είναι σαν το σφουγγάρι, ότι όσο απορροφάς τόσο πιο πολύ μαθαίνεις. Τόσο πιο πολύ δυνάμεις έχεις, τόσο πιο πολύ μυαλό. Αύριο-μεθαύριο θα βγει στην κοινωνία, θα βγει στον κόσμο, να 'ναι τελείως αγράμματο; Αμόρφωτο; Το πιστεύω ότι αν θα σπουδάσει θα μάθει πολλά. Θα κερδίσει πολλά. Κι εσύ τώρα με την εργασία που κάνεις, κάτι μαθαίνεις. Πας από δω, πας από κει, πας σε ανθρώπους διαφορετικούς. Ο καθένας έχει τις δικές του αντιλήψεις. Εσύ δεν μαθαίνεις κάτι;

- Σίγουρα.

N: Ναι. Έτσι πιστεύω και τα παιδιά μου. αγράμματος, δεν ξέρω πώς το λέει η παροιμία-αγράμματος ξύλο απελέκητο; Δεν ξέρω πώς λέγεται.

- Άνθρωπος αγράμματος, ξύλο απελέκητο

N: Εμείς κάνουμε αγώνα και για τη T και για τη B, ιδιαίτερα φροντιστήρια, δεν είναι λίγα 14 ευρώ την ώρα τέσσερις φορές την εβδομάδα. Δεν είναι λίγα. Δίνουμε 150 ευρώ. Δεν είναι λίγα για την T. Και ξεκινάμε τώρα απ' την Πέμπτη Δημοτικού με φροντιστήριο. Μακάρι να σπουδάσει, να γίνει κάτι! Εμείς αυτό θέλουμε. Και πιστεύω ότι έχει πολλά να κερδίσει, πολλά να μάθει. Ό,τι επάγγελμα και να είναι αυτό. Ηθοποιός; Ηθοποιός. Δάσκαλος; Δάσκαλος. Δικηγόρος; Δικηγόρος. Καλός άνθρωπος να είναι και ψέματα να μην λέει. Αυτό. Το βασικό. Τώρα κατά τα άλλα, ας κάνει ό,τι καταλαβαίνει.

- Ωραία. Κυρία N, εγώ δεν έχω να σας κάνω άλλες ερωτήσεις. Δεν ξέρω εάν θέλετε εσείς να συμπληρώσετε κάτι πάνω σ' αυτά που είπαμε;

N: Όχι, όχι, όχι. Απλώς ότι πρέπει πιστεύω η κάθε οικογένεια να συνεννοιείται με τα παιδιά. Με το ξύλο δεν βγαίνει και τίποτα. Ούτε με τη φωνή ούτε με...κι εγώ πολλές φορές φωνάζω με το διάβασμα. Εγώ με το διάβασμα εξαγριώνομαι! Θέλω δηλαδή την ιστορία να τη μάθουν σε μια ώρα, δεν μπορώ, φουντώνω! Ήταν προχθές, είχαμε τον Δεύτερο Παγκόσμιο

Πόλεμο, και κοντέψαμε να τον εκάνουμε στο σπίτι μας εμείς τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο !!! (γελάει) Κατάλαβες; Απλώς, αυτά.

- Ωραία. Ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.

N: Να 'σαι καλά! Κι εμείς ευχαριστούμε.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑ Γ

- Κυρία Γ πόσα παιδιά έχετε;

Γ: Δυο.

- Τι ηλικία έχουν;

Γ: 10 και 8 ετών. Το κοριτσάκι 10 ετών και το αγοράκι 8.

- Ωραία. Τι τάξη πηγαίνουν;

Γ: Το αγοράκι Δευτέρα, το κοριτσάκι Τετάρτη Δημοτικού.

- Εσείς εργάζεστε;

Γ: Σε ιδιωτικό γραφείο, ναι.

- Ο σύζυγός σας;

Γ: Στη ΔΕΗ.

- Ωραία. Με τις δουλειές στο σπίτι ποιος ασχολείται;

Γ: Εγώ.

- Ο σύζυγος βοηθάει καθόλου;

Γ: Όχι. Δεν θα το 'λεγα.

- Γιατί; Γιατί πιστεύετε ότι δεν βοηθάει; Δεν του το επιτρέπουν οι

Γ: Τις πρωινές ώρες εργάζεται, τις απογευματινές έχει άλλες ασχολίες. Ε! μερικές φορές, μερικά ψώνια.

- Ωραία. Με τα παιδιά έτσι την προετοιμασία τους, ποιος ασχολείται περισσότερο;

Γ: Εγώ.

- Εσείς.

Γ: Εγώ.

- Ο σύζυγός σας;

Γ: Όχι.

- Όχι; Γιατί; Λόγω της δουλειάς του;

Γ: Ε! λόγω ότι τα παιδιά θέλουν πιο πολύ εμένα, είμαι τα απογεύματα, είμαι κάθε απόγευμα εγώ κοντά τους και γι' αυτόν το λόγο ασχολούμαι κι εγώ περισσότερο με τα παιδιά.

- Μάλιστα. Τα παιδιά σας φαντάζομαι βγαίνουν έξω να παίξουν σε κάποιο πάρκο, παιδική χαρά...

Γ: Ναι, ναι, ναι. Το Χειμώνα όχι τόσο πολύ αλλά τουλάχιστον από την Άνοιξη και μετά ναι, βέβαια, αρκετά.

- Τα συνοδεύετε;

Γ: Βεβαίως! Μαζί πάμε. Όταν πρέπει να πάμε, μαζί πάμε.

- Ο σύζυγός σας τα συνοδεύει;

Γ: Κάποιες φορές ναι, τα συνοδεύει.

- Με τα παιδιά παίζετε;

Γ: Ναι, και παίζουμε κάποια παιχνίδια επιτραπέζια εντάξει, αυτά που μπορούμε να παίζουμε βέβαια, τηλεόραση μπορεί να δούμε κάποιες φορές. Αυτά. Όποτε μου το λένε βεβαίως και παίζουμε μαζί.

- Τηλεόραση, τι βλέπετε κυρίως; Έτσι με τα παιδιά σας μαζί;

Γ: Με τα παιδιά βλέπουμε, συνήθως μαζί βλέπουμε ντοκιμαντέρ, κι όσον αφορά τα παιδιά, βλέπουν τηλεόραση μόνο Σαββατοκύριακο πρωί. Όσον αφορά από το Χειμώνα που έχουν διάβασμα, έτσι; Όσον αφορά το καλοκαίρι; Ε! τα πρωινά σίγουρα θα βλέπουν τηλεόραση. Από κει και πέρα δεν τους επιτρέπω να βλέπουν τίποτα άλλο εγώ προσωπικά. Δεν τους επιτρέπω να βλέπουν. Αν θέλουν ντοκιμαντέρ με ζώακια, φυτά, με τη θάλασσα που δείχνει, με τη φύση, ναι, βεβαίως. Βλέπουν και κινούμενα σχέδια, τίποτα άλλο.

- Παρακολουθούν πολλές ώρες τηλεόραση;

Γ: Όχι. Όπως είπα όλο το Χειμώνα που διαβάζουν, μόνο Σαββατοκύριακο πρωί. Δυο ώρες πόσο; Ε! αυτό μόνο. Ε! το Καλοκαίρι βέβαια πιο πολύ εννοείται, εφόσον δεν διαβάζουν

- Δεν έχουν διάβασμα, οπότε...

Γ: Ναι, ναι.

- Ο σύζυγός σας παρακολουθεί μαζί τους τηλεόραση;

Γ: Όχι. Όχι γιατί αυτά που βλέπει, δεν τα βλέπουν τα παιδιά. Βέβαια αν τύχει και όποτε βλέπουμε εμείς ειδήσεις και τύχει να 'ναι εδώ τα παιδιά, ε! μπορεί να δουν λίγο. Μόνο αυτό, τίποτα άλλο.

- Ωραία. Ποιος διαβάζει τα παιδιά περισσότερο;

Γ: Εγώ.

- Εσείς. Ο σύζυγός σας;

Γ: Όχι, γιατί συνήθως είναι απασχολημένος το απόγευμα που εμείς καθόμαστε και διαβάζουμε.

- Τι ώρες δηλαδή κάθεστε και διαβάζετε τα παιδιά;

Γ: Από τις 2 μέχρι όσο πάρει. 8, 9, 10; Ανάλογα όσο φτάσουμε γιατί μεσολαβούν και τα φροντιστήρια και γι' αυτόν το λόγο ό,τι ώρα τελειώσει το διάβασμα.

- Τι είδους φροντιστήρια κάνουν;

Γ: Ο μικρός που πάει στη Δευτέρα Δημοτικού χρειάστηκε και φέτος να τον στείλουμε για βοήθεια μαθηματικά. Η κόρη μου πάει Αγγλικά.

- Ωραία. Τα πηγαίνετε εσείς στο φροντιστήριο;

Γ: Εγώ, ναι. Εγώ τα πηγαίνω και εγώ πάλι πάω και τα παίρνω. Παρακολουθώ την πρόοδό τους, σε κάποιο λογικό διάστημα ρωτώ και την καθηγήτρια –και την μεν και τη δε- πώς πάνε τα παιδιά, η πορεία τους. Ναι.

- Ωραία. Το δάσκαλο ή τη δασκάλα στο σχολείο των παιδιών τον επισκέπτεστε τακτικά;

Γ: Όχι πολύ τακτικά. Μια φορά κάθε δίμηνο θα έλεγα. Επειδή πάνε καλά στο σχολείο, γι' αυτόν το λόγο κάθε δίμηνο πηγαίνω και ρωτάω.

- Ο σύζυγός σας πηγαίνει καθόλου; Ρωτάει;

Γ: Ε! μόνο μια -δυο φορές έχει τύχει κι έχει πάει.

- Να φανταστώ όταν δεν θα μπορείτε εσείς, όταν θα έχετε ...

Γ: Ναι, επειδή συνήθως πάω και παίρνω εγώ τα παιδιά κάθε μέρα, ε! μου είναι πιο εύκολο όπως πάω να τα πάρω γι' αυτό και να ρωτήσω. Γι' αυτόν το λόγο.

- Όταν επισκέπτεστε το δάσκαλο τι σας ενδιαφέρει κυρίως να μάθετε για τα παιδιά σας; Την πρόοδο στο σχολείο; Τη συμπεριφορά;

Γ: Ναι. Επειδή είναι καλά παιδιά στο σχολείο, η συμπεριφορά τους είναι πάρα πολύ καλή, από κει και πέρα με ενδιαφέρει η πρόοδός τους.

- Μάλιστα. Φαντάζομαι ελεύθερο χρόνο θα έχουν τα παιδιά.

Γ: Ναι. Ε! μιλάμε για Σαββατοκύριακο βέβαια πιο πολύ τώρα έτσι; Τον Χειμώνα.

- Ναι. Με τι ασχολούνται στον ελεύθερο χρόνο τους;

Γ: Με τι ασχολούνται: παίζουν, βγαίνουμε βολτούλες, στην παιδική χαρά πηγαίνουμε. Βολτούλες πηγαίνουνε να παίξουνε με άλλα παιδάκια, όταν είναι σπίτι παίζουν με τα παιχνίδια τους, καμιά φορά θα δούνε DVD. Ε! αυτά.

(Εκείνη τη στιγμή μιλάει η μία κορούλα της κ. Γ) Πάμε στο χωριό!

- Ωραία. Μπορείτε να μου περιγράψετε έτσι ένα απόγευμα των παιδιών απ' τη στιγμή που θα γυρίσουνε απ' το σχολείο και μετά;

Γ: Ναι. Απ' τις 2 δηλαδή. Καταρχήν ξεκινούν τα φροντιστήρια. Ξεκινούν τα φροντιστήρια. Εφόσον τελειώσουν τα φροντιστήρια καθόμαστε να διαβάσουν. Όταν τελειώσουνε, βέβαια εξαρτάται αυτό, γιατί πολλές φορές το διάβασμα φτάνει 9 η ώρα. 9, 9:30 και αυτήν την ώρα πίνουν το γάλα τους και πέφτουν για ύπνο. Άρα, καθημερινές δεν έχουμε περιθώριο ν'

ασχοληθούν με κάτι άλλο. Αυτό λέω θα γίνει μόνο Παρασκευή απόγευμα και Σάββατο απόγευμα, να κοιμηθούν λίγο αργά. Ενώ τις καθημερινές μέχρι την Παρασκευή και την Κυριακή, κοιμούνται νωρίς γιατί την επόμενη μέρα υπάρχει σχολείο.

- Ναι. Εσείς πώς περνάτε τη μέρα σας;

Γ: Το πρωί εργάζομαι και το μεσημέρι, απ' το μεσημέρι και μετά ασχολούμαι με το σπίτι και τα παιδιά.

- Ελεύθερο χρόνο έχετε;

Γ: Ε! δεν θα το έλεγα. Δεν θα το έλεγα γιατί κάθε μέρα η μέρα μου είναι απασχολημένη από το πρωί μέχρι το βράδυ με αυτά που είπαμε: με τη δουλειά το πρωί, και με τα παιδιά και το σπίτι μέχρι το βράδυ, και μέχρι να ξεκινήσει πάλι η επόμενη μέρα.

- Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

Γ: Ε! αυστηρή θα έλεγα ότι είμαι όταν πρέπει. Γιατί κάπου κι εμείς οι μεγάλοι πρέπει, ναι μεν ότι μπορεί να είμαστε κουρασμένοι ή τσαντισμένοι πολλές φορές με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε στη δουλειά μας ή οτιδήποτε άλλο, ότι δεν μας φταίνει τα παιδιά και πρέπει να έχουμε αρκετή υπομονή έτσι ώστε να παραβλέπουμε ό,τι κάνουν. Όταν όμως δω ότι κάποιος, κάτι δεν είναι σωστό, δεν έπρεπε να γίνει για τον Α ή Β λόγο, συμβουλεύω το παιδί και του λέω ότι δεν πρέπει να το ξανακάνει. Αν από κει και πέρα το κάνει γιατί είναι παιδί (όπως είπαμε) και το ξανακάνει, ε! βέβαια πέφτει και καμιά τιμωρία. Δεν θα έλεγα ότι είμαι αυστηρή, δηλαδή, να τα χτυπάω ή να τα βρίζω. Όχι! Ποτέ τέτοια! Όχι.

- Τι είδους τιμωρία τους βάζετε δηλαδή;

Γ: Μπορεί λίγο να τους φωνάξω. Ή μπορεί να του πω: «πήγαινε στο δωμάτιό σου, δεν έχει να πάμε βόλτα!. Πήγαινε να διαβάσεις! Δεν έχει βόλτα! Δεν θα βγεις απ' το δωμάτιό σου! Δεν έχει βόλτα σήμερα το απόγευμα, εφόσον δεν είσαι σωστός σε αυτό που πρέπει να είσαι». Αυτό. Τίποτα το ιδιαίτερο. Εντάξει, δεν...

- Ποιος είναι πιο αυστηρός εσείς ή ο σύζυγός σας;

Γ: Ο σύζυγος θα έλεγα ότι είναι πιο αυστηρός. Δηλαδή αν κάνει κάτι το παιδί, αν κάνει κάτι το παιδί, εντάξει, μπορεί κάπου...επειδή έχουν άλλο στυλ οι άντρες γενικά και οι πατεράδες, ε! να φερθεί λίγο πιο απότομα. Λίγο πιο, όχι όμως να τα χτυπήσουμε και τέτοια. Όχι! ίσως φωνάξει δηλαδή παραπάνω. Ε! αυτό. Μέχρι εκεί.

- Με τα παιδιά σας συζητάτε;

Γ: βεβαίως. Κάποιες στιγμές ναι, που έχουμε κενό και μπορούμε, ναι. Βεβαίως συζητάμε. Συζητάμε όλα αυτά που (καλά εντάξει, εκτός σχολείου) συζητάμε όλα αυτά που αφορούν τη συμπεριφορά τους. Σαν παιδιά. Το πώς πρέπει να φέρονται, τι είναι καλό γι' αυτά. Ε! γενικά.

Κάποια πραγματάκια και απλά για να μπορούν να τα καταλάβουν και τα παιδάκια επειδή είναι μικρά. Ναι, βεβαίως συζητάμε κάποιες στιγμές.

- Ο σύζυγός σας συζητάει μαζί τους;

Γ: Ε! κάποιες φορές. Πιο πολύ εγώ. (γελάει).

- πιο πολύ εσείς... Θέλετε να σπουδάσουν;

Γ: Βεβαίως! Βεβαίως και θέλω να σπουδάσουν.

- Πιστεύετε ότι έχουν να κερδίσουν πράγματα μέσα απ' αυτό;

Γ: Βεβαίως! Γιατί τι θα κάνουν στη ζωή τους; Πιστεύω ότι αν ξεκινήσουνε, επιλέξουν κάτι για να σπουδάσουν, από κει και πέρα εφόσον θα έχουν τα εφόδια, θα είναι πιο εύκολα τα πράγματα για τη ζωή τους.

- Έχετε σκεφτεί κάτι που θα σας άρεσε εσάς να σπουδάσουν τα παιδιά σας;

Γ: Όχι. Όχι. Αυτό θα είναι επιλογή των παιδιών. Εγώ θα τα καθοδηγήσω, θα τα βοηθήσω όσο περισσότερο μπορώ μέχρι να φτάσουνε στο Λύκειο δηλαδή, στο σημείο που θα, να δώσουνε εξετάσεις δηλαδή να περάσουν κάπου, όμως δεν θα τους πω το τι θα κάνουν, όχι. Θα είναι επιλογή τους. Δεν το θεωρώ σωστό να τους πω εγώ: «Θα κάνεις αυτό που θέλω εγώ». Όχι. Εμένα μ' ενδιαφέρει να είναι καλά παιδιά κατά πρώτον σαν άνθρωποι, να εξελιχθούν καλοί άνθρωποι, κι από κει και πέρα ό,τι επιλέξουν εγώ θα είμαι δίπλα τους. Γιατί πρέπει να κάνουν κάτι που θα το αγαπούν, να τους αρέσει. Να τους πω: «κάνε κάτι επειδή το θέλω εγώ» για ποιο λόγο; Δεν το θεωρώ σωστό. Απλώς τώρα που είναι μικρά -αυτό που λέγαμε πριν- ότι κουβεντιάσαμε και τα καθοδηγώ ότι: «πώς είναι η ζωή αργότερα, που δεν την ξέρετε, είναι σκληρή», και προσπαθώ από τώρα που είναι μικρά να τους δείξω το δρόμο ότι: «εκεί είναι ο καλός, ο σωστός δρόμος». Και είναι καλό όχι για μένα, γιατί εγώ κάπου εντάξει, μεγαλώνω. Είναι για τα παιδιά, για την πορεία των παιδιών. Για τη ζωή τους τη μετέπειτα.

- Έχετε δίκιο. Ωραία...Δεν θέλω να σας ρωτήσω κάτι άλλο. Αυτά. Δεν ξέρω. Θέλετε να συμπληρώσετε κάτι πάνω σε αυτά που είπαμε;

- Όχι. Εντάξει. Αν έχω καλύψει τις ερωτήσεις σας.

- Εντάξει. Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.

Γ: Ευχαριστώ κι εγώ πάρα πολύ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 5

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΚΥΡΙΑ Χ

- Κυρία Χ, πόσα παιδιά έχετε;

X: Δυο.

- Ηλικίας;

X: Είναι 7,5 και τέλος του Απρίλη γίνεται 6 ο δεύτερος.

- Και το άλλο;

X: Δυο. Δυο. 7,5 και 6 που θα γίνει ο δεύτερος.

- Το ένα αγοράκι...

X: Δυο αγοράκια.

- Δυο αγοράκια. Ωραία....Εργάζεστε;

X: Σταδιακά.

- Τι δουλειά κάνετε;

X: Πρέπει να πω;

- Αν θέλετε.

X: Όχι.

- Ωραία. Ο σύζυγος σας εργάζεται;

X: Ναι.

- Τις δουλειές στο σπίτι ποιος τις κάνει;

X: Η μαμά, η Χ.

- Ο σύζυγος σας βοηθάει στις δουλειές του σπιτιού;

X: Όχι!

- Μόνη σας.

X: Μόνη μου. Δεν μου φαίνεται που είμαι αγχωμένη; Στην "τσίτα".

- Με τα παιδιά ποιος ασχολείται πιο πολύ;

X: Λόγω της εργασίας του συζύγου κι επειδή λείπει πολλές ώρες, είναι οδηγός σε λεωφορείο στο ΚΤΕΛ συγκεκριμένα της Αμαλιάδος, δεν έχει χρόνο γιατί κάνει και διανυκτερεύσεις στη

Θεσσαλονίκη, Αθήνα, Γιάννενα. Θα μπορούσα να πω ότι είναι επισκέπτης περισσότερο απ' την αρχή. Είναι τόσο λίγος πάλι ο χρόνος του που όταν γυρίσει θα κάνει ένα μπάνιο να ξεκουραστεί, για να ξεκινήσει το επόμενο δρομολόγιο. Οπότε πάλι η Χριστίνα.

- Τα παιδιά βγαίνουν έξω; Παίζουν

X: Αντιλαμβάνεστε ότι είμαστε σε πολυκατοικία αλλά πάνε στο ολοήμερο για να μπορώ κι εγώ να εργάζομαι όταν μου δίνεται η ευκαιρία, γι' αυτόν το λόγο τα 'χω στο ολοήμερο και μετά τα πηγαίνω στο ΚΔΑΠ, είναι κέντρο απασχόλησης για τα παιδιά μετά από κει έτσι; Είναι ζωγραφική, είναι θέατρο, είναι μουσική. Απασχολούνται.

- Ασχολούνται με διάφορα πράγματα.

X: Τα Σαββατοκύριακα βγαίνουμε προς εξοχή και με τα ποδήλατα κι έτσι..

- Πηγαίνετε μαζί τους;

X: Ναι. Ναι. Πάμε στο γήπεδο...

- Πιο πολύ εσείς ή κι ο σύζυγος;

X: Εγώ.

- Εσείς. Ο σύζυγος βγαίνει με τα παιδιά καθόλου; Ασχολείται;

X: Όταν έχει χρόνο τον αφιερώνει στα παιδιά.

- Τα παιδιά διαβάζουν και στο σχολείο στο ολοήμερο;

X: Διαβάζουν στο ολοήμερο αλλά όταν έρχεται στο σπίτι του κάνω κι εγώ έναν έλεγχο, κάνω κι εγώ έναν έλεγχο να δω αν είναι καλά γραμμένο, αν είναι διαβασμένος όντως.

- Μετά το σχολείο το ολοήμερο, εδώ πέρα στο σπίτι με τι ασχολείται συνήθως;

X: Συνήθως: γύρω-γύρω στο μπαλκόνι ή θα δει ένα παιδικό DVD.

- Βλέπουν τηλεόραση.

X: Ναι, αλλά πολύ λίγο τηλεόραση γιατί είμαι εγώ αυστηρή σ' αυτό το θέμα.

- Πόσες ώρες περίπου βλέπουν τηλεόραση;

X: Μια ώρα. Κι όχι σε καθημερινή βάση.

- Μια ώρα. Τι βλέπουν συνήθως;

X: Μόνο παιδικά σε ιστοριούλες σε DVD.

- Εσείς βλέπετε μαζί τους τηλεόραση;

X: Όταν είναι κάποιο κατάλληλο κι έχω κι εγώ τη διάθεση να δω τηλεόραση -δεν είμαι και πολύ φίλος- φίλη μάλλον στην τηλεόραση. Καμιά ταινία, καμιά κωμωδία, έτσι ναι. Αλλά κυρίως δεν είμαι στην τηλεόραση κολλημένη. Από φύση μου δεν το θέλω όχι ότι προσέχω κάτι κι έτσι κι αλλιώς. Δεν μ' αρέσει η τηλεόραση γενικώς. Δεν μου προσφέρει εμένα προσωπικά η τηλεόραση πέρα από ένα διασκεδαστικό σίριαλ. Τίποτα παραπάνω.

- Τα παιδιά σας παρακολουθούν κάποια ξένη γλώσσα πέρα απ' το σχολείο;

X: Εμείς ήμασταν στη Γερμανία. Έχουμε 4 χρόνια εδώ στην Αμαλιάδα. Είναι η καταγωγή του συζύγου, αλλά ήμασταν 17 χρόνια Γερμανία, είναι γεννημένα εκεί αλλά επειδή φύγαμε σε μικρή ηλικία των παιδιών εννοώ, έχουμε βάλει το ... πώς το λένε τώρα... στα ελληνικά το ταψί; Πώς να το πω τώρα; Έχω και το γερμανικό μέσα. Για να συνεχίζουμε, να μιλάμε, να βλέπουμε παιδικές εκπομπές και τα σχετικά.

- Με τους δασκάλους των παιδιών έχετε επικοινωνία;

X: Πάντα! Σ' ό,τι σεμινάρια έτσι να το πω. Όταν είναι ρε παιδί μου, δίνουν χαρτάκι στα παιδιά και λένε να παρουσιαστούμε...

- Στο Σύλλογο Γονέων;

X: Μπράβο! Ναι. Πάντα είμαι. Πάντα. Γιατί μ' ενδιαφέρει.

- Τι σας ενδιαφέρει να μαθαίνετε απ' το δάσκαλο σε σχέση με τα παιδιά;

X: Τα πάντα που αφορά το χαρακτήρα του παιδιού μου. Τα πάντα. Αν είναι ατίθασος, αν είναι επιθετικός, αν είναι σωστός, αν είναι ευγενικός. Τα πάντα. Ό,τι συμπεριλαμβάνει ο χαρακτήρας ενός ατόμου.

- Ο σύζυγός σας πηγαίνει στο σχολείο; Ρωτάει το δάσκαλο; Συμμετέχει;

X: Όταν πηγαίνει να πάρει τα παιδιά, ρωτάει πιστεύω. Ναι, ναι, ρωτάει.

- Θα ήταν εύκολο να περιγράψετε το απόγευμα εννοώ των παιδιών σας, όταν γυρίζουν απ' το σχολείο;

X: Λοιπόν: στο κέντρο απασχόλησης έχουνε μόνο τρεις μέρες που τα πηγαίνω και είναι απόντα τώρα, δεν είναι εδώ. Διαφορετικά, 4:20 είμαστε στο σπίτι μετά το σχολείο τους που πάω και τα παίρνω. Θα 'ρθούνε, θα θέλουνε να φάνε, αν όχι, μήπως είναι περιττά αυτά να τα πω;

- Όχι, όχι, πείτε τα. Πείτε τα.

X: Ή θα φάνε φαγητό αν δεν πεινάνε θέλουν κορνφλέιξ με γάλα, ξεκουράζονται, βάζουμε το γερμανικό το κανάλι που έχουνε παιδικές εκπομπές και μερικές φορές επειδή είναι κουρασμένα να τα πάρει κι ο ύπνος στον καναπέ. Διαφορετικά βλέπουνε παιδικό. Ή ζωγραφίζουνε το βραδάκι αργότερα δηλαδή, το βράδυ ζωγραφίζουνε ή τα μαθήματά μας κάνουμε για την επόμενη μέρα τις εργασίες της εβδομάδος,

- Εσείς έχετε ελεύθερο χρόνο;

X: Για μένα; Ο δικός μου ο χρόνος έχει κόστος! (γελάει) Κόστος, το τίμημά του είναι ότι προσπαθώ να καλύψω όλα τα άλλα, να μαγειρέψω, κι όταν δουλεύω, η δουλειά μου –δεν έχω και πρόβλημα να το πω- αυτό που σπούδασα εγώ στη Γερμανία είναι κατασκευάστρια Computer μικροσίπ. Αλλά επειδή μας είπανε ότι εδώ η Αμαλιάδα δεν έχει κάτι αντίστοιχο, μας είπανε κάτι για Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Εμείς δεν θέλουμε να πάμε ούτε Αθήνα ούτε

Θεσσαλονίκη. Κι αν θα με πάρουνε έτσι; Γιατί είμαστε στην Ελλάδα, δεν είμαστε σε άλλο...να υπάρχει αντικειμενικότητα αν κάνω γι' αυτό. Τώρ- κάνεις, δεν κάνεις; Έχει άλλα κριτήρια εδώ, το μέσον και πολλά-πολλά άλλα. Οπότε τώρα έχω που κρατάω ένα ζευγαράκι εδώ στην πολυκατοικία γέροντες, τους φροντίζω και πηγαίνω και σε σπίτια και καθαρίζω. Επειδή το απέφυγα, δεν το είπα από ντροπή, δεν έχω κολλήματα. Όχι.

- Η δουλειά δεν είναι ντροπή ούτως ή άλλως.

X: Αλλά για το χρόνο μου, ο χρόνος μου όμως είναι αυτό: έχει το τίμημά του. Ότι προσπαθώ να τα κάνω όλα, ο χρόνος που μένει για να ξαπλώσω; Δεν έχω για μεσημέρι που λέμε, μόνο Σαββατοκύριακο θα ξαπλώσω το μεσημέρι. Χρόνο για να βγω έξω; Δεν έχω γιατί έχω και τα παιδιά, κι όπως είναι η δουλειά του συζύγου δεν μου επιτρέπει. Πού να πάω; Με δυο παιδιά; Σε καφετέρια; Ή να βγω το βράδυ που αυτά; Δεν το θεωρώ...είμαι μέχρι να ξεπεταχτούνε λίγο.. αλλά έχω βρει χρόνο και πάω για δίπλωμα τώρα. Πέρασα σήματα αλλά μιλάμε είμαι πολύ προς άριστα. Μετά να κάνω μαθήματα οδήγησης. Αν τα καταφέρω Δόξα τω Θεώ.

- Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

X: Τώρα ανοίγετε άλλο θέμα. Να εξηγήσω γιατί δεν είμαι; Ή να πω απλώς ότι δεν...

- Πείτε ό,τι θέλετε πάνω σ' αυτό το θέμα.

X: Επειδή εγώ δεν γνώρισα μητέρα, πέθανε στη γέννα σε μένα. Δεν θα 'λεγα έχω επενδύσει στα παιδιά μου, κάθε μητέρα επενδύει στα παιδιά αγάπη, τα πάντα, και τα όνειρα τα μελλοντικά. Αυτό είναι άλλο. Αλλά για το λόγο αυτό επειδή στερήθηκα εγώ τη μητρότητα κι έχει περάσει σε μένα, στην ψυχολογία μου, στο χαρακτήρα μου, μέσα απ' την αγάπη που δίνω στα παιδιά μου, γιατρέυω κι εγώ τις δικές μου πληγές. Αυτήν την απώλεια, την αγάπη και την τρυφερότητα που δεν είχα. Με καταλαβαίνεις; Και είμαι πολύ δοτικιά. Αλλά δοτικιά είμαι από φύση μου. Είναι ο χαρακτήρας μου. Εγώ και τον παππού έξω που θα δω, θα ασχοληθώ μαζί του, την καλημέρα, δεν θα περιφρονήσω, δεν θα περάσω. Όσο βιαστική και να είμαι. Είμαι γενικά, έχω καλή επικοινωνία. Και χαίρομαι γι' αυτό. Γιατί εδώ η Ελλάδα...δεν ξέρω, τα είδα λίγο μπαστούνια μετά από 17 χρόνια. Στην Γερμανία ήμασταν πιο αγαπημένοι. Ίσως να 'φταιγε ότι ήμασταν σε άλλο κράτος και ήμασταν πιο ενωμένοι, αλλά δεν νομίζω. Εδώ είναι λίγο κάπως τα πράγματα. Ας μην το επεκτείνουμε. Και είμαι πολύ τρυφερή με τα παιδιά, πολύ αγάπη κι εύχομαι να μην έχει πάλι τίμημα κι αυτό και τα κάνω....

- Η επικοινωνία όπως είπατε είναι πολύ βασική.

X: Αλλά από, δηλαδή από άτομα, από την...πώς τη λέμε...την παιδίατρο μέχρι και στο σχολείο, διαφορετικά άτομα γιατί είναι ολόημερο, έχουνε διαφορετικά σε κάθε μάθημα. Όλοι μου λένε ότι έχεις πολύ καλά παιδιά. Δεν είναι εγωιστικό. Απλώς λέω ότι είναι σε καλό

δρόμο μέχρι τώρα. Το τι θα συμβεί αργότερα, άγνωστο. Αλλά μέχρι τώρα τα βλέπουμε ολοκληρωμένα τα παιδάκια για την ηλικία τους. Δεν λείπει κάτι. Δεν έχουν μια ατίθαση, κάτι που να κινεί το ενδιαφέρον γιατί το κάνει; Είναι φυσιολογική φάση μέχρι τώρα. Παρακάτω δεν ξέρω τι θα γίνει.

- Συζητάτε με τα παιδιά σας για διάφορα θέματα;

X: Πολύ. Πολύ. Από μικρά. Από μωρά. Απ' την κοιλιά μπορώ να πω, αλλά και μετά που ήρθανε στον κόσμο, στα χέρια μου ποτέ δεν τους είπα το αμάξι "ντουτού", δεν τους είπα το πουλάκι "τσίου-τσίου", δεν τους είπα η γάτα "νιάου-νιάου", τους είπα κατευθείαν το όνομα. Και τώρα που είναι και σε μια προχωρημένη ηλικία το βρέφος που ανάφερα, εδώ είμαστε στις ερωτήσεις. Το παιδί θέλει να μάθει. Είμαι ευθύς σε λογική φάση. Οτιδήποτε είναι αυτό. Το σεξ, ο έρωτας, το...το σεξ όχι, λάθος μου. Ο έρωτας, με ρωτάνε λέει «πώς γεννήθηκα», προσπαθώ με τη δική τους αντίληψη να μην το... πώς να το πω, μην πάρει άλλες...

- Προκατειλημμένες διαστάσεις.

X: Ναι. Όχι. Κάποια φυσιολογική μορφή. Τους δίνω την απάντηση. Την κατάλληλη απάντηση. Αλλά συζητάμε πολύ.

- Πιο πολύ ποιος συζητά με τα παιδιά εσείς ή ο σύζυγος;

X: Και ο μπαμπάς. Και ο σύζυγος. Ναι, ναι, ναι. Έχει πολύ καλή κουλτούρα.

- Συζητάτε για διάφορα θέματα. Οτιδήποτε απασχολεί τα παιδιά.

X: Ο σύζυγος είναι περισσότερο, δεν θα 'λεγα κολλημένος, θα 'λεγα ορθώς κολλημένος με την αρχαιολογία την ελληνική.

- Οπότε του αρέσει να ενημερώνει τα παιδιά πάνω σ' αυτό.

X: Και βγάζει τώρα τη μάθησή του –γιατί διαβάζει πολλά βιβλία- κι έτσι αυτό τη βγάζει στα παιδιά. Αυτό που έχει απορροφήσει ο ίδιος και θεωρεί το βγάζει στα παιδιά. Τα διδάσκει τους Αρχαίους Έλληνες, με λίγα λόγια.

- Τιμωρείτε τα παιδιά σας;

X: Όχι. Όποτε πρέπει κανονικά.

- Όποτε πρέπει.

X: Δεν το κάνω πάντα, δεν το κάνω πάντα.

- Δηλαδή όταν θα κάνουν κάτι ακραίο;

X: Ακραίο! Σαν τι παράδειγμα να δώσω; Παραδείγματος χάριν, μου 'χει φέρει τώρα απ' το Δημοτικό το παιδάκι μια λέξη ακατάλληλη. Και μου τη λέει. Έκατσα και του εξήγησα τι σημαίνει. Μου λέει: «Ναι, μαμά, το κατανοώ. Λάθος μου». Είναι πολύ πρόστυχη κουβέντα, άσχημη που δεν κάνει. Του λέω: την επόμενη φορά όμως που θα το ξαναπείς, απ' τη στιγμή που στο εξήγησα, έχει τιμωρία. Έτσι λέω σε τέτοιες περιπτώσεις.

- Σε άλλες περιπτώσεις τι τιμωρίες επιβάλλετε συνήθως;

X: Με τα μαθήματά του. Όταν δεν είναι συνεπής ή δεν είναι ειλικρινής απέναντί μου. «Ναι, μαμά, θα το κάνω» και δεν το κάνει. Και το λέω και το ξαναλέω. Η επόμενη εκδρομή που θα κάνουν ή εκδήλωση, δεν θα είναι παρών. Θα είναι απών. Δεν θα τον στείλω. Και το εννοώ. Και θα το κάνω. Δεν το 'χω κάνει γιατί, εντάξει, το κατανόησε κι έκανε τα γραψίματά του και το διάβασμά του. Αν όμως δεν το 'κανε, δεν θα πήγαινε. Είναι De facto. Με παλιοκουβέντες προσπαθώ να του στερήσω αυτό που μου ζητάει. Δηλαδή ποιο: απ' το φαγητό το παιχνίδι. Μου ζητάει το ποδήλατό του να βγει να πάει στη γιαγιά να παίξει. Όχι. Το 'χω κάνει αυτό. Ούτε το παιχνίδι του πήρα όταν ήρθε ο καιρός αλλά ούτε και τη βόλτα του, ξέρω εγώ, με το ποδήλατο να πάει.

- Θα θέλατε τα παιδιά σας να σπουδάσουν;

X: Πάλι θα μιλήσω μέσω εμένα. Παράδειγμα από εμένα. Οι γονείς, ο μπαμπάς δηλαδή που ζούσε –γιατί έχει συγχωρεθεί κι ο μπαμπάς μου- της ηλικίας της τότε, εντάξει, ήτανε η καλλιέργεια που είχε ο άνθρωπος. Η μόρφωση, η παιδεία που του 'χανε δώσει. Θα ήτανε ευτυχής -για τότε- αν εγώ σπούδαζα δασκάλα. Θα ήταν το παν! Όπως λέμε τώρ- τι θα λέγαμε τώρα; Δεν ξέρω, επειδή είναι μικρά τα παιδιά, να περάσει το παιδί σε πανεπιστήμιο κι έτσι; Είναι το ωραίο για το γονιό; Εγώ είμαι πιο προσγειωμένη στο θέμα το τι θα μάθουν. Θέλω να μάθουνε τα αυτονόητα για να μπορούν να κάνουνε ένα επάγγελμα. Αν αυτό το επάγγελμα είναι πυροσβέστης, είναι μηχανικός, είναι επαγγέλματα που είναι ρε παιδί μου...μπορεί να είναι και κομμωτής. Δεν έχω πρόβλημα. Δεν θα με χάλαιγε όμως να ήταν και Γιατρός ή να ήτανε...και παπάς να γίνει, αρκεί να το πιστεύει, να μην πάει αλλού δηλαδή, επαγγελματικά και μόνο επειδή αναφερόμαστε για επάγγελμα. Γιατί ο παπάς σήμερα μόνο επάγγελμα είναι! Εγώ θα έλεγα να 'χει και την "ψυχή" μέσα. Και να γινότανε δεν θα είχα πάλι κόλλημα. Τώρα το λέω. Τώρα, άμα γεράσω λίγο μέχρι να μεγαλώσουν τα παιδιά και το δω διαφορετικά, δεν ξέρω. Μπορεί να ξαναμιλήσουμε μέχρι τότε! Ζωή να έχουμε! (γελάει). Απλώς να είναι τίμιος. Και να 'χει τα λεφτά. Πώς να το πω: να 'χει απ' αυτά που ανάφερα. Ν' ανοίξει ένα κομμωτήριο. Πυροσβέστης που θέλει. Λέμε θ' αλλάξει το παιδί γνώμη. Αλλιώς ναι, μπορεί να γίνει και γιατρός; Μπορεί να γίνει και χημικός; Ας γίνει! Αλλά δεν θα κάνω αυτό που έκανε ο μπαμπάς σ' εμένα. Εγώ είχα καλλιτεχνική φλέβα. Η δασκάλα ήτανε το ωραιότερο τότε...

- Τι σας άρεσε εσάς;

X:Εγώ ήθελα τραγουδίστρια, αλλά το θεωρούσε ο μπαμπάς πρόστυχο το να γίνω τραγουδίστρια. Καμία σχέση. Γι' αυτό σου λέω, αρκεί να βγάλει τη δουλειά του τίμια. Κι ό,τι γουστάρει! Δεν έχω...αυτό που δεν έκανα εγώ να το κάνει το παιδί για τα μάτια του κόσμου

ή της γειτόνισσας ή γιατί «ο Γιώργος έγινε ο τάδε». Γιατί αυτό μου κάνανε γι' αυτό μιλάω μέσω εμπειρίας. Ίσως να είμαι λίγο τραβηγμένη αλλά αυτό με δίδαξε. Αυτό μου 'μεινε. Τέλος πάντων! Κοίτ- ο τάδε στο χωριό μας μείωνε το παιδί του κι ανέβαζε του γείτονα. Δεν είμαστε όλοι γεννημένοι δασκάλοι.

- Αυτό θέλετε να το αποφύγετε στα παιδιά σας.

X: Όχι. Ας το επιλέξουνε. Ας το επιλέξουνε. Κι όταν έρθει η στιγμή θα εξηγηθώ. Κι ούτε πρόκειται μέχρι 30 χρονών να τα ταΐζω όπως κάνουνε. Μέγα λάθος.

- Πιστεύετε πως αν σπουδάσουν κάτι, θα κερδίσουν κάτι; Με τις σπουδές;

X: Δεν είναι απόλυτο. Δεν είναι απόλυτο. Πάλι θα μιλήσω από εμπειρίες. Ίσως μου κάνανε κακό αυτό ε; Είναι λίγο μονότονο.

- Πείτε μου, πείτε μου ό,τι θέλετε!

X: Στη Γερμανία πολλοί Έλληνες, μικρότεροί μου βέβαια, καθηγητές, δασκάλοι, δεν θυμάμαι τώρα τι άλλο, δουλεύαμε στο ίδιο εργοστάσιο. Στη Groondich. Γιατί; Γιατί δεν τους διορίζανε εδώ, το σύστημα το ελληνικό. Και γίνανε μετανάστες, πάνε τζάμπα, όχι τζάμπα τα λεφτά δηλαδή το κόστος της σπουδής, τέλος πάντων, το νευρικό τους σύστημα. Η προσπάθειά τους, η ψυχολογία τους να πετύχουν αυτό. Και να πάει... αφού δεν τους διορίζανε. Και δουλεύαμε μαζί. Δεν ξέρω. Μπορεί να έχει και τα καλά του, κοίτα όμως. Τι να πω, δεν ξέρω, δεν μπορώ τώρα, δεν μου 'ρχεται έτσι να γίνω πιο σαφής.

- Ωστόσο εσείς θα θέλατε τα παιδιά σας να προχωρήσουν...

X: Βέβαια. Ναι. Είπα δεν θα με χάλαγε κι έτσι. Ναι.

- Ωραία. Εγώ δεν έχω να κάνω κάποιες άλλες ερωτήσεις. Αν θέλετε εσείς να συμπληρώσετε κάτι σε σχέση με τα παιδιά σας, με όλα αυτά γενικότερα που είπαμε...

X: Όχι μάτια μου. Δεν έχω κάτι έτσι. Μόνο ότι θα φύγεις (γελάει) αλλά όχι. Δεν έχω μια απορία, κάτι, όχι.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 6

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΚΥΡΙΑ Β

- Κυρία Β, πόσα παιδιά έχετε;

B: Δυο. Δυο κοριτσάκια.

- Τι ηλικία έχουν;

B: Η μεγάλη είναι 13 και η μικρή 11.

- Εσείς εργάζεστε;

B: Δυστυχώς (γελάει)

- Γιατί δυστυχώς;

B: Γιατί λείπω πολλές ώρες.

- Τι δουλειά κάνετε;

B: Ελεύθερος επαγγελματίας. Υπάλληλος δυστυχώς, γιατί αν ήμουν δημόσιος υπάλληλος θα ήταν ευτυχώς.

- Ο σύζυγός σας εργάζεται;

B: Κι αυτός, ναι.

- Με τις δουλειές στο σπίτι ποιος ασχολείται κυρίως;

B: Περισσότερο εγώ.

- Ο σύζυγος δεν βοηθάει;

B: Ελάχιστα.

- Γιατί; Δεν του το επιτρέπουν οι επαγγελματικές του υποχρεώσεις;

B: Εκτός του ότι δεν έχουμε χρόνο, κι εκείνος δηλαδή, λείπει πολλές ώρες, αλλά κι όταν είναι στο σπίτι, ε! δεν είναι και πολύ πρόθυμος! Του αρέσει περισσότερο ο καναπές!

- Κατάλαβα. Με τα παιδιά ποιος ασχολείται περισσότερο;

B: Αποκλειστικά εγώ!

- Και μόνο εσείς;

B: Ναι! Σπάνια ο μπαμπάς!

- Δεν σας βοηθάει δηλαδή;

B: Στα παιδιά σχεδόν καθόλου. Όχι.

- Τα παιδιά βγαίνουν έξω να παίξουν σε κάποια παιδική χαρά, σε πάρκο, σε...

B: Όχι. Στην Αμαλιάδα δεν υπάρχουν παιδικές χαρές ούτε πάρκα.

- Και πού βγαίνουν έξω για παιχνίδι;

B: Για παιχνίδια έξω δεν βγαίνουνε. Θα πάνε μόνο για να παίξουνε σε φίλες τους που έχουνε αυλή, μόνο σε τέτοιες περιπτώσεις παίζουνε έξω. Πουθενά αλλού. Ή στην πλατεία.

- Μάλιστα. Όταν βγαίνουνε να παίξουνε εκεί τα συνοδεύετε ή πηγαίνουνε μόνο τους;

B: Στην πλατεία πάντα. Όταν πάμε στη φίλη τους είναι η μαμά τους εκεί και δεν χρειάζεται να είμαι εγώ, ή μπορεί να πάω κι εγώ να καθίσω και μια ώρα με τη μαμά τους που, -στο σπίτι που πηγαίνουν συνήθως- είμαστε φίλοι με τους γονείς. Δεν πάνε σε σπίτια που δεν είμαστε φίλοι, αλλά πολλές φορές πάνε και μόνο τους. Δηλαδή, τα πηγαίνουμε, τα αφήνουμε να είναι εκεί στο σπίτι, και πάμε μετά από 1-2 ώρες ή μας παίρνουνε τηλέφωνο και πάμε και τα παίρνουμε.

- Ωραία. Εσείς παίζετε με τα παιδιά;

B: Ναι. Κι όταν ήτανε μικρότερα, περισσότερο.

- Ο σύζυγός σας;

B: Ελάχιστα!

- Τι παίζετε κυρίως;

B: Όταν ήτανε μικρά παίζαμε, η πιο αγαπημένη τους ασχολία ήταν τα τραγουδάκια. Είχαμε 1 με 2 ώρες καθημερινά παραμύθια και τραγουδάκια, στο πάτωμα παζλ παίζαμε πολλά, ήταν απ' τα αγαπημένα τους παιχνίδια στη νηπιακή ηλικία, γι' αυτό και είχανε πάρα-πάρα πολλά παζλ. Από πολύ μικρά φτιάχνανε παζλ με πολλά κομμάτια. Μετά, όταν αρχίσανε να παίζουνε κούκλες και τέτοια, αρχίσανε να ανεξαρτητοποιούνται και να παίζουνε μόνο τους. Τώρα πλέον παίζουμε λιγότερα παιχνίδια. Δηλαδή σπάνια παίζουμε μαζί. Παίζουμε κανένα επιτραπέζιο ή κανένα μ' αυτά τα χαρτάκια : όνομα, ζώο, φυτό, πράγμα, ονόματα που αρχίζουνε από το τάδε γράμμα ποιος θα γράψει τα περισσότερα. Ναι, έχουμε μια κλεψύδρα εκεί, τη βάζουμε και μετράμε το χρόνο και όποιος τελειώσει, ποιος έχει τα περισσότερα.

- Με το διάβασμα των παιδιών ποιος ασχολείται;

B: Εγώ!

- Μόνο εσείς;

B: Ναι!

- Ο σύζυγος;

B: Ε! λίγο. Μπορεί να ελέγξει σπάνια τη μικρή.

- Γιατί;

B: Ε! γιατί δεν θέλει να μπλέκεται σ' αυτή τη διαδικασία.

- Ποιες ώρες της μέρας έτσι ασχολείστε με το διάβασμα των παιδιών;

Βάσω: Το απόγευμα. Το απόγευμα αλλά τώρα, αυτήν την εποχή που έχω πολλή δουλειά και δεν προλαβαίνω, εδώ είναι το μεγάλο ζόρι και το βράδυ που έρχομαι, στα κλεφτά μια ώρα να

τους κάνω έναν έλεγχο, είναι δύσκολο. Το Χειμώνα έχω το περιθώριο και κάθομαι όλο το απόγευμα να διαβάσουνε.

- Παρακολουθούν κάποιο φροντιστήριο;

B: Γλώσσες. Στις γλώσσες κάνουν φροντιστήριο και οι δυο. Και η μικρή και η μεγάλη. Η μεγάλη κάνει και φροντιστήριο στα Αρχαία. Άλλο φροντιστήριο δεν κάνει, μαθηματικά κ.λ.π. Και στα Αρχαία ξεκίνησε φέτος στα φιλολογικά επειδή πάει Γυμνάσιο γιατί εγώ ήμουν από θετική κατεύθυνση..

- Α! θετική. Με μαθηματικά.

B: Ναι, θετική και δεν είχα με τα Αρχαία μεγάλη...και δεν ήθελα να...είχα το χρόνο να κάτσω να διαβάσω Αρχαία. Ε! και της βάλαμε μια ώρα να κάνει τη βδομάδα Αρχαία κι άλλη μια ώρα, γιατί δεν ήταν πάρα πολύ καλή στο γραπτό λόγο κι εγώ δεν την έστρωνα, δεν μ' άκουγε να κάθεται να μου γράφει εκθέσεις, ε! κι έτσι κάνει δυο ώρες τη βδομάδα φιλολογικά. Αυτά.

- Τα πηγαίνετε εσείς στο φροντιστήριο;

B: Όχι. Είναι μια κυρία που έρχεται εδώ και τους κάνει τα φιλολογικά.

- Α! ιδιαίτερα. Ωραία.

B: Γιατί τα φροντιστήρια τα έξω δυστυχώς έχουνε πάρα πολλές ώρες. Κάνουνε για την Α΄ Γυμνασίου απ' ό,τι άκουγα ένα άλλο κοριτσάκι, 5 ώρες 6 φιλολογικά τη βδομάδα!!! 6 ώρες είναι πολλές ώρες που το παιδί χάνει ένα σωρό χρόνο και στο τέλος καταλήγουνε στο φροντιστήριο να πηγαίνουνε και να κάνουνε τις ασκήσεις του σχολείου. Κι όχι να κάνουνε κάτι, να το βάλει να δουλέψει. Κι έτσι προτιμήσαμε τη λύση της Μαρίας, που έρχεται εδώ και μας είναι και εξυπηρέτηση, και είναι και λίγες οι ώρες που την απασχολεί, κι έχει το χρόνο να διαβάζει και μόνη της.

- Ναι, ναι. Κερδίζουν χρόνο έτσι ουσιαστικά. Τον δάσκαλο των παιδιών στο σχολείο τον επισκέπτεστε τακτικά;

B: Ναι, ναι, ναι. Τακτικά. Ανάλογα. Η μεγάλη επειδή ήτανε... ο χαρακτήρας είναι πιο αμελής, πήγαινα σχεδόν κάθε δεύτερη βδομάδα. Γιατί είχε την ανάγκη η μεγάλη να με βλέπει να πηγαίνω. Όταν πήγαινα, μαζευτόταν. Όταν έβλεπε ότι καθυστερούσα, υπήρχε μια χαλάρωση. Η μικρή που είναι ένας διαφορετικός χαρακτήρας, πηγαίνω μια φορά το μήνα, μια φορά το δίμηνο. Είναι σταθερή. Κι έτσι μαθαίνω την πρόοδό τους αραιότερα.

- Ο σύζυγός σας;

B: Δεν πηγαίνει στο σχολείο! (γελάει)

- Όταν συναντάτε το δάσκαλο τι σας ενδιαφέρει περισσότερο να μάθετε για τα παιδιά σας;

B: Πρώτα να μάθω τη συμπεριφορά τους μέσα στην τάξη και στο χώρο του σχολείου, το πώς φέρονται, και τι δυσκολίες παρουσιάζουνε μαθησιακές. Αν έχουνε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα πάνω σ' ένα συγκεκριμένο μάθημα. Ή ένα πρόβλημα κατανόησης. Αυτά.

- Ελεύθερο χρόνο έχουν τα παιδιά σας;

B: Ελεύθερο χρόνο με το σημαντικό τους πρόγραμμα δεν έχουνε αλλά είναι η επιλογή τους να μην έχουνε. Γιατί, όσο ελεύθερο χρόνο έχουνε θέλουνε να πηγαίνουνε σε διάφορες δραστηριότητες που τα ευχαριστούν. Τα οποία, τους λέω να κόψουνε μερικά γιατί ταλαιπωρούν εμένα που τα πηγαionoφέρνω και με τρέχουνε, και δεν θέλουνε να τα κόψουνε. Δηλαδή, αυτά περνάνε καλά.

- Αυτό έχει σημασία. Τι είδους δραστηριότητες;

B: Δηλαδή στην ουσία γεμίζουν τον ελεύθερο χρόνο τους. Δραστηριότητες όπως μουσική, τους αρέσει η μουσική, η μια κάνει κιθάρα κι η άλλη κάνει βιολί, πηγαίνουνε θεατρικό εργαστήριο, η μικρή -πήγαινε και η μεγάλη αλλά η μεγάλη τώρα λόγω ελλείψεως χρόνου τα 'κοψε αυτά- πάει ζωγραφική, της αρέσουνε τέτοια πράγματα. Πάει μπαλέτο, θέλει να γυμνάζεται κι έτσι μειώνεται ο ελεύθερος χρόνος, κλείνει ο ελεύθερος χρόνος. Αλλά αυτά όμως είναι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου.

- Ναι. Σημασία έχει ότι το θέλουν και τις ευχαριστούν όλα αυτά.

B: Ναι. Γι' αυτό πάνε.

- Ωραία. Τηλεόραση παρακολουθούν;

B: Παρακολουθούν και τηλεόραση, δεν την ξεχνάμε την τηλεόραση. (γελάει)

- Πολλές ώρες;

B: Ε! όχι πολλές! Φωνάζουμε! Αυτές θέλουνε. Αν αφήσουμε την τηλεόραση ανοιχτή και ξεχαστούνε, εκεί θα μείνουν! Ειδικά η μεγάλη αλλά την κλείνουμε την τηλεόραση. Προσπαθούμε να την κλείνουμε. Τώρα φέτος που έχει πιο πολύ διάβασμα μπορεί να είναι μέρα που να μην δει και καθόλου ή να δει μισή ώρα το πολύ. Πάνω από μια ώρα δεν προλαβαίνει να δει. Σε καμία περίπτωση. Γιατί έχει περάσει η ώρα και πρέπει να κοιμηθεί μετά. Γιατί το πρωί θα έχει πρόβλημα. Η μικρή βλέπει περισσότερο γιατί έχει περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Το δίωρο το βλέπει οπωσδήποτε.

- Έχετε προσέξει τι τους αρέσει έτσι κυρίως να παρακολουθούν;

B: Ναι. Τους αρέσουνε κάποια τηλεπαιχνίδια, τους αρέσουνε κάποια σίριαλ έτσι ελαφρού τύπου με ατάκες ευχάριστες, δεν τους αρέσουνε συνδιαθρωματικά, δεν τους αρέσει να έχει πολύ πλοκή που να γίνεται μέσα πολύ περίεργα πράγματα, η μεγάλη της αρέσουνε περιπέτειες. Δεν αρέσουνε τα ίδια και στις δυο, αρέσουν πολύ διαφορετικά και πολλές φορές τσακώνονται και καταφεύγουν και στη λύση της ξεχωριστής τηλεόρασης, τις οποίες τις

μαλώνω γιατί θέλω τουλάχιστον την ώρα της τηλεόρασης να καθόμαστε μαζί να την βλέπουμε, να συμφωνούμε σε κάτι κοινό για να το συζητάμε και λίγο έτσι, να λέμε και κανένα σχόλιο, να περνάει και η ώρα. Η μεγάλη θέλει περισσότερο περιπέτειες και έχουνε αρχίσει και της αρέσουνε οι ολοκληρωμένες ταινίες, ενώ το μικρό είναι ακόμα έτσι σε ελαφρά σίριαλ.

- Κατάλαβα. Απ' ό,τι μου είπατε βλέπετε, παρακολουθείτε μαζί τηλεόραση. Κι ο σύζυγος μαζί;

B: Ε! ναι. Ναι, μερικές φορές.

- Τι παρακολουθείτε όταν είστε έτσι όλοι μαζί;

B: Όταν είμαστε όλοι μαζί; Σίριαλ που μπορεί να δει όλη η οικογένεια μαζί. Έτσι. Να είναι κάτι ευχάριστο, να μην έχει τραβηγμένα, εξωπραγματικά. Όχι κάτι ακραία σίριαλ που παίζονται, ούτε κάτι τελείως ηλίθια σίριαλ πάλι που παίζονται. Αυτά. Τα αποτρέπουμε κι από κάτι τελείως ηλίθια.

- Μπορείτε να μου περιγράψετε ένα απόγευμα των παιδιών σας απ' τη στιγμή που γυρίζουν απ' το σχολείο;

B: Που σχολάνε; Θα γυρίσουμε σπίτι, θα φάμε. Θα ξεκινήσει το διάβασμα. Θα μαζέψουμε τα α.....εγώ θα τακτοποιήσω, θα ξεκινήσω το διαβασματάκι τους. Μπορεί η μία να έχει ένα φροντιστήριο, να έχει τα Αγγλικά της (τώρα εξαρτάται από τη μέρα), η άλλη να έχει, να πάει μουσική, θα πάμε τη μια μουσική η άλλη θα κάνει τα Αγγλικά, θα γυρίσει η άλλη, θα διαβάσουνε, ενδιάμεσα μπορεί η άλλη να έχει να πάει κάπου αλλού, τα πήγαινε-έλα, το διάβασμα, η μικρή συνήθως τελειώνει το διάβασμα γύρω στις 7, θα 'χει τελειώσει μέχρι τις 7. Εκτός δυο μέρες της εβδομάδας τη Δευτέρα και την Πέμπτη που της είναι λίγο πιο βαρύ το πρόγραμμα, που αργεί περισσότερο. Τις άλλες μέρες και 6 η ώρα τα έχει ξεμπερδέψει κι αρχίζει μετά να κάνει διάφορα εδώ πέρα. Η μεγάλη το διάβασμα θα το τελειώσει κατά μέσο όρο γύρω στις 9 η ώρα. Πολλές φορές κι όταν έχει και πολλές εργασίες μπορεί να την πάρει και 10. Εν τω μεταξύ 9 η ώρα πρέπει να φάμε. Τρώμε στις 9 η ώρα. Φαΐ, τελειώνοντας το διάβασμα αν έχει τελειώσει 9 η ώρα, θα δει και λίγο τηλεόραση, θα χαλαρώσει και 10- 10:30 θα πάνε για ύπνο.

- Εσείς τη μέρα σας πώς την περνάτε;

B: Εγώ; Το πρωί σηκώνόμαστε, εγώ σηκώνομαι 7 παρά συνήθως, τα παιδιά τα ξυπνάω 7:30, 7:15 για να ετοιμαστούνε, 8 φεύγουμε απ' το σπίτι. Αφήνω τα παιδιά σχολείο και πάω στη δουλειά, πάω στο μαγαζί. Μετά κλείνουμε το μαγαζί το μεσημέρι, έρχομαι εδώ, εξαρτάται την εποχή μετά το μαγαζί το πού θα τρέχω και το πού θα είμαι, αν είναι Χειμώνας θα είμαι στο σπίτι το απόγευμα, αν είναι όπως τώρα το μεσημέρι όπου μπορείς να με βρεις.

- Καταλαβαίνω, λόγω της δουλειά σας τρέχετε. Ελεύθερο χρόνο έχετε καθόλου;

B: Εγώ; Όχι!

- Όχι. Το Χειμώνα όταν οι δουλειές είναι λίγο έτσι πιο...

B: Ε! και πάλι δεν το προλαβαίνω γιατί το Χειμώνα επειδή οι δουλειές είναι λιγότερες, κοιτάω να μαζέψω λίγο το χρόνο με τα παιδιά και να ξεκλέψω εκεί λίγο χρόνο, και πάλι ο χρόνος για μένα περιορισμένος είναι. Και να τακτοποιηθούμε λίγο.

- Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

B: Ε! σε μερικά πράγματα ναι, νομίζω σε μερικά....τόρα δεν ξέρω, ο καθένας...είναι υποκειμενική η αυστηρότητα. Δεν ξέρω αν είμαι αυστηρή ή αν δεν είμαι. Πάντως πάρα πολύ χαλαρή δεν νομίζω ότι είμαι αλλά ούτε κι αυστηρή. Νομίζω ότι είμαι σε μια μεσαία κατάσταση. Αλλά και πάλι είναι υποκειμενικό το θέμα.

- Ποιος είναι πιο αυστηρός πιστεύετε; Εσείς ή ο σύζυγος;

B: Νομίζω ότι είμαστε αυστηροί σε διαφορετικά πράγματα. Όχι πιο αυστηρός και λιγότερο αυστηρός. Απλώς τα βάζουμε διαφορετικά σε, σε διαφορετικά θέματα.

- Ναι. Πείτε μου μια τιμωρία που βάλατε στα παιδιά σας για κάτι που έκαναν και δεν έπρεπε να το έχουν κάνει;

B: Η τιμωρία που συνήθως τα επηρεάζει και γιατί από άλλες τιμωρίες δεν χρειάζονται, είναι η στέρηση εξόδου (γελάει). Η μόνη που πιάνει. Ότι αν συμβεί κάτι, τέλος πάντων, ότι: ξέρεις, ήταν να πάμε μια βόλτα, γιατί τους αρέσουν ιδιαίτερα οι βόλτες, καλομαθημένες οι κόρες μας, και: «δεν θα πάμε έξω για φαγητό ή δεν θα πάμε για καφέ ή δεν θα σε πάω στη φίλη σου να παίξεις».

- Πιάνει αυτό!

B: Αυτό πιάνει! Ή ένα άλλο αυτό ότι: «αν συνεχίσεις αυτήν την τακτική, θα σε σταματήσω απ' το θεατρικό που πηγαίνεις». Είναι απειλή! (γελάει)

- Με τα παιδιά σας συζητάτε;

B: Ναι, προσπαθούμε.

- Και ο σύζυγός σας;

B: Και ο Ν.

- Τι συζητάτε έτσι περισσότερο;

B: Διάφορα θέματα. Από το πώς περνάνε τη μέρα τους στο σχολείο, το πώς περνάνε με τις φίλες τους, τις ειδήσεις που ακούμε, τι τους αρέσει. Σχεδόν τα πάντα. Μέχρι ποιο παιδάκι μας αρέσει! (γελάει)

- Θέλετε να σπουδάσουν;

B: Βέβαια και θέλω! Το θεωρούμε απαραίτητο.

- Πιστεύετε ότι έχουν να κερδίσουν πράγματα.

B: Βέβαια!

- Έχετε σκεφτεί κάτι που θα θέλατε εσείς να σπουδάσουν;

B: Όχι. Όχι. Μέχρι τότε έχουνε χρόνο. Θα αποφασίσουνε. Το τι θα σπουδάσουν είναι δευτερεύον. Σημασία έχει κάτι που θα θέλουνε και θα έχει αξία γι' αυτές να σπουδάσουν.

- Ωραία. Εγώ δεν έχω να σας κάνω άλλες ερωτήσεις. Δεν ξέρω αν θέλετε να συμπληρώσετε κάτι;

B: Όχι. Αυτά.

- Ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 7

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΚΥΡΙΑ Ε.

- Κυρία Έ πόσα παιδιά έχετε;

κ. Ε: 2

- Τι ηλικία έχουν;

κ. Ε: 6 και 10,5.

- Πηγαίνουν Δημοτικό έτσι;

κ. Ε: Το εξάχρονο πηγαίνει Νηπιαγωγείο και το άλλο πηγαίνει ΣΤ' Δημοτικού.

- Εσείς εργάζεστε;

κ. Ε: Τώρα όχι, όχι.

- Ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Ο σύζυγος ναι.

- Με τις δουλειές του σπιτιού ποιος ασχολείται;

κ. Ε: Εγώ.

- Εσείς; Ο σύζυγος δε βοηθάει καθόλου;

κ. Ε: Ποτέ! Και τίποτα!

- Όχι; Γιατί;

κ. Ε: Δεν το πιστεύετε; Εντάξει, ίσως δεν έχει μάθει και ποτέ έτσι αλλά δεν του αρέσει τίποτα, δεν ασχολείται. Έχει επαναπαυτεί κιόλας.

- Με τα παιδιά ποιος ασχολείται περισσότερο;

κ. Ε: Εγώ, εγώ.

- Εσείς ε; Ο σύζυγός σας ασχολείται;

κ. Ε: Λίγες φορές.

- Λίγες!

κ. Ε: Όταν υπάρχει ανάγκη αλλά σε καθημερινή βάση εγώ.

- Εσείς περισσότερο.

κ. Ε: Ναι, ναι.

- Πηγαίνουν τα παιδιά, βγαίνουν έξω να παίξουν στην παιδική χαρά;

κ. Ε: Τις Κυριακές μόνο όταν υπάρχει ελεύθερος χρόνος για να μπορούμε να τα συνοδεύσουμε κι εμείς δηλαδή γιατί έτσι μόνα τους...κι εδώ δίπλα στο σπίτι δεν υπάρχει και κάποια παιδική χαρά, στερούνται από αυτά δηλαδή.

- Και τα πηγαίνετε εσείς;

κ. Ε: Ναι, ναι, συνήθως ναι.

- Με τα παιδιά σας παίζετε;

κ. Ε: Έχω γίνει μικρό παιδί κι εγώ! Παίζουν δηλαδή και αναζητούν και την παρέα μου γιατί περνάμε και ωραία.

- Ο σύζυγος;

κ. Ε: Κι αυτός παίζει, δεν μπορώ να πω αλλά εντάξει, δεν του το επιτρέπει και η δουλειά του για ν' ασχολείται και πολύ.

- Έχει περιορισμένο χρόνο.

κ. Ε: Ναι.

- και θα είναι και λιγότερες ώρες στο σπίτι ενώ εσείς είστε εδώ.

κ. Ε: Ναι, ναι.

- Ποιος τα διαβάζει;

κ. Ε: Εγώ.

- Ο σύζυγος βοηθάει καθόλου;

κ. Ε: Ο σύζυγος όχι γιατί τώρα έχουν αλλάξει και τα πράγματα στο σχολείο ας πούμε στην εκπαίδευση και μπερδεύεται δηλαδή κι απ' τα δυο μέρη...Εγώ τα διαβάζω. Μιλάμε τώρα για το κορίτσι που είναι μεγαλύτερο. Εντάξει, του έχω και βοήθεια στο σπίτι, στα μαθηματικά ας πούμε...ξένες γλώσσες αλλά στο σχολείο γενικότερα τη βοήθεια που θέλει, εγώ.

- Δηλαδή πηγαίνουν και φροντιστήρια, εξωσχολικά μαθήματα, ξένες γλώσσες...

κ. Ε: Ναι, ξένες γλώσσες, μπαλέτο, θεατρικό εργαστήρι, αγγλικά, γερμανικά αυτά.

- Γεμάτος ο χρόνος.

κ. Ε: Γεμάτος ο χρόνος.

- Εσείς τα πηγαίνετε στις εξωσχολικές δραστηριότητες ή ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Εγώ και ο πατέρας τους.

- Και οι δυο. Ρωτάτε στα φροντιστήρια, πηγαίνετε, ενδιαφέρεστε να μάθετε πώς πηγαίνουν;

κ. Ε: Ναι, πάντα, πάντα, πάντα. Αγγλικά και γερμανικά κάνει ιδιαίτερα στο σπίτι οπότε έχω επαφή δηλαδή συχνή με τις καθηγήτριες. Στο σχολείο πηγαίνω και ρωτάω. Ε! εντάξει στο μπαλέτο που πηγαίνω και ρωτάω. Αυτά.

- Στο σχολείο πηγαίνετε τακτικά και ρωτάτε το δάσκαλο;

κ. Ε: Μια φορά το μήνα πηγαίνω, αν και αυτός μας κάνει κάθε 2 μήνες ενημέρωση αλλά εγώ για προσωπική μου, πηγαίνω μια φορά το μήνα τουλάχιστον.

- Τι σας ενδιαφέρει περισσότερο να μάθετε; Τι τον ρωτάτε περισσότερο για την πρόοδό τους, για τη συμπεριφορά τους;

κ. Ε: Για τη συμπεριφορά πρώτα και μετά για την πρόοδο. Γιατί, εντάξει, πρώτα να είναι καλό παιδί τουλάχιστον, και από την ενημέρωση που μας έχει κάνει ο δάσκαλος, πρώτα βαθμολογεί τη συμπεριφορά και μετά την πρόοδο. Τι να κάνεις; Να είναι ένας καλός μαθητής και να έχει άσχημη συμπεριφορά;

- Έτσι ακριβώς, έχετε δίκιο. Ο σύζυγός σας πηγαίνει καθόλου στο σχολείο να μιλήσει με το δάσκαλο;

κ. Ε: Όχι, όχι, ποτέ.

- Λόγω δουλειάς;

κ. Ε: Εντάξει, δεν θα το 'λεγα μόνο λόγω δουλειάς. Και στην ενημέρωση που μας κάνει δεν έρχεται ποτέ. Εντάξει, λίγο-πολύ οι άντρες τα αφήνουνε στις μαμάδες αυτά, νομίζουν ότι είναι δικαιοδοσία της μαμάς. Λάθος αυτό αλλά...εντάξει. Ξέρω κι εγώ πώς το βλέπει ο καθένας; Εγώ νομίζω ότι αν ήμουν άντρας και ήμουν πατέρας θα ήθελα κι εγώ να είχα κάποιες τέτοιες αρμοδιότητες για το παιδί μου.

- Έτσι ακριβώς είναι. Κι εγώ έτσι πιστεύω.

κ. Ε: Είναι θέμα ανθρώπου πια και χαρακτήρα. Εγώ δεν πιστεύω φύλου γιατί βλέπω μπαμπάδες που ενδιαφέρονται και τους δυο γονείς που έρχονται στο σχολείο.

- Έτσι ακριβώς είναι, έτσι ακριβώς, έχετε δίκιο. Τα παιδιά σας έχουν ελεύθερο χρόνο να φανταστώ. Έχουν;

κ. Ε: Το εξάχρονο ναι, γιατί πηγαίνει νήπιο. Η κόρη μου που πηγαίνει ΣΤ Δημοτικού εντάξει, δεν θα έλεγα ότι έχει πολύ ελεύθερο χρόνο, μόνο το Σαββατοκύριακο. Προσπαθεί την Παρασκευή να τελειώνει τα μαθήματα της Δευτέρας για να της μένει το Σαββατοκύριακο να το καταλαβαίνει. Αν και είναι τόσο φορτωμένη που εντάξει, παίρνει κάποιες ώρες κι απ' το

Σαββατοκύριακο. Λίγες απ' το Σάββατο, λίγες απ' την Κυριακή. Δηλαδή ας πούμε έχει πιο πολύ ελεύθερο χρόνο το Σαββατοκύριακο. Καθημερινές όχι.

- Και τι κάνει στον ελεύθερο χρόνο της;

κ. Ε: Ακούει μουσική, παίζει επιτραπέζια με τον αδερφό της και χορεύει.

- Ωραία. Τηλεόραση παρακολουθούν;

κ. Ε: Παρακολουθούν τηλεόραση, η κόρη μου της αρέσει πιο πολύ να διαβάζει εξωσχολικά βιβλία. Εντάξει, παρακολουθούν 1, 1 ½ ώρα την ημέρα, δηλαδή το βράδυ που είναι προς ξεκούραση να πέσουν λίγο οι ρυθμοί πριν τον ύπνο. Εκείνες τις ώρες δηλαδή.

- Τι τους αρέσει περισσότερο να βλέπουν στην τηλεόραση;

κ. Ε: Εντάξει, τα παιδικά προγράμματα που είναι το Σαββατοκύριακο, ταινίες αυτές που είναι με τον Χάρι Πότερ και Πειρατές της Καραϊβικής και έχουν αρχίσει και 2 σίριαλ και βλέπουν φέτος. Να πω τα σίριαλ;

- Εάν θέλετε γιατί όχι;

κ. Ε: Τον Λάκη τον γλυκούλη και την Πολυκατοικία. Αυτά.

- Εσείς βλέπετε μαζί τους τηλεόραση;

κ. Ε: Ναι, βλέπω.

- Ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Ναι, ναι, βλέπει κι αυτός. Εντάξει, αυτά τα σίριαλ δεν τα βλέπει ο σύζυγος, βλέπει πιο πολύ ποδόσφαιρο αλλά εντάξει, καμιά φορά έτσι αν είναι κάποια ταινία που να είναι και για όλους, παρακολουθούμε. Όπως και σινεμά ας πούμε, τα πηγαίνουμε όταν είναι, πάμε όλοι παρέα.

- Μπορείτε να μου περιγράψετε έτσι μια μέρα των παιδιών σας απ' τη στιγμή που θα γυρίσουν απ' το σχολείο και μετά. Πώς είναι το πρόγραμμά τους;

κ. Ε: Λοιπόν: ο γιος μου σχολάει νωρίτερα, θα έρθει, θα φάει, μετά θα ασχοληθεί ή να ζωγραφίσει ή να παίξει Καραγκιόζη που του αρέσει, θα δει τηλεόραση ή γενικά θα "χαζέψει" παίζοντας κι όλο του το απόγευμα. Κάποια στιγμή που θα κουραστεί προς το βραδάκι, θα φάει, θα κοιμηθεί. Θα "χαζέψει" και λίγο τηλεόραση. Και η κόρη μου με το που θα έρθει από το σχολείο θα φάει και θ' αρχίσει τα μαθήματά της τα σχολικά. Μέχρι το βράδυ δηλαδή στις 9 η ώρα είναι το πρόγραμμά της φουλ. Αυτά. Ε! κι έπειτα θα φάει, θα δει λίγο τηλεόραση και θα κοιμηθεί. Αυτά.

- Εσείς πώς περνάτε τη μέρα σας;

κ. Ε: Εγώ το πρωί θα κάνω κάποια πράγματα στο σπίτι που θέλω, έπειτα θα πάω στο μαγαζί του άντρα μου, γιατί πηγαίνει κι εκεί ας πούμε και δουλεύω ή στο μαγαζί του αδερφού μου

γιατί δουλεύω κι εκεί κι έπειτα, με το που θα έρθουμε με τα παιδιά από το σχολείο θα ασχολούμαι με τα παιδιά. Ή με τα διαβάσματα ή με τα εξωσχολικά...Αυτά.

- Ελεύθερο χρόνο έχετε εσείς καθόλου;

κ. Ε: Ελεύθερο χρόνο έχω μόνο 2 φορές την εβδομάδα που πηγαίνω γυμναστική. Κατά τα άλλα όχι, δεν έχω. Πολύ θα ήθελα αλλά δεν έχω.

- Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

κ. Ε: Δεν θα το έλεγα, όχι. Δεν θα το έλεγα. Εντάξει, δεν μ' αρέσει η αυστηρότητα, πιο πολύ ο σεβασμός -του να μου έχουνε- αλλά κι αυτό κάπου πολλές φορές μου διαφεύγει! Κατάλαβες; Για το λόγο ότι...εντάξει, δεν θα έλεγα, δεν θα μ' άρεσε η αυστηρότητα με την κακή έννοια.

- Ο σύζυγός σας είναι αυστηρός;

κ. Ε: Αυτός είναι πιο μαλακός από μένα, εγώ λίγο βάζω τις φωνές αλλά...αυτός όχι. - Όχι.

κ. Ε: Όχι. Σχεδόν τον κάνουν ό,τι θέλουν τα παιδιά.

- Τιμωρίες τους βάζετε;

κ. Ε: Όχι, όχι.

- Όχι; Καθόλου;

κ. Ε: Όχι. Ποτέ.

- Μαζί τους συζητάτε;

κ. Ε: Ναι, πολύ.

- Και ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Ναι, και αυτός.

- Τι συζητάτε;

κ. Ε: Οτιδήποτε τα απασχολούν, οτιδήποτε απορίες, δηλαδή δεν...να μας ρωτήσουν κάτι, δεν θ' αποφύγουμε να τους απαντήσουμε. Ακόμα και μερικά πράγματα που δεν είναι η ηλικία τους, θα τους τα απαντήσουμε όταν δηλαδή μπορούμε να τους αναλύσουμε σύμφωνα με τη δικιά τους λογική. Αυτό.

- Κατάλαβα. Ποιος συζητάει πιο πολύ μαζί τους εσείς ή ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Εγώ θα έλεγα γιατί απασχολούμαι πιο πολύ εγώ με τα παιδιά, γι' αυτό.

- Θέλετε να σπουδάσουν;

κ. Ε: Πολύ. Γενικά να πάρουν μια γενική παιδεία, τώρα τι αντικείμενο και...εντάξει, δεν μ' ενδιαφέρει πολύ αυτό αλλά γενικά θα ήθελα να είναι, να πάρουν μια γενική παιδεία, να είναι καλλιεργημένα άτομα. Όχι δηλαδή τι δουλειά θα κάνουν, αυτό μ' ενδιαφέρει λιγότερο.

- Κατάλαβα, ναι. Εγώ δεν έχω να σας ρωτήσω κάτι άλλο. Δεν ξέρω αν θέλετε να προσθέσετε εσείς κάτι;

κ. Ε: Όχι, εντάξει.

- Ευχαριστώ πάρα πολύ.

κ. Ε: Τίποτα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 8

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΚΥΡΙΑ Ε

- Κυρία Ε. πόσα παιδιά έχετε;

κ. Ε: 2

- Τι ηλικία έχουν;

κ. Ε: Το κορίτσι είναι 16 χρονών, Α΄ Λυκείου και το αγόρι 12 χρονών, ΣΤ΄ Δημοτικού.

- Ωραία. Εσείς εργάζεστε;

κ. Ε: Ναι, συνεταιριστικός υπάλληλος.

- Ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Εφοριακός.

- Με τις δουλειές του σπιτιού ποιος ασχολείται;

κ. Ε: Εγώ.

- Μόνο εσείς;

κ. Ε: Μόνο εγώ, ναι.

- Ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Ο σύζυγός μου εντάξει, βοηθάει, το μεγαλύτερο μέρος –το μεγαλύτερο βάρος- πέφτει σε μένα. Εντάξει, τα πρώτα χρόνια που ήτανε πιο μικρά τα παιδιά με βοηθούσε και η μητέρα μου. Μέχρι στην ηλικία Δ΄ Δημοτικού περίπου, στην ηλικία 9 χρονών που πήγαν τα παιδιά. Τώρα αποκλειστικά εγώ έχω την ευθύνη.

- Ο σύζυγός σας γιατί δεν σας βοηθάει; Λόγω δουλειάς ή απλά δεν θέλει;

κ. Ε: Εντάξει, όλες τις δουλειές δεν μπορεί να βοηθήσει ο άντρας, δεν το θέλω κι εγώ, αλλά εκεί που μπορεί, που πρέπει βοηθάει.

- Με τα παιδιά ποιος ασχολείται περισσότερο;

κ. Ε: Στο διάβασμα δηλαδή εννοείτε;

- Γενικότερ- στη φροντίδα τους, στο διάβασμά τους;

κ. Ε: Εγώ.

- Εσείς. Πηγαίνουν, βγαίνουν έξω στην παιδική χαρά να παίξουν σε κάποιο πάρκο; Βγαίνουν;
κ. Ε: Πιο πολύ, εντάξει, όχι τους χειμερινούς μήνες. Πιο πολύ την άνοιξη και το καλοκαίρι που δεν έχουν σχολείο.

- Τα συνοδεύετε εσείς εκεί;

κ. Ε: Όχι, γιατί τυγχάνει να είναι κοντά η παιδική χαρά, είναι εδώ απέναντι και μπορώ και το Εέγγω.

- Οπότε μπορείτε και το βλέπετε από εδώ.

κ. Ε: Ναι.

- Ωραία. Εσείς παίζετε μαζί τους;

κ. Ε: Όχι, σ' αυτήν την ηλικία τώρα έχουνε μεγαλώσει, δεν έχουν ανάγκη αλλά πιο μικρά που ήτανε ναι. Και βοηθούσα και σε επιτραπέζια παιχνίδια που θέλανε έτσι και πιο μεγάλη παρέα, βοηθούσα όσο μπορούσα.

- Τέτοια παιχνίδια κυρίως, επιτραπέζια, ομαδικά. Παίζατε όλοι μαζί.

κ. Ε: Ναι, ναι, ναι.

- Κι ο σύζυγός σας έπαιζε μαζί τους;

κ. Ε: Ναι, ναι.

- Ωραία. Ποιος τα διαβάζει τα παιδιά;

κ. Ε: Εγώ.

- Ο σύζυγός σας;

κ. Ε: Εντάξει, έχουν συνηθίσει εμένα, ο γιος πιο πολύ, η κόρη 2-3 μέχρι την Γ' Δημοτικού ενώ ο γιος ακόμα τον βοηθάω μέχρι και την ΣΤ' που πηγαίνει. Εντάξει, έχουνε συνηθίσει με εμένα.

- Ωραία, κατάλαβα, ναι. Πηγαίνουν για φροντιστήριο, εξωσχολικά μαθήματα, ξένη γλώσσα; Πηγαίνουν;

κ. Ε: Ναι, ξένη γλώσσα, η κόρη όμως που πηγαίνει σε μεγαλύτερη τάξη πηγαίνει σε 2 ακόμα μαθήματα σχολείου.

- Τα πηγαίνετε εσείς στο φροντιστήριο;

κ. Ε: Η κόρη πιο μικρή την πήγαине ο πατέρας της. Τώρα εντάξει, είναι σε ηλικία που μπορεί να πηγαίνει μόνη της, αλλά ο μικρός επειδή είναι και μακριά το φροντιστήριό του, τον πηγαίνει ο μπαμπάς.

- Πηγαίνετε στο φροντιστήριο να ρωτήσετε τους καθηγητές πώς τα πηγαίνουν τα παιδιά;

κ. Ε: Εντάξει, όχι συχνά, 2-3 φορές όλη τη σαιζόν, όχι συνέχεια.

- Περιμένετε να σας καλέσουν; Για το φροντιστήριο μιλάω.

κ. Ε: Όχι, εγώ μόνη μου πηγαίνω.

- Στο σχολείο το δάσκαλο ή τη δασκάλα –του γιου σας κυρίως, εντάξει που είναι πιο μικρός και πηγαίνει Δημοτικό- πηγαίνετε; Ρωτάτε για την πρόοδό του;

κ. Ε: Στις πιο μικρές τάξεις μέχρι την Γ' Δημοτικού πηγαίνα έτσι συχνά, από Δ' όχι, μόνο όταν παίρνουμε βαθμούς.

- Μόνο τότε.

κ. Ε: Μόνο τότε.

- Ο σύζυγός σας πηγαίνει όταν είναι για βαθμούς;

κ. Ε: Όχι, πιο πολύ εγώ.

- Εσείς πηγαίνετε. Όταν πηγαίνετε και μιλάτε με το δάσκαλο τι σας ενδιαφέρει να μάθετε περισσότερο για την πρόοδο των παιδιών όσον αφορά τα μαθήματα, για τη συμπεριφορά τους;

κ. Ε: Πάνω απ' όλα σαν άνθρωποι. Ο χαρακτήρας και μετά η εκπαιδευτική μόρφωση, αν είναι καλοί μαθητές. Πάνω απ' όλα ο χαρακτήρας.

- Αυτό σας ενδιαφέρει περισσότερο.

κ. Ε: Ναι, ναι.

- Έχουν Ελεύθερο χρόνο τα παιδιά σας;

κ. Ε: Εντάξει, πιο πολύ το Σαββατοκύριακο, τις άλλες ώρες έχουν κι ασχολούνται με την τηλεόραση και Playstation ο μικρός. Η κόρη όχι δεν έχει τόσο Ελεύθερο χρόνο. - Είναι τα μαθήματα πιο δύσκολα, πιο μεγάλη τάξη.

κ. Ε: Ναι.

- Τηλεόραση μου είπατε ότι βλέπουν. Πολλές ώρες;

κ. Ε: Ο μικρός πιο πολύ, η κόρη το βράδυ αν θα δει 1, 1 ½ ώρα. Από το σχολείο δηλαδή μέχρι βράδυ δεν βλέπει η κόρη τηλεόραση. Γύρω στις 9 θα δει μέχρι τις 10:30.

- Ο γιος σας βλέπει πολλές ώρες;

κ. Ε: Όχι, αλλά διακεκομμένες. Εντάξει, μπορεί να δει λίγο στις τρεις, μετά κατά τις πέντε όχι όμως...ανά τακτά διαστήματα αλλά για λίγο διάστημα.

- Τι του αρέσει να παρακολουθεί περισσότερο;

κ. Ε: Τι του αρέσει...κάποιο παιδικό βλέπει το μεσημέρι, το απόγευμα....

- Αν δεν θυμάστε δεν πειράζει, προς Θεού!

κ. Ε: Δεν θυμάμαι.

- Εντάξει. Όλοι μαζί βλέπετε τηλεόραση; Κι εσείς κι ο σύζυγός σας μαζί με τα παιδιά;

κ. Ε: Ναι, το βράδυ. Εμείς θα δούμε τις ειδήσεις γύρω στις 8 που έχει ειδήσεις, από τις 9 και μετά βλέπουν τα παιδιά κι αναγκαστικά βλέπουμε κι εμείς!

- Μπορείτε να μου περιγράψετε έτσι ένα απόγευμα των παιδιών από τη στιγμή που θα έρθουν από το σχολείο τους και μετά. Τι κάνουν; Πώς είναι η μέρα τους;

κ. Ε: Ο μικρός θα καθίσει λίγο να ξεκουραστεί, θα φάει, συνήθως αρχίζει το διάβασμα από τις 4 και μετά γιατί κι εγώ μέχρι να τακτοποιήσω τις δουλειές, να βάλω να φάμε, μετά να πλύνω τα πιάτα, να ξεκουρατώ και λίγο απ' τη δουλειά έχω ένα ωράριο με τον μικρό που τον διαβάζω. Από τις 4 μέχρι τις 5 και τέταρτο περίπου διαβάζουμε. Μετά ετοιμάζεται για το φροντιστήριο που αρχίζει 6 η ώρα. Προετοιμάζεται 5 και να διαβάσει τα αγγλικά και στις 6 μέχρι τις 7 είναι το φροντιστήριο αγγλικών. Έρχεται, ξεκουράζεται λίγο και κατά τις 7:30 η ώρα, όποιο μας έχει μείνει μάθημα κάνουμε έτσι επανάληψη, λέμε κι αυτά που έχουμε διαβάσει, ε! μετά τις 8, 8:30 είναι ξεκούραση. Τηλεόραση μέχρι τις 9:30, ο μικρός γύρω στις 10 κοιμάται. Η κόρη κάθεται 10:30- 11 το πολύ. Με την κόρη δεν ασχολούμαι καθόλου, διαβάζει μόνη της, έχει τα φροντιστήριά της. Ο μικρός δηλαδή μου παίρνει χρόνο και διαβάζουμε και τον βοηθάω.

- Εσείς πώς περνάτε τη μέρα σας;

κ. Ε: Εγώ είναι κανονισμένο ακριβώς τι θα κάνω. Το πρωί θα ξυπνήσω, να ξυπνήσω μετά από λίγο τα παιδιά, να πούμε με τον μικρό πάλι τα μαθήματα όλα. Με τον μικρό λέμε τα μαθήματα, έτσι μια επανάληψη μου τα λέει, μετά να τον ετοιμάσω, να ντυθεί αυτά, να ετοιμάσει την τσάντα του. 8 η ώρα φεύγουμε όλοι από το σπίτι. Τα παιδιά σχολείο, εγώ στη δουλειά. Επιστρέφω γύρω στις 14:30, τα παιδιά έχουν έρθει ήδη από τις 2, περιμένουν να έρθω κι εγώ να φάμε, μετά ξεκουραζόμαστε μέχρι τις 4 η ώρα, στις 4 η ώρα αρχίζω το διάβασμα με τον μικρό μετά στις 5 που ο μικρός διαβάζει τα αγγλικά του προετοιμάζεται μόνος του για το μάθημα που θα ακολουθήσει στις 6 η ώρα στο φροντιστήριο, εγώ εκείνη την ώρα θα μαγειρέψω για να φάμε το βράδυ και να μείνει και για την άλλη μέρα το μεσημέρι. Δηλαδή κάθε απόγευμα γύρω στις 5 έχω τη μαγειρική. Ε! αυτό είναι καθημερινά αυτό το πρόγραμμα, εκτός Σαββατοκύριακου που εντάξει, έχω πιο πολύ χρόνο στη διάθεσή μου, να ξεκουρατώ, να ασχοληθώ και με τις δουλειές του σπιτιού, γενικά είναι πιο ξεκούραστα.

- Πιο χαλαρά τα πράγματα το Σαββατοκύριακο.

κ. Ε: Ναι, πιο χαλαρά. Όλες οι άλλες καθημερινές μέρες είναι

- Γεμάτες.

κ. Ε: Ναι, σαν ρομπότ. Από το πρωί που θα σηκωθώ είναι κανονισμένο το πρόγραμμα.

- Εεύτερο χρόνο έχετε εσείς;

κ. Ε: Όχι, μόνο το Σαββατοκύριακο. Κι όπου πάμε θα πάμε πάντα, είμαι πολύ αφοσιωμένη στα παιδιά, όπου θα πάω ποτέ δεν έχω πάει μόνη με το σύζυγο, πάντα με τα παιδιά κι όταν ήτανε μικρά, πουθενά. Τώρα που έχουνε μεγαλώσει όπου θα πάμε θα πάμε όλοι μαζί. Ποτέ δε

βγαίνω ή να πάω εκδρομή με το σύζυγο και ν' αφήσω τα παιδιά. Ποτέ, ποτέ, όπου θα πάμε και οι 4.

- Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

κ. Ε: Όχι, δεν θα το έλεγα. Αυστηρή όχι με την έννοια του ήθους. Προσπαθώ μέσα από συζήτηση και όχι εντάξει, δεν έχω αυτό το αυστηρό στυλ, να μαλώσω αυτό. Προσπαθώ με τη συζήτηση να καταλάβουν αν έχουνε κάνει κάποιο σφάλμα, ότι αυτό το δρόμο πρέπει ν' ακολουθήσουν στη ζωή, πάντα μέσα από συζήτηση. Κουβεντιάζω πολλή ώρα με τα παιδιά.

- Τι συζητάτε περισσότερο;

κ. Ε: Γενικά, γιατί τώρα είναι σε μια ηλικία που τα παιδιά παρασύρονται, για τις παγίδες που θα αντιμετωπίσουν στη ζωή τους, να μπορέσουν να τραβήξουν το σωστό δρόμο, τις παρέες που θα κάνουν, αύριο γενικά το επάγγεμα που θα ακολουθήσουν τι τους αρέσει και πάνω απ' όλα να προσέχουν να 'ναι καλοί άνθρωποι στη ζωή τους. - Ναι, έχετε δίκιο. Ο σύζυγός σας συζητάει μαζί τους;

κ. Ε: Ναι, πολύ.

- Πιο πολύ ο σύζυγος;

κ. Ε: Μπορώ να σας πω πιο πολύ. Και οι δυο, και οι δυο προσπαθούμε και ποτέ δεν έχουμε αυτό το αυστηρό..... εντάξει, θα 'ρθει και η περίπτωση, αλλά όχι πάντα με λίγες κουβέντες και να προσπαθώ...προσπαθώ μέσα από πολλή συζήτηση να καταλάβουν ότι έχουνε κάνει κάποιο σφάλμα ή αυτό δεν είναι σωστό. Δεν έχω αυτό το αυταρχικό δηλαδή.

- Ο σύζυγός σας είναι αυστηρός;

κ. Ε: Ε! θα το 'λεγα είναι πιο αυστηρός.

- Από σας.

κ. Ε: Ναι, ναι.

- Τιμωρίες τους βάζετε;

κ. Ε: Όχι, όχι.

- Θα θέλατε να σπουδάσουν;

κ. Ε: Θέλω, θα ήθελα ναι.

- Πιστεύετε ότι θα πάρουν πράγματα από αυτό, έχουν να κερδίσουν πράγματα μέσα από τις σπουδές τους;

κ. Ε: Βέβαια, η μόρφωση σου ανοίγει τους ορίζοντες, σε κάνει πιο καλόν άνθρωπο. Τώρα σχετικά με το επάγγεμ- πάνω απ' όλα να 'ναι καλοί άνθρωποι και βέβαια καλό θα ήταν να ακολουθήσουν, αν όμως δεν μπορέσουν, αν είναι εργατικοί και καλοί άνθρωποι νομίζω δεν θα χαθούν στη ζωή τους.

- Δεν έχετε σκεφτεί δηλαδή κάποιο επάγγελμα έτσι που θα θέλατε εσείς να ακολουθήσουν τα παιδιά σας;

κ. Ε: Όχι, ποτέ δεν θα τα πιάσω σε τι επάγγελμα. Θα πω τη γνώμη μου αλλά θα συζητήσω με τα παιδιά αλλά πάντα τον πρώτο λόγο τον έχουνε τα παιδιά.

- Ωραία. Εγώ δεν έχω να σας ρωτήσω κάτι άλλο. Δεν ξέρω αν θέλετε να προσθέσετε κάτι.

κ. Ε: Όχι.

- Ωραία. Ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 9

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΚΥΡΙΑ Μ

- κ. Μ. πόσα παιδιά έχετε;

κ. Μ: Έχω 2 κορίτσια.

- Τι ηλικία έχουν;

κ. Μ: Η μεγάλη είναι 9 χρονών και η μικρή είναι στα 5.

- Ωραία. Εργάζεστε;

κ. Μ: Ναι, είμαι ελεύθερος επαγγελματίας, συγκεκριμένα έχω ένα περίπτερο.

- Ο σύζυγός σας εργάζεται;

κ. Μ: Εργάζεται κι αυτός, είναι μηχανικός αυτοκινήτων και όταν έχει ελεύθερο χρόνο έρχεται κι αυτός και βοηθάει στο περίπτερο.

- Τις δουλειές του σπιτιού ποιος τις κάνει;

κ. Μ: Τις δουλειές του σπιτιού επειδή μένω με την πεθερά μου τις πιο πολλές δουλειές τις κάνει η πεθερά μου για το λόγο ότι βρίσκεται στο σπίτι ενώ εγώ λείπω σχεδόν όλη την ημέρα. Όταν όμως έχω ελεύθερο χρόνο, βέβαια και βοηθάω, καθώς ασχολούμαι και με τα παιδιά.

- Ο σύζυγός σας βοηθάει στις δουλειές του σπιτιού;

κ. Μ: Ο σύζυγός μου όχι, δεν μπορώ να πω ότι βοηθάει στις δουλειές του σπιτιού, εξάλλου υπάρχουν 2 γυναίκες μέσα στο σπίτι, από αυτήν την άποψη εννοώ, αλλά αν χρειαστεί κάτι ναι, θα βοηθήσει δεν μπορώ να πω ότι είναι αρνητικός, ναι, βοηθάει.

- Με τα παιδιά ποιος ασχολείται περισσότερο;

κ. Μ: Πιο πολύ εννοείτε περισσότερο σχετικά με τα διαβάσματα;

- Με τα διαβάσματα, ναι, ναι.

κ. Μ: Με τα διαβάσματα πιο πολύ ασχολούμαι εγώ κι αν λείπω απ' το σπίτι και χρειαστεί κάτι η μεγάλη μου η κόρη που πηγαίνει Γ' Δημοτικού, ρωτάει και τη γιαγιά της αλλά επί το πλείστον το διάβασμα το έχω αναλάβει εγώ.

- Όσον αφορά τη διασκέδαση των παιδιών ποιος τα πηγαίνει έξω στην παιδική χαρά ίσως;

κ. Μ: Στην παιδική χαρά: τις περισσότερες φορές τα πηγαίνει η γιαγιά τους που βρίσκεται τις πιο πολλές ώρες μαζί τους. Άλλοτε παίζουν στην αυλή του σπιτιού με άλλα παιδάκια της γειτονιάς και τα επιβλέπει κάποιος. Αυτά.

- Ωραία. Εσείς παίζετε μαζί τους; Ασχολείστε;

κ. Μ: Όταν έχω ελεύθερο χρόνο ναι, φυσικά και ασχολούμαι με τα παιδιά.

- Ωραία. Ποιος τα διαβάζει τα παιδιά;

κ. Μ: Εγώ.

- Ποιες ώρες της ημέρας;

κ. Μ: Συνήθως το μεσημεράκι και πάλι το απογευματάκι που πλέον είμαι πιο πολλές ώρες στο σπίτι.

- Παρακολουθούν τα παιδιά κάποιο φροντιστήριο;

κ. Μ: Ναι, η μεγάλη μου πηγαίνει. Της κάνω ιδιαίτερα στο φροντιστήριο αγγλικών.

- Την πηγαίνετε σε κάποιο φροντιστήριο ή στο σπίτι;

κ. Μ: Όχι, έρχεται στο σπίτι μια κοπέλα.

- Με το δάσκαλο των παιδιών έχετε επικοινωνία;

κ. Μ: Ναι, βεβαίως κι έχω επικοινωνία.

- Πηγαίνετε εσείς πιο πολύ ή ο σύζυγός σας;

κ. Μ: Εννοείτε στο δάσκαλο του σχολείου του Δημοτικού;

- Ναι.

κ. Μ: Συνήθως πηγαίνω εγώ, τις πιο πολλές φορές πηγαίνω εγώ. Βέβαια έχει πάει και ο σύζυγός μου αλλά τις πιο πολλές φορές πηγαίνω εγώ.

- Όταν πηγαίνετε στο δάσκαλο τι τον ρωτάτε συνήθως;

κ. Μ: Φυσικά πώς πηγαίνει στα μαθήματά της, η συμπεριφορά της αν είναι η σωστή. Δεν είναι μόνο είμαστε καλοί μαθητές αλλά είμαστε και καλοί άνθρωποι.

- Τα παιδιά στον ελεύθερο χρόνο τους με τι ασχολούνται;

κ. Μ: Παίζοντας διάφορα παιχνίδια, η μικρή πιο πολύ με τις κούκλες της, η μεγάλη παίζει με επιτραπέζια παιχνίδια, με παζλ, διαβάζει λογοτεχνικά βιβλία και φυσικά παρακολουθούν και τηλεόραση.

- Όταν βλέπουν τηλεόραση τι παρακολουθούν συνήθως; Τι βλέπουν;

κ. Μ: Τα Σαββατοκύριακα που μπορώ να πω ότι βλέπουν πιο πολλές ώρες τηλεόραση, παρακολουθούν τις παιδικές σειρές και τις υπόλοιπες μέρες της εβδομάδας βάζουν DVD με παιδικά και βλέπουν.

- Εσείς βλέπετε μαζί τους τηλεόραση;

κ. Μ: Όχι, μπορώ να πω ότι δεν έχω το χρόνο να δω μαζί τους τηλεόραση.

- Πώς περνάτε τη μέρα σας;

κ. Μ: Πώς περνάω τη μέρα μου: βασικά τις περισσότερες ώρες της ημέρας μου τις περνάω στο περίπτερο. Όταν φεύγω απ' το περίπτερο κι έρχομαι σπίτι ασχολούμαι με τα παιδιά, να τα δω, να ρωτήσω τι κάνουν, πώς είναι, να διαβάσω τη μεγάλη γιατί η μικρή πηγαίνει νήπιο, έτσι! δεν κάνω κάτι...με τα παιδιά και με τις δουλειές του σπιτιού.

- Θα ήταν εύκολο να μου περιγράψετε ένα απόγευμα των παιδιών; Από το μεσημέρι και μετά. Απ' τη στιγμή δηλαδή που γυρίζουν στο σπίτι μετά το σχολείο.

κ. Μ: Έρχονται σπίτι, τρώνε το φαγητό τους, η μεγάλη μου 2 φορές την εβδομάδα μεσημεριανή ώρα έχει το φροντιστήριο των αγγλικών, μετά ξεκουράζεται για λίγο κι έπειτα διαβάζει. Όταν τελειώνει παίζει, κάνει, έχει την ελεύθερή της ώρα, ασχολείται με τα παιχνίδια της διαβάζοντας κάτι άλλο, βλέποντας τηλεόραση. Η μικρή τώρα δεν έχει διάβασμα ακόμα και στο παιχνίδι κάνει ό,τι της αρέσει. Παίζει, βλέπει τηλεόραση.....

- Σαν μητέρα είστε αυστηρή;

κ. Μ: Μπορώ να πω ότι προσπαθώ να είμαι αυστηρή αλλά δεν τα καταφέρνω.

- Δηλαδή; Τι εννοείτε;

κ. Μ: Δηλαδή ας πούμε τους λέω να κάνουν...προσπαθώ να τα συνετίσω λέγοντάς τους ότι θα τα τιμωρήσω ας πούμε ή θα τα μαλώσω, αλλά δεν πραγματοποιώ αυτό που λέω. Ίσως γι' αυτό. Δεν το κάνω. Όχι ότι είμαι χαλαρή, ότι τους επιτρέπω να κάνουν ό,τι θέλουν. Όχι! τους έχω μια τάξη απλά δεν μπορώ να πω ότι είμαι η αυστηρή μαμά που με φοβούνται.

- Ποιος είναι πιο αυστηρός εσείς ή ο μπαμπάς των παιδιών;

κ. Μ: Πιο αυστηρός νομίζω είναι ο μπαμπάς.

- Τα μαλώνει ή με τον λόγο προσπαθεί να επιβάλλει την τάξη κατά κάποιον τρόπο;

κ. Μ: Έχουν υπάρξει στιγμές που τα έχει μαλώσει. Τα 'χει μαλώσει εννοώ με τις λέξεις. Τους έχει φωνάζει ίσως λίγο πιο παραπάνω να τους επιβληθεί αλλά όχι, δεν μπορώ να πω, πιο πολύ με το λόγο, με την κουβέντα έτσι; κουβεντιάζοντάς τα και γενικά τον φοβούνται λίγο πιο πολύ, δηλαδή τον ακούνε λίγο πιο πολύ, πιο πολύ θα ακούσουν τον μπαμπά τους άμα τους πει "μην το κάνεις αυτό!" απ' ό,τι άμα τους το πω εγώ.

- Με τα παιδιά συζητάτε για διάφορα θέματα;

κ. Μ: Ναι, συζητάμε, ειδικά με τη μεγάλη που πλέον έχει πιο πολλές ερωτήσεις, αρχίζει κι αντιλαμβάνεται ορισμένα πράγματα, ναι, συζητάμε.

- Ποιος συζητάει πιο πολύ εσείς με τα παιδιά ή ο σύζυγός σας;

κ. Μ: Πιο πολύ συζητάω εγώ ίσως γιατί είναι κοριτσάκια κι έχουν λίγο πιο πολύ με μένα δέσιμο και η μεγάλη με ρωτάει για πράγματα πιο γυναικείας φύσης, οπότε πιο πού συζητάω εγώ αλλά και ο σύζυγός μου συζητάει μαζί τους.

- Υπάρχει δηλαδή οικειότητα και επικοινωνία.

κ. Μ: Βεβαίως.

- Αργότερα όταν τα παιδιά μεγαλώσουν θα θέλατε να σπουδάσουν;

κ. Μ: Ναι, βεβαίως και θα ήθελα.

- Έχετε σκεφτεί τι θα σας άρεσε εσάς να σπουδάσουν;

κ. Μ: Η αλήθεια είναι όχι, δεν έχω σκεφτεί τι θέλω να σπουδάσουν γιατί το τι θα σπουδάσουν θα είναι δική τους επιλογή. Δεν μπορώ εγώ να τους επιβάλλω "θα σπουδάσουν αυτό!".

- Πιστεύετε πως αν σπουδάσουν θα κερδίσουν κάτι;

κ. Μ: Βεβαίως και θα κερδίσουν! γιατί, εξάλλου γιατί να υπάρχουν και οι σπουδές αν δεν κερδίζουν κάτι;

- Ωραία, ευχαριστώ πάρα πολύ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 10

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΚΥΡΙΑ Γ.

-Πόσα παιδιά έχετε;

Κ.Γ:Δύο. Ένα γιο και μία κόρη.

-Τι ηλικία έχουν;

Κ.Γ:Η κόρη μου πηγαίνει έκτη και ο γιος μου τρίτη δημοτικού.

-Εσείς εργάζεστε;

Κ.Γ: Όχι, οικιακά.

-Ο σύζυγός σας;

Κ.Γ:Ναι εργάζεται.

-Τις δουλειές του σπιτιού ποιος τις κάνει;

Κ.Γ:Εγώ, εγώ.

-Ο σύζυγός σας;

Κ.Γ: Λίγες φορές.

-Με το διάβασμα των παιδιών ποιος ασχολείται περισσότερο;

Κ.Γ: Εγώ. Ο σύζυγος όχι γιατί τώρα έχουν αλλάξει και τα πράγματα στο σχολείο ας πούμε στην εκπαίδευση και μπερδεύεται δηλαδή κι απ' τα δύο μέρη...Εγώ τα διαβάζω. Μιλάμε τώρα για το κορίτσι που είναι μεγαλύτερο. Εντάξει, του έχω και βοήθεια στο σπίτι, στα μαθηματικά ας πούμε...ξένες γλώσσες αλλά στο σχολείο γενικότερα τη βοήθεια που θέλει, εγώ.

-Τα παιδιά σας ασχολούνται με εξωσχολικές δραστηριότητες;

Κ.Γ: Ναι, ξένες γλώσσες, μπαλέτο, θεατρικό εργαστήρι, αγγλικά, γερμανικά αυτά.

-Επισκέπτεστε τακτικά το δάσκαλο στο σχολείο ή στα φροντιστήρια; Τι ρωτάτε συνήθως;

Κ.Γ: Μια φορά το μήνα πηγαίνω, αν και αυτός μας κάνει κάθε 2 μήνες ενημέρωση αλλά εγώ για προσωπική μου, πηγαίνω μια φορά το μήνα τουλάχιστον. Για τη συμπεριφορά πρώτα ρωτάω και μετά για την πρόοδο. Γιατί, εντάξει, πρώτα να είναι καλό παιδί τουλάχιστον, και από την ενημέρωση που μας έχει κάνει ο δάσκαλος, πρώτα βαθμολογεί τη συμπεριφορά και μετά την πρόοδο. Τι να κάνεις; Να είναι ένας καλός μαθητής και να έχει άσχημη συμπεριφορά ;»

-Ο σύζυγός σας πηγαίνει;

Κ.Γ: Όχι, όχι, ποτέ.

-Σχετικά με την διασκέδαση των παιδιών, ποιος ασχολείται, ποιος τα πηγαίνει έξω στην παιδική χαρά;

Κ.Γ: Εγώ κυρίως γιατί ο μπαμπάς δουλεύει.

-παίζετε μαζί τους;

Κ.Γ: Ναι αμέ. Έχω γίνει μικρό παιδί κι εγώ! Παίζουν δηλαδή και αναζητούν και την παρέα μου γιατί περνάμε και ωραία.

- ο σύζυγός σας; Κι αυτός παίζει, δεν μπορώ να πω αλλά εντάξει, δεν του το επιτρέπει και η δουλειά του για ν' ασχολείται πολύ.

-Τηλεόραση βλέπετε με τα παιδιά σας;

Κ.Γ: Ναι, βλέπω

- Ο σύζυγός σας;

Ναι, ναι, βλέπει κι αυτός. Εντάξει, αυτά τα σίριαλ δεν τα βλέπει ο σύζυγος, βλέπει...έτσι αν είναι κάποια ταινία που να είναι και για όλους, παρακολουθούμε. Όπως και σινεμά ας πούμε, τα πηγαίνουμε όταν είναι, πάμε όλοι παρέα.

-Τιμωρείτε τα παιδιά σας;

Κ.Γ: Όχι. Ποτέ. Ούτε ο σύζυγός μου.

-Συζητάτε μαζί τους;

Κ.Γ: Ναι πολύ.

-Και ο σύζυγός σας;

Κ.Γ: Ναι και αυτός. Οτιδήποτε τα απασχολούν, οτιδήποτε απορίες...μπορούμε να τους αναλύσουμε σύμφωνα με τη δικιά τους λογική. Αυτό.

-Θέλετε να σπουδάσουν;

Κ.Γ: Πολύ. Γενικά να πάρουν μια γενική παιδεία, τώρα τι αντικείμενο και...εντάξει, δεν μ'ενδιαφέρει πολύ αυτό αλλά γενικά θα ήθελα να είναι, να πάρουν μια γενική παιδεία, να είναι καλλιεργημένα άτομα. Όχι δηλαδή τι δουλειά θα κάνουν, αυτό μ'ενδιαφέρει λιγότερο.

-κ.Γ σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.

Κ.Γ: Εγώ ευχαριστώ.